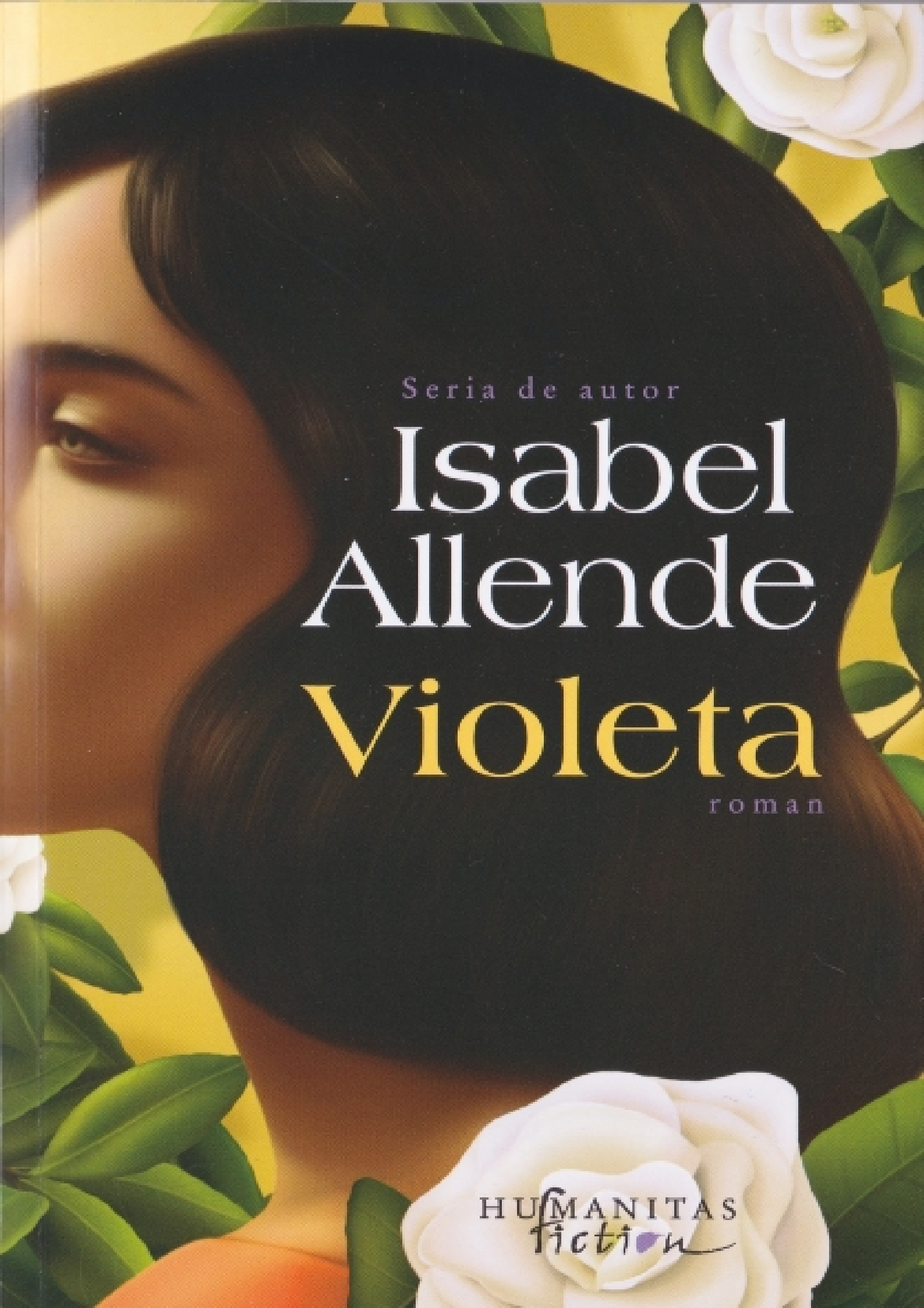
Seria de autor
Isabel Allende
Violeta
roman
HUMANITAS fiction

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI Surghiunul (1920-1940)
1
2
3
4
5
6
PARTEA A DOUA Pasiunea (1940-1960)
7
8
9
10
11
12
13
PARTEA A TREIA Absen?ii (1960-1983)
14
15
16
17
18
19
20
PARTEA A PATRA Rena?terea (1983-2020)
21
22
23
24
25
26
27
28
ADIO, CAMILO
MULȚUMIRI

ISABEL ALLENDE

VIOLETA

Traducere din spaniolă de Cornelia Rădulescu
Titlul original: *Violeta,* 2022

Editura Humanitas, 2022

Versiune ebook: v1.0, martie 2022

Isabel Allende, nepoata fostului președinte chilian Salvador Allende, s-a născut pe 2 august 1942 la Lima, în Peru, își petrece copilăria în Chile, iar în timpul dictaturii lui Pinochet se refugiază în Venezuela, unde rămâne timp de 15 ani. În prezent locuiește în California. În 1982, primul ei roman, *Casa spiritelor,* are un succes fulminant și devine imediat bestseller internațional. În 1984 publică *Despre dragoste și umbră*, apoi *Eva Luna* (1987), *Povestirile Evei Luna* (1989) și *Planul infinit* (1991). În 1992, fiica scriitoarei, bolnavă de porfirie, moare. Următoarea ei carte, *Paula* (1994), îi este dedicată. De mult succes se bucură *Afrodita* (1997), romanele *Fiica norocului* (1999) și *Portret în sepia* (2000), volumul de memorii *Țara mea inventată* (2003) și *Zorro* (2005). În 2006 îi apare romanul *Inès a sufletului meu*, în 2007, volumul autobiografic *Suma zilelor*, în 2009, romanul *Insula de sub mare*, în 2011, *Caietul Mayei*, iar în 2012, volumul *Dragoste.* În 2014 vede lumina tiparului thrillerul *Jocul RIPPER*, în 2015, romanul *Amantul japonez,* în 2017, *Dincolo de iarnă,* în 2019, O *lungă petală de mare,* în 2020, *Ce vrem noi, femeile? Despre dragostea nerăbdătoare, viața lungă și ursitoarele bune,* iar în 2022, romanul *Violeta.* În cariera sa literară, a primit peste 60 de premii și distincții. În 1994, statul francez i-a conferit titlul de Chevalière de l'Ordre des Arts et des Lettres, în 2004 a fost admisă în American Academy of Arts and Letters, iar în 2014 i s-a decernat Presidential Medal of

Freedom. În 2018, în cadrul Național Book Awards, a primit Medal for Distinguished Contribution to American Letters, fiind prima personalitate scriitoricească de limbă spaniolă căreia i se acordă această distincție.

Lui Nicolds și Lori, sprijinul bătrâneților mele,
și lui Felipe Berrios del Solar, prietenul meu drag

Tell me, what is your plan to do
with your one wild and precious life?
Mary Oliver, „The Summer Day”[1]

Dragă Camilo,

Scopul acestor pagini este să-ți las o mărturie, căci presupun că într-un viitor îndepărtat, când vei fi bătrân și te vei gândi la mine, o să te lase memoria, pentru că ești distrat, defect care se accentuează cu vârsta. Viața mea merită povestită, și nu atât pentru virtuțile, cât pentru păcatele mele, iar pe multe dintre ele nici nu le bănuiești. Uite că ți le povestesc. Vei vedea că viața mea e un roman.

Ești depozitarul scrisorilor mele, în care e cuprinsă toată viața mea, în afară de păcatele de care ți-am pomenit, numai că trebuie să-mi promiți că o să le arzi după ce voi muri, pentru că sunt sentimentale și adesea răutăcioase. Acest rezumat are menirea de a înlocui o corespondență exagerată.

Te iubesc mai mult ca pe oricine de pe lumea asta.

VIOLETA
Santa Clara, septembrie 2020

PARTEA ÎNTÂI
Surghiunul
(1920–1940)

1

Am venit pe lume într-o vineri furtunoasă, în 1920, anul epidemiei. În seara nașterii mele căzuse curentul, ca de fiecare dată când se dezlănțuiau vânturile, drept care în casă ardeau lumânări și lămpi cu kerosen, păstrate mereu la îndemână pentru astfel de situații. María Gracia, maică-mea, simțise contracțiile atât de bine cunoscute, căci mai născuse cinci băieți, și se abandonase durerii, resemnându-se să aducă pe lume încă un băiat, înconjurată de surorile sale, care o ajutaseră și până atunci, fără să se plângă. Doctorul familiei muncea fără preget la un spital de campanie de câteva săptămâni bune, dar au socotit că ar fi fost imprudent să-l cheme pentru ceva atât de prozaic precum o naștere. Înainte o asistase o moașă, de fiecare dată aceeași, numai că fusese una dintre primele victime ale gripei, și altă moașă nu cunoșteau.

Maică-mea socotea că își petrecuse viața ca femeie adultă ori însărcinată, ori lăuză, ori refăcându-se după vreun avort spontan. Fiul cel mare, José Antonio, împlinise șaptesprezece ani, asta o știa precis, căci se născuse în anul unuia dintre cele mai cumplite cutremure, care dărâmase o jumătate de țară și lăsase în urmă mii de morți, însă nu-și amintea exact vârsta celorlalți fii și nici câte sarcini pierduse. Fiecare avort o făcea să se prăbușească preț de mai multe luni, fiecare naștere o lăsa epuizată și melancolică. Înainte de căsătorie fusese cea mai frumoasă debutantă din capitală, înaltă, zveltă, cu un chip de neuitat, cu ochi verzi și ten translucid, însă excesele maternității îi deformaseră corpul și îi secătuiseră sufletul.

Teoretic, își iubea fiii, dar practic prefera să-i țină la o distanță confortabilă, pentru că energia micii turme de băieți îi tulbura precum o bătălie regatul de feminitate. Într-o zi, îi spusese

duhovnicului că ea considera că a aduce pe lume doar băieți e un blestem al Diavolului. Preotul i-a dat ca penitență să spună zilnic întreg rozariul timp de doi ani și să facă o donație substanțială pentru repararea bisericii. Soțul ei i-a interzis să se mai spovedească vreodată.

Sub supravegherea mătușă-mii Pilar, Torito, băiatul bun la toate, s-a urcat pe o scară și a agățat două frânghii, păstrate în dulap pentru astfel de ocazii, de două cârlige de oțel pe care tot el le fixase în tavan. Mama, în genunchi în cămașă de noapte și ținându-se de cele două frânghii, s-a opintit îndelung, slobozind în acest timp înjurături de pirat rezervate doar acestor momente. Mătușă-mea Pía, ghemuită între picioarele ei, era gata să primească nou-născutul înainte de a se rostogoli pe jos. Pregătise deja infuziile de urzică, pelinariță și virnanț. Vuietul furtunii care bătea în obloane și smulgea bucăți din acoperiș a acoperit gemetele și țipătul final slobozit când am scos la lumină mai întâi capul, apoi corpul plin de mucozități și sânge, care i-a alunecat mătușă-mii din mâini și a căzut pe dușumeaua de lemn.

— Ce nepricepută ești, Pía, a strigat Pilar, și mi-a ridicat un picior. E fetiță, a adăugat apoi, mirată.

— Nu se poate, uită-te mai bine, a îngăimat mama, epuizată.

— Îți spun, soro, e fată, n-are cocoșel!

Tata s-a întors târziu, după ce luase cina și jucase câteva partide de cărți la club. S-a dus direct în camera sa să-și schimbe hainele și să se frece cu spirt înainte de a da ochii cu familia. I-a cerut un pahar de coniac servitoarei, căreia nu i-a trecut prin minte să-i dea vestea, nefiind obișnuită să vorbească cu stăpânul, apoi s-a dus la nevastă-sa. Mirosul de rugină al sângelui i-a dat de știre despre eveniment încă din prag. Mama era în pat, roșie la față și cu părul ud de transpirație, într-o

cămașă curată, odihnindu-se. Nu mai rămăsese nici urmă de frânghii și de cârpe murdare.

— De ce nu m-ați anunțat? a zis el, după ce și-a sărutat soția pe frunte.

— Și cum ai fi vrut s-o facem? Șoferul era cu tine, iar noi cum să fi ieșit pe jos și pe furtună – asta în cazul că gealații înarmați pe care i-ai pus la poartă ne-ar fi lăsat să trecem, s-a răstit Pilar.

— E fetiță, Arsenio, în sfârșit, ai o fetiță, a intervenit Pía, arătându-i ghemotocul din brațe.

— Lăudat fie Domnul, a murmurat tata, dar zâmbetul i s-a șters când s-a uitat mai bine la chipul fărpturii înfășate în șal. Are un ou în mijlocul frunții!

— Nu-ți face griji, unii copii se nasc așa, dar le trece în câteva zile; e un semn de inteligență, a improvizat Pilar, nevrând să-i spună că fiică-sa aterizase în viață direct în cap.

— Și cum o s-o cheme? a întrebat Pía.

— Violeta, a răspuns mama pe un ton hotărât și fără drept de apel.

Este numele ilustru al străbunicii mele materne, cea care a brodat stema primului steag al Independenței, la începutul secolului al XIX-lea.

Pandemia nu-i luase pe ai mei prin surprindere. De cum s-a aflat despre muribunzii care se târau pe străzile portului și de numărul alarmant de leșuri albastre de la morgă, tatăl meu, Arsenio Del Valle, a calculat că în două zile, nu mai mult, epidemia avea să ajungă în capitală; nu a intrat în panică pentru că o aștepta. Se pregătise pentru această eventualitate cu graba pe care o punea în toate și care îl ajutase și în afaceri, și în a face bani. Era singurul dintre frați care își propusese să recupereze prestigiul de om bogat al străbunicului meu, a cărui avere bunicul o moștenise, dar o risipise pentru că avusese prea mulți copii și fusese prea cinstit. Din cei cincisprezece copii ai acestui bunic, unsprezece erau în viață, un număr

considerabil, care dovedea tăria sângelui Del Valle, se împăuna tata, numai că a ține o familie atât de numeroasă cere bani și efort, așa că averea se cam dusese.

Înainte ca ziarele să pună un nume bolii, tata știa deja că era vorba de gripa spaniolă, pentru că era la curent cu știrile lumii grație ziarelor străine care ajungeau la Clubul Uniunii cu întârziere, dar conțineau mai multe informații decât cele locale, și a radioului pe care îl construise singur, urmând indicațiile din manual, și prin intermediul căruia se afla în contact cu alți radioamatori; astfel, printre hârâiturile și țiuiturile comunicării prin unde scurte, afla de ravagiile reale ale pandemiei din alte părți. Urmărise avansul virusului de la început, știa cum trecuse ca un vânt aducător de nenorocire prin Europa și Statele Unite și pricepuse că, dacă avusese astfel de consecințe tragice în țările civilizate, era de așteptat ca într-a noastră, unde resursele erau mai limitate și oamenii mai ignoranți, urmările aveau să fie și mai grave.

Gripa spaniolă, pe scurt: „gripa”, a ajuns la noi cu o întârziere de aproape doi ani. Comunitatea științifică considera că faptul se datora izolării geografice, barierei naturale a munților, pe de o parte, și a oceanului, pe de alta, climei benefice și depărtării, care ne proteja de circulația prea puțin necesară a străinilor contaminați, însă consensul popular îl atribuia intervenției părintelui Juan Quiroga, căruia i se dedicaseră procesiuni preventive. Este vorba de singurul sfânt care merită onorat, căci în materie de minuni domestice e neîntrecut, deși Vaticanul nu l-a canonizat. Cu toate acestea, în 1920 virusul a ajuns glorios și maiestuos, cu o forță de neimaginat, dând de pământ cu toate teoriile științifice și teologice.

Boala începea așa: cel lovit de virus simțea că-l ia un frig de dincolo de mormânt și nu se putea încălzi nicicum, avea febră mare, o durere de cap năucitoare, îi ardeau ochii și gâtul, delira cu

viziunea copleșitoare a morții care-l pândea de la o jumătate de metru. Pielea îi devenea albastru-vineție, mâinile și picioarele se înnegreau, tusea îl împiedica să respire, o spumă sângerie îi îneca plămânii, victima gemea de spaimă și moartea era prin asfixie. Cei mai norocoși se prăpădeau în câteva ore.

Tata bănuia, pe bună dreptate, că în timpul războiului din Europa epidemia făcuse mai mulți morți printre soldații din tranșee, înghesuiți și supuși contagierii, decât gloanțele și gazul mușstar. Cu aceeași ferocitate a devastat Statele Unite și Mexicul, apoi s-a extins prin America de Sud. Ziarele spuneau că în alte țări cadavrele se stivuiau precum lemnele de foc pe străzi pentru că nu erau nici timp și nici destule cimitire pentru a fi înmormântate cât mai repede, că o treime din omenire era infectată și se ajunsese la mai bine de cincizeci de milioane de victime, însă știrile și zvonurile care circulau erau la fel de contradictorii. Armistițiul care punea capăt celor patru ani îngrozitori ai Marelui Război din Europa se semnase de optsprezece luni și abia acum începea să fie cunoscut bilanțul real al pandemiei, pe care cenzura militară îl ținuse ascuns. Nici o națiune nu-și recunoștea numărul pierderilor; doar Spania, care rămăsese neutră în acel conflict, făcea cunoscute știri despre boală, drept care a ajuns să fie numită „gripa spaniolă”.

Înainte vreme, în țara noastră lumea crăpa din cauzele dintotdeauna: sărăcie fără drept de apel, vicii, certuri, accidente, apă contaminată, tifos și bătrânețe. Era un proces natural, care dădea timp pentru o îngropăciune demnă, dar după venirea gripei, care ataca cu o voracitate de tigru, a fost nevoie să se renunțe la priveghiuri și la riturile doliului.

La sfârșitul toamnei s-au găsit primele cazuri în cârciumile și tripourile din port, însă nimeni, în afară de tata, nu le-a dat atenția cuvenită, pentru că

victimele erau femei ușoare, delincvenți și traficanți. Susțineau că era vorba de o boală venerică adusă din Indonezia de marinarii în trecere. Totuși, în curând nenorocirea generală n-a mai putut fi ascunsă, iar cauza n-a mai fost pusă pe seama promiscuității și a dezmățului, căci răul nu făcea diferența între păcătoși și virtuoși. Virusul l-a învins pe părintele Quiroga și hălăduia liber, atacând cu furie copii și bătrâni, bogați și săraci. Când compania de operetă în întregul ei și mai mulți membri ai Congresului au căzut pradă bolii, ziarele au anunțat Apocalipsa și guvernul a decis închiderea granițelor și controlul porturilor. Dar era prea târziu.

Au fost absolut inutile slujbele ținute de trei preoți și săculeții plini de camfor atârnați de gât împotriva contagierii. Venea iarna, primele ploi au înrăutățit situația. S-au improvizat spitale de campanie pe stadioane, morgi în spațiile frigorifice ale abatorului municipal și gropi comune, unde ajungeau cadavrele sărăcimii sub un strat de var nestins. De-acum se știa că boala pătrundea prin nas și gură, nu prin pișcătura țânțarilor sau viermii intestinali, cum se credea în popor, și s-a impus purtarea măștii, numai că acestea nu erau destule nici măcar pentru personalul medical, care lupta cu boala în linia întâi, darămite pentru restul populației.

Președintele țării, fiu de imigranți italieni din prima generație, om cu idei progresiste, fusese ales de câteva luni prin votul clasei mijlocii emergente și al sindicatelor. Tata, la fel ca tot neamul Del Valle, plus prietenii și cunoscuții lor, nu avea încredere în el pentru că reformele pe care dorea să le impună i se păreau împotriva conservatorilor și pentru că era un venetic fără nume vechi castiliano-basc, însă a fost de acord cu modul în care a înfruntat catastrofa. Primul ordin a fost ca oamenii să rămână în casă pentru a evita molipsirea, dar cum nimeni nu s-a conformat,

președintele a decretat starea de urgență, interdicția de circulație pe timpul nopții și interzicerea părăsirii locuinței pentru populația civilă fără un motiv întemeiat, pedepsele fiind amenda, arestul și, foarte adesea, bătaia.

S-au închis școlile, magazinele, parcurile și alte locuri unde se aduna lumea, au rămas deschise ceva birouri publice și bănci, au continuat să circule camioanele și trenurile care aprovizionau orașele; au rămas deschise și prăvăliile care vindeau băuturi, căci se credea că dozele masive de aspirină luate cu alcool ucideau virusul. Nimeni nu a ținut socoteala celor care au murit în urma intoxicării cu numita combinație, a observat mătușă-mea Pía, care practica abstinența și nu credea în leacurile de la farmacie. După cum se așteptase tata, poliția nu reușea să impună ordonanțele și să prevină delictele, așa că s-a apelat la soldați ca să patruleze pe străzi, în ciuda reputației lor – justificată – de brute. Ceea ce a alarmat partidele de opoziție, intelectualii și artiștii, care nu uitaseră masacrul muncitorilor lipsiți de apărare, inclusiv femei și copii, pe care armata îl comisese cu niște ani în urmă, cât și alte prilejuri când luase la baionetă populația civilă ca pe niște dușmani străini.

Sanctuarul părintelui Quiroga s-a umplut de credincioși care veneau să se vindece – în unele cazuri așa s-a și petrecut –, însă cei increduli au spus că, dacă bolnavii avuseseră destulă putere ca să urce cele treizeci și două de trepte până la capela de pe Dealul San Pedro înseamnă că erau deja vindecați. Ceea ce nu i-a impresionat pe credincioși. Deși adunările publice erau interzise, s-a adunat o mulțime spontană, în frunte cu doi episcopi, cu intenția de a merge la sanctuar, dar a fost pusă pe fugă de soldații care au lovit cu paturile armelor și au tras. În mai puțin de un sfert de oră s-a lăsat cu doi morți și șaizeci și trei de răniți (unul și-a dat duhul în aceeași seară).

Protestul formal al episcopilor a fost ignorat de prim-ministru, care nu i-a primit pe prelați în birou și le-a transmis în scris printr-un secretar că „oricine nu se supune legii, fie chiar Papa, va suporta consecințele”. Nimeni n-a mai avut chef să repete pelerinajul.

În familia noastră n-am avut nici un caz pentru că, încă înainte de intervenția directă a guvernului, tata luase toate precauțiile necesare, luându-se după felul în care alte țări luptau cu pandemia. A luat legătura prin radio cu administratorul fabricii sale de cherestea, un imigrant croat de încredere, care i-a trimis din sud pe doi dintre oamenii săi cei mai buni. I-a înarmat cu niște pușți atât de vechi, că nici el nu știa să le folosească, i-a postat la cele două locuri de acces în locuință și le-a ordonat să nu lase să intre sau să iasă pe nimeni, în afară de el și de fratele meu cel mare. Firește, nici nu se punea problema că ar fi tras în noi, dar prezența lor era de natură să pună pe fugă borfașii. Acești pădurari, transformați de pe o zi pe alta în gărzi înarmate, nu intrau în casă; dormeau pe niște mindire în magazie, bucătăreasa le dădea mâncarea prin geam și consumau un rachiu năprasnic cu care tata îi aproviziona din belșug, laolaltă cu pumni de aspirine, ca să se ferească de virus.

Pentru protecție personală, tata a cumpărat de pe piața neagră un revolver englezesc Webley, care-și dovedise eficacitatea în război, și s-a apucat să exerseze în curtea de serviciu, speriind găinile. Se temea nu atât de virus, cât de oameni. În vremuri normale, orașele colcăiau de săraci, cerșetori și hoți. Dacă avea să se repete ceea ce se întâmplase în alte locuri, aveau să sporească șomajul, penuria de alimente și panica, iar atunci chiar și oamenii cât de cât cinstiți, care până atunci se mulțumiseră să protesteze înaintea Congresului, cerând locuri de muncă și dreptate, aveau să recurgă la delincvență, cum se întâmplase când minerii din

nord, rămași fără lucru, flămânzi și furioși, invadaseră orașul și răspândiseră tifosul.

Tata a făcut provizii pentru iarnă: saci cu cartofi, făină, zahăr, orez, ulei, legume, nuci, funii de usturoi, carne uscată și lăzi de fructe și zarzavaturi pentru conserve. Pe cei patru fii mai mici (cel mai mic tocmai împlinise doisprezece ani) i-a trimis în sud, înainte de decizia colegiului San Ignacio de a-și suspenda cursurile din ordin guvernamental; în capitală a rămas doar José Antonio, care spera să intre la universitate de cum se va reveni la normal. Deplasările erau interzise, dar frații mei au prins ultimul tren de pasageri, care i-a dus la gara din San Bartolomé, unde îi aștepta Marko Kusanovic, administratorul croat, care primise instrucțiuni să-i pună la muncă, alături de tăietorii de lemne. Nici un fel de răsfăț. Astfel aveau să rămână ocupați și sănătoși.

Mama, surorile ei Pía și Pilar, cât și angajatele casei trebuiau să rămână în casă și să nu iasă sub nici un motiv. Mama avea plămânii slabi în urma unei tuberculoze din tinerețe, era plăpândă și nu era cazul să ia și gripă.

Pandemia nu a modificat prea mult rutina universului închis al casei. Ușa din față, din mahon sculptat, dădea într-un amplu vestibul întunecos din care intrai în două saloane, în bibliotecă, în sufrageria mare, în camera de biliard și într-alta, închisă, numită birou, căci acolo se aflau vreo șase dulapuri metalice pline de acte la care nu se mai uitase nimeni din vremuri imemoriale. A doua parte a casei era despărțită de prima printr-o curte interioară decorată cu ceramică de Portugalia, în mijloc cu un havuz maur care nu mai funcționa și cu o mulțime de ghivece de jur-împrejur, în care se aflau camelii; aceste flori dăduseră de fapt numele proprietății: „casa mare cu camelii”. Pe trei laturi, curtea era închisă de o galerie de sticlă bizotată, care unea încăperile de uz comun: sufrageria, sala

de jocuri, cusătoria, dormitoarele și băile. Galeria era răcoroasă vara, iar pe timp de iarnă niște sobițe pe cărbune asigurau o atmosferă cât de cât călduță. Ultima parte a casei era zona de serviciu: se aflau acolo bucătăria, cazanele de rufe, animalele, pivnițele, magazia și un șir de cămăruțe prăpădite în care dormeau slujnicele. Mama intra rareori în cea de-a treia curte.

Proprietatea fusese a bunicilor mei din partea tatei și, după moartea lor, le rămăsese fiilor. Odată împărțită valoarea ei la unsprezece, nu însemna mare lucru. Arsenio, singurul cu viziune, s-a oferit să răscumpere partea fraților, în rate. Aceștia au luat-o ca pe o favoare: căsoaia cea veche avea o mulțime de probleme de structură, cum le-a explicat tata; nimeni sănătos la cap n-ar fi locuit aici, dar el avea nevoie de spațiu pentru copiii existenți și viitori, plus soacră-sa, deja foarte bătrână, și surorile nevesti-sii, două fete bătrâne care erau în grija sa. Mai târziu, când a început să întârzie cu ratele, după care nu le-a mai plătit defel, relația cu frații s-a deteriorat. N-a vrut să-i înșele, dar s-a aventurat în niște demersuri financiare, a avut intenția să-i plătească din dobânzi, dar anii au trecut și datoria a fost dată uitării.

Dacă locuința era o vechitură plină de probleme, terenul era vast și avea intrări prin două străzi. Aș vrea să am o fotografie, Camilo, ca să vezi și tu unde mi-am început viața și amintirile. Conacul își pierduse strălucirea de odinioară, până să vină criza economică, când bunicul încă domnea asupra unui clan format din mulți copii și o armată de servitori și grădinari care țineau casa impecabilă și grădina ca un paradis de flori și pomi fructiferi, cu o seră în care creșteau orhidee de pe alte meleaguri și patru statui de marmură reprezentând personaje din mitologia greacă, cum era obiceiul printre familiile de vază, sculptate de aceiași meșteșugari locali care făceau și pietrele tombale. Vechii

grădinari nu mai existau, cei noi erau o șleahtă de leneși, în ritmul ăsta bălăriile o să înghită casa, spunea tata, însă nu făcea nimic ca să rezolve situația. Îi plăcea natura – admirată de la distanță –, numai că era preocupat de afaceri mai rentabile. Degradarea progresivă a proprietății nu îl deranja peste măsură: își propusese să o ocupe vremelnic; mult mai valoros decât casa era terenul. Plănuia să vândă când avea să ajungă la mare preț, chiar dacă avea să aștepte câțiva ani, căci avea ca axiomă clișeul care spune să cumperi ieftin și să vinzi scump.

Clasa de sus se muta în cartiere rezidențiale, departe de clădirile de birouri, de zonele comerciale și de piețele înecate în praf și pline de găinaț de porumbei. Începuse o adevărată furie de a demola case și de a înălța clădiri de birouri și de apartamente pentru clasa de mijloc. Capitala era – și continuă să fie – unul dintre orașele cele mai segregate din lume, iar pe măsură ce clasa de jos ocupa zona noastră, care fusese la mare preț încă din timpul Coloniei, tata ar fi trebuit să se mute de aici ca să nu fie rău văzut de prietenii și cunoscuții lui. La cererea mamei, a modernizat o parte din casă: a tras electricitate și apă curentă, în timp ce restul casei se deteriora în liniște.

2

Bunică-mea din partea mamei vegeta cât era ziua de lungă în galerie, într-un fotoliu cu spătar înalt, pierdută în amintiri, și nu mai rostise un cuvânt de șase ani. Mătușile mele Pía și Pilar, mai mari decât mama, locuiau cu noi. Prima era o dulceață, pricepută la plante medicinale și având talentul de a ușura durerile cu mâna. La douăzeci și trei de ani fusese gata să se mărite cu un văr de gradul doi, pe care-l iubea de la cincisprezece, dar n-a apucat să poarte rochia de mireasă pentru că băiatul a murit subit cu două zile înainte de nuntă. Familia a refuzat autopsia, drept care decesul a fost pus pe seama unui defect congenital la inimă. Pía s-a considerat văduva unei unice iubiri, s-a îmbrăcat în doliu riguros și n-a mai acceptat alți pretendenți.

Mătușa Pilar era frumoasă, ca toate femeile din familie, dar făcea tot posibilul să nu pară și lua în derâdere virtuțile și podoabele feminității. În tinerețe, vreo doi tineri curajoși încercaseră să o curteze, dar a avut grijă să-i pună pe fugă. Regreta că nu se născuse cu o jumătate de secol mai târziu: ar fi fost poate prima femeie care să escaladeze Everestul. În 1953, când șerpașul Tenzing Norgay și englezul Edmund Hillary au reușit isprava, Pilar a plâns de ciudă. Era înaltă, puternică și avea temperamentul autoritar al unui colonel; toată casa era pe mâna ei, inclusiv reparațiile, de care nu duceam lipsă. Avea talent la mecanică, inventa unelte casnice și avea idei originale pentru a rezolva tot felul de defecțiuni; lumea spunea că Dumnezeu greșise când o făcuse femeie. Nu era de mirare să o vezi cocoțată pe acoperiș și rearanjând țiglele după cutremur sau participând fără pic de silă la tăierea găinilor și a curcilor pentru Crăciun.

Carantina impusă de epidemie nu prea s-a simțit în familia noastră. În vremuri normale, slujnicele,

bucătăreasa și spălătoreasă aveau liber doar două după-amiezi pe lună; șoferul și grădinarii aveau mai multă libertate, erau bărbați, deci nu se considera că făceau parte din personal. Excepția era Apolonio Toro, un adolescent de-a dreptul uriaș, care bătuse cu câțiva ani înainte la poartă pentru a cere ceva de mâncare și aici rămăsese. Se presupunea că era orfan, însă nimeni nu-și dăduse osteneala să verifice. Torito ieșea extrem de rar pe stradă, de frică să nu fie agresat, cum se întâmplase de câteva ori: înfățișarea sa bestială și inocența sa incitau la răutate. Sarcina sa era să care lemnele și cărbunii, să șlefuiască și să lustruiască parchetul și alte treburi care nu cereau prea multă minte.

Mama nu prea era sociabilă, chiar și în vremuri normale ieșea cât mai puțin posibil. Își însoțea bărbatul la reuniunile familiei Del Valle, atât de multe că puteai umple întreg anul cu aniversări, botezuri, nunți și înmormântări, dar o făcea fără chef: gălăgia îi producea dureri de cap. Avea scuza sănătății șubrede, a câte unei sarcini sau a șederii la sanatoriul de ftizici din munți, unde se refăcea după o bronșită și se odihnea. Dacă era timp frumos, făcea o scurtă plimbare cu automobilul cel nou pe care tata îl cumpărase de cum venise moda, un Ford T, care atingea viteza amețitoare de cincizeci de kilometri pe oră.

— Într-o bună zi am să te iau să zbori în avionul meu, i-a promis el, deși pentru mama era chiar ultimul mijloc de transport pe care și-l putea dori.

Aeronautica, deocamdată un capriciu de aventurieri și playboys, îl fascina pe tata. Era convins că într-un viitor apropiat țânțarii aceia din pânză și scânduri aveau să fie la îndemâna oricui putea să plătească, precum automobilele, iar el avea să investească printre primii în așa ceva. Își făcuse planul: urma să le cumpere la mâna a doua în Statele Unite, le va aduce în țară demontate, ca

să nu plătească impozitul, și, odată recompuse, să le vândă la prețul aurului. Capriciile hazardului au făcut ca, după mulți ani și cu anumite modificări, eu să-i împlinesc visul.

Șoferul o ducea pe mama la cumpărături la bazarul turcilor sau la salonul de ceai Versailles, împreună cu o cumnată care o punea la curent cu bârfele, numai că în ultimele luni asta nu mai fusese posibil, mai întâi pentru că se apropia data nașterii, iar apoi pentru că se intrase în carantină. Zilele de iarnă erau scurte, treceau cu jocul de cărți cu mătușile mele Pía și Pilar, cu cusutul, tricotatul și rugăciunile rostite împreună cu slujnicele și cu Torito. Odăile fiilor plecați au fost închise, la fel și două saloane și sufrageria mare. În bibliotecă intrau doar soțul și fiul cel mare. Acolo Torito făcea focul în șemineu ca să nu tragă cărțile. În restul încăperilor și în galerie ardeau sobițe pe cărbune și se puneau oale cu apă fierbinte cu frunze de eucalipt, care aveau darul să ajute la respirație și să gonească fantomele gripei.

Tata și fratele meu José Antonio nu se supuneau carantinei și interdicției de circulație, primul pentru că era un om de afaceri considerat indispensabil pentru bunul mers al economiei, iar cel de-al doilea pentru că își însoțea tot timpul tatăl. Aveau permise de liberă trecere la fel ca alți industriași, întreprinzători, politicieni și personal sanitar. Se duceau la birou, se întâlneau cu colegi și clienți și cinau la Clubul Uniunii, care rămăsese deschis: a-l închide ar fi echivalat cu închiderea catedralei, deși calitatea restaurantului a scăzut proporțional cu moartea chelnerilor. Pe stradă se protejau cu măști de fetru cusute de mătușile mele, înainte de culcare se frecau cu alcool. Știau că nimeni nu era imun în fața bolii, dar sperau că aceste măsuri, plus aburii de eucalipt din casă aveau să oprească virusul.

În epoca în care m-am născut eu, doamnele precum María Gracia se închideau în casă ca să-și

ascundă pântecul de lume și nu-și alăptau pruncii – era ceva de prost-gust. Obiceiul era să aduci o doică, o biată femeie care își închiria sânul plozilor mai norocoși, însă tata nu a permis intrarea unei necunoscute în casă, de frică să nu aducă boala. Problema s-a rezolvat cu o capră care a fost instalată în cea de-a treia curte.

Până la cinci ani am fost în grija exclusivă a mătușilor, care m-au răsfățat dincolo de orice limită. Contribuia și tata, căci eram singura fată în turma de băieți. La vârsta la care alți copii învață să citească, eu nu eram în stare să mănânc singură, mi se dădea în gură, și dormeam într-un leagăn așezat lângă patul mamei.

Până într-o zi când tata s-a enervat pentru că făcusem țăndări capul de ceramică al unei păpuși dând-o de pereți.

— Mucoasă prost-crescută! Să vezi ce chelfăneală o să-ți dau!

Era prima dată când țipa la mine. M-am trântit pe jos și-am început să urlu ca o nebună, cum făceam adeseori, iar el și-a pierdut răbdarea infinită pe care mi-o arăta de obicei, m-a apucat de brațe și m-a scuturat zdravăn, dacă nu săreau mătușile cine știe ce-aș fi pățit. De uimire, mi-au trecut pe loc dracii.

— Fătuca asta are nevoie de o institutoare englezoaică, a decretat tata, indignat.

Și așa a ajuns la noi Miss Taylor. Tata a găsit-o prin intermediul unui agent care se ocupa de o parte din afaceri la Londra; acesta a dat un anunț în *The Times.* S-au înțeles prin telegrame și misive care întârziau cu săptămânile, dar în ciuda piedicilor determinate de distanță și de limbă – căci agentul nu știa spaniola, iar vocabularul englezesc al tatei se limita la termeni referitori la divize și documente de export –, au reușit să se pună de acord pentru a angaja persoana ideală: o femeie cu o experiență și o onorabilitate dovedite.

Patru luni mai târziu, părinții și José Antonio m-au luat, îmbrăcată de duminică în pardesiu de catifea albastră, pălărie de paie și botine de lac, să o primim pe englezoaică în port. A trebuit să așteptăm să coboare toți pasagerii pe pasarelă, să-i salute pe cei care veniseră să-i întâmpine, să facă fotografii de grup și să-și ridice multele bagaje, până să se elibereze cheiul și să zărim o siluetă solitară care părea complet pierdută. Iar atunci ai mei au descoperit că institutoarea nu era tocmai ce speraseră în urma corespondenței plină de confuzii lingvistice a agentului. Adevărul e că singura întrebare pe care o pusese tata într-o telegramă era dacă îi plăceau câinii; ea răspunsese că prefera oamenii.

Dintr-o prejudecată adânc înrădăcinată în familia mea, se așteptau la o femeie matură și de modă veche, cu nas ascuțit și dantură stricată, aidoma câtorva cucoane din colonia britanică pe care le vedeau de departe sau fotografiate în paginile mondene. Miss Josephine Taylor era o tânără de douăzeci și ceva de ani, mai curând mărunțică, durdulie fără să fie grasă, purta o rochie lejeră cu talie joasă de culoarea mușțarului, pălărie de fetru în formă de oală de noapte și pantofi cu baretă. Ochii rotunzi, albaștri ca cerul erau dați cu khol, accentuându-i expresia speriată, avea părul blond ca paiul și tenul ca de hârtie de orez pe care-l au unele tinere din țările reci și care, cu anii, se pătează și se zbârcește fără milă. José Antonio a vorbit cu ea în engleza pe care o învățase la un curs intensiv și pe care încă nu avusese prilejul să o exerseze.

Mama a fost de la bun început încântată de această Miss Taylor proaspătă ca un măr, dar tata s-a considerat păcălit: scopul de a o aduce de la o distanță atât de mare era să-mi impună disciplina și bunele purtări și să mă învețe bazele unei școlarități acceptabile. Hotărâse să fiu educată acasă ca să mă apere de ideile pernicioase, de

obiceiurile vulgare și de bolile care decimau populația infantilă. Pandemia făcuse ceva victime printre rudele depărtate, dar exista temerea că s-ar putea întoarce cu și mai multă forță și ar putea afecta copiii, care nu erau imunizați precum adulții care supraviețuiseră primului val. Cinci ani mai târziu, țara încă nu se recuperase total; impactul asupra sănătății publice și asupra economiei a fost atât de devastator, încât dacă în alte locuri domnea nebunia anilor ’20, țara noastră continua să trăiască prudent. Tata se temea pentru sănătatea mea, nebănuind că leșinurile, convulsiile și vărsăturile mele explozive erau produsul extraordinarului talent melodramatic pe care-l aveam pe atunci și pe care, din păcate, l-am pierdut. A fost deci convins că juna *flapper* la modă pe care o primise în port nu era persoana potrivită să-i domesticească fiica cea sălbatică. Numai că străina avea să-i ofere destule surprize, printre care și pe aceea că nu era chiar englezoaică get-beget.

Până să vină, nimeni nu știa exact ce hram avea să poarte Miss Taylor în casa noastră. Slujnică nu era, dar nici nu făcea parte din familie. Tata a spus să fie tratată politicos și distant, să mănânce cu mine în galerie, nu în sufragerie, și să doarmă în odaia bunicii, care murise în urmă cu câteva luni, stând pe oală. Torito a cărat în beci mobilele grele cu tapițerie uzată, care au fost înlocuite cu altele mai puțin funebre, pentru ca institutoarea să nu cadă în depresie, cum a zis mătușa Pilar, că oricum va avea destule motive: să se lupte cu mine și să se adapteze la țara asta de barbari de la capătul lumii. Adică a noastră. A ales o hârtie de tapet în dungi sobre și perdele cu roze fanate, potrivite, credea ea, pentru o fată bătrână, dar după ce a dat cu ochii de Miss Taylor și-a schimbat părerea.

După o săptămână, Miss Taylor era integrată în familie într-un mod mult mai intim decât se

așteptase angajatorul ei, iar problema locului pe scara socială, atât de importantă în țara noastră cea obsedată de clase, a dispărut. Miss Taylor era amabilă și discretă, însă deloc timidă, și s-a făcut respectată de toți, chiar și de frații mei, care crescuseră, dar tot ca niște canibali se purtau. Până și cei doi dulăi aduși de tata în timpul pandemiei ca să ne apere de hoți, dar care se îmblânziseră de tot, o ascultau. Era de ajuns ca Miss Taylor să le arate dușumeaua și să le dea un ordin în limba ei, fără să ridice tonul, și se dădeau jos de pe fotolii cu urechile pleoștite. În ceea ce mă privește, a început prin a-mi inculca normele de bază, după ce le-a expus alor mei un plan de studiu care includea gimnastică în aer liber, ore de muzică, știință și artă.

Tata a întrebat-o cum de știa atât de multe la anii ei; i-a răspuns că pentru asta existau manualele. În primul rând, mi-a explicat avantajele folosirii a două formule: „te rog” și „mulțumesc”. Dacă refuzam să le rostesc și mă trânteam pe jos urlând, le oprea cu un gest pe mama și pe mătuși, care se repezeau să mă consoleze, și mă lăsa să mă zvârcolesc până la epuizare, în timp ce ea citea, tricota sau aranja florile din grădină în vaze, impasibilă. „Epilepsia” mea n-o impresiona defel.

— Intervenim doar dacă sângerează, a decretat, iar ele au ascultat-o, speriate și neîndrăznind să-i pună la îndoială metodele didactice. Venind de la Londra, pesemne că era calificată.

Miss Taylor a spus că eram prea mare ca să dorm ghemuită într-un leagăn în camera mamei și a cerut un pat pe care l-a plasat în odaia ei. În primele două nopți a blocat ușa cu comoda ca să nu fug, dar m-am resemnat repede. Apoi s-a apucat să mă învețe să mă îmbrac și să mănânc singură, sistemul fiind să mă lase despuiată până reușeam să-mi pun hainele pe mine și să mă instaleze înaintea farfuriei cu lingura în mână până mi se făcea foame, timp în care mă aștepta răbdătoare

precum un călugăr. Rezultatele au fost spectaculoase; în scurt timp, monstrul care le tocase nervii celor din casă devenise o fetiță normală, care-și urma institutoarea peste tot, fascinată de mirosul coloniei de bergamotă și de mâinile ei plinuțe, care se mișcau prin aer ca doi porumbei. Era exact ce spusese tata: așteptam de cinci ani să primesc o structură – în fine, o aveam. Mama și mătușile au luat-o ca pe un reproș, dar au recunoscut că ceva se schimbase. Atmosfera se îndulcise.

Miss Taylor zdrăngănea la pian cu mult entuziasm și mai puțin talent și cânta balade cu o vocișoară anemică dar corectă; urechea ei muzicală a ajutat-o să învețe rapid o spaniolă diluată dar comprehensibilă, care includea și niște vorbe buruienoase din vocabularul fraților mei și pe care ea le folosea neștiind prea bine ce însemnau. Grație accentului ei, nici nu sunau prea jignitor, astfel că nimeni nu o corecta și continua să le folosească. Nu s-a împăcat niciodată cu felurile noastre grele de mâncare, dar își păstra flegma britanică față de bucătăria națională, cât și față de diluviile iernii, dogoarea uscată și prăfoasă a verii și cutremurele care mișcau lămpile și deplasau scaunele în indiferența generală. Ceea ce nu suporta era sacrificarea animalelor în curtea din spate, spunea că era un obicei primitiv și crud. Cum să mănânci iepurele sau găina pe care i-ai cunoscut personal? Când Torito a tăiat o capră pe care o îngrășase trei luni pentru ziua de naștere a tatei, Miss Taylor a căzut la pat cu febră. Atunci mătușa Pilar a decis să cumpere carnea din piață, chiar dacă nu vedea ce importanță avea locul de tăiere a bietului animal. Mai trebuie să spun că nu a fost vorba de capra care-mi fusese doică în prima copilărie, aceea murise de mult.

Cele două cufere din alamă verde cu care venise Miss Taylor conțineau cărți de școală și de artă, toate în engleză, un microscop, o cutie de lemn cu

tot ce era nevoie pentru a face experiențe de chimie și douăzeci și unu de volume din ediția cea mai recentă a *Enciclopediei Britannica*, publicată în 1911. Spunea că dacă ceva nu apare acolo înseamnă că nu există. Garderoba ei consta din două ținute de stradă cu pălăriile de rigoare – una era rochia de culoarea mustarului cu care coborâse de pe vapor – și un pardesiu cu guler din blana unui mamifer greu de identificat; restul erau fuste și bluze simple, peste care purta un halat. Își scotea și își punea hainele cu manevre de contorsionistă, niciodată nu am văzut-o în lenjerie intimă, cu atât mai puțin goală, în perioada în care am împărțit camera.

Mama avea grijă să-mi spun înainte de culcare rugăciunile în spaniolă, cele în engleză puteau fi eretice și nu se știe dacă erau înțelese în cer. Miss Taylor ținea de Biserica Anglicană, ceea ce o scutea de slujba catolică împreună cu ai mei și de a spune rugăciunile lor. Nu am văzut-o citind Biblia pe care o ținea pe noptieră și nici făcând prozelitism. De două ori pe an se ducea la slujba anglicană care se ținea în casa unui membru al coloniei britanice; cânta imnuri și socializa cu ceilalți străini, cu care bea ceai și făcea schimb de reviste și romane.

Cu ea, viața mea s-a îmbunătățit considerabil. Prima copilărie fusese o luptă neîncetată pentru a-mi impune voința; reușeam, dar nu mă simțeam sigură și nici protejată. Cum spunea tata, eram mai puternică decât adulții și n-aveam pe cine mă sprijini. Institutoarea nu mi-a eliminat pe de-a-ntregul spiritul rebel, dar mi-a inculcat norme de bună purtare în societate și mi-a înlăturat mania de a vorbi despre funcțiile corpului și boli, teme predilecte în țara noastră. Dacă bărbații vorbesc despre politică și afaceri, femeile au două preocupări: bolești și treburile casei. Dimineața, când se trezea, mama își inventaria

durerile și le nota în același carnet în care avea lista leacurilor din trecut și din prezent; adesea recitea paginile cu duioșia cu care ar fi privit un album de fotografii de familie. Eu îi călcam pe urme: tot prefăcându-mă bolnavă, devenisem expertă în tot felul de afecțiuni, dar Miss Taylor le-a tratat cu atâta indiferență, că au trecut de la sine.

La început îmi făceam lecțiile și exercițiile de pian ca să-i fac plăcere, apoi din pură bucurie de a învăța. Când am început să scriu cum se cuvine, m-a pus să țin un jurnal – îmi dăruise un caiet frumos cu coperte din piele și lăcățel –, obicei pe care l-am ținut toată viața. Când am putut citi cursiv, am luat în posesie *Enciclopedia Britannica.* Miss Taylor a inventat un joc: alegeam câte un termen rar și memoram definiția. Curând, José Antonio, care avea să împlinească douăzeci și trei de ani și n-avea de gând să plece de sub acoperișul patern, s-a alăturat și el jocului.

Fratele meu José Antonio studiase dreptul, nu din vocație, ci pentru că pe atunci existau extrem de puține profesii considerate acceptabile pentru bărbații din clasa noastră socială. Alesese dreptul în defavoarea ingineriei și medicinei, celelalte două opțiuni. Îl seconda pe tata în afacerile lui. Arsenio Del Valle îl prezenta ca pe fiul preferat, brațul său drept, iar el i se dedica în întregime, deși nu era mereu de acord cu deciziile sale, care i se păreau imprudente. L-a prevenit nu doar o dată că se întindea prea mult și făcea scamatorii cu sumele datorate; însă tata era de părere că marile afaceri se fac pe credit, nici un întreprinzător cu viziune comercială nu lucrează cu banii lui dacă poate să o facă cu banii altuia. José Antonio, care avea acces la contabilitatea creatoare a acestor afaceri, spunea că trebuie să existe o limită, că nu poți întinde prea mult coarda fără să se rupă, dar tata îl asigura că totul e sub control:

— Într-o zi vei conduce imperiul pe care îl construiesc, dar, dacă nu te trezești și nu înveți să riști, n-ai s-o poți face. Și apropo, te văd cam distrat, băiete. Petreci prea mult timp cu femeile din casă, vezi să nu ajungi moale și tont.

Spuneam că José Antonio împărtășea cu Miss Taylor și cu mine interesul pentru enciclopedie. El era singurul din familie care o trata ca pe o prietenă și îi spunea pe nume; pentru toți ceilalți avea să fie mereu Miss Taylor. În după-amiezile libere, fratele meu îi vorbea despre istoria țării noastre, despre pădurile din sud, unde avea să o ducă o dată să vadă fabrica de cherestea; despre noutățile politice, care îl îngrijorau de când un colonel se prezentase drept candidat unic la alegerile prezidențiale și, logic, obținuse sută la sută din voturi și conducea guvernul ca pe o garnizoană. Admitea, totuși, că popularitatea lui se datora lucrărilor publice și reformelor instituționale realizate, dar Miss Taylor trebuia să știe că acest caudillo autoritar reprezenta un pericol pentru democrație, la fel ca atâția alții care infectau America Latină de la războaiele de independență. „Democrația e vulgară, v-ar fi mai bine cu o monarhie absolută”, spunea ea pe un ton zeflemitor, dar de fapt se mândrea cu bunicul executat în 1846 în Irlanda pentru că apărase drepturile muncitorilor și ceruse sufragiu universal pentru bărbați, chiar dacă nu erau proprietari, așa cum prevedea legea.

Josephine îi povestise lui José Antonio, crezând că nu aud, că bunicul ei fusese acuzat de afiliere la mișcarea carthistă și trădare a Coroanei, că fusese spânzurat și tăiat în bucăți.

— Cu câțiva ani înainte, întâi l-ar fi spintecat, i-ar fi smuls mațele, l-ar fi castrat de viu, abia apoi l-ar fi spânzurat și tăiat în bucăți, sub ochii miilor de spectatori entuziasmați, a adăugat pe același ton calm.

— Și mai zici de noi că suntem primitivi când tăiem un pui! a exclamat îngrozit frate-meu.

Poveștile astea violente mă făceau să am coșmaruri noaptea. Îi mai spunea și despre sufragetele engleze care luptau pentru votul femeilor, plătind cu umilințe, închisoare și greva foamei, pe care autoritățile o rezolvau alimentându-le cu forța cu un tub băgat pe gât, dar și în rect sau vagin.

— Au suportat torturile ca niște eroine. Au obținut votul parțial, dar acum luptă pentru a avea drepturi egale cu ale bărbaților.

José Antonio era convins că în țara noastră așa ceva nu se va întâmpla nicicând, pentru că rămăsese mereu în linia conservatoare îngustă; nici nu avea habar ce idei se coceau chiar atunci în clasa de mijloc, după cum aveam să vedem mai târziu.

Miss Taylor evita aceste subiecte în prezența celorlalți membri ai familiei; nu-și dorea să fie trimisă înapoi în Anglia.

3

— Are mațele delicate, a diagnosticat mătușa Pía când pe Miss Taylor a apucat-o o diaree fulminantă chiar a doua zi după ce ajunsese la noi.

Era neajunsul comun de care sufereau toți străinii, care se îmbolnăveau de la prima înghițitură de apă, dar, cum supraviețuiau cu toții, nu i se dădea multă importanță. Doar că institutoarea mea nu s-a imunizat împotriva bacteriilor noastre și a luptat doi ani cu necazurile sistemului ei digestiv, doftoricit cu infuziile de fenicul și mușețel ale mătușii Pía și cu niște prafuri misterioase administrate de doctorul de familie. Eu cred că îi cădeau greu deserturile cu cremă de lapte, cotletele de porc cu sos picant, turtele de porumb, cănile de ciocolată caldă cu caimac de la ora cinci după-amiaza și alte alimente, pe care ar fi fost nepoliticos să le refuze. Suporta cu stoicism crampele, vomele și deranjamentele stomacale – nu a vorbit niciodată de ele.

Miss Taylor a început să slăbească în tăcere, până când familia, alarmată că pierdea în greutate și avea pielea ca cenușa, a intervenit și a chemat doctorul. Acesta i-a prescris o dietă pe bază de orez și supă de pui plus o jumătate de păhărel de porto cu tinctură de opiu de două ori pe zi. I-a luat pe ai mei la o parte și le-a spus că pacienta avea o tumoare cât o portocală în burtă. Aveam chirurgi la fel de buni precum cei mai buni din Europa, a adăugat, însă era prea târziu pentru o operație și cel mai uman era să fie trimisă acasă, la ai ei. Mai avea de trăit câteva luni.

I-a revenit lui José Antonio sarcina de a-i spune o jumătate de adevăr pacientei, care a ghicit pe loc restul.

— Ia uite ce necaz, a zis Miss Taylor fără a-și pierde sângele rece.

Fratele meu i-a spus că va face aranjamentele necesare pentru a călători la Londra la clasa întâi.

— Mă gonești și tu? a zâmbit ea.

— Pentru Dumnezeu! Nimeni nu te gonește, Josephine, vrem doar să nu fii singură, să ai parte de iubire și îngrijire… Le voi explica situația alor tăi…

— Mă tem că voi sunteți cam singura mea familie, l-a întrerupt ea și s-a apucat să-i povestească ceea ce nu-i ceruse nimeni.

Era adevărat că Josephine Taylor era urmașa bunicului irlandez executat pentru că făcuse necazuri coroanei britanice, dar omisese faptul că tatăl ei era un alcoolic violent al cărui unic merit fusese acela de a se trage dintr-un luptător pentru dreptate. Mama, părăsită în sărăcie cu mai mulți copii, murise de tânără. Minorii au fost dați la rude; cel mare, de unsprezece ani, fusese trimis la o mină de cărbuni; ea, de nouă ani, la un orfelinat ținut de călugărițe, unde muncea la spălătorie, principala sursă de venit a instituției, cu speranța că avea să fie adoptată de un suflet caritabil. Și i-a descris lui José Antonio munca herculeeană de a săpuni, a peria, a bate cu maiul, a fierbe în cazane imense, a clăti, apreta și călca hainele altora.

La doisprezece ani, prea mare de-acum ca să fie adoptată, a fost plasată ca servitoare neplătită în casa unui militar englez, unde a lucrat până când individul a găsit de cuviință să o violeze sistematic. Era adolescentă. Prima dată a năvălit noaptea în cămăruța ei de lângă bucătărie, i-a astupat gura și s-a repezit asupra ei. Pe urmă a stabilit o rutină, mereu aceeași, pe care Josephine o cunoștea și de care era îngrozită. Militarul aștepta ca nevastă-sa să plece la operele ei de caritate sau în vizite, și îi făcea semn fetei să-l urmeze. Ea se supunea, nici măcar nu se gândea că ar fi putut refuza sau fugi. În grajd, o bătea cu biciul, având grijă să nu lase urme vizibile, și o supunea acelorași practici perverse, pe care ea le suporta

abandonându-se supliciului și ferecându-și mintea. „O să treacă, o să treacă.” După câteva luni, soția a observat că fata arăta ca un câine bătut și când venea bărbatul ei acasă se ascundea prin colțuri și tremura toată. De-a lungul căsniciei nu-i scăpaseră anumite semne tulburi, dar preferase să le ignore, după principiul că ce nu se discută nu există. Cât timp se păstrau aparențele nu avea rost să scurmi prea adânc. Toată lumea are secrete, își zicea. Numai că și-a dat seama că ceilalți servitori șușoteau în spatele ei, iar o vecină a întrebat-o dacă soțul pedepsește caii în grajd, pentru că se auzeau lovituri și vaiete. Trebuia să afle ce se întâmplă înainte să descopere alții. Și astfel l-a surprins cu biciul ridicat asupra fetei pe jumătate goale, legate și cu căluș în gură.

Doamna nu a aruncat-o în stradă, cum era obiceiul, ci a trimis-o la Londra, la mama ei, după ce a pus-o să jure că nu va sufla o vorbă despre purtarea soțului. Trebuia evitat scandalul.

Noua stăpână era o văduvă încă în putere, care călătorise mult și avea intenția să nu se oprească, drept care avea nevoie de o însoțitoare. Era arogantă și tiranică, însă avea vocație pedagogică și și-a propus s-o transforme pe Josephine într-o domnișoară bine educată, n-avea nevoie de o orfană irlandeză cu purtări de spălătoreasă. Mai întâi și mai întâi a scăpat-o de accentul care îi chinuia urechile, obligând-o să vorbească precum o londoneză de familie bună; pasul următor a fost s-o convertească la Biserica Anglicană, decretând: „Papistașii sunt ignoranți și superstițioși, de aceea sunt săraci și se înmulțesc precum iepurii.”

Și-a atins scopul fără probleme, căci pentru Josephine nu prea erau deosebiri între cele două culte și, oricum, prefera să stea cât mai departe de Dumnezeu, care se purtase atât de rău cu ea încă de când venise pe lume. A învățat să se poarte impecabil în public și să-și controleze emoțiile și ținuta. Stăpâna i-a deschis biblioteca și i-a dirijat

lecturile – de atunci „viciul” pentru *Enciclopedia Britannica* –, și a purtat-o prin locuri nici visate, de la New York la Cairo. Pe urmă a făcut un atac cerebral și a murit după câteva săptămâni. Cu banii lăsați de ea, Josephine a trăit câteva luni. Apoi a citit anunțul din ziar – căutăm institutoare pentru America de Sud – și s-a prezentat.

— Și am avut noroc, pentru că am nimerit în familia ta, José Antonio. V-ați purtat foarte bine cu mine. În concluzie, nu am unde mă duce. Am să mor aici, dacă nu vă supărați.

— N-ai să mori, Josephine, a murmurat el cu ochii umezi, pentru că în clipa aceea înțelesese cât de importantă devenise pentru el.

Aflând că institutoarea avea de gând să agonizeze și să moară în casa lui, primul impuls al tatălui meu a fost să o urce cu forța pe primul transatlantic care va pleca din port, pentru a mă feri de trauma agoniei și morții celei pe care o iubeam atât de mult, dar atunci, pentru prima dată, José Antonio l-a înfruntat:

— Dacă faci asta n-am să te iert niciodată – și i-a spus că datoria sa de creștin era să încerce s-o salveze, în ciuda pronosticului sumbru al medicului; Violeta o să sufere dacă moare Miss Taylor, dar o să înțeleagă, e destul de mare. Dar n-o să priceapă nimic dacă o trimiți de-aici. Îmi asum eu responsabilitatea pentru Miss Taylor, tată, e în grija mea.

Și așa a fost.

O echipă în frunte cu cel mai faimos chirurg al generației sale a operat-o pe Miss Taylor la Spitalul Militar, cel mai bun din țară pe vremea aceea, grație intervenției personale a consulului englez, cu care tata avea legături legate de exporturi. Spre deosebire de spitalele publice, la fel de sărace ca și pacienții lor, și de puținele clinici private, scumpe foc dar mediocre, Spitalul Militar era comparabil cu cele mai prestigioase

așezăminte medicale din Statele Unite și din Europa, în principiu, era dedicat exclusiv membrilor Forțelor Armate și ai Corpului Diplomatic, dar, dacă aveai relații, se făceau excepții. Clădirea, modernă și bine dotată, avea o grădină mare prin care se plimbau convalescenții, iar colonelul care se ocupa de administrație garanta curățenia și îngrijirea impecabile.

Mama și fratele meu au dus-o la primul consult. O infirmieră într-o uniformă atât de apretată încât scârțâia la fiecare pas a condus-o în cabinetul chirurgului, un domn la vreo șaptezeci de ani, chel, cu trăsături ascetice și atitudine autoritară. După ce a examinat-o îndelung în spatele unui paravan, i-a explicat lui José Antonio, făcând abstracție de cele două femei, că tumoarea putea fi canceroasă. Exista posibilitatea să fie redusă prin iradiere, căci o extirpare chirurgicală era extrem de riscantă.

— Dacă aș fi fiica dumneavoastră, ați încerca, domnule doctor? a întrebat Miss Taylor, senină ca de obicei.

După o pauză care s-a eternizat, medicul a admis că da.

— Atunci spuneți-mi când mă operați.

Au internat-o peste două zile. Fidelă devizei că a spune adevărul e cel mai simplu, înainte de a pleca la spital mi-a spus că avea o portocală în burtă care trebuia scoasă, dar nu va fi lucru ușor. Am implorat-o să mă lase să merg cu ea la spital. Aveam șapte ani, dar mă țineam de ea ca atunci când eram mică. A fost prima dată când am văzut-o plângând. Și-a luat la revedere de la toți ai casei, i-a îmbrățișat pe Torito și pe mătuși, cărora le-a spus să împartă lucrurile ei care cum dorea, i-a dat mamei un teanc de lire sterline legate cu o panglică: „Pentru săracii domniei tale.” Economisise leafa cu gândul de a reveni cândva în Irlanda și a-și căuta frații răspândiți care încotro.

Mie mi-a dăruit *Enciclopedia Britannica*, comoara ei cea mai de preț, spunându-mi că va face tot posibilul să se întoarcă, dar nu putea să-mi promită. Eu știam că la spital se poate întâmpla ceva rău, eram familiarizată cu puterea de netăgăduit a morții, îl văzusem pe bunicul în sicriu – o mască de ceară între văluri de mătase albă –, văzusem câini și pisici care mureau de bătrânețe sau accidentați, plus păsăretul, caprele, oile și porcii pe care îi tăia Torito ca să-i mâncăm.

Ultimul chip pe care l-a văzut Josephine Taylor înainte de a fi pusă pe targă și dusă în sala de operații a fost cel al lui José Antonio. Era deja sedată, l-a văzut ca prin ceață. Nu a înțeles ce-i spunea, nici încurajările, nici declarația de dragoste, dar i-a simțit sărutarea pe buze și a zâmbit.

Operația a durat șapte ore pe muchie, pe care José Antonio le-a petrecut la recepția spitalului bând un termos de cafea și străbătând culoarul de la un capăt la altul, amintindu-și jocul de cărți, gustările luate în grădină, plimbările în afara orașului, ghicitorile din enciclopedie, serile cu balade la pian și poveștile bizantine cu bunici sfârtecați. A dedus că fuseseră orele cele mai fericite din viața sa cumpătată, cu destin trasat încă de la naștere. A hotărât că ea era singura femeie lângă care ar fi putut scăpa de sub tutela tatălui și de pânza de păianjen care îl ținea prizonier. Niciodată nu luase decizii proprii, îndeplinea fără crâcnire ceea ce se aștepta de la el; era fiul-model și se săturase. Josephine îl incita, îi clătina rutina și îl făcea să-și vadă familia și mediul social într-o lumină nemiloasă. Așa cum îl silea să danseze charleston și să afle despre existența sufragetelor, tot așa îl îmboldea să-și imagineze un viitor diferit de cel prestabilit, unul plin de aventuri și riscuri.

La douăzeci și patru de ani, fratele meu avea deja o fire taciturnă și precaută de care era conștient. „Sunt un moș prematur”, obișnuia să

mormăie scârbit în timp ce se bărbierea înaintea oglinzii. De ani de zile își seconda tatăl în afaceri care nu-l interesau și i se păreau chiar suspecte, plutea într-un mediu în care se simțea ca un intrus, căci nu împărtășea scopurile și idealurile celor de condiția sa.

Așteptând la spital, și-a imaginat că putea începe o viață nouă în altă parte, cu Josephine; puteau pleca în Irlanda, să trăiască într-o casă modestă din satul ei natal, unde ea va fi învățătoare, iar el va munci. Faptul că Josephine era cu cinci ani mai mare și că nu manifestase nici pic de înclinație sentimentală pentru el erau inconveniente neglijabile în comparație cu fermitatea hotărârii sale. Parcă vedea de-acum avalanșa de bârfe iscată la anunțul căsătoriei lor și supărarea familiei, care și-l dorea însurat cu o fată din clasa lor, catolică și dintr-o familie cunoscută, de exemplu verișoara Florencia, însă nimic din toate astea n-avea să-i atingă în timp ce navigau către Europa. De unde știu toate astea, Camilo? O parte mi le-a spus chiar el de-a lungul anilor, restul mi-l închipui singură, căci îl cunosc atât de bine.

Portocala din burta lui Miss Taylor s-a dovedit a fi benignă – firește, grație intervenției divine a părintelui Quiroga, au decretat mătușile. Chirurgul a explicat că ramificațiile tumorii ajunseseră la ovare, pe care le-a extirpat, deci pacienta nu va putea avea copii, dar cum era necăsătorită și nu mai era chiar la prima tinerețe, amănuntul nu avea importanță. Operația fusese reușită, a adăugat, dar, normal, pierduse mult sânge și era tare slăbită. Cu odihnă și îngrijire avea să se refacă până la urmă. De îngrijire s-au ocupat mătușile Pía și Pilar, în vreme ce eu nu mă dezlipeam de ea, cu fidelitatea celor doi dulăi care o vegheau tot timpul.

Miss Taylor devenire umbra tinerei pline de prospețime în ținută de *flapper* din urmă cu doar câțiva ani. Era rezultatul lunilor de durere îndurată cu demnitate și a operației brutale; din toate

rotunjimile de dinainte rămăseseră doar gropițele de pe mâini, pielea îi devenise neliniștitor de gălbejită. Când s-a ridicat în picioare, după o lună de diete pe bază de supă de găină cu ierburi întremătoare, compot de fructe de sezon cu polen de albine, picături de opiu și o zeamă scârboasă de sfeclă și drojdie de bere menită să combată anemia, hainele atârnau pe ea și îi căzuse o jumătate din păr. Lui José Antonio i s-a părut mai frumoasă ca oricând. Se învârtea în jurul camerei bolnavei ca o nălucă, așteptând să se retragă mătușile, se așeza lângă ea și îi citea poeme în spaniolă, pe care ea le auzea semiadormită de picături și cu ochii întredeschiși. Eu i-am sugerat să-i citească din enciclopedie, însă fratele meu era în etapa romantică a sentimentelor încă nedeclarate.

Convalescența a durat câteva luni, în care Miss Taylor mi-a continuat educația, stând într-un fotoliu în galeria care a devenit inima întregii case. Mama și-a adus acolo mașina de cusut, Torito repara tot acolo mobila stricată, mătușa Pilar monta și demonta complicata mașinărie de uscat sticlele pe care tot ea o inventase, mătușa Pía prepara prafuri, tincturi, poțiuni, capsule și pomezi din vastul ei repertoriu de leacuri naturale. Făcuse rost de fructul palmierului *mocatú,* trimis din bazinul amazonian din Bolivia, din care a extras un ulei pentru creșterea părului. A ras-o în cap și o freca de două ori pe zi pe țeastă cu uleiul miraculos. După șapte săptămâni, Miss Taylor avea un puf fin, care cu timpul s-a transformat într-o coamă deasă și închisă la culoare. Păr țepos de indian din podișul andin, a bombănit cu dispreț mătușa Pilar, însă a recunoscut că îi stătea mai bine așa decât cu șuvițele ca paiul cu care o cunoscuserăm.

Zilele treceau lent și calm. Singurul nerăbdător era José Antonio, care abia aștepta s-o scoată pe Miss Taylor la salonul de ceai Versailles și să-i

declare intențiile matrimoniale. Era sigur să-l va accepta, nesigur era doar aspectul economic, căci gândul de a-și câștiga pâinea ca muncitor în Irlanda i se părea tot mai neatrăgător; în plus, viitoarea sa nevastă avea nevoie de siguranța și sprijinul unei familii. Lucrase pentru tata de la șaptesprezece ani fără un venit fix: primea bani sporadic și în sume variabile, era mai curând vorba de un bacșiș generos, pe care nu-l putea economisi.

Tata îi spusese că îi va da o participare satisfăcătoare din multiplele afaceri, dar realitatea e că tot profitul nu se împărțea, ci se transforma în noi investiții. Arsenio Del Valle se împrumuta pentru câte o nouă afacere, pe care o vindea ca să finanțeze alta, convins că banii se înmulțeau în universul invizibil al băncilor, acțiunilor și bonurilor de valoare. José Antonio îl prevenise că metoda semăna cu roata pe care alergau șoarecii de laborator fără să ajungă nicăieri; „în ritmul ăsta n-ai să scapi de datorii”, îi zicea, dar tata susținea că nimeni nu se îmbogățește cu o singură afacere sau investind cu prudență, viitorul este al celor îndrăzneți.

4

Cu odihna îndelungată și băuturile terapeutice ale mătușii Pía, Josephine Taylor și-a recăpătat sănătatea și cheful de a ieși – stătuse prea mult în galeria de sticlă. Era foarte slabă, dar avea culoare în obraji și părul scurt o făcea să semene cu o pasăre jumulită pe jumătate. Prima ieșire am făcut-o împreună cu mama și mătușile la o petrecere înaintea măritișului unei nepoate Del Valle. Invitația la o gustare în familie, tipărită pe un carton simplu, minimaliza evenimentul, așa cum se cuvine într-o țară în care ostentația era de prost gust. Acum nu mai e așa, Camilo, acum toți vor să pară mai ceva decât sunt și să se prefacă mai bogați. „Gustarea" a fost un dezmăț de dulciuri, carafe de argint cu ciocolată caldă, înghețată de toate felurile și lichioruri dulci în cupe de cristal de Boemia, animat de o formație de domnișoare care cântau la instrumente de coarde și de un scamator care scotea pe gură șaluri de mătase și extrăgea columbe mirate din decolteul doamnelor.

Să fi fost vreo cincizeci de femei în saloane, toate rudele feminine și prietenele miresei. Miss Taylor s-a simțit ca o găină nimerită în altă curte, modest îmbrăcată, pe deasupra și străină. Profitând de tăierea unui tort cu trei etaje, adus pe o măsuță cu rotile în aplauzele și aclamațiile generale, a ieșit în grădină. Unde a cunoscut-o pe altă invitată, care o ștersese ca și ea.

Teresa Rivas era una dintre puținele femei care adoptaseră pantalonul larg și sacoul bărbătesc, impuse recent de o stilistă franceză, la care purta o cămașă albă scrobită și o cravată. Fuma o pipă în formă de cap de lup cu mușțiuc de os. În lumina slabă a înserării, Josephine a confundat-o cu un bărbat – exact efectul pe care sconta Teresa. S-au așezat să stea de vorbă pe o bancă, printre arbuști tunși ornamental și tufe de flori, învăluite în aroma

puternică de tuberoze și tutun. Teresa a aflat că Josephine era de câțiva ani în țară și nu cunoștea decât familia la care lucra și pe câțiva membri ai coloniei engleze, cu care se vedea din când în când la slujba anglicană. I-a vorbit de cealaltă țară, cea reală, a muncitorilor, de multiplele straturi ale clasei de mijloc, de provincia minerilor, țăranilor și pescarilor.

Când Josephine m-a auzit strigând-o, și-a dat seama că petrecerea se terminase și se înnoptase. Am auzit că Teresa îi spunea să o caute, i-a dat o carte de vizită cu numele și adresa locului de muncă:

— Vreau să te scot din peștera ta, Joe, să-ți arăt ceva lume.

l-a plăcut noul nume dat de necunoscuta care poate că avea să-i devină prima prietenă din țara asta în care făcuse de-acum rădăcini; avea de gând să o caute.

Întoarse acasă, am spus cu voce tare ceea ce gândeau toate: sosise clipa să fim în pas cu moda, adică să purtăm fuste până la jumătatea gambei, țesături imprimate, decolteuri și brațe dezgolite. Mătușile purtau rochii negre până la glezne, precum călugărițele, nici maică-mea nu găsise de cuviință să se modernizeze, pentru că renunțase aproape definitiv la viața mondenă, iar tata nici n-o mai ruga să iasă cu el. Miss Taylor lua parte la petrecere îmbrăcată în rochia de culoarea mușțarului cu care coborâse de pe vaporul care o adusese din Anglia; doar o strâmtase puțin. Mama a trimis șoferul să cumpere revistele pentru femei care veneau de la Buenos Aires ca să se inspire din ele. Pe Miss Taylor nu o interesa decât stilul adoptat de Teresa Rivas, drept care a cumpărat gabardină și tweed, deși clima nu era pentru țesături atât de groase, și, cu ajutorul unor tipare, și-a croit haine pe ascuns.

— Parcă sunt un băiețandru nemâncat, a șoptit privindu-se în oglindă.

Avea perfectă dreptate. Chiar așa părea, îmbrăcată în pantaloni, vestă și sacou, cu statura ei de un metru cincizeci, cu cele patruzeci și șase de kile și cu părul cel nou, scurt și ciufulit. Singura care a văzut-o în această ținută masculină am fost eu.

— Alor mei n-o să le placă deloc, am zis, dar i-am promis să păstrez secretul.

Duminică, Miss Taylor m-a luat la plimbare în Piața Mare, unde ne aștepta Teresa Rivas. A luat-o pe Josephine de braț, fără comentarii asupra ținutei, și ne-am dus la grecii care vindeau înghețată. Au început să vorbească între ele, eu ciuleam urechile ca să aud ce spuneau.

— Sodomite nerușinate! a răsunat glasul unui domn cu pălărie și baston care a trecut prin fața noastră.

— Ne onorați, domnule, a răspuns Teresa râzând insolent, în timp ce Miss Taylor se îmbujora de rușine.

După înghețată, Teresa ne-a dus la locuința ei, care era departe de ceea ce ne închipuiam noi. Miss Taylor își imaginase că Teresa, prin atitudinea sa sfidătoare și eleganța înnăscută, provenea din clasa de sus; pesemne că era o moștenitoare bogată care își permitea să ia în râs convențiile pentru că avea în spate o familie puternică. Încă nu știa să diferențieze clasele sociale, asta și pentru că fusese în contact doar cu familia noastră și cu slujitorii casei.

Să știi, Camilo, că basmul ăla cum că toți suntem egali în fața legii și a lui Dumnezeu e o aiureală. Sper să nu-l crezi. Nici legea, nici Dumnezeu nu îi tratează pe toți la fel. Și asta se vede din plin în țara asta. Când cunoaștem pe cineva, ne ajunge o inflexiune a vocii, un accent, modul în care folosește tacâmurile la masă sau dezinvoltura cu care se adresează cuiva de condiție inferioară lui ca să identificăm într-o secundă

căruia din nenumăratele straturi sociale aparține. E un talent pe care puțini străini ajung să-l aibă. Iartă-mă că insist, Camilo, știu că te enervează sistemul de clase, atât de exclusiv și de crud, dar ți-o spun ca să o înțelegi pe Josephine Taylor.

Teresa locuia în mansarda unei case vechi de pe o stradă sărăcăcioasă și murdară. La parter se afla o cizmărie, la etaj, o croitorie unde se făceau uniforme pentru infirmiere și halate pentru medici. La mansardă se ajungea pe un coridor întunecos și pe o scară din lemn cu treptele uzate de pași și termite. Am ajuns într-o încăpere vastă, cu acoperiș jos și două ferestruici murdare prin care abia de pătrundea lumina, cu un divan pe post de pat, obiecte de mobilier ce păreau recuperate după ce fuseseră aruncate, dar și un dulap superb cu ușioglindă, singura piesă care amintea de un trecut mai bun. Domnea o dezordine ca după trecerea uraganului, cu haine aruncate peste tot și teancuri de ziare și hârtii legate cu sfoară; cred că nu se mai făcuse curat de luni bune.

— Ce legătură ai cu familia Del Valle? a întrebat Miss Taylor.

— Nici una. Am venit cu fratele meu, Roberto, scamatorul.

— E nemaipomenit fratele tău!

— Ei, face asta doar din când în când, ca o distracție, nimeni nu trăiește înghițind pumnale și ascunzând iepuri.

Teresa a aprins un reșou, a fiert apa și ne-a servit cu ceai în căni ciobite, mie mi-a pus zahăr, în al lor a turnat un pic de rachiu. Ieftin. Au fumat țigări negre și amare – aveau darul să curețe plămânii, a subliniat Teresa. Ne-a spus că părinții ei erau învățători într-o provincie din sud, de unde ea și fratele ei fugiseră mâncând pământul, el ca să meargă la universitate, ea în căutare de aventură; nu i se potrivea defel ambianța de acolo, se definea ca boemă. Tatăl se îmbolnăvise de gripa spaniolă, scăpase, dar rămăsese bolnav de plămâni.

— Ai mei au ieșit la pensie. Știi, Joe, învățătorii câștigă mizerabil; noul sistem de pensii a venit prea târziu pentru ei, economii nu aveau, așa că au plecat la țară, unde se poate trăi cu mai puțin și dau lecții gratis. Aș vrea să-i ajut, dar abia câștig ca să mănânc. În schimb, Roberto va avea o meserie bună și e un fiu responsabil și generos; el va fi sprijinul părinților.

I-a spus lui Miss Taylor că, din cauza serviciului militar, fratele ei întârziase cu studiile, dar în doi ani avea să fie tehnician agricol. Ziua învăța, seara era ospătar la un restaurant. Ea lucra la Compania Națională de Telefonie.

— Evident, acolo nu mă duc îmbrăcată bărbătește, a adăugat râzând.

Ne-a arătat fotografii cu ai ei făcute în piața satului și o poză a fratelui în uniformă de militar în termen: un băiat imberb, nesemănând deloc cu scamatorul bărbos și amuzant de la petrecere.

Mulți ani mai târziu, când era de-acum bătrână, Josephine Taylor mi-a spus că în ziua aceea între Teresa și ea se legase o prietenie care avea să-i schimbe viața. Singura ei experiență sexuală fuseseră violurile la care o supunea militarul britanic din adolescența ei, care îi răniseră trupul și sufletul și o făcuseră să respingă instinctiv orice formă de intimitate fizică. Ideea plăcerii sexuale era de neconceput pentru ea, poate de aceea nici nu știuse să interpreteze atențiile lui José Antonio. Cu Teresa descoperise dragostea și își cultivase treptat senzualitatea nebănuită. La treizeci și unu de ani era de o inocență neobișnuită.

Teresa experimenta orice, nu ținea cont de morală sau de regulile impuse de alții. Nici legea, nici religia nu-i stăteau în cale. Îi spusese lui Josephine că avusese legături atât cu bărbați, cât și cu femei și că fidelitatea i se părea o limitare absurdă.

— Cred în amorul liber, nu încerca să mă legi, i-a spus câteva săptămâni mai târziu, în timp ce o

mângâia goală pe divan.

Miss Taylor acceptase cu un nod în gât, neimaginându-și că în lunga relație care avea să le unească nu va avea motive de gelozie și că Teresa avea să-i fie iubita cea mai fidelă și devotată.

La începutul lui septembrie 1929, Bursa de Valori din Statele Unite a scăzut într-un mod îngrijorător, în octombrie a intrat în picaj, îndreptându-se către dezastrul total. Tata a calculat că, dacă se prăbușea economia cea mai puternică din lume, impactul asupra restului țărilor va fi de-a dreptul un cataclism, și nici a noastră nu va fi ferită. Era doar o chestiune de timp, poate de puține zile, până când edificiul său financiar să cadă, iar el să fie ruinat ca atâția alții care o pățiseră deja în America de Nord. Ce avea să fie cu afacerile lui, cu vânzarea iminentă a casei, cu construcția edificiului în care investise totul? Pentru a specula la Bursă își ipotecase bunurile, făcuse împrumuturi oneroase și se vârâse în șmecherii ilegale, care îl siliseră să țină o dublă contabilitate, una oficială, alta secretă, de care știa doar José Antonio.

Arsenio Del Valle simțea panica precum o arsură interioară și un frig glacial pe piele, angoasa îl ținea ca pe jar și nu putea gândi limpede; respira gâfâit, transpira. A numărat sufletele care depindeau de el: nu numai familia, dar și servitorii și angajații, muncitorii de la fabrica de cherestea și cei de la viile din nord, unde începea să prindă viață visul lui de a distila un coniac care să concureze cu piscoul peruan. Aveau să ajungă pe stradă. Cu excepția lui José Antonio, care îl ajuta în afaceri, ceilalți patru fii se bucurau de prosperitatea pe care le-o oferea fără a se întreba care era prețul. Disperat, se întreba cum avea să-și protejeze soția, cumnatele și pe mine, cum avea să se salveze de faliment și de umilința eșecului, cum va da ochii cu lumea, cu creditorii, cu mama.

Nu era singurul în această situație. Printre membrii Clubului Uniunii domnea aceeași teamă care îl paraliza pe el și sporea pe măsură ce trecea de la unul la altul. În saloanele în stil englezesc, în verde și roșu închis, cu scene de vânătoare de vulpi inexistente în această țară și mobilă Chippendale autentică, domnii din clasa de sus, care dețineau dintotdeauna puterea economică, deși nu mereu și pe cea politică, obișnuiți cu siguranța privilegiilor, citeau știrile neștiind ce să creadă. Până atunci, calamitățile de orice fel, atât de frecvente în țara lovită de cutremure, inundații, secetă, sărăcie și nemulțumiri, nu-i atinseseră.

Chelnerii aduceau băuturi și platouri cu stridii proaspete, raci și crabi, prepelițe marinate și plăcinte; neliniștea era atât de mare că nimeni nu se așeza la masă. Se mai auzea câte un optimist care argumenta că atâta timp cât prețul mineralelor rămânea stabil, țara va putea evita furtuna, dar ceilalți risipeau repede iluzia. Cifrele erau de o realitate ineluctabilă.

Exact cum se așteptase tata, cu un nod în stomac, în ultima zi de marți a lunii octombrie lumea a aflat că piața internațională de valori se prăbușise. Tata s-a închis în bibliotecă cu José Antonio să revadă situația în amănunt, incapabil să ia o măsură care să evite dezastrul. Se îndoia de orice, începând cu sine însuși. Pierduse fundamentul pe care se baza poziția sa socială: capacitatea de a face bani, viziunea cu care descoperea cele mai bune șanse, doar de el ghicite, nasul de copoi cu care percepea problemele la timp și le rezolva, carisma de prăvăliaș cu care îi păcălea pe ceilalți de parcă le-ar fi făcut o favoare, ușurința de invidiat cu care ieșea din încurcături. Nimic nu îl pregătise pentru a înfrunta prăpastia care i se căsca la picioare, iar faptul că atâția alții se aflau în aceeași situație nu-l liniștea defel. Spera

ca fiul lui, atât de echilibrat și de rațional, să îi poată da un sfat.

— Îmi pare rău, tată, dar cred că am pierdut totul, l-a anunțat acesta, după ce revăzuse încă o dată registrele contabile, atât pe cele oficiale, cât și pe cele duble.

I-a mai spus că acțiunile nu mai valorau nimic, că erau înglodați în datorii și mai bine să nu se gândească la posibilitatea să fie arestat pentru evaziune fiscală: nu aveau cum plăti datoriile, dar în situația generală nimeni nu o putea face; creditorii trebuiau să aștepte. Banca va lua fabrica de cherestea, viile din nord, proiectele în construcție, până și casa, căci nu puteau plăti ipoteca. Din ce vor trăi? Trebuiau să reducă cheltuielile la minimum.

— Adică să ne scădem nivelul… a șoptit tata cu un firicel de voce.

Ceva ce nu-i trecuse niciodată prin minte.

Prăbușirea financiară din restul lumii a paralizat și țara noastră. Încă nu știam, dar urma să fim națiunea cea mai afectată de criză, pentru că exporturile care o susțineau aveau să se prăbușească și ele. Familiile bogate, care rămăseseră cu câte ceva, părăseau orașul și se duceau la moșie, unde măcar era de mâncare, dar grosul populației a simțit lovitura sărăciei lucii.

Întreprinderile dădeau faliment, oamenii rămâneau pe drumuri; s-a întors epoca cozilor la cantina săracilor, mii de flămânzi așteptau pentru a primi o farfurie de supă chioară. Cete de bărbați căutau de lucru, femei și copii cerșeau pe străzi. Nimeni nu se mai oprea să ajute cerșetorii căzuți pe trotuar. Sporea violența, creștea criminalitatea în orașele în care nimeni nu mai era în siguranță.

Guvernul era condus de generalul care îl trimisese în exil pe președintele precedent și își exercita funcția cu mână de fier. Se spunea că în apele portului zăceau inamicii lui politici, și dacă

te scufundai destul vedeai scheletele curățate de pești și cu picioarele legate de blocuri de ciment. În ciuda represiunii cu care își impunea controlul, generalul își pierdea din putere minut după minut, sub presiunea protestelor populare masive pe care noul corp polițienesc, format după metode militare prusace, le întâmpina cu gloanțe. Capitala părea un oraș în război. Au declarat grevă studenți, profesori, medici, ingineri, avocați și alte bresle, uniți într-un singur strigăt care cerea demisia. Închis în cabinetul său, generalul nu voia să creadă că soarta i se schimbase de pe o zi pe alta și continua să spună că poliția își făcea datoria, că cei împușcați își meritaseră soarta pentru că încălcau legea, că era o țară de nerecunoscători, că sub guvernarea sa domneau ordinea și progresul, și nu el era vinovat pentru criza mondială.

A doua zi, José Antonio și ceilalți patru frați ai mei au ieșit și ei la demonstrație, nu atât din convingere politică, cât pentru a-și manifesta frustrarea și a nu rămâne pe dinafară: prietenii și cunoscuții lor participau cu toții. Pe străzi vedeai laolaltă funcționari cu pălărie și cravată, muncitori și săraci ponosiți. Era prima dată când se vedea o astfel de mulțime mărșăluind umăr la umăr, spre deosebire de procesiunile mizere ale perioadelor de șomaj maxim, privite din balcoane de cei din clasa mijlocie și de sus. Pentru fratele meu cel mare, obișnuit să-și controleze emoțiile și să ducă o existență ordonată, a fost o experiență eliberatoare care i-a dat pentru câteva ore senzația că aparținea unui colectiv. Nu se recunoștea în bărbatul care devenise: urlând la șirul compact de polițiști înarmați, care ripostau cu lovituri și trăgând în aer.

Exact atunci a dat cu ochii de Josephine Taylor, la un colț de stradă, la fel de exaltată ca toți ceilalți, de mână cu mine, care eram destul de înspăimântată. Euforia i s-a topit pe dată. Mai avea

și acum în buzunar cutiuța cu inelul cu granate și briliante, pe care i-l refuzase cu blândețe când o ceruse de soție în genunchi:

— Nu mă mărit cu tine, José Antonio, dar te voi iubi mereu ca pe cel mai drag prieten, îi spusese atunci, de parcă nici nu ar fi auzit declarația sa de dragoste.

Totuși, relația caldă și prietenoasă care continua între ei îi dădea speranțe că poate într-o bună zi avea să se răzgândească. Inelul a mai stat în buzunar timp de peste treizeci de ani.

Erau puține femei la manifestație, iar ea, în pantaloni, sacou și șapcă de bolșevic, se confunda cu bărbații. Lângă ea se afla altă femeie, și ea îmbrăcată bărbătește, pe care nu o văzuse niciodată. Nici pe Miss Taylor nu o văzuse astfel îmbrăcată: acasă, în rolul ei de institutoare, era un model de feminitate tradițională. A luat-o de braț, m-a înșfăcat de guler și ne-a luat aproape pe sus în portalul unei clădiri, departe de polițiști.

— Riscați să fiți călcate în picioare sau împușcate! Ce cauți aici, Josephine? Și cu Violeta! a certat-o el, nepricepând ce treabă avea irlandeza cu politica locală.

— Ce cauți și tu, ard energie, a râs ea, răgușită de atâta țipat.

José Antonio a dat s-o întrebe de ce era deghizată, dar a fost întrerupt de însoțitoarea ei, care s-a prezentat „Teresa Rivas, feministă, la ordinele dumneavoastră”. Nu cunoștea termenul, a crezut să zisese comunistă sau anarhistă, dar nu era timp de explicații: o rumoare s-a înălțat dintr-odată, oamenii săreau și își aruncau pălăriile în aer, se cățărau pe capotele mașinilor cu steaguri strigând la unison: „A căzut, a căzut!”

Era adevărat. Înțelegând că pierduse controlul asupra țării și că armata și poliția pe care le formase nu-l mai ascultau, generalul a părăsit palatul prezidențial și a fugit cu familia sa cu trenul exilului, același care avea să-l readucă rapid

pe președintele destituit. În seara aceea, Miss Taylor a repetat că ne-ar sta mai bine cu o monarhie, iar tata a fost de acord. Timp de câteva ore, bucuria populară a continuat să umple străzile, numai că efemerul triumf politic nu a schimbat defel sărăcia și disperarea care cuprinseseră țara.

5

Tata a rezistat în primul an al depresiunii mondiale, hărțuit de bănci și creditori particulari, văzând cum se topeau ultimii bani. O vreme a reușit să evite naufragiul final aplicând un fel de joc piramidal, copiat după alte fraude similare, deja ilegale prin alte locuri, dar încă necunoscute în tara noastră. Era conștient că era vorba de o soluție pe termen scurt; într-adevăr, după aceea a ajuns la fundul sacului. Și a înțeles că nu mai avea la cine apela, că își făcuse mulți dușmani în anii în care fusese mânat de setea de câștig. Își păcălise cunoscuții cu jocul piramidal, alții îi fuseseră parteneri la proiectele eșuate și nu știa cum să le spună de ce ei pierduseră tot, iar el nu. Nici de la frați nu putea aștepta nimic – la începutul crizei îl rugaseră să-i împrumute cu niște bani, le spusese că era falit, nu-l crezuseră și plecaseră supărați, neuitând că îi păcălise și cu partea lor de moștenire. A încetat să se mai ducă la Clubul Uniunii, nu-și mai putea plăti cotizația și era prea orgolios pentru a cere o păsuire, cum făcuseră cei mai mulți care se aflau în aceeași situație. Se cățărase prea sus și riscase prea mult. Căderea a fost teribilă.

José Antonio era singurul care cunoștea adevărul-adevărat; ceilalți fii, nemaiputându-se bucura de privilegii, plecaseră pe la veri și prieteni, departe de scandal. Femeile s-au văzut silite să reducă cheltuielile și să concedieze personalul, dar abia după împușcătură au priceput cât de adânc era dezastrul. Ce-i drept, nici nu încercaseră să afle; ca atâtea altele, și asta era o treabă pentru bărbați.

Entuziasmul, care fusese motorul principal al vieții tatălui meu, a dispărut. Ziua lupta împotriva angoasei bând gin, noaptea reușea să adoarmă cu ajutorul picăturilor miraculoase ale nevesti-sii. Se trezea cu mintea încețoșată și genunchii ca de vată,

aspira niște pulberi albe, cu mari eforturi se îmbrăca și, ca să scape de întrebările mamei, o ștergea la birou, unde nu avea nimic de făcut, aștepta să treacă timpul și să-i crească disperarea. Se ținea cu alcool, cocaină și opiu, însă toate astea îi produceau aciditate și nu putea mânca. A slăbit, era încercănat, gălbejit și îmbătrânise cu un secol în doar câteva luni, însă doar eu vedeam asta. Tăcută ca o pisică, mă țineam după el prin casă, încălcam interdicția de a intra în bibliotecă, mă așezam pe genunchii lui în timp ce el vegeta în fotoliul de piele cu privirile fixate pe perete.

— Te simți rău, tati? De ce ești trist?

Nu așteptam vreun răspuns. Tata era o fantomă.

La două zile de la căderea guvernului, Arsenio Del Valle a primit lovitura de grație: avea să piardă casa mare cu camelii, unde se născuseră atât el, cât și toți copiii lui. I se dădea o săptămână s-o evacueze. În plus, se emisese un ordin de arest pentru înșelăciune și evaziune fiscală, de care José Antonio se temea de mult.

Nimeni nu a auzit împușcătura în conacul cu multe încăperi, străbătut de zgomotul țevăriei, de scârțâitul lemnului uscat, de pașii mărunți ai șoarecilor din pereți și de mișcarea celor care locuiau acolo. L-am descoperit a doua zi dimineața, când am intrat în bibliotecă să-i duc cafeaua, cum făceam des de când nu mai aveam servitori. Draperiile grele erau trase, singura lumină venea de la lampa de pe birou, o Tiffany cu abajur de sticlă pictată. Era o încăpere vastă și înaltă, cu rafturi de cărți și reproduceri în ulei ale unor tablouri clasice, pe care un pictor uruguayan le copia atât de corect, încât puteau păcăli chiar și cunoscătorii; asta făcuse și tata de vreo două ori. Rămăsese doar un tablou enorm cu Iudita cu capul tăiat al lui Olofern pe tavă. Dispăruseră și covoarele persane, blana de urs, cele două jilțuri baroce, uriașele vaze chinezești pictate și

majoritatea pieselor de colecție. Încăperea, care fusese cea mai luxoasă din casă, devenise un spațiu pustiu, în care mai adăstau trei sau patru obiecte de mobilier.

Eu intrasem orbită de lumina din galerie. M-am oprit câteva clipe să mi se obișnuiască ochii, apoi l-am văzut pe tata sprijinit de scaunul din spatele biroului; mi-am zis că doarme, să-l las în pace, dar m-au nedumerit aerul încremenit și mirosul vag de praf de pușcă.

Tata își trăsese un glonț în tâmplă cu revolverul englezesc cumpărat în vremea pandemiei. Glonțul îi pătrunsese în creier, se vedea doar o gaură neagră cât o monedă, și firicelul de sânge care se scurgea pe halatul de cașmir indian și de acolo pe covor. Am rămas pe loc, cu ceașca tremurându-mi în mână, chemându-l șoptit: „Tati, tati.” Îmi amintesc și acum extrem de limpede senzația de gol și calm care m-a copleșit și avea să dureze mult timp după înmormântare. În cele din urmă, am lăsat cafeaua pe birou și m-am dus s-o caut pe Miss Taylor.

Scena mi-a rămas gravată în memorie cu precizie fotografică și am revăzut-o adesea în vise. La cincizeci de ani am făcut câteva luni de terapie cu un psihiatru, care m-a făcut să o analizez în neștire, dar nici atunci, nici acum nu resimt emoția cuvenită morții unui tată care s-a împușcat. Nu simt nici oroare, nici tristețe. Percep exact ce am văzut, vidul și calmul pe care ți le-am descris, nimic în plus.

Casa întreagă a aflat de tragedie după patruzeci de minute, după ce Miss Taylor și José Antonio spălaseră sângele și acoperiseră rana cu scufia cu care dormea iarna. O idee salvatoare, menită să acrediteze ideea că murise în urma unui atac de inimă provocat de stres. Nimeni nu a crezut, nici ai noștri, nici străinii, dar ar fi fost o impolitețe să te îndoiești de versiunea oficială, pe care medicul a

susținut-o ca să nu avem probleme și să-l putem îngropa în cimitirul catolic, nu în cel municipal, unde ajungeau săracii și străinii de alte religii. Nu era primul și n-avea să fie ultimul din seria de seniori opulenți ruinați care își luaseră viața în perioada aceea.

Mama a resimțit sinuciderea soțului ei ca pe un act de lașitate: o abandonase fără apărare în toiul unei catastrofe pe care tot el o provocase. Indiferența din ultimii ani, când nici măcar nu mai dormeau în aceeași cameră, s-a transformat în dispreț și furie. Trădarea aceasta era mult mai gravă decât micile infidelități, de care știa și care o lăsau rece; era o umilință pentru ea și o rușine iremediabilă pentru familie. N-a fost în stare să facă pe văduva îndurerată și nici nu a purtat doliu, deși era conștientă că neamul Del Valle n-avea s-o ierte. Înmormântarea s-a făcut în grabă, au fost anunțați doar copiii, pentru că trebuia eliberată casa; abia a doua zi a apărut un anunț în ziar. Nu au fost ceremonii bisericești, nici coroane de flori; condoleanțe au prezentat foarte puțini. Pe mine nu m-au lăsat să asist: după ce-l găsisem pe tata în bibliotecă făcusem febră și mi s-a spus că n-am scos o vorbă mai multe zile. Miss Taylor a rămas cu mine. Tata, Arsenio Del Valle, omul puternic pe care toți ai casei îl ascultam și de care mulți se temeau, s-a dus fără glorie, ca un cerșetor.

Ai mei au decis să-l pomenească cât mai rar posibil ca să nu dea explicații; au reușit atât de bine, că n-am prins de veste de crahul financiar și de șmecheriile care l-au dus la sinucidere decât după cincizeci și șapte de ani, când tu, Camilo, încă adolescent, ți-ai propus să dezgropi secretele familiei cercetând trecutul. O vreme, tăcerea din jurul morții tatălui meu m-a făcut să mă îndoiesc de cele văzute; tot repetând povestea cu atacul de inimă, aproape că am crezut-o și eu. Mi-am dat repede seama că era un subiect interzis și am trăit doliul cu coșmaruri recurente, dar cu calm, grație

autocontrolului inculcat de Miss Taylor. Întrebări nu puneam, căci aveau darul să înghețe pe dată aerul din jurul mamei și al mătușilor.

José Antonio i-a adunat pe toți, mama, frații și celelalte femei din casă, inclusiv Miss Taylor, și le-a explicat fără mănuși dezastrul financiar în care ajunseserăm și care se dovedea mai rău decât credeam. Eu nu am fost chemată, eram prea tânără ca să înțeleg și trecusem prin trauma descoperirii morții tatei. Cu mari regrete, căci se cunoșteau dintotdeauna, au concediat ultimele două slujnice rămase în casa pustiită până și de dulăii care muriseră și de pisicile care fugiseră. Șoferul și grădinarii plecaseră de câteva luni, însă Apolonio Toro a rămas, căci noi eram singura sa familie. Oricum, nu primea salariu, muncea pe masă și casă, primea doar haine și câte un bacșiș.

Frații mei, de-acum adulți, au plecat de gura lumii, și-au găsit de lucru și au devenit independenți. Dacă vreodată existase un spirit de familie, acesta a dispărut în dimineața în care l-am găsit pe tata în bibliotecă. Nu am fost legată de ei, mai târziu i-am întâlnit rar. Numerosul clan Del Valle s-a sfârșit pentru mine la unsprezece ani; tu nu l-ai cunoscut, Camilo. Singurul care nu ne-a părăsit pe mama, pe mătuși și pe mine a fost José Antonio. Și-a asumat rolul de frate mai mare, a înfruntat scandalul și datoriile, a avut grijă de femeile casei.

Făcuse un plan despre care vorbise doar cu Miss Taylor, știind că mama și mătușile, care nu luaseră niciodată decizii importante, n-aveau să fie de ajutor. Însă ea a venit cu o soluție practică, pe care fratele meu a acceptat-o cu greu, pentru că trăise într-un cerc închis, într-un clan ai cărui membri se sprijineau reciproc. Miss Taylor se născuse săracă și gândea liber. L-a făcut să înțeleagă că atitudinea rece și distantă echivala cu o condamnare la

ostracism. Arsenio Del Valle pătase numele, noi, urmașii, trăgeam ponoasele. Fuseserăm excluși.

Cu bruma de bijuterii și colecția de figurine de fildeș pe care tata nu apucase să le vândă sau să le amaneteze, José Antonio a obținut ceva bani ca să plecăm departe. Trebuia să o luăm de la început, să trăim cu puțin până când el ar fi reușit să-și facă o situație. Scandalul îl atinsese și pe el, nu numai prin legătura de familie, ci și pentru că își secondase tatăl încă din adolescență și părea direct implicat în afacerile sale. Nimeni nu credea că încercase de atâtea ori să-l prevină că era periculos ceea ce făcea, nici că acesta nu plecase urechea la sfaturile sale. Nu putea lucra ca avocat cu numele pătat, iar în criza economică care dăduse lumea peste cap nu avea cum să găsească de lucru. Propunerea lui Miss Taylor era soluția cea mai rezonabilă.

Institutoarea mea a dat dovadă de o tărie neobișnuită pentru a înfrunta situația cea grea. Era convinsă că sărăcia din copilărie, orfelinatul călugărițelor din Irlanda și depravarea primului stăpân îi dăduseră rația de suferință menită în această viață și că nimic nu putea fi mai rău. A fost ideea ei – văzând ce disperat era José Antonio după ce-și îngropase tatăl – să plecăm departe, cel puțin pentru un timp:

— Nu vrem răutatea sau mila nimănui, i-a spus, incluzându-se firesc în familia Del Valle, adăugând că ne punea la dispoziție economiile ei, teancul acela de lire sterline pe care mama i-l dăduse înapoi și pe care îl păstra între rufe.

Știa exact unde să meargă, plănuise totul. Pentru a nu știu câta oară, fratele meu a rugat-o să se căsătorească cu el; i-a răspuns ca de obicei că n-o va face niciodată, însă fără a-i da singura explicație pe care el ar fi putut-o înțelege: că sufletește era deja căsătorită cu Teresa Rivas.

Trenul ne-a lăsat la Nahuel, stația terminus; de acolo, spre sud se mergea cu căruța, călare, iar mai apoi pe mare, căci teritoriul se dezmembrează în insule, canale și fiorduri, până la ghețarii albaștri. Nu se vedea nici țipenie pe peronul pustiu, o platformă de lemn, un acoperiș de tablă ruginită și o scândură cu numele decolorat al satului. Călătoriserăm multe ore pe niște banchete tari, având cu noi un coș cu merinde: ouă fierte, o găină friptă, pâine și mere. Rămăseserăm ultimii pasageri, ceilalți coborâseră mai înainte.

Luaserăm în cufere și valize haine, perne, cearșafuri și pături, articole de toaletă și obiecte cu valoare sentimentală. În vagonul pentru bagaje mari veneau cu noi mașina de cusut, pendula bunicii, biroul în stil Queen Anne al maică-mii, tomurile *Enciclopediei Britannica,* vase de bucătărie, trei lămpi și o serie de figurine de jad pe care, nu se știe de ce, mama le socotise indispensabile pentru noua noastră viață și pe care reușise să le facă pierdute înainte să apuce creditorii să facă inventarul casei și să ia tot. Salvaseră și pianul, care a fost dus într-o cameră goală din clădirea în care locuia Teresa Rivas; José Antonio i-l dăruise lui Miss Taylor, singura care știa să cânte la el cât de cât. În altă ladă se aflau farmacia mătușii Pía, fierăraiele mătușii Pilar, conserve, jamboane afumate, brânzeturi maturate, sticle cu lichior și alte delicatese din cămară.

— Ajunge, doar nu ne ducem pe o insulă pustie, le-a certat fratele meu auzind că voiau să ia și niște găini vii.

— Aici se termină civilizația, începe tărâmul indienilor, ne-a spus conductorul în timp ce așteptam ca Torito și José Antonio să descarce bagajele în stația Nahuel.

Ceea ce le-a neliniștit pe mama și pe mătuși, epuizate de drum și speriate de viitor, dar ne-a însuflețit pe mine și pe Miss Taylor: poate că acest

loc pierdut avea să fie mai interesant decât credeam.

Așezați pe valize, sub acoperiș, ca să ne ferim de ploaia măruntă, beam ceai fierbinte oferit de angajații căilor ferate, oameni ai locului, tăcuți și posaci, însă ospitalieri, când a apărut o căruță trasă de doi catâri. O conducea un bărbat cu pălărie cu boruri largi și manta neagră. S-a prezentat drept Abel Rivas, a strâns mâna lui José Antonio, a salutat doamnele scoțându-și pălăria și m-a sărutat pe amândoi obrajii. Era de statură medie și de o vârstă nedefinită, cu pielea tăbăcită de traiul în natură, păr aspru și încărunțit, ochelari rotunzi cu ramă metalică și mâini mari deformate de artrită.

— M-a anunțat fiică-mea, Teresa, că veniți cu trenul. Va duc și-apoi mă întorc să iau bagajele, nu pot să încarc animalele. Nu vă faceți griji, aici nu se fură.

Drumul lent cu căruța pe drumul noroios și cu noi murați de ploaie ni s-a părut etern și ne-a dat măsura exactă a depărtării la care ne aflam. Fratele meu și Abel Rivas stăteau în față, pe capră; Pilar o ținea pe mama, care avea încă un acces de tuse – acestea erau tot mai dese și mai îndelungate; Pía se ruga în tăcere; eu, între Torito și Miss Taylor, scrutam vegetația așteptând să apară indienii pomeniți de conductor, pe care mi-i imaginam în chip de apași feroce, așa cum îi știam din singurul film pe care-l văzusem, un western confuz și mut.

Nahuel era alcătuit dintr-o stradă scurtă cu case din lemn destul de delabrate, un mic magazin închis la ora aceea – singura clădire din cărămidă care, ne-a spus Abel, avea funcții multiple: poștă, capelă atunci când venea un preot pe aceste coclauri și loc de reuniune pentru săteni, unde se luau deciziile referitoare la comunitate și aveau loc sărbătorile. Haite de câini lățoși lătrau fără convingere catârii, fără să iasă de sub streșinile caselor.

Am lăsat satul în urmă și am mai mers cam o jumătate de kilometru, apoi am luat-o pe o cărare străjuită de copaci desfrunziți de iarnă și am oprit înaintea unei case asemănătoare celor din sat, doar că mai mare. A ieșit să ne întâmpine o femeie purtând o umbrelă mare și neagră. Ne-a ajutat să ne dăm jos din căruță, ne-a îmbrățișat de parcă ne-ar fi cunoscut dintotdeauna. Era Lucinda, soția lui Abel și mama Teresei Rivas, mărunțică, energică, poruncitoare, caldă și generoasă, nefăcând deosebirea între rude și necunoscuți, între oameni și animale. Să fi avut vreo șaizeci de ani după firele albe și riduri, dar era sprintenă și iute ca o tinerică, spre deosebire de bărbatul ei, care era reținut și adesea taciturn.

Și așa a început cea de-a doua etapă a vieții mele, căreia ai mei i-au spus Surghiunul, cu majusculă, dar care pentru mine a fost o epocă a descoperirilor. Nouă ani am petrecut în acea provincie puțin populată din sudul țării – în prezent a devenit o destinație turistică –, cu păduri imense, vulcani ninși, lacuri de culoarea smaraldului și râuri vijelioase, în care cu o sfoară și un cârlig puteai umple un coș cu păstrăvi, somoni și calcani. Cerul oferea un spectacol veșnic schimbător, o simfonie de culori, de nori iuți duși de vânt, de cârduri de gâște sălbatice, uneori vedeai un condor sau o acvilă în zbor maiestuos. Noaptea cădea brusc precum o mantie neagră brodată cu milioane de stele, pe care am învățat să le cunosc după numele clasice și indigene.

Lucinda și Abel Rivas erau singurii învățători pe o rază de mulți kilometri pătrați. Teresa îi spusese lui Miss Taylor că se pensionaseră și plecaseră din satul în care predaseră dintotdeauna într-un loc unde era mai multă nevoie de ei, revenind la ferma familiei lui Abel, de care se ocupa Bruno, fratele său mai mic. Santa Clara era o proprietate mică; producea pentru consumul familiei și se putea face

troc sau vinde produse ale locului – miere, brânzeturi și afumături. Nici nu se putea compara cu marile ferme exemplare ale imigranților germani și francezi. În afară de casa principală, avea câteva anexe mai mici, o afumătoare, un loc pentru baia săptămânală într-o vană metalică, cuptorul de pâine, magazia de unelte, cotețul porcilor și grajdul vacilor, cailor și celor doi catâri.

Bruno Rivas era mult mai tânăr decât Abel, avea cam cincizeci de ani, era un om al pământului, muncitor, puternic la trup și la inimă, își pierduse soția și copilul la naștere, și nu i se mai știa altă dragoste. Devenise serios și tăcut, dar mereu amabil, gata să ajute, să-și împrumute uneltele sau catârii, să împartă gratis ouăle sau laptele de prisos.

Facunda, o tânără indigenă cu chip expresiv, lată în umeri și cu o forță de hamal, era în casa lor de câțiva ani. Avea și un soț, undeva, și doi copii care erau în grija bunicii, dar îi vedea rar. Era un adevărat geniu al copturilor – pâine, tarte și plăcinte –, își petrecea viața cântând și îl adora pe domnul Bruno, așa îi spunea, pe care îl certa și îl răsfăța ca o mamă, deși i-ar fi putut fi fiică.

Lucinda și Abel locuiau într-una dintre căsuțele de lângă casa părintească. Bruno era bucuros de companie și de ajutorul fratelui și al cumnatei: erau atâtea de făcut, că oricât de devreme te-ai fi apucat de treabă, ziua era prea scurtă. Primăvara și vara, Bruno angaja zilieri pentru că Lucinda și Abel profitau de vremea bună ca să plece să țină lecții. Se deplasau pe cal și catâr cu cutii cu caiete și creioane, cumpărate din banii lor, pentru că guvernul lăsase de izbeliște zonele rurale. Școala elementară de patru clase era obligatorie, dar era greu să acoperi tot teritoriul: nu existau nici drumuri, nici resurse, nici învățători dispuși să se stabilească pe aici.

Când ajungeau într-un cătun, soții Rivas își anunțau sosirea sunând dintr-o talangă ca să cheme

copiii. Rămâneau câteva zile, predau din zori până la căderea serii, se împrieteneau cu localnicii, care îi primeau ca pe niște îngeri trimiși din cer. Nu-i puteau plăti, le dăruiau ce aveau: carne sau fructe uscate, blănițe de iepure, sandale sau țesături făcute în casă. Dormeau unde erau găzduiți, apoi plecau mai departe, nu înainte de a le lăsa copiilor teme pentru câteva săptămâni, când aveau să revină și să le corecteze, pentru ca într-o bună zi să poată termina școala primară cu certificat de absolvire. Visau la o școală a lor, unde să le dea copiilor o masă caldă pe zi, poate singura, dar era un proiect imposibil de pus în practică. Copiii nu se puteau deplasa atâția kilometri, trebuia să vină școala la ei.

— Fratele meu Bruno aranjează pentru voi cealaltă căsuță. A stat nelocuită niște ani, dar o să fie bine, ne-a anunțat Abel.

Ședeam cu toții lângă sobă, care era inima casei, Facunda ne adusese *mate,* acea plantă verde și amară tipică sudului, pâine caldă, smântână și peltea de gutui. Pe seară a sosit și Bruno, apoi au venit să ne cunoască și vecinii. Își lăsau la intrare mantalele ude și cizmele pline de noroi, salutau timid și puneau pe masă ofrandele: un borcan cu marmeladă, untură de porc, o bucată de brânză de capră într-o pânză. Ne cercetau curioși, cine știe ce gândeau despre oamenii aceia veniți din capitală, cu mâinile lor albe și îmbrăcați mult prea subțire pentru vremea de la ei și cu vorba lor diferită. Singurul cu înfățișare omenească era Torito, cu palmele lui mari și muncite, masiv și aplecându-se să nu dea cu capul în grinda de sus, cu zâmbetul lui etern de om bun.

Pe înserat, vecinii au început să plece.

Lucinda și-a pus ponchoul și ne-a spus:

— Ne vedem mâine. Facunda o să vă aducă pâine proaspătă pentru micul dejun.

Așa am constatat că soții Rivas aveau să doarmă în altă parte ca să ne lase nouă casa.

— Doar pentru câteva zile, nu mai mult. Casa voastră o să fie gata în curând. Reparăm acoperișul și mai trebuie pusă soba, ne-a lămurit Abel.

În primele zile ne-am vizitat vecinii din fermele apropiate și din Nahuel, ca să ne prezentăm și să le întoarcem atențiile. Corect era să ducem daruri în schimbul celor primite; în țara asta nu te duci în vizită cu mâna goală, în provincie regula se aplică cu atât mai riguros. Borcanele mătușilor și-au găsit menirea, deși nu se comparau cu conservele făcute la țară. José Antonio și Torito au ajutat și ei la repararea casei, așa că după o săptămână eram instalați. Bruno făcuse rost și de ceva mobilă folosită.

În modestele încăperi ale casei de lemn, care gemea sub rafalele de vânt, biroul din lemn de cireș și pendula păreau furate, iar lămpile Tiffany s-au dovedit inutile în lipsa curentului electric. Nu mai țin minte ce s-a întâmplat cu figurinele din jad, pesemne că au rămas învelite în vată. Cum fuseserăm preveniți, nu puteam trăi fără marea sobă de fier negru, care slujea pentru gătit, încălzit, uscat rufele și adunat oamenii. Iarnă-vară era alimentată cu lemne din zori și până noaptea. Mătușile mele, care abia de știau să facă un ceai, au învățat să o folosească, nu însă și mama, care lâncezea în fotoliu sau în pat, epuizată de tuse și frig.

Singurii care s-au acomodat de la bun început au fost Torito și cu mine, ceilalți dădeau impresia că se aflau aici temporar, căci le era greu să accepte că privațiunile și izolarea – nimeni nu pronunța cuvântul „sărăcie” – era noua noastră realitate. În primele săptămâni umezeala ne-a făcut să suferim. Furtunile loveau cu furie în acoperișul metalic. Ploaia eternă era potolită și răbdătoare, înlocuită doar de ceață, drept care nu eram niciodată perfect uscați; chiar dacă mai ieșea și soarele printre nori,

nu avea putere să încălzească. Bronșita cronică a mamei s-a agravat.

— Mi se întoarce tuberculoza, clima asta o să mă omoare, nu apuc primăvara, suspina ea, învelită în pături și hrănită cu supe.

Mătușile au constatat că aerul de țară mi-a potolit firea rebelă și m-a întărit. La Santa Clara eram veșnic ocupată, ziua trecea în zbor, aveam mii de treburi de făcut și toate îmi făceau plăcere. M-am atașat de unchiul Bruno – așa i-am spus de la bun început –, și afecțiunea a fost reciprocă. Pentru el eu eram reîncarnarea fiicei care-i murise la naștere, pentru mine el era substitutul tatălui pierdut. Cu mine a redevenit omul vesel și glumeț care fusese și de care unii își aduceau aminte: „Nu te lega prea mult de mucoasa asta, domnu' Bruno, într-o bună zi se întoarce la oraș și rămâi cu inima țăndări", îl bombănea Facunda. M-a învățat să pescuiesc și să prind iepuri în cursă, să mulg vacile și să pun șaua pe cal, să afum brânză, slănină, jamboane, pește și carne în coliba rotundă de lut în care fumega mereu jarul. La rugămintea lui Bruno m-a acceptat și Facunda în regatul ei – bucătăria – și m-a învățat să frământ pâinea, să dibui ouăle pe care găinile le lăsau peste tot, să gătesc mâncărurile înăbușite ale iernii și celebra tartă cu mere pe care germanii o impuseseră în regiune.

În fine, a sosit primăvara, luminând peisajul și sufletele surghiuniților, cum ne numeam între noi departe de urechile soților Rivas, căci ar fi sunat ca o jignire la adresa ospitalității de care ne bucuram. Câmpul s-a umplut de flori, copacii de rod, păsările cântau; ne-am lepădat ponchourile și ciubotele, noroaiele s-au uscat, am cules primele verdețuri și am strâns miere de albine. José Antonio și Miss Taylor se pregăteau de plecare, după cum plănuiseră; noi rămâneam, ei plecau, trebuiau să lucreze și viața la țară nu era pentru ei.

Ea se întorcea în capitală și își propunea să predea engleza – amatori se vor găsi –, dar motivul real era că nu mai voia să stea departe de Teresa, fiecare clipă fără ea i se părea timp irosit. La rândul său, José Antonio trebuia să facă bani ca să ne țină, nu puteam sta la infinit la mila soților Rivas. E drept, aveam casă și masă gratis, dar se iveau și alte nevoi, încălțări pentru mine sau medicamente pentru mama.

În timpul iernii, fratele meu îl ajutase cât putuse pe Bruno la muncile câmpului, dar nu era făcut să împingă plugul sau să spargă lemne. Voia să revină în capitală cu Josephine, poate că, perseverând, avea să-i câștige dragostea, mai târziu, când norul negru lăsat de Arsenio Del Valle avea să dispară.

— Nu trebuie să plătești păcatele tatălui tău. În locul tău, m-aș duce direct la Clubul Uniunii, aș cere un whisky dublu și i-aș înfrunta pe bârfitori privindu-i în ochi, i-a sugerat Miss Taylor, însă ea nu cunoștea legile nescrise ale acestei țări. Era de așteptat, numai timpul avea să șteargă necazurile trecutului.

Între timp, în lunile ploioase, fratele meu urzise un plan: să se instaleze la Sacramento, capitala provinciei, la doar două ore de tren de noi, plus o bucată de drum cu catârul.

Radiotelegrafistul din Nahuel a reușit să dea de Marko Kusanovic, despre care nu se mai știa nimic de când banca închisese fabrica de cherestea. Tata o pusese gaj ca să ia un împrumut, nu-l putuse plăti, banca o confiscase, concediase lucrătorii și oprise producția în vederea vânzării, dar trecuse mai bine de un an și instalațiile rugineau. José Antonio aflase că cea mai mare parte a coloniei croate plecase în extremitatea australă a țării. Mulți imigranți proveneau din aceleași locuri din Europa Centrală, se cunoșteau și se căsătoreau între ei, orice nou-venit era primit cu brațele deschise. Pesemne că și Marko avea acolo rude și prieteni.

Radiotelegrafistul a luat legătura cu Clubul Austro-Ungar, care avea lista membrilor coloniei croate, iar nouă zile mai târziu, José Antonio vorbea prin radio cu Marko. Abia se cunoșteau, însă acea discuție, întreruptă de hârâituri și paraziți, a pus bazele unei prietenii îndelungate.

— Vino la Sacramento, Marko, acolo e viitorul, i-a spus el, iar croatul nu s-a lăsat rugat.

6

Lucinda și Abel se pregăteau pentru un nou drum prin cătunele din zonă. Ajunseseră la concluzia că aveam mai multă știință de carte decât ei, drept care era indicat să-mi pun cunoștințele în slujba aproapelui. M-au învățat să urc pe cal și să-mi înving spaima produsă de aceste bestii mari cu nări fumegânde și m-au recrutat ca ajutor la școala itinerantă. „Ne întoarcem la sfârșitul verii”, mi-au spus.

Torito a vrut să vină și el, ca să mă apere, nu cumva să mă fure indienii. I s-a explicat că indigenii de pe aici erau metisați, cu excepția imigranților străini, aduși de guvern ca să colonizeze sudul. Indigenii puri fuseseră expulzați prin sistemul expeditiv de a li se cumpăra pământul la un preț de nimic sau de a fi îmbătați ca să semneze niște acte pe care nu le puteau citi. Dacă nu mergea nici asta, se apela și la forță. După Independență, guvernul își propusese să cucerească, să integreze și să supună „barbarii”, să-i transforme în oameni civilizați și, pe cât posibil, catolici, prin ocupație și represiune militară. Uciderea indienilor se practicase începând cu secolul al XVI-lea, mai întâi de către conchistadorii spanioli, apoi de oricine o putea face în condiții de impunitate. Prin urmare, poporul originar avea motive din belșug pentru a urî străinii în general și guvernul republicii în particular, însă nu răpea copile, i-au spus soții Rivas lui Torito. „În plus, tu trebuie să stai să-l ajuți pe Bruno și să ai grijă de femei. Violeta e în siguranță cu noi.”

La treisprezece ani, mi-am petrecut vara ținând lecții prin cătunele de pe ruta soților Rivas. În primele zile mi-a fost cam greu, mă durea fundul de atâta călărit și mi-era dor de mama, de Miss

Taylor și de mătuși, dar mi-a trecut repede și am prins gustul aventurii. Să mă fi plâns era inutil, mi-au trecut atunci ultimele urme ale dracilor din prima copilărie. Mă mândresc cu o sănătate de fier și un caracter echilibrat, nu mă las doborâtă ușor.

Școala ambulantă înainta alene, în ritmul catârului care căra materialele pentru școală, păturile și sumarele noastre bagaje. De regulă, ajungeam înainte de lăsarea nopții, dar de câteva ori am dormit sub cerul liber. Îl invocam pe părintele Quiroga să ne apere de jivine și animale de pradă, deși mi se spusese că șopârlele erau inofensive și că singura felină periculoasă era puma, iar ea nu se apropia de foc.

Abel suferea de plămâni, tușea și uneori rămânea fără aer, ca un muribund. Vocația pedagogică era a doua sa natură: profita de nopțile petrecute sub cerul liber ca să-mi arate constelațiile, iar pe timp de zi mă învăța numele plantelor și viețuitoarelor. Lucinda cunoștea o mulțime de povești din folclor și din mitologie, nu mă săturam să le ascult: „Mai spune-mi-o o dată pe-aia cu cei doi șerpi care au creat lumea”, o rugam.

Mergeam pe cărări înguste, pe unele iarna le șterse de tot și nimic nu indica direcția, dar soții Rivas nu se rătăceau, pătrundeau fără ezitare în pădure și traversau râurile în siguranță. O singură dată calul meu a alunecat pe pietre și am căzut în apă, dar Abel m-a apucat de haine și m-a tras pe mal. A fost ziua în care am primit și prima lecție de înot.

Elevii erau răspândiți pe o suprafață întinsă; în timp, i-am cunoscut și eu, am învățat cum îi cheamă pe fiecare. I-am văzut crescând an după an și ajungând adulți fără să fi trecut prin incertitudinile adolescenței: viața nu lăsa loc pentru imaginație. Sărăcia lor era mai demnă decât cea de la oraș, dar tot sărăcie fără drept de apel era. Fetele deveneau mame înainte ca trupul să li se

coacă, băieții lucrau pământul la fel ca tații și bunicii lor, doar serviciul militar îi scăpa pentru doi ani.

Mi-am pierdut rapid inocența copilăriei. Soții Rivas m-au făcut să văd drama alcoolismului, femeile și copiii bătuți, violurile, incestul, conflictele la care se scotea cuțitul. Realitatea nu semăna defel cu ideea bucolică a vieții la țară. Mi-am dat seama că și la Nahuel, satul cu oameni primitori, era de ajuns să zgârii un pic suprafața ca să dai de urâțenie și de viciu, însă cei doi Rivas îmi repetau că nu era vorba de răutate omenească, ci de ignoranță și sărăcie lucie. „E mai ușor să fii altruist și generos când ai burta plină." N-am crezut și nu cred asta, am văzut că atât răutatea, cât și bunătatea există pretutindeni.

Erau cătune unde adunam o duzină de copii de vârste diferite, dar de cele mai multe ori ne opream la niște case izolate cu trei-patru plozi desculți; acolo încercam să alfabetizăm și adulții, fără succes: dacă până atunci trăiseră așa înseamnă că nu aveau nevoie. La fel spunea și Torito când voiam să-i arătăm avantajele cunoașterii literelor.

Indigenii, săraci și discriminați de restul populației, trăiau în mici comunități, în colibe, cu ceva animale domestice și cultivând cartofi, porumb și legume. Mie mi se părea că duceau o viață mizerabilă, dar soții Rivas mi-au deschis ochii: modul lor de existență era diferit, își aveau limba, religia, modul lor de economie, nu năzuiau la lucrurile materiale pe care noi puneam preț. Erau de aici; străinii, cu rare excepții, erau uzurpatori, hoți, oameni fără cuvânt. La Nahuel și în alte localități erau cât de cât integrați, aveau case de lemn, vorbeau spaniola și munceau, însă cei mai mulți trăiau în mici comunități rurale de câteva familii; pe acestea le vizitau an de an soții Rivas. Eram bine primiți, în ciuda neîncrederii atavice față de străini, pentru că meseria de

învățător era nobilă. Totuși, soții Rivas nu veneau doar să dea lecții, dar și să primească.

Căpetenia, *el cacique*, era un bătrân îndesat și pătrățos, cu trăsături ca tăiate în piatră; ne primea în casa comunitară, care era o structură pe bârne, cu acoperiș și pereți din paie, fără ferestre. Purta podoabele și colierele ceremoniale, era însoțit de câțiva flăcăi cu expresie aspră și amenințătoare, era un du-te-vino de copii și câini. Lucinda și cu mine așteptam afară, Abel își prezenta ofrandele: tutun și alcool.

După vreo două ore în care bărbații beau în tăcere, neavând o limbă comună, aveam voie să intrăm și noi. Lucinda, care știa un pic din limba indigenă, ajutată de un tânăr care știa ceva spaniolă de când făcuse armata, făcea pe interpretul. Subiectele erau caii, recoltele, soldații încartiruiți în apropiere, guvernul, care înainte vreme lua ca ostatici fiii căpeteniilor, iar acum voia ca tinerii să-și uite limba, obiceiurile, strămoșii și mândria.

Vizita oficială dura cu orele, nu era grabă, timpul se măsura în ploi, recolte și nenorociri. Eu rezistam eroic plictiselii, amețită de fumul care nu avea pe unde ieși, intimidată de privirile insolente ale bărbaților. Când mai aveam puțin până să pic de oboseală, vizita lua sfârșit.

Pe înserat, Lucinda mă ducea la coliba tămăduitoarei Yaima, care o învăța foloasele plantelor, scoarței de copac și ierburilor medicinale; cu observația că aveau efect doar împreună cu vraja corespunzătoare. Drept care rostea formulele magice și bătea ritmic într-o tobă din piele pe care erau desenate anotimpurile, punctele cardinale, cerul, pământul și subpământul. „Numai că toba aparține oamenilor”, spunea, adică doar neamului ei, ceilalți nu aveau voie să o folosească. Lucinda lua notițe într-un caiet: numele indigene ale fiecărei plante plus un desen schematic ca să o identifice în natură.

Întoarsă acasă, împărtășea cele învățate mătușii Pía, care își îmbogățea astfel repertoriul de leacuri naturiste. În loc de toba magică, folosea mâinile, care vindecau transmițând energie. În tot acest timp, eu dormeam ghemuită pe pământul bătătorit, alături de doi câini plini de purici.

Yaima părea de cincizeci de ani, dar se lăuda că ține minte plecarea spaniolilor cu coada între picioare și nașterea Republicii: „Bine n-a fost nici atunci, mai târziu a fost și mai rău”. Să fi fost adevărat, putea să aibă în jur de o sută zece ani, a socotit Lucinda, dar n-avea sens s-o contrazică, fiecare își povestește viața așa cum îi place. Yaima purta mai mult straiele tradiționale, care înainte vreme se țeseau la război, însă influența orașului se vedea și aici: acum purta o rochie lungă și largă din pânză înflorată, o mantie neagră prinsă cu o broșă mare, basma pe cap, pieptar și podoabe din argint pe frunte.

Când am împlinit paisprezece ani, căpetenia i-a cerut lui Abel Rivas mâna mea în căsătorie – pentru el sau unul din fiii săi – ca să pecetluiască prietenia lor: prețul pentru mireasă avea să fie cel mai bun cal. Abel, în timp ce Lucinda se chinuia să traducă, a refuzat în mod delicat oferta cu argumentul că aveam o fire dificilă și, în plus, eram una dintre nevestele sale. Șeful *cacique* a sugerat atunci să facă schimb de femei. De atunci n-am mai mers cu cei mari în vizită, ca să evit o căsătorie prematură.

La școala itinerantă am avut confirmarea ideii lui Miss Taylor: predând înveți. Pregătind lecțiile sub îndrumarea soților Rivas, am descifrat tainele matematicii și am învățat pe de rost texte de istorie și geografie națională. Cu Miss Taylor învățasem șase ani, îți puteam recita fără greș lista regilor și reginelor Imperiului Britanic în ordine cronologică, dar despre propria țară nu știam mai nimic.

José Antonio ne vizita des și a venit cu ideea să fiu trimisă ca internă la Royal British College, o școală întemeiată de un cuplu de misionari englezi la doar trei ore cu trenul. Titulatura pompoasă era prea mare pentru casa cu doisprezece elevi și doi profesori, dar avea faima de a fi cea mai bună școală din provincie. M-au apucat furiile, a fost cât pe ce să fac o criză ca în copilărie. Am declarat că, dacă mă trimit acolo, am să fug și nu mă vor mai vedea niciodată:

— Aici învăț mai multe decât în orice colegiu, am spus cu tărie.

M-au ascultat, iar timpul avea să-mi dea dreptate.

Viața mea se împărțea în două anotimpuri, cel ploios și cel însorit. Iarna era lungă, întunecoasă și udă, zilele erau scurte și nopțile reci, dar nu mă plictiseam. Mulgeam vacile, găteam cu Facunda, vedeam de găini, porci și capre, spălam și călcam, dar aveam și viață socială. Mătușile mele deveniseră sufletul satului Nahuel și al împrejurimilor: organizau reuniuni în care se jucau cărți, se tricota, se broda și se lucra la mașina de cusut cu pedală, se asculta muzică la patefonul cu manivelă și se rosteau cele nouă rugăciuni menite să însănătoșească animalele bolnave, să vindece persoanele melancolice și să aducă recolte bogate și vreme bună. Și, nemărturisit, să fure enoriașii pastorilor evanghelici, care câștigau treptat teren în toată țara.

Mătușile nu se zgârceau cu rachiul de cireșe sau de prune producție proprie, care avea darul de a înveseli sufletele, și ascultau cu drag necazurile și mărturisirile femeilor care veneau să se odihnească sau să scape de plictiseală. Pe o rază de mulți kilometri era cunoscut darul vindecător al mâinilor mătușii Pía, care trebuia să fie foarte discretă pentru a nu intra în concurență cu Yaima. Cele două tămăduitoare erau mai căutate decât doctorii.

Cât era lumină afară, îl ajutam pe unchiul Bruno cu animalele sau pe câmp – asta dacă nu ploua prea tare după-amiaza tricotam, țeseam, studiam, citeam, o ajutam pe Pía la prepararea leacurilor, le predam copiilor din zonă și învățam alfabetul Morse cu radiotelegrafistul. Arareori, când avea loc un accident sau năștea o femeie, o asistam pe singura infirmieră din zonă, cu o experiență de o jumătate de secol, dar care nici nu se putea compara cu Yaima sau cu mătușa Pía: la ele se apela când era vorba de un caz grav.

Miss Taylor și Teresa Rivas veneau să stea cu noi câteva săptămâni în plină iarnă, speriind vremea rea cu prezența lor dezinvoltă. Recunoșteau chiar ele că erau singurele nebune care-și luau vacanță în ținutul cu cea mai urâtă climă din lume. Ne aduceau noutăți din capitală, reviste și cărți, rechizite școlare pentru soții Rivas, pânzeturi, unelte pentru mătușa Pilar, mici comisioane pentru vecinii noștri – nu luau niciodată bani – și discuri pentru patefon. Ne învățau dansurile la modă, făcându-ne să râdem în hohote și să ne înveselim sufletele amorțite de atâta ploaie. Până și unchiul Bruno se alătura dansului și cântecelor, cucerit de farmecul nepoată-sii și al irlandezei. Mătușa Pilar se transformase de când stăteam la țară: își perfecționase cunoștințele de mecanică, înlocuise fustele cu pantalonii și cizmele și căuta atenția lui Bruno, de care era amorezată, după cum constatase Miss Taylor. Erau cam de aceeași vârstă și împărtășeau o lungă listă de preocupări comune, așa că nu era o idee trăsnită.

Cele două minunate femei, Miss Taylor și Teresa Rivas, au ajuns la concluzia că era cazul să-l sărbătorim pe Torito, care nu-și serbase niciodată ziua de naștere și nici nu știa în ce an se născuse; ai mei îl înscriseseră în registrul civil la pubertate, unde apărea mai mic cu doisprezece-treisprezece

ani. Au hotărât că, dacă numele lui era Toro, era căpos și leal, deci zodia lui trebuie că era Taurul. Se născuse probabil în aprilie sau mai; atunci aveam să-l serbăm.

Unchiul Bruno a cumpărat din piață o jumătate de oaie, ca să nu o taie pe a noastră, mascota lui Torito, Facunda a făcut un tort de biscuiți cu cremă de lapte. Și eu i-am pregătit un cadou, ajutată de unchiul Bruno: o cruce mică din lemn cu numele său și al meu gravate pe ambele părți, prinsă de o fâșie de piele de porc. De aur curat să fi fost și nu s-ar fi bucurat mai mult. Și-a atârnat-o de gât și n-a mai scos-o. Îți spun toate astea, Camilo, pentru că crucea aia avea să joace un rol fundamental mulți ani mai târziu.

Dacă îl anunțau din timp, José Antonio încerca să vină și el în aceeași perioadă cu ele și profita ca să-i ceară din nou mâna irlandezei, asta ca să nu-și piardă antrenamentul. Lucra împreună cu Marko Kusanovic nu foarte departe de noi, dar până să-și deschidă biroul în oraș ajungea la tren coborând cărări abrupte de munte. Mergeam cu unchiul Bruno să-l așteptăm în gară și îl puneam la curent cu situația familiei, departe de urechile mamei și ale mătușilor. Mama ne îngrijora tot mai mult, în lunile apăsătoare de iarnă nu se mai dădea jos din pat, învelită până la ochi, cu cataplasme calde de semințe de in pe piept și rugându-se întruna.

În cel de-al treilea an s-a hotărât că trebuia trimisă la sanatoriul din munți, unde mai fusese. José Antonio câștiga de-acum destul ca să suporte costul. De atunci, an de an, Lucinda și mătușa Pilar o urcau în tren, apoi în autobuzul care ajungea la sanatoriul unde petrecea patru luni menite să o vindece de plămâni și de melancolie. O readuceau primăvara, mai întremată. Din cauza acestor absențe prelungite și pentru că mi se părea mereu că nu e în stare de o viață normală, amintirile cu mama sunt mai puțin precise decât cele legate de celelalte persoane cu care am crescut, mătușile,

Torito, Miss Taylor și familia Rivas. Iar condiția ei de eternă suferindă e chiar motivul sănătății mele de fier: ca să nu ajung ca ea, am trecut cu curaj peste toate necazurile de care am avut parte. Am învățat că, în general, bolile se vindecă singure dacă le tratezi cu indiferență și lași natura să lucreze.

Primăvara și vara nu pridideam cu treburile de la ferma Rivas. Când nu mergeam cu Lucinda și Abel să învățăm copiii, dădeam și eu o mână de ajutor la Santa Clara. Se adunau fructe, legume și zarzavaturi, se făceau conserve în borcane închise ermetic, se preparau dulcețuri, marmeladă și brânză din lapte de vacă, de oaie și de capră, se afumau carnea și peștele. Fătau și animalele, o bucurie efemeră pentru mine, căci hrăneam viteii și mieii cu biberonul, le puneam nume, mă atașam de ei, după care erau duși la vânzare sau la tăiere și trebuia să-i uit.

Când se sacrifica un porc, unchiul Bruno și Torito o făceau cât mai departe, într-un șopron, dar eu tot auzeam guițatul sfâșietor al bietului animal. După care, Facunda și mătușa Pilar, pline de sânge până la coate, pregăteau cârnați, jamboane și salamuri, pe care le devoram fără nici o mustrare de conștiință. Mi-am propus nu doar o dată de-a lungul vieții să devin vegetariană, dar nu am destulă voință, Camilo.

Astfel au trecut anii adolescenței mele, perioada Surghiunului, pe care mi-o amintesc ca pe cea mai luminoasă din viața mea. Ani tihniți și îmbelșugați, în care munceam și predam alături de soții Rivas. Citeam mult, Miss Taylor îmi trimitea cărți din capitală, pe care le comentam în scrisori sau când venea în vacanță. Lucinda și Abel erau și ei companioni de idei și de lecturi care-mi lărgeau orizontul. Încă de mică, mi-a fost limpede că mama și mătușile aparțineau unei epoci revolute,

nu erau interesate de lumea largă și nimic nu le clintea convingerile; dar le respectam.

Casa nu era mare, eram destul de înghesuiți, dar când am împlinit șaisprezece ani am primit drept cadou o căbănuță la câțiva metri de casa principală: Torito, unchiul Bruno și mătușa Pilar au ridicat-o rapid. De formă hexagonală și cu un luminator în tavan, am botezat-o Colivia de Păsări, căci asta îmi sugera. Acolo puteam fi singură, aveam loc să citesc, să învăț, să-mi pregătesc lecțiile și să visez departe de trăncăneala neîntreruptă a celorlalți. Dar de dormit continuam să dorm în casă, pe o saltea pe care seara o întindeam lângă sobă și o strângeam a doua zi de dimineață; mi-era frică să dorm singură în întunericul Coliviei de Păsări.

Cu unchiul Bruno celebram miracolul vieții cu fiecare puișor ieșit din găoace și cu fiecare tomată care ne ajungea din grădină în farfurie; de la el am învățat să observ și să ascult cu atenție, să nu mă rătăcesc în pădure, să înot în râurile și lacurile reci ca gheața, să aprind focul fără chibrituri, să savurez un pepene zemos afundându-mi fața în el, să accept durerea de a mă despărți de oameni și animale, căci nu există viață fără moarte, obișnuia el să spună.

Cum nu aveam un grup de copii de vârsta mea și trăiam printre adulți, nu aveam cu cine mă compara și nu am cunoscut tulburările adolescenței; pur și simplu, am trecut fără să-mi dau seama de la o etapă la alta. De asemenea, nu am avut parte de himerele romantice ale acestei vârste pentru că nu erau băieți care să mă inspire. Cu excepția acelui *cacique* care încercase să mă cumpere pe un cal, nimeni nu mă considera femeie, eram doar o fetiță, un fel de nepoată a lui Bruno Rivas.

Nu mai rămăsese nimic din copilița insuportabilă care fusesem. Miss Taylor, care mă cunoscuse pe vremea când spumegam de furie și

urlam de crăpau pereții, spunea că viața la țară și conviețuirea cu familia Rivas reușiseră mai mult decât educația pe care mi-o dăduse ea; a mulge vaca avea o valoare didactică mai mare decât a ține minte o listă de regi morți de când hău. Munca fizică și contactul cu natura îmi oferiseră mai mult decât aș fi putut obține la un colegiu, exact ce intuisem eu însămi când voiseră să mă trimită la misionarii englezi.

Uitându-mă la singurele două fotografii din acea perioadă constat că la optsprezece ani eram drăguță – ar fi o dovadă de falsă modestie să o neg –, doar că habar nu aveam, în familia mea și printre oamenii de acolo asta nu avea nici o importanță. Nimeni nu mi-o spusese, iar singura oglindă din casă îmi slujea doar ca să mă pieptăn. Aveam ochi negri, o fi o eroare a naturii, căci am pielea foarte albă, iar aceste pupile ca măslinele nu mi se potriveau, și o coamă nesupusă de păr negru și strălucitor, pe care îl adunam într-o coadă pe spate și îl spălam cu spuma ca de săpun produsă de scoarța unui copac care creștea în zonă. Mâinile mele, cu degete lungi și încheieturi fine, erau uzate de muncă și de spălatul cu leșie, erau mâni de spălătoreasă, cum spunea Miss Taylor, în cunoștință de cauză după experiența la orfelinatul din Irlanda. De îmbrăcat, mă îmbrăcam cu ce-mi coseau mătușile, care se gândeau la aspectul practic, nu la modă; pentru toată ziua, o salopetă din pânză groasă, la care purtam saboți cu talpă de lemn și fețe din piele de porc; pentru ocazii, o rochie simplă de percal cu guler de dantelă și nasturi de sidef.

Până acum nu prea ți-am vorbit despre Apolonio Toro, neuitatul Torito, care merită un omagiu pentru că m-a însoțit mulți ani, chiar și după ce a murit. Presupun că avea unele particularități genetice, pentru că nu semăna cu nimeni. În primul rând, era un uriaș într-o țară cu oameni mai mult

mărunți; acum nu mai e așa, generațiile tinere își depășesc bunicii cu un cap. Fiind atât de mare, se deplasa cu o lentoare de pahiderm, ceea ce îi accentua aspectul de brută amenințătoare, deși avea o fire realmente supusă și blândă. Ar fi putut gâtui o pumă cu mâinile goale, dar dacă era luat în derâdere, ceea ce se întâmpla uneori, nu se apăra, ca și cum ar fi fost conștient de forța sa și ar fi refuzat să o folosească împotriva celorlalți. Avea o frunte îngustă, ochii mici și înfundați în orbite, mandibula protuberantă și gura veșnic căscată.

Într-o zi, la piață, niște puștani l-au urmat la o distanță prudentă și au început să-l facă retardat și idiot, apoi au aruncat cu pietre în el. Torito a suportat și n-a încercat să se apere, deși avea o tăietură deasupra sprâncenei și fața plină de sânge. Se adunase lume. Atras de zarvă, a apărut unchiul Bruno și, furios, s-a luat de agresori. „Gorila ne-a atacat, pe el să-l închideți!" țipau ei, dar au dat înapoi, aruncând insulte.

Îl văd așezat pe o bancă – scaunele erau prea mici pentru el –, departe de sobă, fiindcă nu suporta căldura, sculptând cu cuțitul animăluțe din lemn pentru copiii care veneau la noi atrași de biscuiții copți de Facunda. Aceiași copii care înainte se temeau de el și acum îl urmau pretutindeni. Dacă femeile dormeau în casă, el avea nevoie de aer liber, doar când ploua se învelea cu o pătură sub șopron. Noi ziceam că dormea iepurește, mereu la pândă. M-am dezmeticit de nu știu câte ori ghemuită în brațele lui după ce mă trezea din vreun coșmar. Torito mă auzea țipând și venea primul să mă legene ca pe un bebeluș, cântându-mi „Dormi copilă, dormi în pace, babaul a plecat și nu mai vine".

La țară, Torito își găsise locul pe lume. Eu cred că înțelegea limbajul animalelor și al plantelor; putea calma un cal nărăvaș șoptindu-i la ureche, făcea să încolțească semănăturile cântând la muzicuță. Ghicea schimbările de vreme cu mult

înainte de a apărea semnele pe care le știa unchiul Bruno. Împiedicatul care era la oraș se transformase într-o ființă simțitoare, cu antene care captau natura și emoțiile oamenilor.

Periodic, o lua din loc. Știam că avea să plece pentru că își schimba galenții cu cizmele și își făcea bagajele: toporișca, briciul și cuțitul, undița, materialele pentru curse și proviziile furnizate de Facunda, care îl trata cu aceeași afecțiune certăreață și autoritară de care avea parte și unchiul Bruno. Își rula pătura și și-o prindea la spate cu ajutorul unei curele, își lua rămas bun fără multe cuvinte și dus era. Nu călare, spunea că era prea greu pentru spinarea unui cal sau a unui catâr. După câteva săptămâni se întorcea slab, bărbos, ars de soare și fericit. Îl întrebam unde fusese, avea același răspuns: să cunosc. Cuvânt care cuprindea pădurile impenetrabile ale selvei reci, vulcanii și culmile munților, râpele și trecătorile abrupte, râurile vijelioase, cascadele albe de spumă, lagunele tainice dintre stânci, dar și călăuzele care cunoșteau zona pas cu pas, păstorii și vânătorii, indigenii care îl respectau și îl porecliseră Fuchan, pentru că era mare. Pentru ei, Torito nu era idiotul satului, ci uriașul cel înțelept.

Într-o sâmbătă, pe la sfârșitul toamnei, un lucrător de la o fermă din vecini, care mă văzuse la un rodeo, a venit la casa Rivas spunând că voia să cumpere niște porci; nu mi-am imaginat că venise atras de mine. Era un tip neras, cu glas aspru și purtări arogante. Purceii erau încă mici, prea devreme să fie vânduți, unchiul Bruno i-a spus să vină după două luni. Individul nu se dădea dus, așa că l-a poftit în casă să se răcorească. Le-am turnat suc de mere și am dat să plec, dar tipul m-a oprit șuierând din limbă, de parcă ar fi chemat un câine:

— Unde pleci, frumoaso?

Unchiul Bruno s-a ridicat, mai curând mirat decât supărat, nu eram obișnuiți cu obrăznicia, și

mi-a spus să mă duc la mama, apoi a scăpat de necunoscutul acela.

Seara era momentul băii săptămânale. În șopron, Facunda și Torito aprindeau focul și încălzeau apa într-un cazan enorm, umpleau vana, trăgeau prelata pe post de ușă, el pleca, și Facunda mă ajuta să-mi spăl pletele și mă freca până când pielea mi se înroșea și strălucea. Era un ritual prelung și senzual, la care participau apa fierbinte și aerul rece al serii, spuma scoarței de copac în păr, buretele aspru, aroma frunzelor de mentă și de busuioc pe care Facunda le punea în apă. Mă ștergeam cu niște cârpe – nu aveam prosoape – și Facunda îmi descâlcea părul. Procedeul se repeta cu Lucinda și cu mătușile mele; mama era spălată pe bucăți, ca să nu răcească, iar bărbații se spălau cu apă rece sau la râu.

Se întunecase bine când am plecat spre casă, în cămașă de noapte și cu o haină groasă, să-mi beau supa caldă cu pâine cu brânză, cina obișnuită. Deodată am reauzit șuieratul și individul a apărut înaintea mea.

— Unde pleci, frumoaso? a repetat pe un ton insolent.

De la câțiva pași se simțea că băuse. Nu știu ce-o fi crezut despre mine, pesemne că eram o slujnicuță neînsemnată de care putea profita. Am încercat să fug spre casă, dar m-a apucat de gât și cu cealaltă mână mi-a astupat gura.

— Dacă țipi, te omor, am un cuțit, a mârâit el și mi-a tras un genunchi în burtă, care m-a îndoit.

M-a tras la Colivia de Păsări, a deschis ușa cu piciorul și m-am pomenit în beznă. Colivia era la doi pași de casă, dacă aș fi strigat cineva m-ar fi auzit, dar frica mă amuțise. M-a trântit pe jos, fără a-mi da drumul, și am simțit în ceafă șocul izbiturii de dușumea. Cu mâna liberă încerca să-mi ridice cămașa și să-mi dea jos chiloții, eu mă zbăteam fără forță, zdrobită sub greutatea lui. Mâna aspră îmi astupa gura și nasul, nu puteam respira, mă

sufocam. L-am zgâriat pe braț ca să mă eliberez, să respir era mai important decât să mă apăr.

Nu-mi aduc aminte ce s-a întâmplat, poate că am leșinat sau, pur și simplu, trauma mi-a șters din memorie episodul sinistru. E posibil ca Torito, văzând că nu mai apar la cină, să fi ieșit să mă caute, sau poate că a auzit ceva, pentru că a intrat în Colivia de Păsări și l-a înșfăcat pe tip înainte să apuce să mă violeze. Asta mi-au povestit mătușile mai târziu, și că Torito îl luase pe sus până la ieșirea din Santa Clara, îi trăsese un picior zdravăn și îl aruncase ca pe un sac de cartofi în mijlocul drumului.

Poliția a apărut după două zile să pună întrebări. Niște pescari descoperiseră în stufărișul de pe malul râului, la o distanță de doi kilometri, cadavrul numitului Pascual Freire, administratorul fermei Moreau. Fusese identificat lesne, căci era bine cunoscut în zonă; avea faimă rea de bețivan și scandalagiu, avusese de-a face cu legea nu doar o dată. Polițaii n-au aflat nimic, adevărul e că nici nu s-au străduit prea mult, apoi au plecat.

Cine l-a acuzat pe Torito? N-am să știu niciodată, cum n-am să știu nici dacă a fost sau nu răspunzător de moartea acelui om. A fost arestat și închis la Nahuel, în așteptarea ordinului de mutare la Sacramento. L-am anunțat imediat pe José Antonio, care a venit a doua zi cu trenul. Între timp, cei trei Rivas s-au dus să declare că Apolonio Toro era un om pașnic, fără antecedente violente, după cum puteau confirma mulți, în special copiii. Tot ce au reușit a fost să nu fie dus la Sacramento în aceeași zi, astfel că fratele meu a apucat să ajungă.

José Antonio nu prea avea activitate de avocat, însă a umilit polițaii locului, care abia știau să citească și nu erau la curent cu nimic. S-a prezentat la arest – o magherniță prevăzută cu o cameră cu gratii – cu pălărie și cravată, cu o servietă neagră și

goală, dar impresionantă, și cu un ton indignat de rege ofensat. I-a amețit cu jargonul legal și le-a mai dat și niște bani pentru osteneală. Deținutul a fost eliberat și avertizat că va fi ținut sub observație. S-a întors acasă cu camioneta unchiului Bruno; a fost nevoie să-l ajutăm să coboare pentru că îl bătuseră măr cu bastoanele.

Nimeni dintre ai mei sau din familia Rivas nu l-a întrebat nimic. Facunda îl răsfăța cu dulciuri, mătușa Pía colabora cu rivala ei Yaima ca să-l vindece. Torito urina cu sânge, căci îl loviseră peste rinichi, și avea multe coaste rupte, abia respira. Eu nu m-am clintit de lângă el, mă simțeam vinovată, căci mă salvase cu prețul libertății sale, dar când am dat să-i mulțumesc a repetat ce le spusese polițiștilor care-l întrebaseră de Pascual Freire: „Pe mortul ăla eu nu l-am cunoscut”.

Ceea ce se putea interpreta în mai multe feluri, după cum a tras concluzia José Antonio.

PARTEA A DOUA
Pasiunea
(1940–1960)

7

În vara următoare, când fantoma lui Pascual Freire mai apărea uneori în discuțiile noastre – nu de față cu Torito, care trebuia ferit de amintirea acelui coșmar –, l-am cunoscut pe Fabian Schmidt-Engler, mezinul unei numeroase familii de imigranți germani, care sosiseră fără nimic, dar după vreo douăzeci de ani de muncă pe brânci și cu viziune, dobândind pământ și credite de la guvern, deveniseră bogați. Tatăl lui Fabian era proprietarul celei mai mari lăptării din zonă, mama și surorile țineau un hotel încântător pe malul unui lac la patru kilometri de Nahuel, căutat de turiștii care veneau să pescuiască tocmai de pe partea cealaltă a lumii.

La douăzeci și trei de ani, Fabian terminase studiile de medicină veterinară și umbla oferindu-și serviciile pentru a face practica fără de care nu putea primi diploma. A ajuns la casa Rivas călare, cu două genți din piele atârnate de oblânc, îmbrăcat în cămașă și pantaloni de explorator cu treizeci de buzunare, cu părul gominat și aerul de străin rătăcit de care nu avea să scape niciodată. Se născuse în țara asta, dar era atât de lipsit de haz și de formal, atât de încăpățânat și de punctual, încât ai fi zis că tocmai picase de undeva, de departe.

Eu ieșeam din casă îmbrăcată de duminică, căci mergeam cu unchiul Bruno, cu camioneta, să-l așteptăm pe fratele meu care venea de la Sacramento, unde-și avea afacerea cu Marko Kusanovic. Era prima vară în care nu mai mergeam cu Lucinda și Abel să facem lecții cu copiii: la toamnă urma să plec la oraș. Dând cu ochii de tânărul cu aspect de geograf, am crezut că era unul din străinii recent apăruți prin zonă care spuneau că observă păsările. Greu de crezut: ideea de a sta cu orele nemișcat ca să zărești prin binoclu un vulturaș cu capul roșu și a nota într-un carnet

era de neînțeles. Mai curând cercetează terenul în vederea vreunei afaceri tipic americănești, erau de părere vecinii.

— Pe aici nu sunt păsări rare, l-am informat.

— Dar… va… vaci aveți? s-a bâlbâit el.

— Două, pe Clotilde și pe Leonor, dar nu sunt de vânzare.

— Eu sunt veterinar, numele meu este Fabian Schmidt-Engler, a descălecat el, nimerind din plin într-o balegă proaspătă care i-a mânjit cizmele.

— Nu avem vite bolnave.

— Dar ar putea fi, a sugerat el, îmbujorându-se până în vârful urechilor.

— De animale au grijă unchiul Bruno și mătușa Pía, dacă e ceva mai grav o chemăm pe Yaima.

— Oricum, dacă aveți nevoie de mine mă găsiți la Hotel Bavaria.

— Aha, ești dintre acei Schmidt care au hotelul!

— Da. Avem telefon.

— Aici nu e telefon, e unul la Nahuel.

— Gratis… vreau să zic că lucrez gratis.

— De ce?

— Sunt în practică.

— Mă îndoiesc că unchiul Bruno o să te lase să faci practică pe Clotilde și Leonor.

Fabian nu s-a lăsat descurajat; a doua zi a revenit, la ora ceaiului, aducând un *Kuchen* cu piersici proaspăt scos din cuptor. Se perpelise toată noaptea pentru că se îndrăgostise brusc de mine, după cum mi-a spus mai târziu, șterpelise din bucătărie prăjitura și călărise patruzeci de minute sperând să mă revadă. Nici unul, nici micul clan Del Valle, nici unchiul Bruno și nici Torito, nu-l scăpa din ochi pe veterinarul intrus, de teamă să nu mă seducă. Facunda a servit ceaiul îmbufnată:

— Aici nu se vine cu mâncare, domnișorule, avem din belșug, s-a uitat ea urât la *Kuchen.*

Fabian poseda disciplina și tenacitatea cu care ai săi făcuseră avere. Și-a propus să mă cucerească și n-a fost chip să-l facem să se răzgândească. Nu l-

au intimidat nici neîncrederea fățișă a unchiului Bruno, nici bombănelile Facundei, nici indiferența mea. Mult mai târziu mi-am dat seama de sentimentele sale, îl tratam ca pe o rudă de departe și neinteresantă. Ne-a vizitat zilnic timp de două luni în vara aceea, umil și implorator, rezistând eroic nenumăratelor cești de ceai, lăudând tartele și checurile Facundei – n-a mai făcut imprudența de a aduce vreun *Kuchen* – și jucând cărți cu mama și mătușile, în vreme ce eu o ștergeam în Colivia de Păsări ca să citesc în liniște. Era atât de neutru și de plictisitor că-ți trezea imediat încredere.

De cum s-a simțit mai în largul său, Fabian și-a depășit bâlbâiala, dar nu era vorbăreț și, spre deosebire de alți bărbați pe care i-am cunoscut de-a lungul vieții, nu-și dădea cu părerea dacă nu cunoștea subiectul. Această prudență, pe care unii o pot interpreta drept ignoranță, nu l-a împiedicat să aibă un succes neobișnuit în meseria sa, îți spun mai încolo dacă nu uit. Unchiul Bruno, care pusese pe fugă alți tineri, s-a obișnuit cu el. Ba chiar l-a lăsat să asiste la venirea pe lume a vițelușului Clotildei, iar atunci am știut că fusese acceptat pe deplin.

Compania sa ne ajuta să scăpăm de plictiseala eternelor și limitatelor subiecte de conversație: recolta, vecinii, mâncarea, bolile și leacurile. Atmosfera se anima doar când veneau în vizită Miss Taylor și Teresa. Știrile de la radio veneau parcă de pe altă planetă: n-aveau de a face cu noi. Fabian nu vorbea mult, însă capacitatea de a asculta îi inspira pe ceilalți și astfel am aflat și eu de niște lucruri din trecutul familiei de care nu aveam habar. Astfel, mătușile au povestit despre cutremurul din anul în care se născuse José Antonio, despre pandemia din anul în care mă născusem eu și alte catastrofe din anii nașterii celor patru frați ai mei. Nu cred că erau semne ale destinului, cum ziceau ele, e altceva: în țara asta calamitățile se țin lanț, deci e lesne să le legi de

toate întâmplările unei vieți, de la naștere până la moarte. Am aflat și de bunica mea paternă Nivea, care murise decapitată într-un fioros accident de mașină și capul i se pierduse pe un islaz; sau că avusesem o mătușă care vorbea cu spiritele; sau că existase un câine care crescuse cât un dromader.

Cu alte cuvinte, familia mea din partea tatei era mai originală decât credeam; îmi pare rău că n-am păstrat legătura cu ei. Ei sunt strămoșii tăi, Camilo, ar trebui să afli mai multe; vezi că unele trăsături sunt ereditare. Firește, n-au pomenit de tatăl meu și nici de motivele pentru care ne rupseserăm de rude și ajunseserăm la Santa Clara. Tânărul veterinar n-a pus întrebări.

Fabian era incapabil să-și ascundă sentimentele și, în afară de mine, toți ceilalți pricepuseră cum stă treaba. Văzând ce se întâmplă cu fratele lor mai mic, surorile au făcut cercetări despre familia Rivas, oameni modești dar bine văzuți, și despre neamul Del Valle, nume aristocratic din capitală, dar precis că scăpătat, altminteri nu se explica de ce locuiam acolo. Dacă au aflat de scandalul iscat de Arsenio Del Valle, nu au făcut legătura cu mine. Presupun că s-a discutat situația în sânul familiei, hotărând că era cazul să o cunoască pe aleasa lui Fabian. Cu puțin înainte de a pleca la Sacramento, mama, mătușile și cu mine am fost invitate la prânz la Hotel Bavaria. Ne-a dus Bruno cu camioneta, care înlocuise de ceva vreme căruța trasă de catâri.

Am fost primite de escadronul feminin Schmidt-Engler în formație completă: mama, surorile și cumnatele, plus o turmă de copii de vârste diferite, la fel de blonzi și curați ca Fabian, arieni puri. Pe atunci hotelul era – este și acum – o construcție simplă din lemn de sequoia, în stil scandinav, cu geamuri enorme, situată pe un promontoriu lângă lac, cu o vedere spectaculoasă asupra vulcanului nins, care strălucea ca un far pe cerul limpede.

Grădinile terasate, care coborau până la plaja îngustă de pe malul lacului, erau o orgie de flori întrerupte de cărări pe care se plimbau câțiva oaspeți.

Întinseseră o masă lungă pe una dintre terase, departe de sufrageria animată, cu față de masă albă și glastre cu trandafiri care alternau cu platourile cu salate și cărnuri reci. Ulterior, mătușile au spus că nu se mai bucuraseră de atâta rafinament de pe vremea casei mari cu camelii, înainte de necazul care avea să ducă la ruina tatălui meu.

Cred că le-am făcut o impresie bună acestor femei, cu coada și rochia mea de copilă, cu purtările mele de domnișoară, deși nu eram ariană și se vedea că eram săracă. Dacă m-aș fi măritat cu Fabian, n-aș fi contribuit cu nimic în plan economic, pe lângă faptul că între ele aș fi fost ca o pată. Precis că asta și-au zis, dar erau mult prea bine educate ca s-o și spună. Mai devreme sau mai târziu, amestecul cu populația țării lor de adopție avea să fie inevitabil, chiar și în familia lor, ce păcat. Nu e o prejudecată a mea, Camilo, pentru că pe atunci coloniștii străini mai trăiau în cerc închis. Existau vreo șase fete nemțoaice de măritat, frumoase și cu poziție bună, care s-ar fi potrivit mult mai bine cu Fabian. Oricum, mai avea de așteptat, era încă prea tânăr, trebuia să-și ia diploma și să câștige bani din meseria lui, căci nu voia să lucreze pentru tatăl lui.

Constatând că ai săi nu mă respinseseră categoric, Fabian a decis să acționeze până n-aveau să se răzgândească și înainte ca eu să plec la Sacramento. M-a prins a doua zi singură și m-a anunțat cu glas tremurător că avea să-mi spună ceva între patru ochi. L-am dus la Colivia de Păsări, refugiul unde nu prea intra nimeni, în afară de mine. Lipisem pe ușă un anunț scris cu vopsea pe o bucată de lemn, care interzicea intrarea „persoanelor de ambe sexe”. Soarele după-amiezii lumina interiorul care încă nu-și pierduse aroma de

brad. Mobilierul consta dintr-un blat de lemn cu picioare din fier pe post de masă, rafturi de cărți, un cufăr și un divan hodorogit, pe care i-am făcut semn să se așeze, în timp ce eu ocupam singurul scaun.

— Știi… ce… ce vreau să-ți spun, nu-i așa? s-a bâlbâit Fabian, frământând în mână una din cele trei batiste pe care le purta în numeroasele buzunare.

— Nu, de unde să știu…

— Te rog, mărită-te cu mine! aproape că a strigat el.

— Să mă mărit? Am doar douăzeci de ani, cum să mă mărit?

— Nu zic chiar acum… pu… putem aștepta, întâi să-mi iau diploma…

Mătușile și unchiul Bruno ironizaseră adesea vizitele zilnice ale veterinarului, ar fi trebuit să-mi dau seama că era interesat de mine, doar eram singura fată la Santa Clara, totuși am fost surprinsă de declarația lui. E drept, îmi devenise simpatic, deși prezența sa constantă mă cam plictisea. Dacă întârzia, mă uitam întruna la pendulă, cumva neliniștită.

Prima reacție când mi-a pomenit de căsătorie a fost teama de a intra în colonia germană, unde m-aș fi simțit ca o rață jumulită printre lebede. A mă căsători cu Fabian era o aiureală, dar văzându-l acolo, înaintea mea, copleșit de năvala primei iubiri, n-am avut inimă să-l resping categoric.

— Nu te supăra, acum nu îți pot da un răspuns, trebuie să mă gândesc. Hai să așteptăm, să ne cunoaștem mai bine, ce zici?

Fabian a tras aer în piept – își ținuse respirația mai bine de un minut – și-a șters fruntea cu batista, atât de ușurat că i se umeziseră ochii. Ca să nu înceapă să plângă, m-am apropiat de el și am vrut să-l sărut pe obraz, dar m-a tras la el și m-a sărutat din plin pe gură. Speriată de reacția acestui om pe care-l știam atât de cumpătat și prudent, am vrut să

mă retrag, dar nu mi-a dat drumul și a continuat să mă sărute până când m-am relaxat în brațele sale și l-am sărutat și eu, explorând o intimitate atunci descoperită.

E greu să-ți descriu emoțiile contradictorii de atunci, Camilo, pentru că intensitatea dorinței se pierde cu anii și astfel de amintiri devin absurde, ca o criză psihotică a altcuiva. Presupun că am simțit deșteptarea sexualității, plăcere, excitație, curiozitate, toate amestecate cu teama de a nu mă compromite și a nu putea da înapoi, dar nu mai sunt sigură de nimic ce are legătură cu sexul. Am uitat cum era.

N-am spus nimic nimănui, dar toți, până și inocentul Torito, au ghicit ceva, pentru că se schimba aerul atunci când eram cu Fabian. Ne strecuram în Colivia de Păsări cu orice pretext, mânați de un impuls imposibil de ascuns. Cum era de așteptat, mângâierile noastre au tot escaladat, numai că el avea idei fixe despre ce era permis înainte de căsătorie, nimic nu l-a făcut să dea înapoi, nici dragostea lui arzătoare, nici dispoziția mea îngăduitoare. În ciuda pericolului de a rămâne însărcinată și a educației rigide pe care o primisem, atitudinea lui castă mă revolta, dacă ar fi fost după mine am fi făcut dragoste în pielea goală în loc să ne încurcăm în haine. Trebuie să știi, Camilo, că pe atunci fetele din clasa mea socială nu se culcau cu logodnicul sau cu altcineva înainte de nuntă. Cel puțin asta se presupunea, sunt sigură că multe o făceau, dar n-ar fi recunoscut nici sub tortură. Pilula anticoncepțională încă nu se inventase.

Acele zile de dinainte de plecarea mea, când ne descopeream reciproc în căbănuță, în grajd sau în porumbiște, au pecetluit hotărârea lui Fabian de a mă iubi mereu, după cum avea să-mi repete de mii de ori în scrisorile sale. Iar mie mi-au dat convingerea senină că într-o bună zi mă voi mărita

cu el, căci așa e normal, fiecare femeie trebuie să ajungă nevastă și mamă.

— Fabian e băiat bun, e bine-crescut, muncitor, sincer, foarte legat de familie, iar meseria de veterinar e cât se poate de respectabilă, spunea mătușa Pilar.

— Acest tânăr face parte dintre persoanele leale care se nasc pentru o singură mare dragoste, adăuga mătușa Pía, romantica eternă.

— Ba e plicticos, e atât de predictibil că știi cum va fi peste zece, douăzeci sau cincizeci de ani, le contraziceam eu.

— Mai bine un soț plicticos decât unul fustangiu.

Oare ce știau despre iubire și mariaj cele două fete bătrâne? Îmi plăcea jocul sexual cu Fabian – deși mă lăsa nesatisfăcută și furioasă dar lunganul slăbănog, rigid, solemn și puritan nu mă atrăgea nici fizic, nici sentimental. Avea să fie, cu siguranță, un soț desăvârșit, însă nimic nu-mi dădea ghes să mă mărit. Voiam să savurez un pic de libertate înainte de viața pașnică alături de el, crescându-mi copiii în siguranța neclintită a clanului său. Viitorul mi-l imaginam ca pe o câmpie liniștită unde nimic neobișnuit nu se poate întâmpla, nici tu răspântii, nici tu întâlniri sau aventuri, un drum lin și drept care te duce direct la moarte.

8

Marko Kusanovic emigrase din Croația la sfârșitul secolului al XIX-lea, la paisprezece ani, singur și fără bani, doar cu un petic de hârtie pe care era scris numele unei rude plecate cu zece ani înainte în America de Sud. Nu văzuse niciodată o hartă, nu avea idee despre distanța de parcurs, nu era sigur în ce direcție trebuie să meargă și nu știa boabă de spaniolă. Și-a plătit drumul pe mare muncind pe un cargou: căpitanul, tot croat, se milostivise de el și-l făcuse ajutor de bucătar. Ajuns la destinație, nu și-a găsit ruda, confundase țara: omul era la Pernambuco. Fiind puternic pentru vârsta sa, a fost întâi hamal în port, ca miner, în cele din urmă a ajuns supraveghetor la fabrica de cherestea a lui Arsenio Del Valle. Știa să comande și îi plăcea viața aspră din munți. A lucrat acolo unsprezece ani, până s-a închis fabrica; era gata s-o ia de la început, orice muncă, dar în aer liber, căci nu era om de oraș. Când l-a căutat, José Antonio a fost un semn providențial.

Asociindu-se cu Marko, fratele meu a pecetluit contractul cu o strângere de mână, lor le-ar fi fost de-ajuns, dar din rațiuni de legalitate societatea trebuia înregistrată la un notariat din Sacramento. Când a semnat actele, José Antonio și-a schimbat numele în Delvalle, un gest simbolic prin care rupea cu trecutul, dar și practic, pentru a se deosebi de tata.

Case prefabricate din lemn existau deja prin alte părți, după cum citise el într-o revistă, dar nimeni nu se gândise la așa ceva în țara noastră, unde cutremurele pun la pământ bazele civilizației și trebuie să reconstruiești rapid. Marko se pricepea la lemn, José Antonio putea lua credite, să se ocupe de aspectele legale și de administrație. Învățase multe de pe vremea când lucra cu tata, învățase și din falimentul final.

— Noi vom fi recunoscuți pentru cinste, i-a spus lui Marko.

Mai întâi au făcut un plan de bază pe dimensiuni fixe, pereți, bârne, pereți cu uși și ferestre. Dacă voiai o casă mai mare, multiplicai modulele, astfel puteai alege să faci o căsuță sau un spital. S-a prezentat cu planurile la Banca Regională din Sacramento și a obținut banii cu care a răscumpărat vechea fabrică de cherestea. La plecare, managerul i-a propus să-l facă asociat și așa i-a deschis fratelui meu ușile lumii financiare din provincie, unde nimeni n-a pus la îndoială numele Delvalle. Astfel a început societatea Case Rustice, care există și azi, deși nu mai aparține familiei mele.

În primul an cei doi au stat în pădurile cordilierei, readucând la viață vechiul gater și organizând transportul scândurilor la modesta făbricuță de prefabricate de la marginea orașului Sacramento. În anul următor și-au divizat munca, Marko se ocupa de producție, José Antonio a deschis un birou pentru vânzarea caselor. Primii amatori au fost câțiva moșieri din zonă, care aveau nevoie de astfel de locuințe minimale pentru zilieri, au urmat locuințele ieftine pentru familiile cu venituri scăzute. Niciodată nu se văzuse o asemenea eficiență prin aceste locuri: apăreau niște muncitori să toarne fundația și să instaleze țevile, abia se usca cimentul, venea camionul cu module – casa se ridica în două zile –, iar în a treia se făcea acoperișul, după care oamenii erau cinstiți cu un grătar bine udat cu vin, gentilețea firmei Case Rustice, ceea ce s-a dovedit o excelentă publicitate.

Prima casă ridicată drept model era funcțională, dar parcă era un coteț de câine. Era jalnic de simplă și de minimalistă, am fost tustrei de acord. José Antonio și Marko au propus să o îmbrăcăm în plante, dar ar fi fost nevoie de mult prea multe.

Într-o sclipire de inspirație, eu am venit cu altă propunere: să-i punem pe acoperiș un strat de *coirón,* o iarbă păioasă cu care indigenii își acopereau colibele, asta ca să justificăm denumirea de case rustice și să disimulăm tabla ondulată atât de ordinară. A fost un adevărat succes. Fratele meu a apărut în ziarul local pozat lângă casa-model, descrisă nu doar comodă și accesibilă, dar și încântătoare. Afacerea a prins aripi, fabrica de module a fost mărită, a fost angajat și un arhitect.

L-am convins în anul acela pe fratele meu să mă angajeze, drept răsplată pentru ideea cu acoperișul de paie. Mă sufocam la Santa Clara, unde trăisem atâția ani, simțeam nevoia să schimb mediul înainte de a mă lega pe veci de viața imperturbabilă pe care aveam s-o duc cu Fabian. Soții Rivas mă îndemnau să mă fac învățătoare, pentru că aveam talent și experiență, dar mie nu-mi plac copiii; singura lor calitate e că se fac mari.

Mama și mătușile au fost de acord să petrec un an sau doi la Sacramento, doar Torito a ridicat obiecții, căci nu-și imagina viața fără mine; la fel și Fabian. În schimb, neamul Schmidt-Engler cred că a salutat despărțirea vremelnică – poate chiar definitivă, cu ceva noroc. Spera poate că la oraș o să dau de un băiat potrivit pentru mine, iar între timp avea să se găsească pentru Fabian o fată din colonia germană.

Pregătirile de plecare au luat timp, căci aveam nevoie de o garderobă; nu puteam defila la Sacramento în salopetă, galenți și poncho indigen. Miss Taylor a trimis din capitală tipare de rochii și material pentru pălării; mașina de cusut a țăcănit săptămâni întregi. Chiar și mătușa Pilar, care ar fi preferat să potcovească caii și să are ogorul cu unchiul Bruno, s-a alăturat efortului colectiv. Pe o bară de fier s-au adunat astfel ținutele mele de oraș, rochii copiate din revistele trimise de Miss Taylor, jachete, un palton cu guler și manșete de

blană de iepure, jupoane de mătase și cămăși de noapte. Mai existau și rochiile elegante ale maică-mii, nepurtate de douăzeci de ani; au fost descusute și transformate în rochii la modă.

— Să ai grijă de lucrurile astea, Violeta, vor fi și zestrea ta pentru nuntă, m-a avertizat mătușa Pilar cu foarfecele în mână, căci venise clipa să-mi taie coada.

Cu toții, până și mama, care își părăsea rareori patul sau fotoliul de răchită, m-au condus la gară. Aveam trei valize grele și o cutie de pălării, aceleași cu care veniserăm în Surghiun cu ani în urmă, plus un coș uriaș cu merinde pregătite de Facunda și pe care le-am împărțit cu ceilalți pasageri. În ultimul moment, ca să n-am timp să refuz, Fabian mi-a pasat prin geamul întredeschis al trenului un plic cu bani și o scrisoare de amor compusă în termeni atât de pătimași, încât mă întrebam cine i-o fi dictat-o, mi-era greu să cred că putea fi atât de elocvent. Prin viu grai, se bâlbâia îngrozitor când își exprima sentimentele, dar iată că în scris își pierdea inhibițiile.

În ultimele zile m-au copleșit emoțiile, mă molipsisem de agitația celorlalți: călătoream singură pentru prima dată. Fabian a vrut să mă însoțească până la Sacramento, unde mă aștepta fratele meu, însă Lucinda, care-și întrerupsese turul școlar estival împreună cu Abel ca să mă petreacă până la gară, m-a admonestat:

— Nu ești o copiliță! Apără-ți independența, nu lăsa pe alții să hotărască pentru tine, învață să stai pe picioarele tale. Ai priceput?

Cuvinte pe care nu le-am uitat niciodată.

Eram de un an la Sacramento, lucrând ca asistentă a fratelui meu, când a sunat unchiul Bruno și ne-a spus că mama se simțea foarte rău. Nu era prima dată. Sănătatea maică-mii se tot deteriora de douăzeci de ani, mi-o imaginasem de atâtea ori în agonie, că nu-i mai luam în seamă

bolile. Dar acum situația era serioasă. Unchiul Bruno ne-a rugat să venim degrabă și să-i anunțăm și pe ceilalți frați, ca să apucăm să ne luăm rămas-bun.

Și astfel ne-am adunat, toți cei șase frați Del Valle, pentru prima dată împreună după moartea tatălui nostru. Trecuseră zece ani, i-am recunoscut cu greu pe patru dintre ei, deveniți tați a mai mulți copii, niște domni conservatori și bine situați economic. Cred că și ei au văzut în mine o necunoscută: nu mai eram fetița cu cozi, ci o femeie de douăzeci și unu de ani. Pentru că și dragostea se cultivă, Camilo, trebuie s-o uzi ca pe o plantă, altfel se usucă.

Mama era inconștientă, împuținată, doar piele și oase. Credeam că ajunsesem prea târziu, că murise fără să apuc să-i spun cât de mult o iubeam, m-au apucat crampele, așa reacționez eu în clipele de supremă spaimă. Pielea i se albăstrise, buzele și degetele se învinețiseră de asfixia cu care lupta de atâția ani și care acum o dobora. Încerca să tragă aer sporadic, urmau două minute în care nu respira deloc, apoi se repeta chinul. Îi scoseseră patul în camera de zi, eliberată de masă și canapea, ca să poată fi îngrijită mai ușor.

Fabian a prins de veste și a venit după câteva ore cu un doctor, de fapt un cumnat. Bolnava nu putea fi deplasată; în zonă funcționau câteva dispensare, dar cel mai apropiat spital era la Sacramento. Medicul a diagnosticat emfizem pulmonar în stare avansată; nu era nimic de făcut, mai avea de trăit câteva zile. Era atroce s-o vedem suferind, cu asta am fost cu toții de acord. Ca ultimă resursă, văzând că mâinile ei magice nu reușeau să ușureze martiriul surorii sale, mătușa Pía a decis să fie chemată Yaima.

Abel și Lucinda s-au dus după ea. Femeia era urmașa unei stirpe de tămăduitoare care îi transmiseseră darul vindecării, visele premonitorii și revelațiile supranaturale, pe care ea le dusese

mai departe practicând și fiind cinstită: „Pentru că unele își folosesc darul pentru a face rău, iar altele cer bani, ceea ce ucide darul”. Era legătura între spirite și pământ, se pricepea la plante și rituri, extrăgea energia negativă și însănătoșea. A dat bărbații afară din casă și, în prezența mătușilor, a Lucindei, a Facundei și a mea, a purces la treabă: s-o ajute, adică, pe María Gracia să treacă Dincolo, așa cum ajuți copilul să se nască și să ajungă Dincoace, exact așa ne-a explicat.

De trei ani exista și curent electric în casa Rivas – îl trăgeam clandestin de la cablurile de înaltă tensiune –, însă Yaima a spus să stingem luminile și să scoatem radioul din priză, a aprins lumânări și le-a pus în jurul patului mamei și a umplut încăperea cu fum de salvie, care are darul de a curăța energia.

— Pământul este Mama, ea ne dă viață, ei ne rugăm, a spus.

Cu un bandou negru legat peste ochi, s-a apucat s-o palpeze meticulos.

— Cu mâinile ea vede ce nu se poate vedea, mi-a șoptit Facunda.

Și-a scos legătura de pe ochi, a căutat în desagă niște prafuri, le-a amestecat cu apă și i-a dat mamei să bea cu linguriță. Nu cred că a putut să înghită, dar ceva lichid tot o fi intrat. Yaima a luat toba – era cea de care îmi aminteam de când fusesem în coliba ei – și a început să bată ritmic, cântând ceva în limba ei. Îi invoca pe Tatăl Ceresc și pe Mama Pământ și spiritele ancestrale ale muribundei, chemate să vină să o ia.

Cred că ritualul a durat cu orele, se întrerupea doar ca să reaprindă ramura de salvie și să-i dea mamei încă o linguriță din acea băutură. Mătușile mele o acompaniau rostind rugăciuni creștine, Lucinda era atentă să nu piardă nici un amănunt și să noteze ulterior în caiet, Facunda îngâna litania Yaimei în limba ei, iar eu, încovoiată de durerea de stomac, o mângâiam pe mama. La un moment dat,

aerul închis, fumul, bătăile tobei și prezența morții m-au copleșit. Totul încremenise, simțeam fiecare bătaie de tobă în corp, am încetat să lupt cu durerea și am intrat într-un fel de letargie.

Cred că am intrat în transă, altfel nu-mi explic ieșirea din timp și din spațiu. E imposibil să-ți descriu experiența de a te topi în hăul negru al Universului, de a te desprinde de corp, de sentimente și memorie, lipsiți de cordonul ombilical care ne leagă de viață. Nu mai era nici prezent, nici trecut, totuși mă simțeam făcând parte din tot ce există. Nu spun că a fost o călătorie spirituală, îmi dispăruse și acea intuiție care ne permite să credem în suflet. Presupun că a fost ca un fel de moarte – probabil că asta voi simți când îmi va bate ceasul. Mi-am revenit când nu s-a mai auzit bătaia hipnotică a tobei.

După ceremonie, Yaima, extenuată ca și noi, a acceptat ceaiul *mate* adus de Facunda, apoi s-a odihnit într-un colț. Fumul se risipea, mama dormea adânc și nu se mai sufoca. Toată noaptea a respirat imperceptibil și fără efort, de vreo două ori i-am apropiat o oglinjoară de buze ca să văd dacă mai era în viață. La patru dimineața, Yaima a bătut de trei ori în tobă și ne-a anunțat că María Gracia plecase la Tatăl. Deși stătusem întinsă lângă mama și o ținusem de mână, plecarea fusese atât de lină, că nu-mi dădusem seama.

Toți, cei șase frați Del Valle, am dus sicriul cu trenul în capitală, ca să fie înmormântată alături de soț în cripta familiei. Nu am fost în stare să o plâng luni în șir. Mă gândeam des la ea, cu un nod în gât, recapitulând anii trăiți împreună, reproșându-i melancolia, că nu mă iubise destul și nu făcuse mai mult ca să ne apropie. Eram supărată că relația mamă-fiică se pierduse.

Într-o după-amiază eram singură la birou și lucram la niște comenzi; aerul s-a răcit brusc, am ridicat privirile să văd dacă geamul e deschis și am văzut-o pe mama lângă ușă, cu pardesiul de

călătorie și geanta în mână, de parcă ar fi așteptat trenul în gară. Am încremenit și nici n-am mai respirat, ca să n-o sperii. „Mami, mami, nu pleca, te rog”, am rugat-o în gând, dar după o clipă a dispărut.

Am plâns în neștire, iar torentul de lacrimi m-a spălat de toate amintirile rele și de reproșurile trecute. De atunci, spiritul mamei mele mă însoțește cu pași lini.

9

Doliul după mama, care pe atunci ținea un an de zile, și al Doilea Război Mondial au întârziat căsătoria mea cu Fabian. Profesia sa nu era apreciată cum se cuvine, pentru că agricultura, inclusiv zootehnia, continua să se practice ca în secolul precedent. Unele ferme ale imigranților europeni copiau metodele eficiente din Statele Unite, dar micii agricultori precum familia Rivas arau pământul cu boi sau catâri împrumutați. Iar vitele erau asemenea vacilor noastre Clotilde și Leonor, blânde și răbdătoare. Umile.

Un veterinar semăna cumva cu un vânzător ambulant: mergea din poartă în poartă, vaccina animalele și le trata pe cele bolnave sau accidentate; nimeni nu se îmbogățea din asta, dar noi doi nici nu aveam această ambiție. Fabian iubea animalele, avea vocație, iar eu dusesem o viață simplă și nici nu-mi imaginam alta. Nu ceream marea cu sarea, ne mulțumeam cu un minimum de confort, și contam pe sprijinul clanului Schmidt-Engler, care se resemnase cu gândul că eu sunt aleasa. Tatăl lui i-a făcut cadou câteva hectare, cum primiseră și ceilalți frați, José Antonio ne-a oferit o casă rustică, pe care am proiectat-o chiar eu, cu gândul la copiii care aveau să vină.

Veștile despre războiul din Europa erau alarmante, dar îndepărtate. În ciuda presiunii americanilor pentru a declara război țărilor Axei, țara noastră a rămas neutră din rațiuni economice și de siguranță; eram foarte vulnerabili dinspre mare, n-am fi putut să ne apărăm de un atac al temutelor submarine germane. Mai erau și numeroasele colonii germane și italiene, exista chiar și un partid nazist foarte gălăgios, ai cărui membri defilau pe străzi cu steaguri și cu svastica

pe braț. Japonezi nu-mi aduc aminte să fi fost pe acolo.

La fel ca toți germanii din regiune, și familia Schmidt-Engler simpatiza cu Axa, însă avea grijă să nu intre în conflict cu cei care îi sprijineau pe Aliați. Fabian nu spunea nimic, conflictul nu-l privea. Cât despre mine, nu pricepeam nici rațiunile, nici amănuntele războiului, mi-era indiferent cine avea să câștige, cu toate că fratele meu și familia Rivas încercaseră să mă îndoctrineze împotriva lui Hitler și a fascismului. Încă nu se cunoșteau cele mai cumplite atrocități ale lagărelor de concentrare și ale genocidului sistematic, astea le-am aflat la sfârșitul războiului, când au apărut fotografiile și s-au turnat filme despre acea oroare.

José Antonio și familia Rivas urmăreau mișcările trupelor pe harta Europei, înfigând ace cu gămălie; era limpede că germanii înghițeau continentul, mușcând din el. În 1941 Japonia a bombardat baza americană de la Pearl Harbour și președintele Roosevelt a declarat război Axei. Intervenția Statelor Unite a reprezentat singura speranță de a stăvili înaintarea germanilor.

În timp ce în Europa oamenii se masacrau unii pe alții, orașe vechi erau incendiate și transformate în grămezi de moloz – vor fi milioane de văduve, orfani și refugiați –, Fabian se ocupa de inseminarea artificială. La animale, desigur, nu la oameni. Nu o inventase el, se practica de ani de zile la oi și porci, însă el voia să o aplice la bovine. Nu intru în detalii, procedeul mi se părea – mi se pare și acum – o cumplită lipsă de respect față de vaci. Și nici nu vreau să știu cum se obținea ceea ce trebuia de la tauri. Până să aibă succes cu experimentele sale, reproducerea avea loc după legile naturii și era o combinație de instinct și noroc. Taurul se urca pe vacă și de obicei rezultatul era un vițeluș. Taurii de prăsilă se

închiriau; trebuiau transportați, hrăniți și păziți, că nu au un caracter frumos, asta explică și faptul că unele vaci nu erau de acord.

Fabian a studiat modalitatea de a păstra sămânța exemplarelor de rasă timp de câteva zile, ceea ce îi permitea să fertilizeze cu un singur taur sute de vaci pe o rază de mulți kilometri, dacă se grăbea. În prezent materialul genetic se păstrează cu anii și călătorește prin toată lumea, astfel că o văcuță din Paraguay poate avea descendenții unui taur din Texas care a murit de mult, însă pe atunci asta ar fi semănat a science-fiction.

Cu ajutorul tatălui său, singurul care a priceput imediat avantajele procedeului, că doar avea o armată de vaci, Fabian și-a instalat laboratorul într-un șopron, unde a dezvoltat tehnica, instrumentele necesare și modul de aplicare. Luni și ani a fost obsedat de această idee, care mie mi se părea de-a dreptul pornografică, visând la multiplele ei posibilități: cai de curse, câini și pisici cu pedigree, animale sălbatice din zoo și altele pe cale de dispariție. Recunosc că am râs de el. Nu s-a supărat, mi-a cerut doar să nu-l ridiculizez de față cu alții.

Am încetat să râd când am constatat beneficiile proiectului său pentru socrul meu și alți agricultori; o bună bucată de timp a fost veterinarul cel mai celebru din țară; i se luau interviuri în presă, ținea conferințe, scria manuale, umbla prin țară, a ameliorat calitatea bovinelor din câteva țări latino-americane. Problema cea mare era să conserve cât mai mult materialul genetic, dar asta s-a reușit abia în anii ’60, din câte știu. Numai că prestigiul lui Fabian nu se traducea și în bani, fără ajutorul tatălui său n-ar fi putut să-și continue cercetările.

În ciuda preocupărilor sale, care-i mâncau tot timpul, Fabian îmi cerea cu o tenacitate germanică să ne căsătorim. Ce mai așteptam? Aveam douăzeci și doi de ani, stătusem la Sacramento doi

ani ca să mă bucur de libertate. De unde libertate, căci locuiam și munceam cu fratele meu, care mă supraveghea ca un temnicer, plus că Sacramento era un oraș adormit, cu oameni fățarnici, intoleranți și bârfitori. Ferma Rivas oferea mai multe oportunități intelectuale decât capitala provinciei.

Fosta mea institutoare și Teresa Rivas au fost amante într-o perioadă în care homosexualitatea era privilegiul aristocraților și artiștilor, primii pentru că o practicau cu discreție – de exemplu o rudă de-ale mele de departe al cărei nume nu merită pomenit –, ultimii pentru că nu le păsa de normele sociale și de preceptele religioase. Cazurile cunoscute erau rarisime: un ziarist, niște scriitori, o poetă de faimă mondială, vreo doi actori, dar erau mulți alții care păstrau secretul.

La început, Miss Taylor și Teresa Rivas au locuit, în mare sărăcie, în mansarda Teresei, apoi Josephine a intrat ca profesoară de engleză la un colegiu de fete, unde avea să predea douăzeci de ani, niciodată întrebată despre viața ei privată: în ochii celorlalți era o fată bătrână, o ființă asexuată, ca amibele. Câștiga modest, dar dădea și lecții particulare, astfel că au închiriat o căsuță într-un cartier decent, unde au dus și pianul. Mai târziu le-a ajutat și José Antonio cu o sumă lunară.

Teresa Rivas și-a părăsit slujba de la Compania Națională de Telefoane și s-a dedicat pe de-a-ntregul luptei feministe. Colabora cu organizații care aveau ca scop drepturile femeilor: de a vota, de a avea custodia copiilor – ele, nu tații –, de a dispune de venituri proprii și de protecție la locul de muncă, de a fi apărate de violență, în fine, pentru a se modifica atâtea legi care acum par ceva normal. Susținea și dreptul la avort și la divorț, pe care Biserica Catolică le condamna în termeni incendiari. Pe atunci infernul mai exista. Teresa spunea că dacă bărbații ar naște și ar trebui să suporte un soț, avortul și divorțul ar fi sfinte. Că

bărbații n-au dreptul să decidă și să legifereze asupra corpului femeilor, pentru că nu cunosc dificultățile sarcinii, durerile nașterii și sclavia eternă a maternității.

Erau niște idei atât de radicale, că periodic Teresa ajungea la închisoare pentru că le făcea publice, crea tulburări stradale, incita la grevă, năvălea în Congres, ba chiar l-a agresat și pe președinte la o ceremonie publică. În ziare s-a scris că o feministă nu în toate mințile aruncase în el cu o roșie coaptă în timp ce inaugura o fabrică de lapte praf, pe motiv că era o afacere americănească menită să înlocuiască miracolul laptelui matern cu mizeria asta ambalată. A stat la pârnaie patru luni, până a reușit s-o scoată José Antonio.

Vizitele lor la Santa Clara erau o sărbătoare. Ne aduceau vești din capitală, ne informau despre ideile progresiste din toată lumea, efectul asupra noastră fiind un amestec de spaimă și admirație. Presupun că la un moment dat fratele meu a acceptat faptul că Miss Taylor n-avea să se mărite niciodată cu el, însă mă îndoiesc că știa și de ce. Nimeni nu bănuia că între ele ar fi fost și altceva decât o prietenie extraordinară. Mie, cel puțin, nici nu mi-a dat prin cap.

Lupta Teresei Rivas și a altor femei ca ea pentru a schimba obiceiurile și legile începea să dea roade. Avansam în pas de melc, dar în lunga mea viață am constatat că s-a parcurs ceva drum. Cred că ea și Miss Taylor ar fi mândre acum și că ar continua. Nimeni nu ne dă nimic, spunea Teresa, trebuie să luăm cu forța, iar dacă nu deschizi bine ochii, ți se ia înapoi.

Erau subiecte despre care nu vorbisem nici cu mama sau mătușile, nici cu Fabian, cu atât mai puțin cu ai lui. Citeam pe ascuns cărțile și revistele aduse de Teresa și le comentam doar cu Lucinda și cu Abel, care erau aproape la fel de radicali ca fiica lor. Simțeam o revoltă surdă, o furie controlată la gândul că trebuia să mă mărit, să fac

copii, să devin gospodină și să duc o viață banală în umbra soțului.

— Nu te mărita dacă nu ești sigură că poți trăi o viață întreagă cu Fabian, mi-a spus Miss Taylor.

— M-a așteptat destul, dacă nu mă căsătoresc acum va trebui să rup logodna asta eternă.

— E preferabil decât să o faci cu inima îndoită, Violeta.

— Fac douăzeci și cinci de ani, sunt încă la vârsta la care pot face copii. Fabian e un om minunat, mă iubește mult, va fi un soț foarte bun.

— Dar tu? Crezi că vei fi o soție bună? Gândește-te bine. Nu cred că ești îndrăgostită de el. Ai fost dintotdeauna rebelă, ascultă vocea intuiției.

Îndoielile lui Miss Taylor erau și ale mele, dar eu eram logodită cu Fabian, în ochii tuturor eram un cuplu, nu exista un motiv să-i dau cu piciorul acestui om bun. Caz în care aveam să rămân fată bătrână, eram convinsă. Nu aveam vreun talent sau vreo vocație specială care să mă ducă pe alt drum decât cel menit unei femei. Nu eram rebelă, n-aveam energia de a-mi lua soarta în propriile mâini. Aș fi vrut să fiu ca Miss Taylor și ca Teresa, dar prețul era prea mare. N-aveam curaj să dau siguranța pe libertate.

M-am căsătorit cu Fabian în 1945, după cinci ani de logodnă presupus platonică, cum se cădea pe atunci, numai că eu nu mai eram virgină; se întâmplase, fără să mi-o propun, în timpul acrobațiilor mele cu Fabian; am descoperit în aceeași seară, văzându-mi lenjeria pătată de sânge. Nu i-am spus. Nu mă întreba de ce, Camilo. Hârjonelile noastre au continuat după același tipic: ne excitam până la demență, pe jumătate dezbrăcați, vinovați, stânjeniți, temători și zoriți, el termina rușinat, eu rămâneam frustrată. De când mă mutasem la Sacramento ne vedeam mult mai rar. El trăgea la un hotel, unde ne-am fi putut

întâlni dacă ar fi vrut, am fi putut face dragoste în patul unui hotel bun, premeditat și cu prezervative, pe care orice bărbat le putea cumpăra. Femeilor nu li se vindeau. Sigur, ar fi trebuit să fim foarte grijulii, dacă ar fi prins de veste, José Antonio m-ar fi omorât, cum m-a avertizat nu doar o dată. Datoria mea era să păzesc onoarea lui și a familiei, spunea, dar când l-am întrebat ce treabă avea onoarea cu virginitatea mea a sărit în sus:

— Obraznico, astea sunt idei pe care ți le-a băgat în cap Teresa!

Din anumite puncte de vedere, fratele meu era un troglodit, dar nu cred că și-ar fi pus în practică amenințarea. În fond, a fost mereu un om bun.

Lasă-mă să fac o paranteză, Camilo, în legătură cu metodele anticoncepționale, deși nu e un subiect care să te intereseze. Mama a fost silită să nască șase copii, plus niște avorturi spontane, până a ajuns să folosească o metodă recomandată de prima femeie medic din țară, care răspândea aceste informații cu riscul de a fi excomunicată de Biserică și arestată de autorități. Urmând instrucțiunile din broșura doctoriței, pe care o citise pe ascuns de tata, mama își făcea spălaturi vaginale cu glicerină înainte de contactul sexual și altul cu apă călduță și peroxid după, iar cele necesare le pitise într-o cutie de pălării. Era conștientă că dacă Arsenio Del Valle, care se căsătorise pentru a-și duce numele mai departe zămislind cât mai mulți urmași, ar fi descoperit conținutul acelei cutii, ar fi făcut apoplexie. Doar îl auzise de atâtea ori predicând că datoria sacră a unei femei este să aducă pe lume mulți copii sănătoși, așa cum făcuse și mama lui. Când am anunțat că, în sfârșit, aveam să mă mărit, mătușa Pía, topită de rușine, mi-a strecurat pe ascuns, învelite în hârtie de ziar toate bucățile irigatorului și mi-a explicat ce aveam de făcut.

Prin urmare, nu mai era loc de alte amânări, am stabilit nunta pentru luna octombrie, neștiind că

războiul mondial se va sfârși în septembrie. Obiceiul era ca familia miresei să ofere petrecerea, însă, cu multă delicatețe, ca să nu ne jignească, familia Schmidt-Engler a insistat ca aceasta să aibă loc la Hotel Bavaria. Nivelul lor social și economic era cert superior.

Mătușile au șters de praf mașina de cusut cu pedală ca să-mi completeze trusoul, ajutate de Lucinda, care renunțase la turneele școlare, pentru că la peste șaptezeci de ani nu mai rezista la drumurile lungi călare. Au rezultat astfel cearșafuri cu inițialele noastre brodate și fețe de masă de diferite mărimi; nu am fost de acord să-mi modifice rochia de mireasă a mamei, care zăcea în naftalină de la finele secolului precedent. Îmi doream una nouă, fără dantele de culoarea untului. Miss Taylor mi-a trimis cu trenul o rochie de mireasă la modă: din satin alb, fără zorzoane, croită în bie, ca să-mi pună în valoare silueta, cu o tocă pe cap care mă făcea să semăn cu o infirmieră.

Ne-am căsătorit într-o biserică adorabilă ridicată de primii imigranți germani. Am intrat la brațul lui José Antonio, singurul frate prezent, în timp ce mătușile plângeau emoționate; au asistat familia Rivas, Torito, Facunda, Miss Taylor, Teresa și localnicii din Nahuel în păr. De o parte stăteau rudele și prietenii mirelui – înalți, luminoși și bine îmbrăcați –, de cealaltă, ai mei, vizibil mai modești.

Surpriza a fost că a apărut și Marko Kusanovic: cred că se apropia de șaizeci de ani, îl vedeam extrem de rar, devenise un fel de schivnic. Avea un apartament spartan la Sacramento, căci trebuia să supervizeze fabrica, dar prefera să cerceteze vastele plantații de pin înființate ca să obținem lemnul fără a masacra pădurile ancestrale, sau să plece la gaterul din munți, unde era fericit. Administrația, contabilitatea și câștigurile

societății îl lăsau rece; dacă frate-meu n-ar fi stabilit afacerea pe bazele onestității, l-ar fi putut jupui fără probleme.

Purta o barbă de profet și haine de vânător, deși n-ar fi fost în stare să omoare un iepure. Mi-a adus un cadou: o sculptură făcută de el, așa am aflat că avea acest talent de care nu vorbise nicicând. Ne-a spus că avea un fiu de patru sau cinci ani, apărut târziu; mama era o tânără indigenă, absolventă de gimnaziu, care lucra într-o fabrică de textile și creștea copilul până avea să meargă la o școală bună. Marko îl recunoscuse, se numea Anton Kusanovic și era foarte inteligent. „Voi avea grijă să primească o educație bună, și el, și mama lui o duc bine”, a spus emoționat.

Sfârșitul războiului, înfrângerea Germaniei și moartea lui Hitler pluteau în aer ca un nor negru pentru coloniștii germani; la nunta mea însă, subiectul nici n-a fost pomenit. Oamenii se defineau după simpatia lor pentru Axă sau pentru Aliați, se iscau discuții dezagreabile, dar noi le evitaserăm timp de șase ani și nu era să începem tocmai acum. Cei din Nahuel nu se preocupaseră de conflictul din Europa – era departe și ei nu aveau nici un amestec; nu același lucru se putea spune despre familia Rivas, despre fratele meu, Miss Taylor și Teresa. Noi sărbătoriserăm – fără Fabian – ziua de 2 septembrie cu un miel la proțap, rachiu din belșug și cele mai bune prăjituri ale Facundei.

În fine, am putut face dragoste dezbrăcați într-un pat de hotel, așa cum visam. Soțul meu s-a dovedit a fi atent și tandru.

A doua zi am luat trenul și am plecat în capitală, unde nu mai fusesem de la înmormântarea mamei, când nu văzusem decât cimitirul și îmi vizitasem frații, dar Fabian cunoștea bine orașul, venea des în scop profesional. Capitala se schimbase mult; aș fi vrut s-o străbat, să revăd cartierul copilăriei și să merg la teatru, dar luna de miere aveam s-o facem

la Rio de Janeiro, unde Fabian se ducea să predea niște cursuri. Se reluaseră zborurile comerciale, atât de limitate în anii războiului. Primul meu zbor cu avionul a însemnat o adevărată experiență: multe ore chinuită de ținuta mea de călătorie (burtieră, ciorapi, pantofi cu toc, taior ajustat, mănuși, pălărie și etolă de blană), amețită, speriată și vomitând din patru în patru ore, când avionul făcea escală pentru aprovizionarea cu combustibil.

De luna de miere abia dacă-mi amintesc, căci m-am procopsit cu o infecție intestinală și mi-am petrecut aproape tot timpul privind pe geam plaja splendidă a Copacabanei și sorbind ceai în loc de faimoasa *capirinha.* Când nu lucra, Fabian mă îngrijea cu multă dragoste. Mi-a promis că vom reveni în Brazilia la un moment dat pentru o lună de miere adevărată.

Fratele meu s-a ținut de cuvânt și ne-a construit casa într-o săptămână, așternând pe acoperiș un strat dublu din cea mai bună iarbă uscată din zonă. În anii în care lucrasem pentru el prosperase peste așteptări. Un merit mi-l atribui și mie, pentru că am avut idei pe care ar fi trebuit să le aibă arhitectul, dacă e să fim drepți. Printre cele mai rentabile a fost o comunitate de Case Rustice pe malul lacului, care să fie vândute scump pe post de case de vacanță.

— E o aiureală, Violeta, suntem departe de capitală, nimeni n-o să piardă atâtea ore în mașină sau cu trenul ca să se scalde într-un lac înghețat, a protestat José Antonio, dar a acceptat până la urmă.

Profitul a fost splendid, au apărut mulți interesați să investească în astfel de proiecte. Sarcina mea era să identific locurile și să mă ocup de cumpărarea terenurilor și de autorizațiile de construcție.

— Mi se cuvine un comision bun pentru fiecare casă pe care o vinzi, i-am cerut eu.

— Cum asta? Doar suntem rude!

— Tocmai de-aia.

Pe atunci eram foarte modestă, nu aveam cheltuieli căci locuiam la fratele meu și în Sacramento nu existau tentații. Am economisit deci banii, am făcut și un împrumut la Banca Regională la care aveam conturile societății Case Rustice, am cumpărat un teren și am finanțat construcția a opt case, cu o piscină în mijloc și înconjurate de grădini, ca să justifice prețul. Le-am vândut bine, am restituit împrumutul și am repetat operațiunea. Până să mă mărit am realizat astfel patru comunități și aveam de gând să continui să investesc în afacerea asta și în altele care aveau să se ivească, i-am spus lui Fabian. Ceea ce era total neobișnuit: femeile din clasa mea socială nu munceau – cu atât mai puțin în provincie, unde se trăia cu o întârziere de câteva decenii.

L-am asigurat pe Fabian că munca nu-mi va afecta rolul de soție, gospodină și viitoare mamă; a acceptat, scrâșnind din dinți. Asta însemna că nevastă-sa va fi cu un picior la țară și cu altul la oraș. Dar sunt încăpățânată, dacă-mi vâr ceva în cap nu-i chip să dau înapoi. Așa că în timp ce el studia, experimenta, scria și preda compulsiv, ca un savant nebun, eu mă ocupam de cheltuielile casei, economiseam și îi dădeam unchiului Bruno o sumă lunară pentru mătuși, pe care el o refuza, dar eu o vărsam într-un cont pentru situații de urgență, care nu lipseau: murise vaca Clotilde și a cumpărat alta, furtuna dărâmase gardul, am avut o recoltă slabă, Facunda a trebuit să fie operată la vezica biliară.

Faptul că munceam, câștigam bani și țineam casa era o jignire pentru soțul meu. Mă simțeam cumva vinovată și încercam să minimalizez efortul, nu pomeneam niciodată de munca mea în public, dacă cineva aducea vorba spuneam că e doar o ocupație vremelnică, un fel de distracție la care, firește, aveam să renunț când vor apărea

copiii. Dar în sinea mea mă consideram puternică și utilă: îmi dădusem seama că aveam talent la făcut bani. O moștenire de la tata, cu deosebirea că eu sunt prudentă, iar el era nesăbuit: eu cuget și calculez, el înșela și își forța norocul.

De ce moare dragostea? E o întrebare pe care mi-am pus-o de multe ori. Fabian nu mi-a dat nici un motiv, dimpotrivă, era soțul ideal, nu mă supăra și nu-mi cerea nimic. Era – și a fost până la moarte – un bărbat fin. Trăiam bine cu ce câștigam eu și ce primeam de la ai lui, aveam o casă primitoare – o revistă de arhitectură o fotografiase ca model de casă prefabricată –, familia Schmidt-Engler mă acceptase la rând cu celelalte nurori, m-am integrat în colonia germană, deși n-am reușit să le învăț limba, nici măcar un cuvințel. Soțul meu devenise specialistul cel mai cunoscut din țară, în vreme ce mie îmi ieșea orice afacere îmi trecea prin minte. Prin urmare, în ochii celorlalți duceam o viață aproape perfectă.

Îl iubeam pe Fabian, dar știu că îndrăgostită de el nu am fost niciodată, așa cum observase Miss Taylor nu doar o dată. În cei cinci ani de logodnă apucasem să-l cunosc pe toate părțile, m-am măritat știind cum era și că așa va rămâne, însă el mă cunoștea puțin, iar eu m-am schimbat mult. Mă plictisea firea sa amabilă și predictibilă, obsesia pentru taurii de prăsilă și vacile gestante, indiferența față de tot ce nu-l privea direct, rigiditatea, principiile sale inamovibile și învechite, aroganța de arian pur, consolidată de anii de propagandă nazistă, ajunsă și aici, în celălalt capăt al lumii. O superioritate pe care însă nu i-o reproșam: opinia generală era că imigranții din Europa erau mai buni decât noi.

Asta e o țară foarte rasistă, Camilo, uite cum ne-am purtat cu indigenii. Am avut o rudă, fusese deputat la mijlocul secolului al XIX-lea, care propunea supunerea indigenilor cu forța sau

eliminarea lor, cum procedaseră Statele Unite, pentru că erau niște brute neîmblânzite, dușmani ai civilizației, trăiau cufundați în vicii, lene, beție, minciună și trădare, un complex de orori care le definea starea de sălbăticie – am citat exact. Părerea asta era atât de răspândită, încât guvernul chema europeni, mai ales germani, elvețieni și francezi, să vină să colonizeze sudul pentru a ameliora rasa. Dacă nu am avut o imigrație africană sau asiatică este pentru că existau instrucțiuni precise pentru consuli să o împiedice; nici evreii sau arabii nu erau bine-veniți, dar ajungeau oricum. Presupun că acești colonișți străini care îi disprețuiau pe indigeni nu îi vedeau cu ochi buni nici pe metiși.

— Tu nu ești metisă, Violeta, toți strămoșii noștri au fost spanioli sau portughezi, în familia noastră nu există nici o picătură de sânge indian, mi-a spus mătușa Pilar când am deschis subiectul.

Dacă la mine persistau îndoielile de dinainte de căsătorie, Fabian nici nu băga de seamă că mă depărtam: ar fi fost ceva de neconceput, doar juraserăm înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor să ne iubim și să ne respectăm până la moarte. O perioadă cam lungă… Dacă aș fi bănuit cât de lungă poate fi o viață, aș fi modificat formula din contractul matrimonial. I-am sugerat ceva legat de frustrarea mea odată, cu toată politețea de rigoare, dar nu s-a neliniștit deloc. Poate că ar fi trebuit să fiu mai explicită. Mi-a răspuns că toate cuplurile trec la început prin dificultăți, e ceva normal, dar cu timpul învață să conviețuiască, își ocupă locul în societate și își formează familia. Așa a fost dintotdeauna, e un dat biologic. Când vom avea copii voi fi mulțumită, „maternitatea e destinul femeii”, a conchis.

Asta era marea problemă: copiii nu apăreau. Presupun că pentru un expert în reproducere precum Fabian infertilitatea nevestei trebuie că era un afront personal, dar nu mi-a reproșat-o. Se

mulțumea să întrebe, cu speranță în glas, dacă aveam vreo noutate, iar într-un rând a pomenit în treacăt că inseminarea artificială la oameni era cunoscută încă de pe vremea sumerienilor și că regina Ioana a Portugaliei avusese o fiică prin această metodă în 1462. I-am spus să nu mă confunde cu una din vacile lui. Regina a rămas în istorie.

Mă îngrozea gândul de a avea copii, știam că asta însemna sfârșitul relativei mele libertăți, dar n-am făcut nimic, doar ridicam rugăciuni părintelui Quiroga, iar astea nu intră în categoria anticoncepționalelor. Scoteam un oftat de ușurare la fiecare menstruație și îl răsplăteam pe sfânt la o biserică din Sacramento, unde exista un înfricoșător tablou în ulei al preotului, cu o lopată în mână și înconjurat de orfani.

Fabian își dorea o soție la fel de devotată ca și el, una care să-l sprijine, să-l secondeze și să-i arate admirația pe care credea că o merită, numai că avusese ghinionul să se amorezeze de mine. Nu-i puteam da toate astea, dar jur că am încercat din plin, căci asta se aștepta de la mine. Cred că tot prefăcându-mă aș fi reușit să fiu nevasta perfectă, fără aspirații proprii, viețuind prin intermediul soțului și copiilor. Singura care sfida mandatul social și divin al femeii era Teresa Rivas, care își manifesta deschis oroarea de căsnicie, considerând-o fatală pentru femei.

Reușeam să joc atât de bine rolul de soție ascultătoare, încât cumnatele mele, patru walkirii vesele și harnice, se amuzau drăgăstos de felul în care îl răsfățam și îl serveam pe Fabian, mai ceva ca o gheișă. Da, așa făceam, mai ales când erau ele prin preajmă. Aveam grijă să se simtă mulțumit, așa cum recomandau revistele pentru femei, nici nu era greu, iar dacă el era fericit, precis că eram și eu. Însă masca de gheișă ascundea o femeie tare supărată.

Drumul vieții e compus din lungi etape fade, care se parcurg pas cu pas, zi după zi, fără evenimente de mare impact, însă memoria se construiește din evenimentele neașteptate care apar pe parcurs. Ele merită povestite. Într-o viață atât de lungă ca a mea s-au adunat câțiva oameni și câteva evenimente de neuitat; am marele noroc că nu m-a lăsat capul, spre deosebire de bietul meu corp, mintea mi-a rămas intactă. Viciul meu e să-mi amintesc, Camilo, dar am să sar peste cei trei ani de căsnicie cu Fabian, pentru că au fost calmi, fără sare și piper, n-am ce povesti. Pentru el au fost ani de mare mulțumire, drept care n-a înțeles ce naiba s-a întâmplat de într-o bună zi am plecat.

10

Julián Bravo fusese pilot în Royal Air Force în timpul războiului, unul dintre puținii latino-americani care participaseră astfel la conflict. Fusese decorat pentru acte de bravură și pentru abilitatea sa suicidară de a se duela în aer cu avioanele germane. Legenda, pe care nu o pomenea, dar precis că o pusese în circulație, spunea că doborâse peste optzeci de avioane inamice cu Spitfire-ul său. Într-o zi a aterizat direct în viața mea, precedat de faima de luptător, dar chiar și în absența acestui trecut romantic, impresia pe care mi-a făcut-o ar fi fost la fel de puternică. Era eroul din romane.

A amerizat pe lac cu un hidroavion, aducând ca pasageri doi membri ai casei regale din Danemarca, plus câțiva însoțitori, care efectuau o vizită oficială în tara noastră și veniseră să pescuiască în apele noastre. Au tras la Hotel Bavaria, cel mai bun din regiune, unde au fost primiți fără mare tam-tam, de parcă ar fi fost oaspeți obișnuiți. Simplitatea studiată fusese ideea soacrei mele și a avut succes, căci aristocrații danezi au decis să-și prelungească șederea cu o săptămână. Acolo, la Hotel Bavaria, sub privirile istețe ale soacră-mii și printre chicotelile stăpânite ale cumnatelor, l-am cunoscut pe Julián.

Stătea pe balustrada terasei, cu un picior la pământ, țigara într-o mână și un pahar cu whisky în alta, purta pantaloni kaki și cămașă albă cu mânecă scurtă, care îi punea în evidență toracele și brațele de atlet. Radia ceva sexual și periculos, un fel de forță reținută, ca a unei fiare, pe care am perceput-o limpede de la câțiva metri distanță. Nu știu cum aș putea să o descriu altfel. O energie virilă care nu l-a părăsit până la moarte, patruzeci și ceva de ani mai târziu.

Incapabilă să mă mișc, am știut, cu un amestec de frică și anticipație, că în clipa aceea viața mea lua o întorsătură irevocabilă. Cred că a perceput intensitatea presimțirii mele, căci s-a întors spre mine cu un mic zâmbet curios. Alene, a lăsat și celălalt picior jos, a pus paharul pe marginea balustradei și a venit spre mine cu mersul acela legănat de cowboy din filmele western. Ulterior avea să-mi spună că simțise ceva asemănător: că până atunci nu făcuserăm decât să ne căutăm și că în sfârșit ne găsiserăm.

S-a oprit la doi pași de mine, cercetându-mă din cap până-n picioare cu o privire de prețăluitor. M-am simțit goală sub rochia albă de vară.

— Ne cunoaștem, așa-i?

Am admis că da, fără cuvinte.

— Vino cu mine, a strivit el țigara sub talpă și m-a luat de mână.

Am coborât în fugă până la plajă pe o cărare care șerpuia printre terasele grădinii; îl urmam hipnotizată, fără să-mi eliberez mâna dintr-a lui și fără să mă gândesc că puteam fi văzută de soțul meu și de jumătate din familia sa. S-a lăsat să cadă pe nisip, m-a tras la el și m-a sărutat cu o intensitate nouă și copleșitoare.

— E inevitabil să ne iubim, a adăugat, și am fost iar de acord.

Astfel a început pasiunea care avea să pună capăt căsniciei mele și să-mi determine viitorul. Julián Bravo mi-a dat întâlnire în camera sa, și o jumătate de ceas mai târziu eram goi-pușcă în plină zi, explorându-ne cu o plăcere perversă în hotelul soacră-mii, la doar câțiva metri de bărbatul meu, care bea bere cu danezii și le explica prin interpret tehnica fascinantă a inseminării artificiale. La etaj, între patru pereți de lemn înmiresmat de pin, în lumina abia îmblânzită de o perdea rustică de etamină, pe un pat moale cu cearceafuri de in, la douăzeci și opt de ani eu învățam surprinzătoarele posibilități ale plăcerii și

diferența fundamentală între un soț lipsit de inspirație și un amant de poveste.

Până în după-amiaza aceea cu Julián Bravo ignoranța mea în ceea ce privește propriul trup era atât de monumentală, că o pot explica doar prin epoca și locul unde mi-a fost dat să mă nasc. Am crescut cu o mamă sclifosită care avusese șase copii aduși din cer de Pruncul Isus, după cum mă lămurea în șoaptă, și cu două mătuși nemăritate care nu vorbeau niciodată de „țările de jos", adică de zona dintre brâu și genunchi. Mătușa Pía a murit virgină, de cealaltă nu sunt sigură, e posibil ca la bătrânețe să se fi culcat cu Bruno Rivas, dar nu mi-a spus niciodată. Cât despre Josephine Taylor, mi-a arătat planșe cu corpul omenesc dintr-o carte, căci, în ciuda ideilor revoluționare, era tot atât de pudică precum mătușile. De la ea am deprins îmbrăcatul și dezbrăcatul cu contorsionări de circăreasă pentru a evita vulgaritatea goliciunii. Nu am avut prietene de vârsta mea, nu am mers la școală; tot ce văzusem în materie se limita la împerecherea animalelor din grajd. Chiar și după ce m-am măritat continuam să mă dezbrac așa cum deprinsesem de la Miss Taylor; cu Fabian făceam dragoste pe întuneric și în tăcere; nu-mi imaginam alte opțiuni și cred că până și reproducerea vitelor era mai interesantă decât ceea ce făceam noi.

Julián m-a dezbrăcat din două mișcări, cu o naturalețe de pumă, nici n-am apucat să protestez. Mi-a oprit cu un sărut prima exclamație de spaimă, după care am lăsat deoparte orice brumă de rezistență, m-am topit în mâinile lui, voiam să stau acolo o veșnicie, cu ușa închisă și să nu mai văd pe nimeni, niciodată, doar pe el. M-a privit de sus până jos, măsurând, cântărind și comentându-mi laudativ forma sânilor și a șoldurilor, strălucirea părului, moliciunea pielii, mirosul de săpun și alte aspecte pe care nici nu le observasem și care, sinceră să fiu, nu aveau nimic excepțional.

Și-a dat seama că enumerarea mă intimida; m-a tras în fața oglinzii mari a șifonierului, unde am dat cu ochii de o necunoscută tremurătoare, despuiată și ciufulită, imaginea însăși a depravării, care le-ar fi îngrozit pe mătuși, dar pe mine a avut darul să mă relaxeze, de-acum nu mai era loc de mofturi și nimic nu mă mai interesa. M-a dus pe pat și, cu multă răbdare, m-a mângâiat peste tot cu o îndrăzneală lentă și delicioasă, neașteptând nimic în schimb, șoptindu-mi un puhoi nesfârșit de răsfățuri, aiureli și mici porcării. Contrastul între lipsa mea de experiență și știința lui trebuie să fi fost comică, dar asta nu i-a știrbit entuziasmul și dorința de a-mi produce plăcere.

Sper să nu fii scandalizat de această digresiune despre sex, Camilo. Este necesară ca să înțelegi de ce am fost atâția ani în puterea lui Julián Bravo. Am avut câțiva iubiți la viața mea, dar nu mă laud, n-au fost mulți. Experiența perfectă e să faci dragoste iubind, dar n-a fost cazul atunci. Nici gând de dragoste, a fost doar dorință pură și simplă, brutală, carnală, fără ocolișuri și fără remușcări, o dorință dincolo de care nu mai era nimic; eram singurul bărbat și singura femeie din univers, abandonați plăcerii absolute. Revelația orgasmului a fost revelația femeii care dormita în mine, necunoscuta din fața oglinzii, impudică, sfidătoare și fericită.

Am stat împreună toată după-amiaza, pesemne că între timp Fabian întrebase dacă mă văzuse careva. Am auzit clopoțelul care anunța cina, am dedus că trebuia să mă dezmeticesc, să deschid ochii și să mă mișc, dar eram epuizată. Julián m-a lăsat în pat, s-a îmbrăcat rapid și a plecat. Nu știu cum a făcut să aducă din bucătărie pâine, brânză, somon afumat, struguri și o sticlă de vin, nu știu cum le-a adus în cameră fără să dea de bănuit. Am mâncat pe jos, dezbrăcați, am băut vin din gura lui, a mâncat struguri din gura mea.

L-am observat pe îndelete, așa cum făcuse și el mai devreme cu mine, admirativ. Neîndoielnic, a fost bărbatul cel mai atrăgător din viața mea: musculos, flexibil, complet bronzat de sport și viața în aer liber, de parcă ar fi stat mereu la soare despuiat, cu un râs irezistibil care îi îngusta ochii, cu păr negru și ochi deschiși la culoare, care în funcție de lumină erau ba albaștri, ba verzi, cu câteva riduri de expresie adânci dăltuite pe obraz. Mai târziu am descoperit și că avea un glas mângâietor de tenor și că într-o perioadă de strâmtorare economică își câștigase pâinea cântând prin cabarete din Anglia și Statele Unite.

În noaptea aceea nu m-am întors acasă. M-am trezit în zori în brațele lui, într-un cuib de cearceafuri jilave de transpirație și sex, zăpăcită, neștiind limpede unde mă aflam. Mi-a luat mai mult de un minut să înțeleg că nimic n-avea să mai fie ca până atunci. Trebuia să-l înfrunt pe Fabian și să-i spun totul.

— Fii calmă, Violeta. Spune-i că nu te-ai simțit bine și ai dormit la hotel, a sugerat Julián văzându-mă atât de agitată, dar era un alibi absurd.

— E hotelul maică-sii, dacă aș fi dormit singură ar fi știut, căci aș fi ocupat o cameră!

— Ce intenționezi să-i spui?

— Adevărul. Îți dai seama că nu mă pot întoarce la el.

— Știi, mulți soți închid ochii ca să nu aibă probleme; eu cred că o să creadă orice i-ai spune, a spus el, alarmat.

— O spui din experiență? am întrebat, având senzația că pășeam pe un teren alunecos.

— Nu sunt cinic, Violeta, sunt practic. Nu ne-a văzut nimeni, putem scăpa de probleme. Nu vreau să-ți distrug viața…

— E gata distrusă. Ce facem acum?

Ne-am îmbrăcat la iuțeală, a ieșit înaintea mea. M-am pieptănat cu pieptănul lui, nu m-am spălat și am ieșit furișându-mă pe coridoare, rugându-mă să

nu fiu văzută. Am așteptat ascunsă în grădină, în scurt timp a venit Julián cu una din mașinile puse la dispoziția danezilor și m-a dus la gară, de unde am luat trenul spre Sacramento. La ora zece dimineața mă aflam în biroul societății Case Rustice alături de fratele meu.

— Ce-i cu tine, Violeta? Credeam că ești la Hotel Bavaria cu danezii.

— L-am lăsat pe Fabian.

— Unde?

— L-am părăsit, José Antonio. Nu mă mai întorc la el, s-a dus naibii căsnicia.

— Dumnezeule mare! Ce s-a întâmplat?

M-a ascultat – oroarea și incredulitatea se succedau pe chipul său de înlocuitor de patriarh, răspunzător de onoarea familiei –, dar, așa cum bănuisem, în loc să mă judece sau să mă convingă să îndrept lucrurile, m-a întrebat pur și simplu, ștergându-și fruntea cu manșeta, cum putea să mă ajute. Apoi a pus mâna pe telefon și a lăsat mesaj pentru Fabian la casa Schmidt-Engler și la Hotel Bavaria.

La prânz, soțul meu a sunat, liniștit să afle că eram în oraș cu fratele meu: ce bine, totul era clar, să-i spun când veneam, ca să mă aștepte la gară.

— Mă tem că trebuie să vii tu încoace, Fabian. Violeta are să-ți comunice ceva important, a spus José Antonio.

După câteva ore era la Sacramento și ne-am înfruntat în birou, păziți de fratele meu din camera de alături; asta în caz că soțul meu m-ar fi bătut, ceea ce lui José Antonio i s-ar fi părut absolut justificat.

— Am avut o noapte de groază, te-am căutat peste tot, m-am dus chiar și la Nahuel, la mătușile tale. De ce ai plecat fără să-mi spui?

— Mi-am pierdut capul și am fugit.

— Zău dacă te înțeleg, Violeta. În fine, nu mai contează, hai acasă.

— Vreau să ne despărțim.

— Ce spui?!

— Nu mă mai întorc la tine. Sunt îndrăgostită de Julián Bravo.

— Pilotul? Dar l-ai cunoscut ieri, ai înnebunit?

Impactul veștii l-a silit să se așeze. Posibilitatea de a fi părăsit de soție era la fel de absurdă ca dispariția ei prin autocombustie.

— Nimeni nu se desparte, Violeta! Problemele de cuplu sunt ceva normal și se rezolvă cu ușile închise, fără scandal.

— Vreau să anulăm căsătoria, Fabian.

— Ți-ai pierdut mințile, nu poți distruge o căsătorie pentru o toană!

— Vreau nulitatea, am insistat nervoasă, cu vocea tremurând.

— Vorbești prostii, Violeta, ești confuză. Eu sunt soțul tău și datoria mea este să te apăr. Rezolv eu situația, fii liniștită, nimeni nu trebuie să știe ce s-a întâmplat. Am să discut cu nenorocitul ăla.

— Aici nu e vorba de Julián, ci de noi doi. Trebuie să anulăm căsătoria, am repetat pentru a treia oară.

— Asta e o tâmpenie, n-am să admit în ruptul capului! Suntem căsătoriți înaintea legii, a lui Dumnezeu și, mai ales, înaintea familiilor noastre!

Pentru că tonul era din ce în ce mai ridicat, fratele meu a intrat și a intervenit:

— Gândește-te, Fabian, nulitatea asta îți va da și ție libertate…

— Nu vreau libertate! O vreau pe nevasta mea! a țipat el, după care s-a prăbușit pe scaun, și-a dus mâinile la față și a început să plângă.

După cum știi, Camilo, în țara asta nu a existat divorț până în secolul XXI, când aveam optzeci și patru de ani și nu-mi mai folosea la nimic. Înainte, singura ieșire legală dintr-un mariaj era să-l anulezi prin giumbușlucuri avocățești, demonstrând incompetența celui care completase registrul civil – de regulă, o eroare privind domiciliul soților. Nu era greu dacă cei doi erau de

acord: erau de ajuns doi martori dispuși să jure strâmb și un judecător complezent. Fabian nici n-a vrut să audă, i se părea ceva pervers și scandalos. Era sigur, a spus, că mă va recuceri, doar să-i dau ocazia, mă iubea de când mă văzuse, nu existase altă femeie, fără mine viața nu avea sens, pesemne că mă neglijase fiind prea ocupat, și a continuat așa până n-a mai avut glas și lacrimi.

José Antonio a sugerat să ne luăm un răgaz de gândire; între timp, eu rămâneam cu el la Sacramento, ca să nu se iște bârfe și întrebări din partea familiei. Fabian a fost de acord cu pauza menită să potolească spiritele. Avea de făcut un drum în Argentina, unde urma să insemineze nouă sute de vaci într-o fermă din Patagonia; își propunea să combine rasele Holstein, Jersey și Montbéliarde, ne-a explicat el de parcă am fi fost interesați să aflăm acest amănunt. Avea să lipsească mai multe săptămâni. La plecare, m-a sărutat pe frunte și l-a rugat pe fratele meu să aibă grijă de mine să nu mai fac și alte prostii.

Fratele meu l-a sunat pe Julián la ferma socrilor mei, unde participa la îmblânzirea cailor. Iată că aflam că era priceput și la cai, alt talent de care nu știam, și că nu pierduse niciodată pariind la curse.

— Ar fi bine să vii imediat la Sacramento, tinere, avem de vorbit, i-a spus el pe un ton care nu admitea replică.

Era cu neputință să-l intimidezi pe Julián Bravo. Își riscase viața în război, era amator de sporturi extreme, sărise cu parașuta în inima Amazoniei, făcea surf pe valurile cele mai înalte din lume, cele din Portugalia, escalada fără coardă culmile inaccesibile ale Anzilor. Dansa cu moartea. Temeritate care avea să-l conducă la afaceri ilicite, dar asta a venit mai târziu, când l-a recrutat mafia. Nu a răspuns la chemarea fratelui meu de teamă, ci pentru că noaptea petrecută împreună îl impresionase și rămăsese cu gândul la mine.

A sosit la Sacramento cu primul tren, a stat cu mine toată săptămâna, după care a revenit la Hotel Bavaria și la hidroavionul de pe lac ca să-i ducă pe danezi înapoi în civilizație.

11

Am petrecut acea săptămână într-o orgie clandestină: amor și vin alb. Fratele meu a înțeles să era preferabil să mă lase în pace până-mi va trece pasiunea și-mi va veni mintea la loc. M-am cufundat în mlaștina delicioasă a dorinței satisfăcute și mereu reînnoite, căci nimic nu-mi potolea setea primordială pe care o simțeam pentru acest bărbat. Visam să rămân veșnic în brațele lui și să renunț la lumea de afară, una înghețată fără el.

Am stat tot timpul în camera sa de hotel, goală sau într-o cămașă de-ale sale, căci nu aveam decât rochia cu care plecasem de la Hotel Bavaria, așteptându-l, anticipând, numărând orele în care mă lăsa singură. Și au fost destule, pentru că Julián nu suporta claustrarea și se ducea să călărească la clubul hipic sau la fermele amicilor. Uitam de toate când îi auzeam pașii, când îl vedeam intrând surâzător, viril, transpirat, dominator și mulțumit. Zilele și nopțile în care dormeam lipită de el mi-au risipit îndoielile și mi-au redat iluziile adolescenței. M-am abandonat furtunii cu o supunere absolută, care acum, după ce au trecut anii, mi se pare de neînțeles. Mi-am pierdut rațiunea și liniștea, nimic nu mai conta, doar să fiu cu el.

Pe urmă, după ce a trebuit să plece, mi-am cumpărat ceva haine și un ruj de buze – ca să-mi fac curaj – și m-am instalat în apartamentul lui José Antonio, chitită să nu mă întorc la viața dinainte, după cum l-am anunțat pe Fabian când a revenit din Argentina, aducându-mi un buchet de flori. A repetat că nu va fi de acord cu anularea nici mort și a vrut să știe ce-aveam să mă fac singură, pentru că, din câte vedea, afurisitul de pilot dispăruse.

Nu dispăruse. Venea să mă vadă ori de câte ori îi permitea munca, și fiecare revedere mai adăuga o za lanțului cu care mă legasem de bunăvoie. După război a lucrat o vreme ca pilot comercial până și-a cumpărat hidroavionul cu care transporta pasageri și marfă în locuri lipsite de piste de aterizare. Cu acea pitorească mașinărie de culoare galbenă a străbătut America de Sud, având contracte private. Pe atunci, sudul acestei țări era cunoscut ca paradisul pescuitului și al observării păsărilor, astfel că aducea adesea clienți. Eu îl primeam numărând orele și minutele împreună și îi notam absențele în calendar.

Cred că ceea ce l-a impresionat a fost inocența mea oarbă, n-a reușit să se desprindă de mine așa cum probabil plănuise, fusese prins în pânza de păianjen a unui amor nepotrivit pentru viața sa aventuroasă. Mă agățasem de el cu disperarea unui copil orfan, refuzam să văd muntele de obstacole dinaintea ochilor, dar nu asta i-a înfrânt rezistența, ci Juan Martín.

Într-o discuție între patru ochi, Juan Antonio m-a întrebat dacă aveam de gând să rămân amanta lui Julián Bravo toată viața. Nu, sigur că nu. Voiam să-i devin soție imediat ce aveam să birui încăpățânarea soțului meu legitim, nebănuind câți ani aveau să treacă. Eram atât de sigură că asta se va întâmpla curând, că nu prea mă gândeam la consecințe când mă culcam cu Julián. Ne protejam, dar nu mereu; uneori foloseam prezervativul, alteori uitam sau eram prea zoriți. Eram convinsă că sunt sterilă – de aceea nu rămăsesem gravidă cu Fabian. Consecința logică a atâtor neglijențe m-a luat prin surprindere.

Julián a aflat că eram însărcinată când a venit să mă vadă și m-a întrebat dacă era copilul lui Fabian.

— Cum să fie, nu l-am văzut de cinci luni, am spus, jignită.

Roșu de furie, a prins să măsoare cu pași mari încăperea, acuzându-mă că o făcusem special, că

dacă speram să pun gheara pe el mă înșelam amarnic, că nu avea să-și sacrifice libertatea, și a continuat pe același ton până a constatat că plângeam ghemuită pe fotoliu.

S-a trezit brusc: furia i-a trecut instantaneu, a căzut în genunchi, rugându-mă să-l iert, reacția fusese dictată de surpriză, sigur că nu era doar vina mea, era și el răspunzător, vom hotărî împreună cum să rezolvăm problema.

— Nu e o problemă, Julián, e copilul nostru.

Asta a avut darul să-l reducă la tăcere, era ceva la care nu se gândise.

După ce ne-am calmat, și-a turnat un whisky și mi-a mărturisit că în atâția ani de aventuri amoroase pe patru continente nu se pomenise niciodată în situația de a fi tată.

— Deci credeai și tu că ești steril, i-am zis, și am izbucnit amândoi în râs, brusc înveseliți și ușurați, urându-i bun venit făpturii care naviga în derivă în pântecele meu.

Credeam că vestea va avea darul să-l facă pe Fabian să-și schimbe părerea. La ce bun să rămână însurat cu o femeie borțoasă cu altul? Așa că i-am dat întâlnire la o cofetărie din Sacramento ca să ajungem la o înțelegere. Eram nervoasă, mă așteptam la o ceartă, dar m-a dezarmat de cum a intrat: mi-a luat mâinile, m-a sărutat pe frunte, a spus că se bucura să mă vadă, îi fusese dor. În timp ce ni se servea ceaiul, am vorbit banalități, ne-am pus la curent cu noutățile din familiile noastre. Eu i-am povestit de mătușa Pía, care suferea de dureri de stomac; leacurile și ritualurile Yaimei nu avuseseră nici un efect, trebuia adusă la spital la Sacramento. A urmat o tăcere incomodă, și am profitat ca să-l informez despre starea mea, privind în ceașcă.

S-a ridicat în picioare, surprins, cu un zâmbet plin de speranță luminându-i ochii, dar i-am spus imediat că nu el era tatăl.

— Vei avea un copil nelegitim… s-a așezat el la loc.

— Depinde de tine, Fabian.

— Nu te aștepta la nulitatea matrimonială, știi bine care e părerea mea.

— Nu mai e vorba de principii, ci de răutate, vrei să-mi faci rău. Perfect, nu mai insist. Dar vreau să-mi dai jumătate din averea noastră, deși mi s-ar cuveni toată, pentru că după căsătorie eu te-am ținut și economiile din contul nostru comun sunt bani câștigați de mine, deci îmi aparțin!

— De unde ai scos-o că mai ai dreptul la ceva după ce ai părăsit căminul conjugal?

— Ba am să mi-l cer, Fabian, chiar și la tribunal.

— Ia întreabă-l pe fratele tău, doar e avocat. Contul bancar e pe numele meu, tot așa și casa și ce mai avem. Nu vreau să-ți fac rău, ci să te protejez, Violeta.

— Să mă protejezi de ce?

— De tine însăți. Ai luat-o razna. Sunt bărbatul tău și te iubesc din tot sufletul meu. Te voi iubi mereu. Pot să te iert pentru toate, mai e timp să ne împăcăm…

— Dar sunt însărcinată!

— N-are importanță, sunt gata să-ți cresc copilul ca pe al meu. Te rog, lasă-mă să te ajut…

L-am revăzut pe Fabian abia după un an și jumătate. José Antonio mi-a confirmat că nu puteam obține banii la care credeam că aveam dreptul, totul depindea de bunăvoința soțului meu. În lunile care au urmat am pendulat între casa fratelui meu și birou, nevăzând pe nimeni, în afară de clienții Caselor Rustice. Telefonic, mi-am anunțat mătușile, familia Rivas, pe Josephine Taylor și pe Teresa. Toți m-au felicitat, în afară de mătuși: destul suferiseră aflând că-l părăsisem pe Fabian, iar vestea a fost pentru ele ca o lovitură în moalele capului. Singura lor consolare era că mă aflam departe de rude și de bârfele din capitală.

— Dar fată, pentru Dumnezeu, la noi nu s-au pomenit bastarzi, a suspinat mătușa Pía.

— Sunt cu zecile, tanti, dar pentru că sunt ai bărbaților din familie nimeni nu le ține socoteala…

Când a început să mi se vadă burta, am stat mai mult ascunsă, ca să nu mă întâlnesc cu rudele lui Fabian sau cu prietenii comuni.

Fiul meu s-a născut la spitalul din Sacramento în aceeași zi în care a fost internată și mătușa Pía pentru analize, astfel că lângă mine au stat ambele mătuși și José Antonio, care s-a dat drept bărbatul meu. Miss Taylor și Teresa n-au venit pentru că femeile tocmai obținuseră dreptul de a vota la alegerile prezidențiale și parlamentare. Teresa luptase ani la rând pentru acest drept, numai că victoria a prins-o la închisoare, unde nimerise încă o dată pentru tulburarea ordinii publice și incitare la grevă. Dar au eliberat-o în aceeași săptămână și a sărbătorit votul feminin dansând în stradă.

Julián era în Uruguay și a aflat după o săptămână, când pruncul era de-acum botezat și înscris în registrul civil sub numele de Juan Martín Bravo del Valle. Juan după părintele Quiroga, ca să-l apere, Martín pentru că îmi place acest nume.

Copilul l-a transformat pe Julián, care nici nu bănuia că ajunsese la vârsta la care să-și dorească urmași. Fiul reprezenta continuitatea, șansa de a trăi din nou prin el, de a-i oferi posibilități pe care el nu le avusese, de a crea o versiune mai bună a lui însuși. Voia să-l crească pe Juan Martín ca pe o extensie a sa: îndrăzneț, curajos, aventurier, setos de viață și cu spirit liber, dar cu inima ușoară. Julián alergase după fericire încă din copilărie, dar îi scăpa printre degete în ultima clipă, când credea că o apucase. La fel și cu proiectele sale: mereu exista unul și mai interesant. Nimic nu-l mulțumea, nici medaliile de erou de război sau de campion de echitație, nici aparatul de zbor, nici succesele nenumărate, nici vocea de tenor sau

talentul de a fi pretutindeni în centrul atenției. Căutarea neîncetată a ceva mai bun se aplica și vieții sale sentimentale și amoroase. Nu avea familie, își părăsea prietenii când aceștia nu-i mai serveau interesele, seducea vreo femeie cu o sârguință de colecționar și o lăsa pentru alta și mai atrăgătoare. De aceea își dorea o inimă senină pentru Juan Martín, pentru ca fiu-său să nu sufere de neliniștea acesta permanentă, să fie un bărbat mulțumit, își propunea să aibă el grijă.

Ne-am mutat într-o casă mică din cartierul vechi din Sacramento, cu arbori centenari și trandafiri sălbatici care creșteau ca prin minune pe lângă trotuar, chiar și iarna, în ciuda ploii și ceței. Julián a început să-și selecteze clienții după poziția geografică, pentru ca absențele sale să fie cât mai scurte și să petreacă mai mult timp cu cel mic.

Când am început să conviețuim ca o familie normală, Julián m-a recrutat să-l ajut la gestionarea micii sale firme de transport aerian; recunoștea, murind de râs, că nu era în stare să adune doi și cu doi. Țineam două registre, unul oficial, altul de care știam doar noi. Primul, controlat de fisc și, uneori, de poliție, conținea data fiecărui zbor, locurile, distanțele, pasagerii sau mărfurile; în cel de-al doilea, notam identitatea fiecărei persoane, locul de îmbarcare și de debarcare și data.

Era vorba de evrei care supraviețuiseră Holocaustului, respinși de aproape toate țările latino-americane, care intrau pe rute necontrolate și se stabileau cu ajutorul unor grupuri de simpatizanți sau prin mită. După război, țara aceasta primise sute de imigranți germani cu sprijinul partidului nazist național, care a trebuit să-și schimbe numele după înfrângerea Germaniei, însă nu și ideologia. Totuși, din când în când mai intrau și criminali acuzați de atrocități care fugeau de justiția din Europa; Julián îi aducea cu avionul. Evrei sau naziști, îi era tot una, dacă îi plăteau cât cerea.

Mătușa Pilar s-a întors la Santa Clara, venise vara și avea treabă, dar Pía a rămas la noi să-și urmeze tratamentul împotriva cancerului. A fost de ajuns să-l ia în brațe pe Juan Martín și a uitat pe loc că era un copil nelegitim: a început să-l răsfețe ca o bunică adevărată. Avea să fie alinarea ei în cele unsprezece luni cât a mai trăit. Întinsă în pat sau pe canapea, îl lua în brațe și îi cânta încetișor să-l adoarmă, iar asta îi calma durerile mai ceva ca pastilele doctorilor, așa ne spunea.

Fusesem asigurată că în timp ce alăptam n-aveam să rămân însărcinată iar, dar s-a dovedit a fi un mit fals, foarte răspândit pe atunci. De data asta, Julián, înmuiat de nașterea fiului, n-a mai făcut scandal, dar mi-a dat de înțeles că va fi pentru ultima dată. N-avea de gând să se încurce într-o ciurdă de plozi, deja cu unul avea o grămadă de responsabilități și își pierduse libertatea.

În fapt, era la fel de liber ca înainte; îl lăsam să zboare unde voia, cât despre cheltuielile casei, contribuția sa era redusă. El venea și pleca, amabil și vesel ca o rudă apropiată, banii lui se duceau pe ultimul tip de aparat foto sau pe o bijuterie pentru mine, dar nu plătea facturile de apă și lumină. Am luat asupra mea cheltuielile casei, așa cum făcusem și pe timpul căsătoriei, fără nici un efort, câștigam bine, însă de la Fabian învățasem și eu ceva, o lecție pe care n-aveam s-o uit nicicând: nu e de-ajuns să ai bani, trebuie să știi să-i gestionezi. Acum pare ceva de la sine înțeles, dar în tinerețea mea era ceva absolut nou. Se presupunea că o femeie e întreținută, mai întâi de tată, apoi de soț, iar dacă avea ceva al ei – o moștenire sau o achiziție –, tot un bărbat trebuia să o administreze. A vorbi despre bani sau despre modul de a-i câștiga nu era ceva feminin, cu atât mai puțin a-i investi. Julián n-a știut niciodată câți bani aveam sau cum îi cheltuim, aveam economiile mele și făceam afaceri fără să-l informez sau să-l implic.

Faptul că nu eram căsătoriți îmi conferea independență. O femeie căsătorită nu avea voie să-și deschidă cont bancar fără acordul și semnătura soțului – care în cazul meu era Fabian drept care banii mei erau pe numele lui José Antonio.

12

Mătușa Pía a murit acasă la mine în pace și aproape fără dureri, grație unei plante miraculoase pe care ne-o dăduse Yaima, tămăduitoarea indigenă. Torito o cultiva în grădină pentru că era bună la multe boli și prepara semințele și frunzele după indicațiile Yaimei. Facunda le punea în biscuiții pe care îi cocea și pe care mi-i trimitea cu trenul; când bolnava n-a mai putut înghiți nimic, Torito prepara o tinctură pe care i-o puneam sub limbă cu pipeta. În ultimele zile, mătușa Pía dormita tot timpul, când se trezea, ne cerea să i-l aducem pe Juan Martín, singurul pe care îl mai recunoștea.

— Vei avea o surioară, i-a șoptit înainte să-și dea sufletul.

Așa am aflat eu că voi avea o fetiță și am început să mă gândesc ce nume să-i dau.

Am îngropat-o în cimitirul mic din Nahuel, fusese dorința ei, nu în mausoleul familiei din capitală, unde s-ar fi aflat printre morți de care nu-și mai aducea aminte. A venit toată lumea, așa cum se întâmplase și la nunta mea, iar o delegație indigenă, în frunte cu Yaima, a petrecut-o cu tobe și fluiere. Era o zi superbă, aerul mirosea a flori de salcâm, cerul era limpede și din pământul umed, încălzit de soare, se ridica aburul.

Acolo, lângă groapa care primea sicriul mătușă-mii, l-am revăzut pe Fabian, care venise în costum de oraș și cu cravată neagră, mai blond și mai solemn ca oricând, deloc schimbat de când nu-l mai văzusem.

— Am ținut mult la mătușa ta, s-a purtat mereu atât de frumos cu mine, a spus, pasându-mi una dintre batistele lui, căci a mea era fleașcă.

Mătușa Pilar, familia Rivas, chiar și Torito și Facunda l-au îmbrățișat cu atâta căldură, că am simțit-o ca pe un reproș: Fabian era din familie, iar

eu îl trădasem. L-au poftit și la masă la Santa Clara, unde Facunda preparase o plăcintă de cartofi cu carne și brânză, una dintre specialitățile ei.

— Constat că bărbatul ăla nu a venit cu tine, a comentat Fabian la un moment dat, când eram singuri.

I-am spus că Julián ducea niște pasageri în arhipelag, o jumătate de adevăr, căci cel întreg era că familia mea nu îl vedea cu ochi buni. Mătușa Pilar decretase că era fustangiu și cartofor, că mă sedusese cu ticăloșie, îmi distrusese viața, căsnicia și reputația, mă lăsase borțoasă și, practic, mă părăsise.

Cam așa stăteau lucrurile văzute din afară, numai că nimic nu e atât de simplu cum pare, nimeni nu știe ce se petrece în intimitatea unui cuplu și nici de ce unul suportă ceea ce altuia i se pare de neiertat. Julián era un bărbat strălucitor, n-am cunoscut pe nimeni cu care să se poată compara, nimeni care să aibă capacitatea de a-i atrage pe ceilalți, aidoma unui magnet puternic. Bărbații îl urmau și îl imitau – alții încercau să-l sfideze –, femeile zburătăceau în jurul lui precum fluturii atrași de lampă. Era vivace, inteligent, mare povestitor și un izvor nesecat de glume. Exagera și mințea, dar și asta făcea parte din șarmul lui și nimeni nu-l condamna. Avea idei adorabile de seducție – de exemplu, să-mi cânte o serenadă din stradă cu glasul său de operă ca să-și ceară iertare după ce ne certaserăm. În ciuda defectelor sale deloc mărunte, l-am admirat mereu.

Eram mândră că mă alesese, era dovada că și eu eram specială. După nașterea lui Juan Martín am decis să ne prezentăm ca soț și soție și astfel să ieșim în lume, deși eram perfect conștienți că pe ascuns curgeau bârfele. José Antonio mă avertizase că anumite cercuri mă vor respinge; nevestele prietenilor săi nu mă primeau, am pierdut și niște clienți care au refuzat să negocieze

cu mine; de asemenea, nu riscam să merg la cluburile din oraș de teamă că nu mă vor lăsa să intru. Evident, nu eram tolerată nici de colonia germană, mai ales de clanul Schmidt-Engler. În rarele cazuri când ne întâlneam, mă măsurau disprețuitor de sus până jos și pot să jur că mă făceau și curvă, mormăind cuvântul printre dinți.

În schimb, Julián mergea peste tot; nu i se făcea nici o vină, necredincioasa, concubina, nerușinata care îndrăznea să se plimbe arătându-și sarcina eram eu. Dacă mătușile, care mă iubeau și mă crescuseră, mă considerau imorală, e lesne de imaginat cum mă vedeau ceilalți. „Stai liniștită, mai devreme sau mai târziu Fabian va dori să se însoare și să-și facă o familie și-atunci îți va aduce anularea pe o tavă de argint”, spunea Julián.

Simpatia de care se bucura ne-a deschis multe uși. Începea să-și povestească vreo aventură sau să cânte melodii romantice din vastul său repertoriu și imediat se făcea cerc în jurul lui. Iar atracția irezistibilă pe care o exercita asupra femeilor mă măgulea, căci aleasa eram eu. Am fost fericită cu Julián în primii doi ani, până am rămas din nou însărcinată.

Înainte de nașterea fetiței, încă mai credeam că trăiam o iubire excepțională, cu toate că vedeam unele semne că Julián era dezamăgit de mine și neliniștit în privința propriului viitor. Simțeam respingerea produsă de corpul meu modificat de sarcină, dar credeam că era ceva vremelnic. Dormea pe canapeaua din salon, evita să mă atingă, îmi repeta că nu dorea încă un copil, mă învinuia că-i forțasem încă o dată mâna, de parcă el nici n-ar fi participat.

Cred că doar Juan Martín îl ținea acasă. Nici nu împlinise doi ani și taică-său îl antrena ca să devină bărbat: alerga după el și îl stropea cu furtunul, îl închidea în cotloane lipsite de lumină, îl învârtea până vomita, îi punea pe buze o picătură

de sos picant. „Bărbații nu plâng” era deviza lui. Jucăriile erau arme din material plastic. Torito i-a dăruit un iepuraș, dar când Julián s-a întors dintr-o călătorie l-a făcut dispărut: „Bărbații nu se joacă cu iepurașii. Dacă vrea un animal de companie, îi luăm un câine”. Am refuzat, nu aveam nici timp, nici energie să am grijă de un câine.

Presupun că în timp ce eu luam proporții, el se combinase cu altă femeie, sau cu mai multe. Era plictisit și nervos, își pierdea ușor cumpătul, sărea la bătaie cu alți bărbați, paria la cursele de cai și de mașini, la jocurile de biliard, de ruletă și alte jocuri de noroc. Dar, pe neașteptate, redevenea partenerul cel mai tandru și atent, mă copleșea cu cadouri, se juca cu Juan Martín ca orice tată normal, ieșeam tustrei la picnic, ne scăldam în lac. Supărarea îmi trecea ca prin farmec, redeveneam îndrăgostita care nu pune condiții.

Mi-am impus să nu mai intervin, cu o singură excepție: când îmi apăram copilul. Dacă îl certam că bea prea mult sau pariază sume prea mari, mă potopea cu jignirile, iar între patru ochi îmi mai trăgea și o scatoalcă. Niciodată pe obraz, ca să nu-mi lase urme. Ne înfruntam precum gladiatorii, furia mea depășea frica de pumni, dar negreșit mă pomeneam pe jos, iar el își cerea iertare, spunea că nu știa ce-l apucase, că îl provocasem și-și ieșise din minți.

După fiecare bătălie – avea să fie ultima, se jura el – ne luam în brațe. Împăcările arzătoare durau o vreme, până la următoarea izbucnire provocată de un motiv banal, de parcă în tot acest timp ar fi acumulat presiune; însă puteam fi fericiți între un episod și altul, care nu se lăsa de fiecare dată cu pumni, de regulă abuzul era verbal. Julián poseda rarul talent de a ghici punctele slabe ale adversarului. Mă ataca unde mă durea mai tare.

Nimeni nu a știut de acest război surd, nici măcar José Antonio, pe care-l vedeam zilnic la birou. Îmi era rușine că-i suportam violența, îmi

era și mai rușine că-l iertam. Eram sclava pasiunii sexuale și a convingerii că fără el aș fi fost pierdută. Cum aveam să-mi cresc copiii? Cum aveam să dau ochii cu ai mei după un al doilea eșec? Cum să supraviețuiesc etichetei de amantă părăsită? Îmi distrusesem căsnicia și sfidasem lumea ca să fiu cu Julián, nu puteam accepta că legenda inventată de mine era falsă.

Cu zece zile înainte de naștere am aflat că pruncul era poziționat de-a curmezișul. Am regretat încă o dată dispariția mătușii Pía – o văzusem răsucind cu mâinile sale magice copilul în burta mamei, așa cum făcea și în cazul vițeilor. Pretindea că poate vedea copilul cu ochii sufletului și îi schimba poziția prin masaj, energie iubitoare și rugăciuni către Fecioara Maria, mama universală. M-am dus la fermă, unchiul Bruno m-a condus la Yaima, însă era un domeniu pentru care vindecătoarea avea mai puțin talent decât mătușa Pía: incantațiile și bătăile de tobă n-au folosit la nimic, nici ceaiul de ierburi. Medicul a hotărât că era nevoie de o cezariană.

Avusesem cu Julián o ceartă monumentală, care ținuse o săptămână și mai bine. În timp ce el era în capitală să ia niște ingineri care voiau să construiască un baraj, mă pomenisem acasă cu o tânără care s-a prezentat drept soția sa. Îmi imaginez ce-o fi simțit biata de ea dând cu ochii de mine, o femeie încercănată, pătată pe față, cu o burtă cât un pepene și niște picioare umflate, pe deasupra zicând că era nevasta lui Julián. Mi-a fost atât de milă de ea și de mine, că am poftit-o în casă, am tratat-o cu limonadă și am plâns împreună.

— Mi-a spus că era inevitabil să ne iubim, a suspinat ea.

— Și mie la fel, când ne-am cunoscut.

Julián îi spusese că era liber, că nu fusese căsătorit niciodată, că trăise așteptând-o pe ea.

Nu știu cum au rezolvat problema. Cât timp a fost el plecat, eu m-am zbătut într-un carusel de emoții contradictorii. Voiam să plec departe, să nu-l mai văd niciodată, să fug, să-mi inventez o altă identitate într-o altă țară, dar era cu neputință, aveam să nasc curând, cum să mă descurc cu un copil de doi ani și cu un sugar în brațe? Nu, nu trebuia să plec de acasă sub nici un motiv. Să plece el, să se ducă la iubita lui, să dispară din viața mea și a copiilor.

După trei zile, Julián a apărut cu un tanc de tinichea pentru Juan Martín și un colier din lapislazuli pentru mine. Nu mai aveam lacrimi să plâng și o ferocitate de hienă luase locul ranchiunei: l-am primit cu țipete și l-am zgâriat pe față. S-a stăpânit și a slobozit un puhoi de argumente șerpești, cuvinte care răsuceau realitatea cu o logică perversă, anulându-mi capacitatea de gândire:

— Ce drept ai tu să fii geloasă, Violeta? Ce mai vrei de la mine? M-am îndrăgostit de tine de cum te-am văzut, ai fost singura femeie care m-a vrăjit, singura pe care mi-o doream ca soție.

— Că mult te-a ținut vraja asta!

— Pentru că te-ai schimbat, nu mai ești nici umbra fetei pe care am cunoscut-o.

— Timpul trece și pentru tine!

— Eu sunt același, dar pe tine nu te interesează decât munca, afacerile, să faci bani, de parcă eu aș fi incapabil să-mi întrețin familia.

— Măcar ai putea încerca…

— Și ce, mă lași? a țipat. Îl respecți mai mult pe frate-tău decât pe mine! Stau cu tine pentru că ești mama fiului meu, dar nu mai ești partenera și iubita pe care s-o doresc. Te-ai îngrășat, te-ai lăbărțat după prima naștere, mă ia groaza când mă gândesc cum o să fii după a doua. Ți-ai pierdut frumusețea, feminitatea și tinerețea!

— Dar n-am decât treizeci și unu de ani!

— Pari de cincizeci, te-ai trecut. Așa cum arăți și cu firea pe care o ai, un bărbat trebuie să fie de-a dreptul disperat ca să se culce cu tine. Îmi produci milă. Înțeleg că e prețul plătit maternității. Natura e nemiloasă cu femeile, dar și implacabilă cu bărbații, care au nevoile lor.

— Copiii sunt ai amândurora, Julián. Și nu avem dispensă de infidelitate, nici tu, nici eu.

— Nu pot trăi ca un călugăr! Lumea e plină de fete frumoase, cred că ai văzut cum umblă după mine. Ar trebui să fiu impotent ca să rezist…

Și tot așa până m-a făcut zdrențe. Abia atunci m-a luat drăgăstos în brațe, m-a legănat ca pe un bebeluș și mi-a promis că o puteam lua de la început, că nu era prea târziu să reaprindem focul pasiunii, trebuia să mă străduiesc un pic și să-i promit că nu vom mai avea și alți copii, să urmez o dietă și să-mi recapăt silueta. Mă va ajuta, vom reuși împreună, iar apoi va face cumva ca Fabian să-mi acorde nulitatea matrimonială – se va bate cu el în duel, la nevoie –, după care ne vom căsători.

Așa am acceptat să mă las sterilizată.

Profitând de cezariană, Julián a decis și să mi se lege trompele. Dacă ar fi fost soțul meu, probabil că medicul ar fi făcut-o fără să mă întrebe și pe mine dacă eram de acord, dar cum nu era, a trebuit să-mi ceară aprobarea. Nu m-am opus pentru că fusese condiția lui Julián ca să rămână cu mine; mi-am zis și că doi copii erau de ajuns, neimaginându-mi că mai târziu aveam să regret.

Când a aflat, Miss Taylor m-a întrebat de ce nu-și făcuse el vasectomie dacă nu mai voia să umple lumea de plozi. Își depășea epoca. Eu nu aș fi îndrăznit să-i propun așa ceva lui Julián, era o pedeapsă pentru criminali și un atentat la virilitatea sa. Atentatul împotriva feminității mele era de o importanță minoră.

Fiică-mea s-a născut într-o zi în care vulcanul fumega și avea poalele ninse. Încă ametită după

anestezie, l-am zărit în depărtare pe geamul camerei mele de la clinică, maiestuos cu panașul de fum și cu mantia albă care contrasta cu cerul de culoarea safirului și am decis ca fata să se numească Nieves[2]. Un nume la care nu mă gândisem înainte. Julián a acceptat, deși ar fi vrut s-o cheme Leonora, după mama lui, dar mie prea îmi amintea de vaca familiei Rivas.

Operația n-a fost chiar atât de simplă cum credeam; am făcut o infecție care m-a doborât timp de două săptămâni, tăietura s-a vindecat greu și mi-a rămas pe burtă o cicatrice roșie și în relief, ca un morcov. Julián m-a îngrijit ca niciodată; poate că totuși mă iubea, poate că se gândea că, dacă mă prăpădeam, rămânea cu doi copii pe cap.

Josephine Taylor și-a luat un concediu de o lună de la colegiul la care preda ca să stea cu mine și am profitat ca să ne punem la curent cu ce se mai întâmplase în ultima perioadă. Mi-a povestit că Teresa avea în permanență pregătită o valijoară cu haine și articole de toaletă pentru închisoarea la care ajungea frecvent pentru că era rebelă și simpatizantă a partidului comunist, care acționa în clandestinitate. Poliția o tolera pe cucoana asta țicnită, deținutele o primeau ca pe o eroină. Judecătorii, plictisiți de recidivele sale, o eliberau după câteva zile, cu recomandarea inutilă de a se purta ca o doamnă cumsecade. Cauze de îmbrățișat avea din belșug, după ce luptase ani de zile pentru sufragiul feminin. Mai erau multe de făcut, mi-a spus Miss Taylor, exista o listă lungă de revendicări la care, mărturisesc, nu mă gândisem niciodată. Peste câteva luni femeile aveau să voteze pentru prima dată la alegerile prezidențiale, iar Teresa mergea din poartă în poartă să le explice procesul: dacă nu ne exercitam acest drept, nimic nu avea să se schimbe. Eu nici măcar nu mă înscrisesem pe liste.

Josephine se îngrășase, se îmbrăca precum o misionară, avea părul cărunt și chipul brăzdat de

riduri fine și vinișoare roșii, dar își păstrase ochii albaștri și energia tinereții. José Antonio venea zilnic în vizită, sub pretextul că voia să știe cum mă simt, realitatea era că venea să-și vadă singura dragoste din viață. Îmbătrânise și el înainte de vreme pentru că era singur. Tot văzându-l euforic în timp ce lua ceaiul și juca domino cu Miss Taylor, ca în vremurile bune din casa mare cu camelii, mi-a venit ideea să-l rog pe părintele Quiroga să o convingă să-l ia de bărbat pe fratele meu, dar asta ar fi însemnat să renunțe la Teresa Rivas, o idee nesăbuită.

La opt ani, era limpede că Juan Martín nu semăna fizic cu taică-său și nici nu-i moștenise caracterul; era un copil cuminte, se juca singur ore în șir, învăța bine, era precaut și temător. Jocurile violente prin care tatăl său încerca să-i trezească bărbăția îl terorizau, avea coșmaruri, astm și alergie la polen, la puf și la nuci, dar avea o inteligență precoce și o fire plăcută, care îl făcea irezistibil.

Julián cerea de la el imposibilul și nu-și ascundea frustrarea. „Nu-l mai răsfăța, Violeta! O să ajungă un poponar!” țipa la mine de față cu copilul. Devenise o obsesie. Vedea pretutindeni semnele unei posibile homosexualități: Juan Martín citea prea mult, la școală căuta compania fetițelor, purta părul prea lung. Îl silea să bea vin, ca să învețe să bea fără să se îmbete, să joace poker, ca să învețe să câștige sau să piardă cu aceeași indiferență, să joace fotbal, pentru care copilul nu avea pic de talent. Îl lua la vânătoare sau la meciurile de box și se înfuria când îl vedea plângând pentru animalul rănit sau acoperindu-și ochii înaintea brutalității spectacolului. Băiatul meu a crescut năzuind să obțină aprobarea tatălui și știind că orice-ar fi făcut nu ar fi reușit. „Ia exemplu de la soră-ta”, îl îndemna Julián. Pentru

că toate trăsăturile pe care le dorea pentru fiu-său se adunaseră la Nieves.

Nieves a fost frumoasă din clipa în care a venit pe lume. S-a născut fără efort, cu chip de păpușă, cu ochii deschiși, gălăgioasă, pretențioasă și flămândă. La un an nu mai purta scutece și mergea prin casă ca un rățoi, trăgea sertarele, înghițea insecte și se dădea cu capul de pereți. La șase, călărea în galop și sărea în cap de pe trambulina cea mai înaltă de la piscina clubului. Avea curajul și simțul aventurii lui Julián. Era atât de drăguță, că lumea se oprea pe stradă s-o admire, și atât de irezistibilă, că fratele meu mai că se temea să rămână cu ea, pentru că Nieves îi cerea tot felul de lucruri, iar el nu se împotrivea: odată i-a cerut măseaua de aur din gură, iar el a comandat una identică la dentist și i-a atârnat-o de gât cu un lănțișor. Cânta cu o voce răgușită și senzuală, nepotrivită pentru vârsta ei, Julián a învățat-o piese din repertoriul său ca să cânte în duet, inclusiv cântece marinărești vulgare. A crescut răsfățată și egoistă. Eu încercam să-i inculc oarece disciplină, dar fără succes, Julián strica totul, ea obținea tot ce voia, iar eu eram pusă la punct. Nu am avut autoritate în fața copiilor – sigur, Juan Martín nu avea nevoie, dar ei tare i-ar fi prins bine.

Nu din iubire pentru Julián, ci din revoltă, după ce am născut-o pe Nieves mi-am impus o disciplină spartană ca să-mi recapăt silueta, după el, singura mea calitate memorabilă. Voiam să-i dovedesc că se înșelase, că îmi puteam controla corpul și viața. Mâncam doar verdețuri, ca măgarii, angajasem un antrenor de fotbal care mă punea să fac exercițiile pe care le făceau jucătorii, mi-am schimbat garderoba după moda impusă de casa Dior, fuste largi și jachete strânse pe talie. Rezultatele, vizibile în scurt timp, nu au ameliorat starea de spirit dintre noi doi, însă m-au ajutat să-l fac gelos. Lucru care mă amuza, deși pe el îl apucau furiile. Ca atunci când a azvârlit în mine cu

un castron cu creveți în sos tomat pentru că rochia mea de mătase neagră i s-a părut prea decoltată și am refuzat să mă schimb. Ne aflam la o gală de strângere de fonduri pentru o școală de surzi; firește, era acolo și un fotograf, și am apărut în ziar ca doi smintiți.

Eram de niște ani buni împreună și lumea se obișnuise să ne vadă ca pe un cuplu; dacă puneau în discuție starea noastră civilă, o făceau pe ascuns. Prosperaserăm, trăiam bine, eram acceptați în societate, dar nu i-am putut înscrie pe copii la cele mai bune colegii, pentru că acelea erau catolice. Cu toate astea, eu trăiam cu un nod în stomac, veșnic speriată fără să știu de ce. N-aș fi avut motive, spunea Julián, scuipam împotriva vântului, ce mai voiam, nimic nu mă mulțumea, eram un hău fără fund.

Sigur, pe plan material nu ne lipsea nimic, dar senzația mea era de balet pe sârmă, puteam oricând cădea, cu copii cu tot. Julián lipsea cu săptămânile, se întorcea pe neașteptate, uneori euforic și încărcat cu daruri, alteori extenuat și deprimat, fără să ne spună unde fusese și ce făcuse. De căsătorie nici gând, în ciuda asigurărilor Teresei Rivas că legea divorțului avea să apară curând. Fabian nu avea o iubită de care să se știe, deci nu puteam spera să vină să-mi ofere anularea pe o tavă de argint, cum spusese Julián. Numai că legalizarea legăturii noastre, care mă obsedase ani în șir, nu mă mai preocupa atât de mult, era la ordinea zilei obiceiul ca un cuplu să se despartă și să-și refacă viața cu alte persoane. În plus, înțelesesem în mod visceral că nu era în avantajul meu să fiu legată de Julián. Necăsătorită eram mai puternică și mai liberă.

Nici José Antonio nu părea grăbit să se însoare. „Precis că e poponar”, bombănea Julián, care nu putea să-l sufere, pentru că fratele meu era sursa câștigurilor mele și singura mea pavăză înaintea dominației sale înrobitoare. Veniturile sale ca pilot

erau atât de inegale, încât păreau mai curând produsul jocurilor de noroc, în schimb, eu aveam venituri sigure de la societatea Case Rustice, care se întinsese precum o caracatiță în mai multe provincii. Îi convinsesem pe José Antonio și pe Marko Kusanovic că, dată fiind clima țării noastre, cu ierni aspre și veri secetoase, era cazul să folosim panouri izolatoare, ca în alte părți. Mă dusesem în Statele Unite, cercetasem industria de prefabricate și acum aplicam același lucru la Case Rustice: un sendviș de vată minerală izolatoare între două panouri de lemn aglomerat. Casele primitive din lemn pentru zilieri, colonii muncitorești și stațiuni balneare au devenit case prefabricate preferate de cuplurile tinere din clasa de mijloc. Dar își păstrau semnul nostru distinctiv: pereți albi, tocuri de ferestre, persiene și uși albastre și paie pe acoperiș.

La finele anilor ’50, Julián pleca des în Argentina, niște zboruri misterioase pe care le nota în cel de-al doilea registru de contabilitate, cu un cod de care știa doar el: sunt afaceri militare, îmi spunea. Această practică a dublei contabilități, care îl ruinase pe tata, avea să mă chinuie în toți anii relației mele cu Julián. Juan Perón se afla în exil, ba într-o țară, ba în alta, fusese înlocuit de niște guvernanți hotărâți să șteargă cu buretele tot ce lăsase și să lichideze orice formă de opoziție. Nu mi-a fost greu să ghicesc că drumurile lui Julián erau legate de bani corupți și de oameni din guvern în misiuni secrete.

Au urmat zboruri în Cuba și la Miami, tot atât de dese ca în Argentina, dar acestea nu implicau secrete militare și le discuta cu mine. Grație faimei sale de pilot îndrăzneț fusese recrutat de mafie, care opera în Cuba încă din anii ’20 și înflorise sub dictatura lui Fulgencio Batista, când controla cazinourile, cabaretele, bordelurile, hotelurile, traficul de droguri, contribuind minunat la corupția

guvernului. Julián transporta alcool, droguri și fete, și mai făcea și alte servicii bine plătite. Doar că uneori mai trafica și arme, care ajungeau pe căi neștiute la rebelii lui Fidel Castro, care voiau să-l răstoarne pe Batista.

— Adică slujești la doi stăpâni. Dacă te prind, nici nu vreau să mă gândesc ce-o să-ți facă, l-am avertizat.

Dar m-a asigurat că nu risca nimic, știe el ce face.

L-am însoțit într-una dintre aceste călătorii. Ne-am cazat ca niște regi în recent inauguratul hotel Riviera, invitați de doi tipi zeflemitori, amuzanți și ospitalieri, care mi-au dat chiar și jetoane să joc la cazinou, în timp ce Julián făcea nu știu ce treburi pentru ei. Am aflat că erau din mafie de-abia după câțiva ani, când am recunoscut poza celebrului gangster Lucky Luciano publicată cu prilejul grandioaselor sale funeralii de la New York.

Mi-am petrecut zilele acelea la Havana jucând și pierzând la ruletă, mângâiată de vocea lui Frank Sinatra în persoană, bronzându-mă la piscina hotelului populată de tinere frumoase și cochete în costume de baie minuscule, bând *pink martini* la celebrul cabaret Tropicana, dansând în discoteci pe irezistibilul ritm afro-cubanez care se răspândise pretutindeni și curtată în fiecare seară de altcineva. Într-o zi, unul dintre amfitrioni, pesemne un cap al lumii criminale, m-a invitat la o petrecere la palatul prezidențial, unde Batista mi-a sărutat mâna în timp ce pe străzi patrulau vehicule militare. Nimeni nu bănuia că orgia perpetuă a acestei insule avea să se sfârșească foarte curând.

Julián înghesuia teancurile de bani în seif – ar fi bătut la ochi să-i ducă la bancă –, așa că i-am sugerat să mai cumpere un avion, pe care să-l folosească în scopuri de turism și pentru a transporta oameni de afaceri, angajând pentru asta piloți de încredere; o afacere legală, curată și

rentabilă. M-am oferit să finanțez cu o jumătate din economiile mele, cu condiția să legiferăm participarea mea la notar. S-a înfuriat pentru că nu mă bazam pe cuvântul lui, dar până la urmă a cedat, ideea era seducătoare. Aviația comercială depindea de aeroporturile existente, pe care încă le puteai număra pe degetele de la o mână –, însă aparatele amfibie puteau ajunge oriunde era destulă apă.

Astfel a apărut compania privată Air Gaviota, care cu timpul, când am avut destule aparate, avea să lege cea mai mare parte a teritoriului național. Și, fără să mi-o fi propus, am îndeplinit visul tatălui meu, dinainte de nașterea mea, de a investi în avioane. Am zburat des în capitală, unde a trebuit să deschidem un birou, căci în țara asta totul este centralizat, ce nu e în capitală e ca și cum n-ar exista. Julián s-a plictisit însă repede: era ceva ce nu implica nici un pericol, rutina era pentru ceilalți piloți, el avea alte preferințe. Oricum, câștigurile erau înscrise în contabilitatea oficială și o jumătate din ele erau ale mele.

Anii treceau, dar Julián nu-și pierdea nimic din uluitoarea sa vitalitate, care îi permitea să bea ca un pirat, să piloteze patruzeci de ore fără să doarmă, să participe la concursuri de hipism și să joace mai multe partide de squash într-o singură dimineață. Nu i s-au calmat nici dracii, care izbucneau la cea mai mică scânteie, însă nu a mai dat în mine: eram depozitara tuturor secretelor sale și aș fi putut să-i fac rău.

— Gândește-te bine, Violeta, dacă mă părăsești va trebui să te omor, a strigat el într-o zi.

— Gândește-te bine și tu, ca să mă păstrezi e nevoie de altceva decât de amenințări, am strigat la rândul meu.

Am stabilit un armistițiu pe o perioadă nedefinită, m-am resemnat să trăiesc cu pastile împotriva anxietății și cu somnifere.

De ce mă temeam? De izbucnirile violente ale lui Julián, de certurile la care asistau copiii și care-i provocau lui Juan Martín crize de astm și migrene, de slăbiciunea mea care mă făcea să pic periodic în capcanele lui, să accept împăcările furtunoase și să-l iert. Mă temeam ca „misiunile" sale să nu-l ducă la închisoare sau la moarte; ca autoritățile să nu descopere contabilitatea ascunsă; ca banii pe care îi câștiga să nu aibă prețul sângelui; mă temeam de tipii suspecți care îl sunau în zori și că de atâta umblat cu toți criminalii să nu se molipsească și el. Dar Julián nu avea frică de nimic și de nimeni. Avea o stea bună, se bucurase de impunitate în anii în care trăise pe muchie de cuțit, era invincibil.

În 1958, de Revelion, Fulgencio Batista a fugit cu două avioane, însoțit de colaboratorii cei mai apropiați și cu o sută de milioane de dolari care aveau să-i garanteze un exil aurit. În ultimele zile ale dictaturii, când în aer se simțea de-acum că nimic nu-i va mai opri pe *guerrilleros,* Julián Bravo făcea naveta la Miami ducând fugari, bani și membri ai mafiei cu iubitele lor. Revoluționarii au ocupat rapid întreaga insulă și au instituit pedeapsa cu moartea prin împușcare pentru inamicii politici și pentru cei care se îmbogățiseră ilicit în timpul dictaturii, decișI să mărture corupția și imperiul viciului. Turismul sexual al americanilor a luat sfârșit, mafia și-a abandonat bordelurile și cazinourile; Cuba nu mai era rentabilă.

Julián și-a stabilit baza la Miami, însă eu am refuzat să-mi las Casele Rustice și Air Gaviota, să-mi părăsesc fratele, prietenii, casa și stilul meu de viață de la Sacramento ca să vin ca o turistă într-un oraș în care nu cunoșteam pe nimeni și unde aș fi fost singură cu copiii, pentru că Julián era mai mult în aer decât pe pământ. Ne duceam la Miami să-l vedem, preț de câteva zile ne copleșea cu daruri și atenții, până la următoarea sa misiune sau

până la altă ceartă de proporții, urmată de o reconciliere indecentă. L-am întrebat o dată pe fiul meu ce-și dorea de ziua lui; „Să te desparți de tot de tata”, mi-a șoptit la ureche.

13

Cutremurul din 1960 m-a prins, alături de copii, la Santa Clara. Ferma Rivas continua să fie refugiul meu, locul de vacanță și odihnă preferat, departe de Julián, care nu ne însoțea niciodată în aceste escapade. Rămăseseră doar mătușa Pilar, Torito și Facunda. Soții Rivas se prăpădiseră în urmă cu niște ani, și ne era tare dor de ei. Din proprie inițiativă, sătenii din Nahuel așezaseră o placă din bronz cu numele lor în gară. Du-te să o vezi, Camilo, e și acum acolo, deși nu se mai ajunge cu trenul, ci cu autobuzul.

Proprietatea aparținea Teresei, fratele ei, Roberto, îi cedase și partea lui, dar cum nu putea s-o întrețină, mi-am asumat eu cheltuielile, astfel că, fără să mi-o fi propus, a ajuns să fie a mea. Cele două ogoare le-am dat în arendă familiei Moreau, care le-a plantat cu viță-de-vie; mai aveam o singură vacă, în loc de cai și catâri existau biciclete și o camionetă, creșteam un singur porc – o scroafa, pe care Torito o îngrijea ca pe ochii din cap, pentru că purceii erau singura sa sursă de venit. Mai erau găini, câini și pisici. Facunda gătea pe aragaz și avea două cuptoare de lut la care își cocea prăjiturile și plăcintele pe care le vindea în Nahuel și alte sate învecinate.

Dacă avea un soț, nu l-am cunoscut niciodată. Nimeni nu-l văzuse, credeam că și-l inventase. Își creștea cele două fiice cu ajutorul părinților ei; au stat la bunici până au ajuns pe picioarele lor. Una din ele, Narcisa, a făcut trei copii în cinci ani, nu semănau deloc între ei, era limpede că aveau tați diferiți. „Fătuca asta mi-a ieșit cam zvăpăiată”, ofta Facunda drept explicație pentru defilarea bărbaților care veneau s-o scoată la plimbare și pentru sarcinile lipsite de un iubit responsabil.

Moartea unchiului Bruno a lăsat casa pe jumătate pustie. Facunda a adus-o pe Narcisa cu

copiii ca să locuiască împreună, astfel îi creștea pe cei mici așa cum îi crescuseră părinții săi pe copiii ei. Tații inexistenți au fost înlocuiți de Torito, care le-ar fi putut fi bunic. Avea în jur de cincizeci și cinci de ani, dar vârsta se vedea doar pentru că-și pierduse câțiva dinți și mergea mai aplecat. Continua să plece în excursiile sale „ca să cunoască”, cred că pe atunci avea în minte harta detaliată a întregii provincii, și chiar mai mult.

Facunda l-a plâns pe unchiul Bruno ca o mamă, eu l-am plâns ca o fiică. Mă adoptase cu toată dragostea când venisem la fermă în timpurile Surghiunului, mă iubise necondiționat, la fel ca Torito. Facunda i-a dus în fiecare sâmbătă flori la mormânt până la moartea ei, în 1997. E îngropat alături de mătușa Pía – tot acolo vreau să mă îngropi și pe mine, Camilo. Nici gând de incinerare ca să-mi ajungă cenușa nu știu unde, prefer ca oasele mele să fertilizeze pământul. Acum morții se îngroapă în sicrie biodegradabile și înveliți într-o pătură, știai? Îmi place; lasă că e și ieftin.

Moartea unchiului Bruno a distrus-o pe mătușa Pilar. Spunea că fuseseră ca doi frați gemeni, dar eu prefer să cred că au fost iubiți. Am încercat să-i trag de limbă pe Torito și pe Facunda, dar mi-au dat niște răspunsuri evazive care mi-au confirmat bănuielile. Să le fie de bine. Pilar avea șaptezeci și șapte de ani, umbla cu baston, o dureau genunchii și își pierduse interesul pentru agricultură, animale și oameni. Îi dispăruse energia nemaipomenită, se închisese în ea. Tăcea ore în șir, cu mâinile în poală și privirile pierdute. Am surprins-o nu doar o dată vorbindu-i unchiului Bruno. Când i-am sugerat că ar fi bine să instalăm telefon la Santa Clara, mi-a spus că dacă aparatul nu putea suna la morți n-avea nici un rost.

Vara, Teresa și Miss Taylor au apărut cu multe bagaje plus colivia papagalului; veneau la aer curat, au spus. Adevărul era altul: Teresa fusese

condamnată la izolare pentru activitățile sale în favoarea comuniștilor și cele optsprezece luni de carceră îi distruseseră sănătatea. Era slabă și cenușie la față, tușea și avea amețeli. Am mers să le luăm de la gară și Torito a fost nevoit să o coboare pe brațe, atât era de slăbită. Mă oferisem să le aduc cu un hidroavion al Air Gaviota, dar refuzaseră.

Seara, după masa festivă pregătită de Facunda, Miss Taylor mi-a mărturisit lăcrimând că Teresa e pe moarte. Avea un cancer pulmonar în stare foarte avansată.

Pentru fiul meu, Juan Martín, săptămânile petrecute în fiecare an la țară erau paradiziace. Astmul și alergiile îi treceau ca prin minune, stătea toată ziua la soare, ținându-se după Torito, care l-a învățat să conducă camioneta și să îngrijească purceii. Sau citea ore în șir în Colivia de Păsări, încă în picioare și cu afișul care interzicea intrarea persoanelor de ambe sexe bătut în ușă. „Lasă-mă aici, la Santa Clara, mami", mă ruga în fiecare an, iar eu ghiceam restul frazei: „departe de tata". La pubertate a încetat să dorească să-i facă pe plac lui Julián, admirația temătoare din copilărie s-a transformat în frică.

În schimb, Nieves detesta viața la țară. I-a zis odată lui taică-său că Pilar era o babă uscată și Torito o matahală tarată, calificative primite cu râsete. Am vrut s-o trimit în camera ei pentru obrăznicie, dar el nu m-a lăsat: fata are dreptate, a spus, Pilar e o zgripțuroaică, iar Torito un idiot. Totuși, dincolo de insolență și cinism, fiică-mea era admirabilă. Când mă gândesc la ea o văd ca pe o pasăre cu penaj multicolor și glas răgușit, veselă, gracilă, gata să-și ia zborul și să lase totul în urmă, total detașată.

Și-a arătat caracterul în ziua cutremurului, cel mai puternic înregistrat vreodată, care a durat zece minute, a distrus două provincii, a provocat un tsunami cu valuri uriașe care au ajuns până în

Hawaii, au aruncat un vas pescăresc într-o piață din Sacramento și a făcut mii de victime. A fost o tragedie, chiar și pentru țara asta care ne-a obișnuit cu pământul care tremură și cu marea înfuriată. Bătrâna casă din Santa Clara s-a clătinat îndelung înainte de a se prăbuși, ceea ce ne-a dat răgaz să ieșim cu colivia papagalului într-un nor dens de praf, în timp ce bârnele trosneau și bucăți de moloz cădeau în toate părțile și un urlet înfiorător se auzea din adâncurile planetei.

S-a căscat o imensă crăpătură în sol în care au dispărut găinile, câinii urlau. Ne era greu să ne ținem pe picioare, totul se mișca, parcă venise sfârșitul lumii. Și nu se potolea, când credeam că am scăpat, venea altă replică. Am auzit o explozie și am văzut flăcările. Butelia de aragaz sărise în aer și acum ardea și ce mai rămăsese din casă.

În haosul creat de fum și groază, Nieves și-a dat seama că Teresa nu era cu noi. Nu am văzut-o când a luat-o la fugă spre casa în flăcări – dacă am fi văzut-o, am fi oprit-o. La un moment dat am auzit că-l striga pe Torito, dar nu ne-am imaginat că striga din casă. Apoi am zărit-o pe fiică-mea prin fum și prăfăraie cum o târa cu greu pe Teresa de haine. Torito s-a repezit, a ridicat trupul inert al Teresei cu un braț, iar pe Nieves cu celălalt, le-a dus departe de foc cu forța lui de uriaș. Nieves avea zece ani neîmpliniți.

Atunci, în noaptea pe care am petrecut-o afară, tremurând de frig și frică, am constatat tăria de caracter a fiică-mii. O moștenise de la tatăl ei, avea aceeași fire eroică. Nu-și mai amintea cum făcuse, la întrebările noastre ridica din umeri, de parcă ar fi fost ceva lipsit de importanță. Am aflat doar că intrase în ruine de-a bușilea, ocolise obiectele care ardeau, traversase ce mai rămăsese din vestibul și ajunsese la fotoliul de răchită unde o văzuse ultima dată pe Teresa înainte de cutremur. Se intoxicase cu fum și leșinase. Nieves a apucat-o de haine și a

tras-o înapoi, tot de-a bușilea, că pe jos putea să respire mai bine, ne-a explicat.

Teresa era în agonie. Plămânii ei afectați de cancer nu au rezistat, după câteva ore a murit în brațele lui Miss Taylor, companioana ei de viață. Nieves s-a ales cu arsuri de gradul doi pe spate și picioare și cu părul pârlit, dar cu chipul neatins și fără traume emoționale. Cutremurul care a rămas în istorie a fost pentru ea doar un incident ciudat pe care abia aștepta să i-l povestească tatălui ei. Am dus-o imediat la Yaima pentru că era cu neputință să ajungem la spital: șoseaua era întreruptă, iar șinele de tren se contorsionaseră.

În comunitatea indigenă colibele fuseseră luate ca de vânt și aerul mirosea a praf și paie, însă nu au fost victime, oamenii erau calmi, își adunau bruma de lucruri, oile și caii speriați. Pământul Mamă și Marele Șarpe care sălășluiește în vulcani se supăraseră pe lume, dat Spiritul Primordial avea să restabilească ordinea. Trebuia doar invocat. Yaima a amânat ceremonialul ca să o doftoricească pe Nieves cu un ritual scurt și niște alifii excelente.

După moartea Teresei, Miss Taylor și-a luat rămas-bun și s-a întors în Irlanda, după patru decenii. Avea de gând să-și găsească frații, dar după o săptămână a renunțat: nu mai era țara ei, singura sa familie eram noi, după cum i-a scris lui José Antonio într-o telegramă. Care i-a răspuns cu alta: „Așteaptă-mă, vin să te iau”.

A adus-o pe un transatlantic care a făcut douăzeci și nouă de zile pe drum, oprind din port în port, ceea ce i-a dat timpul necesar să o convingă că greșise refuzându-l sistematic, dar situația se mai putea remedia, și a scos inelul cu briliante și granate pe care-l păstrase. Ea a spus că era prea bătrână și prea tristă ca să se mărite, dar a luat inelul și l-a pus în buzunar.

José Antonio era un om discret și nu mi-ar fi încredințat niciodată detaliile călătoriei, însă Miss

Taylor mi-a spus că hotărâseră să aibă un mariaj cast. Văzându-mi expresia nedumerită, a adăugat că fusese vorba de o uniune platonică, un fel de prietenie strânsă. El avea cincizeci și șapte de ani, ea, șaizeci și doi. Castitatea i-a ținut până în Panama. Au trăit împreună mai bine de cincisprezece ani, cei mai fericiți ai fratelui meu.

Torito și Facunda au îngrijit-o pe mătușa Pilar la Santa Clara în ultimii doi ani cât a mai trăit. S-a stins lent, nu era bolnavă, dar n-o mai interesa nimic, nici pe plan uman, nici divin. Rostise mii de rugăciuni în viața ei, dar tocmai la sfârșit a încetat să creadă în Dumnezeu și în împărăția cerurilor. „Tot ce vreau e să închid ochii și să nu mai fiu, să mă topesc în neant precum ceața dimineții”, a lăsat ea scris într-un bilet de rămas-bun încredințat Facundei. Au trecut de atunci mulți ani, dar amintirea mătușilor încă îmi umple ochii de lacrimi; au fost zânele bune ale copilăriei mele.

Miss Taylor, care moștenise ferma de la Santa Clara de la Teresa, a decis să nu o vândă, deși aveam o ofertă bună de la familia Moreau, care, după ce pusese mâna pe pământurile indigenilor, cumpăra treptat terenurile din jur. José Antonio a înlocuit casa arsă cu cea mai frumoasă casă rustică, eu am continuat să mă ocup de cheltuieli, care erau minime. Torito trăise acolo o lungă perioadă din viață, era universul lui, unde putea el să plece? Am continuat să petrec an de an câteva săptămâni acolo, chiar și când soarta mi-a fost potrivnică, astfel, mi-am păstrat rădăcinile.

Localnicii și-au împărțit viața în două: înainte și după cutremur. Își pierduseră aproape tot avutul, refacerea a durat ani de zile, dar nimănui nu i-a trecut prin minte să plece departe de vulcan sau de falia geologică pe care stăteam. Nava pescărească a rămas în mijlocul pieței ca un memento al vremelniciei omenești și al incertitudinii lumii. Treizeci de ani mai târziu, roasă de rugină și de

timp, a fost fotografiată într-o revistă drept monument istoric.

José Antonio a mai lansat o deviză, care mie mi se părea mult prea cinică ca s-o repet: „În vremuri catastrofale se cumpără proprietăți”. Adevărul este că niciodată ca atunci nu am avut mai multe cereri pentru casele noastre prefabricate – trebuiau refăcute sate și orașe – și oferte pentru terenurile aferente.

Cu economiile mele am început să cumpăr aur, pentru că inflația cuprinsese țara și moneda națională se devalorizase în așa hal, încât Julián a cumpărat jetoane de cazinou și le-a dus la Las Vegas: erau identice și le schimba pe dolari. A făcut-o de două ori, sub nasul mafiei, a treia oară a renunțat, s-a speriat; riscul de a se pomeni în deșertul Mojave ciuruit de gloanțe era mai mare decât frisonul pericolului. Între timp, valoarea aurului meu creștea în mod legal în depozitul băncii. Singurul care era la curent cu perspectiva îmbogățirii mele era fratele meu, care avea a doua cheie a casetei.

Fabian Schmidt-Engler a venit într-o duminică la el să-i ceară sfatul ca avocat într-o afacere confidențială. José Antonio l-a primit cu amabilitate, îi era cumva milă de el că avusese nenorocul să se însoare cu mine. În zonă se stabilise un grup compact de imigranți germani, înființaseră o comunitate agricolă și aveau nevoie de serviciile unui avocat discret, după cum i-a explicat Fabian.

Auziserăm și noi zvonuri contradictorii despre Colonia Speranța, așa cum se numea. Se spunea că era condusă de un criminal de război fugar, că acolo aveau loc lucruri ciudate, că semăna cu o închisoare, împrejmuită cu sârmă ghimpată, că nimeni nu putea intra sau ieși. Fabian a respins zvonurile. I-a spus fratelui meu că-l cunoștea pe șef și că fusese de mai multe ori acolo în calitate de veterinar. Imigranții trăiau în pace, urmând

principii solide de muncă, ordine și armonie. Colonia nu avea probleme cu legea, dar uneori avea de-a face cu autoritățile, care se dovedeau cam prea chițibușare.

Lui José Antonio afacerea i s-a părut cam tulbure și a refuzat, pretextând că era mult prea ocupat. La plecare, l-a întrebat ca din întâmplare dacă se mai gândise la problema nulității matrimoniale.

— Nu am la ce să mă gândesc, i-a răspuns Fabian.

Totuși, câțiva ani mai târziu, soțul meu a venit din proprie inițiativă la sediul firmei Case Rustice să vândă faimoasa anulare pentru că avea nevoie de bani pentru finanțarea unui laborator: fusese descoperita modalitatea de a congela sperma pe o perioadă nedefinită, ceea ce deschidea posibilități incalculabile în universul geneticii animale și umane. José Antonio s-a tocmit, a redactat un acord, jumătate din bani l-a dat lui Fabian în mână, restul i l-a depus la bancă după ce judecătorul a semnat documentul. Am plătit cu o parte din monedele mele de aur. Când nici nu mă mai așteptam, devenisem o femeie liberă.

PARTEA A TREIA
Absenții
(1960–1983)

14

Când îmi revăd trecutul îmi dau seama că pe Nieves am pierdut-o cu mult mai înainte decât am crezut. Avea paisprezece ani când Julián a hotărât să n-o mai lase în vacanță la Santa Clara și s-o ia cu el: doar ei doi, tată și fiică, într-un fel de lună de miere. Se resemnase cu ideea că Juan Martín nu avea să devină „bărbat adevărat", adică unul după chipul și asemănarea sa. Fiul lui devenise un adolescent stângaci și romantic, mai interesat să-i citească pe Albert Camus și pe Franz Kafka decât revistele *Playboy* pe care i le aducea de la Miami, preferând să discute despre marxism și imperialism cu un grup de prieteni la fel de zăpăciți ca el decât să le pipăie prin colțuri pe amicele soră-sii.

Astfel că în anii care au urmat a luat-o cu el pe Nieves, a învățat-o să conducă mașina și să piloteze avionul. Când a prins-o fumând și dând pe gât rămășițele de cocteil din pahare, a aprovizionat-o cu țigări mentolate și a instruit-o în arta de a bea cu moderație, deși el însuși obișnuia să exagereze. Curând, Nieves se îmbrăca provocator și se machia ca un model, ieșea cu tatăl ei la cabarete și cazinouri, unde pariau la masa de joc fără ca nimeni să-i bănuiască vârsta; se amuzau să-i facă să creadă că era ultima cucerire a lui Julián. Arsurile pe care le suferise la zece ani lăsaseră cicatrici aproape invizibile, presupun grație alifiilor cu care o unsese Yaima. Frumusețea ei oprea și traficul, se lăuda Julián. La optsprezece ani cânta melodiile la modă prin hoteluri și cazinouri, clienții îi dădeau bacșiș, spre marele amuzament al tatălui. Îi plăcea jocul de a stârni dorința bărbaților cu ajutorul fiică-sii, însă punea pe fugă orice tânăr care se apropia ceva mai mult. „Tata, în felul ăsta n-am să-mi găsesc niciodată un iubit", se văita Nieves. „La vârsta ta numai de iubit

n-ai nevoie, doar peste cadavrul meu", i-o reteza. Era gelos ca un amant.

În acest timp eu eram în țară împreună cu Juan Martín, care urma studii de filozofie și istorie. Adică pierdere de timp, ceva ce nu folosea la nimic, decretase tatăl lui. Universitatea era în capitală, așa că am închiriat un apartament pentru noi doi, deși ne vedeam rar: eu eram cu un picior în Sacramento și luam des avionul ca să zbor în Statele Unite, să o văd pe Nieves. Fiul meu era singur perioade lungi.

Anularea căsătoriei am primit-o când nici n-o mai doream. Mă acomodasem cu avantajele situației mele; eram liberă, pentru pasiune contam pe un bărbat impetuos care, după atâția ani de deprinderi, complicitate inevitabilă și ranchiune acumulate, încă era în stare să mă domine sexual. Îndelungata servitute a dorinței! Niciodată atât de umilitoare ca în acea primă jumătate a vieții mele, când femeii pe care o priveam în oglindă i se vedeau cei cincizeci de ani de luptă și oboseală săpați în trup și suflet. Însă pentru Julián vârsta era ceva optativ: se hotărâse să rămână veșnic la treizeci de ani – aproape că i-a reușit. A continuat să fie tânăr, detașat, vesel și afemeiat până la o etate la care oamenii de rând se gândesc de-acum la moartea inexorabilă. Avea și o vorbă: „Când vine sfârșitul, omul trebuie să se căiască doar de păcatele pe care n-a apucat să le facă".

Întâlnirile cu Julián erau perioade de excitație și suferință. Mă pregăteam pentru ele ca o fetișcană, anticipând orele când aveam să ne îmbrățișăm cu pasiune reînnoită și cu știința dată de o lungă practică, abia așteptam să dorm lipită de spinarea sa, aspirându-i mirosul de bărbat sănătos și puternic, să fiu trezită în mângâieri, să ne bem prima cafea în pielea goală și să mergem pe stradă ținându-ne de mână și povestind ce mai făcuserăm. Așa era preț de câteva zile. După care începea tortura geloziei. Mă priveam în oglindă și mă

comparam cu tinerele de vârsta fiică-mii, pe care le seducea fără probleme. La rândul său, Julián îmi reproșa independența, perioadele în care eram departe, averea pe care o țineam ascunsă ca să n-o împart cu el. Mă făcea ambițioasă; pe atunci asta era o insultă când i se spunea unei femei. De obicei însă, făcea ce făcea și apuca o halcă din economiile mele. Prin mâini îi treceau sume mari, dar trăia pe credit și acumula datorii.

Îți spun sincer, Camilo, nu doar o dată m-am rugat cerului ca Julián să se facă praf prăbușindu-se cu avionul, ba chiar am visat că-l asasinam ca să scap de el. Nu aș fi fost nici prima, nici ultima femeie care-și ucide amantul pentru că nu-l mai suportă…

Atât a insistat Julián să trăim din nou împreună, că m-am mutat la Miami. Nu ca să-i dau satisfacție, cât ca să încerc să mă apropii de Nieves, nici liceul nu-l terminase, dormea toată ziua, pleca seara și nu-mi răspundea la telefon. Își pierduse bruma de respect pe care o avusese vreodată pentru mine și își perfecționase arta de a mă umili prin intermediul tatălui. Pe el îl adora, pe când eu eram cea care o împiedica să se distreze: eram demodată, severă, zgârcită, pretențioasă, o babă afurisită, cum îmi spunea în față.

Pe atunci, orașul era plin de cubanezi exilați, unii plini de bani. Portul era doldora de iahturi, pe străzi rulau Cadillacuri, apăruseră o mulțime de baruri, restaurantele ofereau o bucătărie rafinată; aerul vibra de muzică latino și de conversații pe un ton ridicat, într-o limbă în care consoanele sună ca vocalele. Nu mai era nici pe departe sala de așteptare a morții pentru bătrânii pensionari.

Julián închiriase o vilă aproape de mare, cu o perdea de palmieri și o piscină cu jocuri de apă și lumini, totul cerând un personal de serviciu numeros. Era o imitație de arhitectură mediteraneeană, italienească, adaptată gustului

noilor îmbogățiți: vastă, împrăștiată, cu terase pavate cu dale pictate, copertine albastre și plante leșinate de soare în hârdaie de ceramică. Decorațiunea interioară era în ton cu exteriorul de tort roz. Onorând tradiția, m-a trecut pragul în brațe, apoi m-a dus peste tot, împăunându-se cu bucătăria demnă de un hotel – nici mie, nici lui nu ne place să gătim –, cu cele șase băi cu motive de sirene și delfini, cu saloanele care miroseau a mușchi și dezinfectant, cu foișorul în care instalase un telescop pentru a spiona ambarcațiunile care ancorau pe timp de noapte în apropierea plajei.

Vila a devenit centrul activităților comerciale ale lui Julián și al întrevederilor cu cei pe care îi numea asociații săi. Asociații ăștia ori aveau înfățișare de birocrați care purtau costum întreg în ciuda umezelii și căldurii, ori erau americani în cămașă cu mânecă scurtă și pălărie, ori cubanezi în sandale și cu cămașa afară din pantaloni. Mai defilau și niște tipi cu ghiuluri ostentative pe degete și fumând havane, care vorbeau engleză cu accent italian, însoțiți de gărzi de corp cu mutre patibulare, caricaturi grotești de mafioți.

— Poartă-te frumos cu ei, sunt clienții mei, m-a avertizat el când m-am arătat curioasă, dar nu aveam treabă cu ei, casa era mare, nu ne ciocneam unii de alții.

Nu trecuse nici o zi de când eram în tortul cel roz, când Julián a pus pe masa din sufragerie două cutii de carton burdușite cu acte și mi-a cerut să-l ajut să le pună în ordine. Deci nu sentimentele îl mânaseră să mă aibă alături, ci un scop practic, să-i fiu din nou administrator, contabilă și secretară. Se aflau de toate în cutiile alea, facturi, bonuri de cumpărături, adrese și itinerarii, bilete scrise de mână pe care nu le mai descifra nici el. Încercând să fac oarece ordine am dedus tipul de activități ale tovarășului meu de viață – majoritatea erau ilegale, după cum bănuisem.

Valize negre și grele, pline de teancuri de bancnote, intrau și ieșeau în mod regulat. Într-una dintre camere se afla un adevărat arsenal, dar Julián, care nu purta niciodată arme, mi-a spus că erau ale amicilor lui. După o săptămână mi-a spus adevărul: despre cubanezii care complotau împotriva revoluției lui Fidel Castro, despre mafia care controla criminalitatea din Florida și Nevada, despre CIA, al cărei scop era să împiedice prin orice mijloc răspândirea ideilor de stânga prin America Latină.

Există mișcări de guerilă în aproape toate țările de pe continent. Cred că-ți dai seama că nu ne putem permite altă revoluție cubaneză pe-aici.

— Și ce te privește pe tine? Ce faci tu pentru CIA?

— Transporturi și, din când în când, niște zboruri secrete. Adun informații de la cubanezi și de la contacte pe care le am în alte locuri, nimic important.

— Și te plătesc?

— Puțin, dar am multe avantaje. Americanii îmi dau mână liberă, mă lasă în pace.

— Juan Martín zice că, sub pretextul Războiului Rece, CIA distruge democrații și sprijină dictaturile brutale, care protejează elitele și terorizează populația. Există atâta nedreptate, inegalitate și sărăcie că e de înțeles de ce prinde comunismul în țările noastre.

— Așa o fi, dar nu ne privește. Juan Martín s-a băgat într-un cuib de comuniști care-l spală pe creier.

— E vorba de Universitatea Catolică, Julián!

— O fi, dar fii-tu e un bleg.

— E și fiul tău.

— Ești sigură? Că nu-mi seamănă…

Și așa ajungeam să ne certăm crunt de fiecare dată, indiferent de subiectul de la care porniserăm.

Îmi amintesc cu admirație de Zoraida Abreu, și iată de ce. Era o portoricană tânără și exuberantă, îmbrăcată provocator și cu glas ascuțit și clevetitor; puteai crede că era o toantă drăguță, dar era o amazoană. Julián se îndrăgostise de ea într-una dintre călătoriile sale și, la fel ca în cazul meu, nu s-a mai despărțit de ea. La mine fusese sarcina, la ea, nu știu, însă presupun că femeia era mai călită decât el. La șaptesprezece ani fusese regina frumuseții la un concurs finanțat de marca de rom Boricua; a venit la Miami după Julián, care, pentru că nu suporta să fie legat, i-a spus că e însurat cu mine, că în țara lui nu exista divorț, că-și iubea copiii și n-avea să-i părăsească niciodată.

Am cunoscut-o pentru că m-a invitat la un pahar la hotelul Fontainebleau. Era înaltă, arătoasă, cu niște plete din care puteai face două peruci, purta niște pantaloni Capri lipiți de corp, sandale cu toc și o bluză galbenă legată în talie, care-i scotea în evidență sânii. În ciuda ținutei de atac, nu era vulgară. Toți bărbații s-au întors s-o privească, unii au fluierat. Am comandat câte un cocteil și mi-a spus fără ocolișuri că era amanta bărbatului meu de patru ani și două luni.

— Iartă-mă, aveam nevoie să-ți spun, nu pot trăi în minciună.

— Vrei binecuvântarea mea? Ia-l, femeie, al tău să fie, i-am răspuns eu.

Nu puteam schimba lucrurile și, între timp, amorurile lui Julián încetaseră să mă deranjeze.

— Julián mi-a spus că sunteți împreună pentru că nu puteți divorța, dar că nu vă mai iubiți.

— Nu suntem căsătoriți. Dacă vrea să se însoare cu tine, e liber s-o facă.

Am petrecut o oră de ciudată complicitate. Zoraida și-a revenit din șoc și din furie la al doilea pahar, dar a decis să lase lucrurile așa cum erau, să nu-i spună ce aflase ca să-i forțeze mâna, riscând să-l piardă. Informația putea fi folosită la momentul oportun. Ei îi convenea ca el să se

declare căsătorit, astfel îndepărta posibilele rivale, mie îmi convenea ca ea să-l țină ocupat.

— Nu sunt curvă, nu îi vreau banii, nu vreau să-l șantajez. Sunt sănătoasă și catolică, a adăugat cu o logică impecabilă.

Pesemne că eu nu intram în categoria rivalelor; eram inofensivă, o femeie matură în taior stil Jacqueline Kennedy, care nu mai era la modă, acum se purta minijupa. Mi s-a părut o cruzime inutilă să-i spun că în timp ce ne sorbeam băuturile Julián era poate cu alta. Zoraida credea că, mai devreme sau mai târziu, avea s-o ia de nevastă. Avea douăzeci și șase de ani și multă răbdare.

CIA mă îngrijora mult mai puțin decât gangsterii cu valize negre, arsenalul de război din casă și pachetele neidentificate lăsate uneori în fața ușii. Julián mă prevenise să nu le ating, puteau exploda. Au rămas acolo, în plin soare, până a adus un omuleț cu mutră de rozător să se ocupe de problemă. Rozătorul era un veteran de război expert în bombe, care a auscultat pachetele cu stetoscopul, apoi le-a deschis cu o delicatețe de chirurg. Prima dată a fost vorba de sticle cu whisky, a doua, de câteva kilograme de carne de vită de cea mai bună calitate – mușchi, antricoate, fileuri – ambalate în gheață, dar care se topise de mult, transformând ofranda într-o masă sangvinolentă și fetidă. Erau peșcheșuri de la clienții mulțumiți.

Simțeam din nou nodul acela în stomac, ca de fiecare dată când stăteam mai mult cu Julián; mă întrebam ce naiba căutam eu la Miami.

În vara aceea am avut parte și de un uragan din cele care întorc lumea pe dos. Vila era situată pe o colină înaltă, astfel că nu ne temeam de valuri; ne-am limitat să blocăm geamurile și să asigurăm ușile. A fost o experiență memorabilă; avantajul unui uragan față de un cutremur este că se anunță din timp. Vântul și ploaia au bătut zdravăn, au

smuls câțiva palmieri și au dus tot ce nu era fixat. După furtună, masa de ping-pong a unui vecin care locuia la o jumătate de kilometru depărtare a apărut plutindu-ne în piscină, pe terasa de la etaj am dat de un câine speriat care fusese luat pe sus, bietul de el.

Două zile mai târziu, când pământul începea să se zvânte, Julián și-a dat seama că fosa septică dădea pe dinafară. L-au apucat toți dracii. A refuzat să cheme un meseriaș și a încercat să rezolve singur, cu mănuși și cizme de cauciuc, vârât până la genunchi într-o zeamă scârboasă și blestemând cât îl țineau plămânii. Am constatat curând de ce nu chemase ajutor, când a extras din groapă un sac, l-a târât în bucătărie și l-a răsturnat pe jos: era plin de bancnote ude și mânjite de rahat.

Gata să vomit, am constatat că avea de gând să le pună în mașina de spălat.

— Să nu te prind! am țipat isterizată, punând mâna pe cuțitul cel mare.

— OK, Violeta, calmează-te, m-a implorat el, speriat de-a binelea.

A dat un telefon, și în scurt timp s-au înființat doi oameni ai mafiei. Ne-am dus la o spălătorie, haidamacii au pus o hârtie de zece dolari în mâna celor trei femei care își spălau rufele, le-au rugat să aștepte afară și au păzit ușa în timp ce Julián spăla bancnotele răhățite. Pe urmă a trebuit să le uscăm și să le punem în pungi. Pe mine mă luase pentru că nu știa să folosească mașina de spălat.

— Aha, acum înțeleg și eu ce înseamnă spălarea de bani, am zis.

A fost picătura care să mă facă să înțeleg că era preferabil să fiu amanta lui, nu soția lui. A doua zi mă întorceam la Sacramento.

Am tot amânat să-ți povestesc despre Nieves pentru că e un subiect tare dureros, Camilo. Poate că l-am acuzat pe nedrept pe Julián pentru deriva fiicei mele. Adevărul este că fiecare e răspunzător

pentru viața sa. Ne naștem cu niște cărți de joc; unora le pică cele proaste și pierd totul, alții joacă bine și câștigă. Cartea determină cine suntem: sexul, rasa, familia, naționalitatea și așa mai departe, nu o putem schimba, doar s-o folosim cum putem mai bine. Jocul implică piedici și șanse, strategii și capcane. Nieves s-a născut cu niște cărți extraordinare: era inteligentă, curajoasă, îndrăzneață, generoasă, frumoasă, încântătoare. O iubeam din tot sufletul, ca orice mamă normală, dar dragostea mea nu se compara cu adorația tatălui ei. Nieves a fost singura persoană pe care Julián a iubit-o mai mult decât pe sine însuși.

Se spune că toate fetele se îndrăgostesc de tații lor în prima copilărie, cred că asta se numește complexul Electrei, și trece cu vârsta. Uneori însă, tații se îndrăgostesc de fetele lor și atunci firele se încâlcesc precum un ghem de lână scărmănat de pisică. Cam așa ceva s-a întâmplat între Nieves și Julián. El a devenit obsedat de ea de cum a văzut că fata avea calitățile pe care le admira și care erau inexistente la fiul său; ea era aidoma lui, avea sângele și spiritul lui, în vreme ce, după el, Juan Martín era nevolnic și efeminat. Nu se putea întrece nicicum cu sora lui, și a renunțat s-o facă, resemnându-se. Și a făcut-o atât de bine, că, practic, tatăl său a și uitat că există.

Într-o zi, pe marginea piscinei, Julián o ungea pe Nieves cu cremă de bronzat; o făcea des, dar ceva mi-a atras atenția și m-a neliniștit, așa că m-am oferit să o ung eu.

— Tata o face mai bine, mi-a răspuns ea batjocoritor.

Mai târziu, când am deschis discuția cu Julián, mi-a tras o palmă peste față. Nu mă mai lovise de mult, și niciodată pe obraz. Mi-a spus că eram o harpie nenorocită care pângărea totul cu bănuielile, gelozia și invidia ei, că mă suportase atâția ani, dar că nu admitea să distrug inocența fetei cu răutatea mea.

În anul în care am convieţuit cu Julián în vila roz din Miami, alături de mafioţi, conspiratori şi spioni, Nieves era teoretic cu noi, dar de fapt o vedeam extrem de rar. Proprietatea era departe de centrul oraşului, aşa că fiică-mea rămânea adesea să doarmă la o prietenă, cel puţin aşa declara. Câteodată o vedeam întinsă pe şezlong pe marginea piscinei, bând piña colada şi refăcându-se după un chef. În unele nopţi era atât de beată, presupun că lua şi droguri, că nu putea conduce şi îl suna pe Julián s-o ia acasă. Îi combătea mahmureala cu cocaină – lui nu-i lipsea niciodată şi o considera la fel de inofensivă precum tutunul.

Nieves cânta în cabarete şi cazinouri controlate mai mult ca sigur de mafie. Julián m-a luat şi pe mine de câteva ori s-o ascult. Parcă o văd şi acum, o fată atât de tânără boită ca o prostituată, într-o rochie strâmtă cu ştrasuri şi diamante false, care mângâia lasciv microfonul şi seducea publicul cu glasul ei răguşit şi senzual. Taică-său o aplauda frenetic şi o complimenta laolaltă cu ceilalţi bărbaţi, în timp ce eu eram chinuită de crampe şi mă rugam ca spectacolul să se termine mai repede.

Doi ani mai târziu, un tip a „descoperit-o” într-unul din acele localuri şi a luat-o cu el la Las Vegas, de pe o zi pe alta, promiţându-i iubire şi succes. Se numea Joe Santoro şi îşi zicea agent, de fapt era un actoraş de mâna a şaptea, un june american frumuşel, fără talent şi fără scrupule, cum găseai puzderie. Nieves şi-a strâns lucrurile pe ascuns şi a plecat fără să-şi anunţe tatăl. După două zile, timp în care el o căutase cu poliţia, l-a sunat de la Las Vegas, iar Julián s-a dus după ea, înnebunit de furie şi gelozie. Avea relaţii acolo, îşi ducea des clienţii şi tot de acolo proveneau şi o parte din valizele negre. Planul lui era să angajeze un mardeiaş care să-i tragă nişte gloanţe în genunchi numitului Santoro şi s-o ia pe fiică-sa pe sus.

A găsit-o pe Nieves într-o casă prăpădită în care cei doi conviețuiau cu o gașcă de hipioți și vagabonzi în tranzit, care plecau după câteva nopți, lăsând în urmă doar jeg și haos. Fiică-mea zăcea alături de iubitul ei pe o saltea slinoasă pusă direct pe dușumea, în jur se vedeau haine aruncate, cutii de bere și resturi de pizza fosilizată. Ambii pluteau în alte lumi grație unui amestec de LSD și marijuana, însă Nieves a găsit destulă luciditate ca să ghicească intențiile tatălui. Despuiată, cu machiajul scurs și nepieptănată, s-a proțăpit înaintea ucigașului plătit, i-a smuls pistolul și i-a jurat lui Julián pe ce avea mai sfânt că dacă se atingea de Joe n-avea s-o mai vadă niciodată, pentru că avea să se sinucidă pe loc.

Astfel, Julián a primit lovitura de grație care avea să-i submineze forța titanică. Pur și simplu, Nieves îl părăsea cu o cruzime nebănuită de el, cea cu care fugi de un pericol mortal. Cred că Nieves percepuse la nivel celular ceea ce mintea nu putea recunoaște: trebuia să scape de pasiunea tatălui și de propria dependență și fixație. A tăiat legăturile dintr-o lovitură, refuzând să revină cu el la Miami și orice ajutor din partea sa.

Furia care îl stăpânea pe Julián când a ajuns la Las Vegas a lăsat loc disperării, văzând că Nieves îl privea ca pe un dușman. I-a oferit tot ce ar fi dorit, i-a promis marea cu sarea, i-a spus că era gata să o întrețină în condiții decente împreună cu Joe Santoro sau cu oricare altul, că nu putea trăi în cocina aia, a implorat-o, s-a umilit, a plâns, fără nici un rezultat. A înțeles atunci că fata era aidoma lui, neîmblânzită, dură, urmându-și scopurile fără să se gândească la alții, în stare să semene nenorocire absolut indiferentă. Ca și el. Fiica sa era oglinda în care își vedea propria reflecție.

Nieves a rămas deci la Las Vegas. Julián a încercat să închirieze o locuință ca să fie în preajma ei și să poată interveni dacă era cazul, dar a renunțat: fata nu voia să știe de el, iar afacerile îl

chemau la Miami. Presupun că nici clienții lui nu erau dispuși să-l scape din mână, nu era chiar simplu să găsești piloți capabili să zboare pe timp de noapte sub nivelul radarului în teritoriu inamic sau să amerizeze pe o mlaștină în care mișunau caimanii ca să predea sau să preia pachete misterioase.

Pentru a-și supraveghea fiica a apelat la serviciile unui detectiv, Roy Cooper, care avea să joace un rol fundamental în viața ta, Camilo. Era un fost pușcăriaș care se specializase în șantaj, am aflat ulterior, dar nu m-am lămurit dacă el șantaja sau rezolva cazuri de șantaj.

Rapoartele lui Roy aveau darul să-i frângă inima lui Julián. Nieves o apucase pe un drum care ducea direct în prăpastie. A stat ce a stat cu Joe Santoro, apoi l-a lăsat, sau a lăsat-o el, fapt este că s-a pomenit pe stradă. Faimoasa „vară a dragostei" de la San Francisco avusese loc în urmă cu vreo doi ani, însă contracultura hippy înflorea încă în multe orașe, printre ele și Las Vegas. Tinerii cu plete, tatuați, fără ocupație și fericiți care străbăteau California și aveau să facă istorie la Woodstock nu erau tolerați prin alte părți, unde riscau să fie bătuți sau arestați; la Miami, Julián nu văzuse nici picior.

Nieves a intrat într-un grup de fete și băieți albi din clasa medie care aleseseră să trăiască precum cerșetorii, în promiscuitate, muzică psihedelică și droguri. Roy le lua urma și îl informa pe Julián. În poze se vedea Nieves, în zdrențe împodobite cu oglinjoare și cu flori în păr, manifestând alături de alți tineri împotriva războiului din Vietnam, așezată în poziție de lotus la picioarele unui guru lățos, sau cântând balade și cerând de pomană într-un parc public. Dormea în comunități, pe stradă, într-o mașină abandonată, o noapte aici, alta dincolo, urmând tendința rătăcitoare a atâtor tineri din perioada aceea. Libertate fără limite, amoruri care țineau o noapte, beția relaxării. Estetică de inspirație indiană, egalitate și camaraderie, dar pe

ea nu o interesau nici filozofia orientală, nici abordările politice și sociale ale mișcării. Protesta împotriva războiului ca să se distreze și să sfideze poliția, habar n-avea unde e locul ăla numit Vietnam.

Roy avea instrucțiuni clare: fata să nu sufere de foame și să o protejeze în măsura posibilităților, fără ca ea să prindă de veste că era un trimis al tatălui ei; nu era greu, Nieves trăia într-un nor de marijuana și LSD. Lacomă să încerce totul și lacomă de tot ce poate oferi viața, s-a apucat și de heroină. Ideea lui Julián era s-o lase să ajungă la fund, să muște din pământ, iar apoi s-o salveze. Roy nu reușea să țină socoteala bărbaților cu care umbla Nieves, era vorba de legături întâmplătoare, care țineau trei sau patru zile. În fotografiile făcute de departe sau în trecere, toți păreau să fie unul și același: bărboși, pletoși, cu șiraguri de mărgele sau flori la gât, cu sandale și chitară.

Diferit era doar Joe Santoro, care intra și ieșea din viața ei oarecum regulat. Nu era un hipiot de rând. Vindea metamfetamină și heroină în doze mici, poliția nu-l luase la ochi. Clienții săi erau funcționari, persoane de rang mic din lumea spectacolului și turiștii din hoteluri. Hipioții preferau marijuana și halucinogenele, pe care le primeau gratis, cei mai mulți nu se atingeau de drogurile dure și de alcool. Nu vom ști niciodată dacă el a inițiat-o pe Nieves sau doar o aproviziona cu heroină când era în sevraj. Drumul dependenței e drept și bine pavat; Nieves l-a străbătut rapid.

Toate astea le-am aflat de-abia după un an, pentru că Julián mă asigura la telefon sau când venea în țară că Nieves era bine, împărțea un apartament cu două prietene și studia artele; că vorbeau des la telefon, dar nu o vizita, avea nevoie de independență la vârsta sa, era ceva normal; să nu mă duc nici eu; și să nu-mi fac griji că nu-mi răspunde la scrisori, nu era genul ei. Așa a justificat el absența și tăcerea fiicei mele și când

am zburat la Miami să-i fac ordine în hârtii. Aș fi putut să cercetez mai mult, și nu am făcut-o. E și vina mea.

Pe Julián și pe mine ne ținea împreună îndelungata obișnuință de a ne detesta și a ne dori. Și Nieves, firește. Juan Martín nu intra în discuție, dacă ar fi fost doar el ne-am fi despărțit de cincisprezece ani. E greu de explicat amestecul acela obscen de atracție și respingere, de patimă și furie, nevoia de a ne certa și împăca; nu mai înțeleg nici eu, pentru că timpul șterge emoțiile, rămân doar faptele. Nu mai sunt femeia de atunci.

De la Miami mă întorceam acasă, la Sacramento, sau la apartamentul din capitală pe care-l împărțeam cu fiul meu, decisă să nu mai răspund chemărilor lui Julián, însă recidivam inevitabil, precum un câine dresat cu bățul. Mă chema când nu se mai descurca în haosul actelor, venea la mine când fugea de o încurcătură amoroasă sau financiară. Prezența sa era un taifun care-mi dădea peste cap viața atât de ordonată și liniștea sufletească pe care o aveam în absența lui. Erau singurele ocazii în care mă îmbătăm și luam marijuana, de care aveam nevoie, pretindea Julián, ca să mă bucur de viață ca un om normal. „Îmi placi când ești relaxată, nu pot să mă simt bine cu tine când ți-e capul doar la afacerile tale.”

Acesta era motivul certurilor noastre recurente: afacerile mele. După cum știi, Camilo, am nas bun pentru a face bani, economiseam, știam să investesc și trăiam cumpătat. Pentru Julián, toate astea însemnau zgârcenie, alt defect al meu, numai că în timp ce mă critica îmi șterpelea în cinci minute tot ce adunasem într-un an.

15

Fratele meu José Antonio și Josephine Taylor, singurii care știau cât sufeream din cauza lui Julián, m-au certat nu doar o dată că îi toleram abuzurile. La insistențele lor am ajuns la un psihiatru care trebuia să mă ajute să rezolv dependența emoțională care îmi făcea atâta rău.

Doctorul Levy era evreu și studiase la Viena cu Carl Jung, era profesor universitar și autor a numeroase cărți – o somitate. Să fi avut cam optzeci de ani, sau poate mai puțin, și urmele lăsate de suferință să-l fi făcut să pară mai în vârstă. Îl cunoștea pe Julián, căci era un imigrant adus clandestin în țară după război cu hidroavionul. Își pierduse întreaga familie în lagărele de exterminare, însă acest doliu monumental nu îl înăcrise, ci se transformase într-o compasiune nemărginită pentru slăbiciunea omenească. Eram jenată că-l făceam să-și piardă timpul cu bietele mele necazuri sentimentale pe un supraviețuitor al Holocaustului, dar mă liniștea cu o singură privire. Închidea ușa cabinetului, aerul încremenea în încăperea ticsită de cărți, eram doar noi doi.

— Am o viață banală, domnule doctor, nu am făcut nimic notabil, sunt o ființă mediocră, i-am spus eu într-un rând.

Mi-a răspuns că orice viață e banală și că toți suntem mediocri, depinde cu cine ne comparăm.

— Și de ce ai dori o viață tragică, Violeta? a adăugat și i s-a frânt vocea, cu gândul poate la propria suferință. Știi, există un blestem chinezesc care zice așa: „Îți urez să ai o viață interesantă”. Binecuvântarea ar fi „îți urez să ai o viață banală”.

Mulțumită doctorului Levy, care m-a purtat de mână, am reușit să mă despart de Julián. Nu a mers repede, a fost vorba de un drum lung de introspecție, care a început cu copilăria mea în

casa mare cu camelii, unde descoperisem cadavrul tatălui meu, m-a purtat prin amintiri, cu Miss Taylor, mătușile mele, ferma Rivas, școala itinerantă, agresiunea lui Pascal Freire, când m-a salvat Torito, Fabian, Julián și copiii mei, până am ajuns la cincizeci de ani, obosită de luptă și singurătate.

Am început prin a-l anunța pe Julián să nu mai conteze pe mine ca să-l scot din încurcături, să-i finanțez extravagațele, să-i plătesc datoriile și să fac scamatorii contabile. Nu mai puneam piciorul nici în tortul roz din Miami, nu mai voiam să știu de bani plini de rahat spălați la mașină, de gangsteri sau spioni. Dacă voia să mă vadă, să stea la hotel și să se poarte frumos cu Juan Martín. În fine, dacă mai ridica mâna asupra mea avea să-i pară rău.

— Vei avea nevoie de toată puterea și de limpezime pentru toate astea, Violeta. Te sfătuiesc să nu pui gura pe alcool în prezența lui Julián, m-a prevenit doctorul Levy.

Până atunci nu făcusem legătura între băutură și puterea pe care o avea Julián asupra mea.

A crezut inițial că era doar încă o amenințare, precum cele pe care le repetam de ani de zile, numai că de data asta mă susținea doctorul Levy. După două luni de rugăminți deșarte, a găsit pe altcineva să-i descâlcească haosul contabil a ceea ce numea „întreprinderile" sale, dar care consta de fapt într-o serie de tranzacții mafiote. Acel altcineva era Zoraida Abreu, tânăra amantă de cursă lungă și intenții bune cu care băusem Martini la hotelul Fontainebleau. A fost o alegere perfectă, pentru că era contabilă de meserie, era eficientă, discretă și dispusă să-l slujească din dragoste, cum făcusem și eu. Dacă eu mă luptam instinctiv cu cifrele încâlcite ale dublei contabilități, ea avea metodă și o bună cunoaștere a legilor americane; știa cum să aranjeze conturile secrete, cum să evite

impozitele și cum să spele banii. Julián o nimerise mult mai bine cu ea decât cu mine.

Parcă o văd pe regina firmei Rom Boricua, toată forme voluptuoase și coamă leonină, impunându-și autoritatea partenerilor și clienților lui Julián și ținând la distanță idilele întâmplătoare. Îmi spusese chiar ea că era metodică – o cerință a meseriei sale – și intolerantă cu risipa; părinții ei erau severi și o educaseră la o școală ținută de maici. Periodic, mă suna să-mi relateze ultima melodramă sau să-mi ceară sfatul. Era o femeie impunătoare, poruncitoare, sigură pe ea și pe părerile ei, care sunau aproape comic rostite cu un glas copilăros. Mă îndoiesc că Julián ar fi fost în stare să o domine sau să-i inspire frică; dacă s-ar fi ajuns la bătaie, l-ar fi zdrobit ca pe un gândac.

Existența Zoraidei a fost o binecuvântare pentru mine, m-a ajutat să retez ultimele legături sentimentale cu Julián.

Julián venea des în țară, în misiuni ultrasecrete legate de misterioasa comunitate germană de la Colonia Speranța. I-am zis odată că pesemne nu erau deloc ultrasecrete dacă îmi pomenea de ele în timp ce mâncam arici de mare și stridii într-o tavernă din port.

— Dar tu ești sufletul meu, Violeta, mă cunoști cel mai bine, față de tine nu am secrete.

M-am abținut să-l întreb dacă avea față de Zoraida, era preferabil să nu afle de camaraderia neobișnuită care ne lega.

Pe Juan Martín îl vedea extrem de rar. Fiul meu refuza cu amabilitate invitațiile la Miami, spunând că are de învățat, iar în capitală se vedeau cât mai puțin posibil. Și atunci evitau subiectele serioase, mai ales pe cele politice, care ar fi putut aprinde iasca aversiunii reciproce. Pentru Julián, băiatul era o eternă dezamăgire, pentru Juan Martín, tatăl său era un derbedeu vândut imperialismului yankeu.

Câștigase alegerile prezidențiale un socialist care reprezenta o coaliție de partide de stânga și pentru care fiul meu lucrase intens în campania electorală. Julián era convins că totul avea să se termine în câteva luni, nici dreapta, nici Statele Unite nu vor fi de acord; dar mi-a spus-o doar mie:

— Zi-i lui fii-tu să aibă grijă, țara asta nu va fi o a doua Cubă; se poate lăsa cu o baie de sânge.

N-a fost nevoie să-l întreb de unde știa.

S-a nimerit ca tocmai Roy, cel pe care Julián îl angajase ca detectiv particular, să-i salveze viața lui Nieves. Într-o seară fierbinte din deșertul Nevadei, Roy și-a amintit că de o săptămână nu-i mai trimisese angajatorului său nici un raport. A o spiona pe fată era o muncă plicticoasă, nedemnă de cineva pregătit pentru investigații criminale, dar banii nu erau de lepădat.

A căutat-o în van prin locurile obișnuite, inclusiv la colțurile de stradă unde Nieves se oferea trecătorilor în clipele de disperare. Nu-i spusese și asta lui Julián, bănuia că știe care era ultima soluție pentru un om în sevraj. Era convins că cineva ca el cunoștea bine lumea drogurilor, de la producție, transport, corupție și crimă, până la degradarea ultimă a dependentului. Era o ironie dureroasă că propria fiică să fie o victimă. Îngrijorat, pentru că o scăpase din ochi, a întrebat hipioții cu care fata obișnuia să umble, grupuri de tineri care hălăduiau prin locuri pustii, departe de aglomerația luminată și scăldată în șampanie de pe Strip, aflând că fusese văzută cu Joe Santoro.

Se înnoptase când a dat de Joe – fercheș, bine îmbrăcat și proaspăt ras – într-o popicărie, unde juca și bea bere cu vreo doi amici.

— Nieves? Da’ ce, sunt paznicul ei? i-a aruncat disprețuitor.

Fata nu-l mai interesa, se limita să-i furnizeze droguri tari; el nu lua așa ceva și o avertizase, a adăugat, că era un drum fără cale de întoarcere.

Roy l-a înșfăcat de braț și l-a târât la baie, unde i-a tras un picior în vintre care l-a pus la pământ, l-a ridicat de pe podeaua stropită cu urină și tocmai se pregătea să-i spargă nasul, dar Joe l-a oprit, acoperindu-și fața și a spus că Nieves era în autobuz.

Roy știa despre ce era vorba: un autobuz hărtănit și fără roți, acoperit cu graffitti, abandonat în curtea unei clădiri părăsite. Trecuse cu câteva ore înainte prin fața clădirii în care se adăposteau vagabonzii și drogații, dar nu-i trecuse prin minte să caute și în autobuz. A găsit-o pe Nieves inconștientă, prăbușită între doi băieți adormiți sau drogați. A încercat s-o ridice de pe jos, nici nu s-a uitat la ceilalți, nu erau clienții lui, dar fata nu a reacționat. I-a dat două palme, a scuturat-o ca să respire, i-a căutat fără succes pulsul; a luat-o în brațe și a fugit la mașina pe care o lăsase o stradă mai încolo. Nieves cântărea cât o vrăbiuță, era doar piele și oase.

L-a sunat pe Julián de la spital; la Miami era aproape miezul nopții:

— Fata a ajuns la fund, vino repede.

Julián a ajuns la Las Vegas a doua zi la prânz, pilotând un mic avion al unui client, și a aterizat pe un aeroport privat. Două zile mai târziu, cei doi o urcau în avion. Nieves își revenise după supradoza care mai avea puțin și o omora, dar suferea de efectele teribile ale abstinenței. Abia au reușit s-o țină, se zbătea cu o forță supraomenească, proferând măscări care ar fi atras imediat poliția dacă s-ar fi aflat într-un loc public. În avion, tatăl ei i-a injectat un sedativ care a adormit-o timp de zece ore, suficient ca să ajungă la Miami și s-o interneze într-o clinică.

Abia atunci m-a sunat Julián să-mi spună. Eu bănuiam de doi ani că fiică-mea se droga, dar credeam că lua doar marijuana și cocaină, despre care el spunea că sunt la fel de inofensive ca țigările și nu-i afectau cu nimic capacitatea de a

funcționa normal. Ignorasem realitatea, așa cum nu voisem să recunosc că Julián era alcoolic. Repetam argumentele lui: că ținea la băutură, putea să bea de două ori mai mult decât oricine și fără să se vadă, că avea nevoie de whisky ca să nu-l doară spatele etc. Nieves scăpase dintr-un pericol mortal provocat de heroină și era supusă unui riguros program de dezintoxicare și reabilitare; nu mi-a trecut prin cap că era dependentă. L-am crezut și de data asta: fusese doar un accident regretabil, n-avea să se repete, fata învățase lecția.

După o săptămână ni s-a dat voie să o vizităm la clinică. Depășise fazele cele mai rele ale abstinenței; era curată, cu părul încă umed și îmbrăcată în blugi și tricou, tăcută, cu privirile în pământ, total detașată. Am îmbrățișat-o plângând, am strigat-o pe nume, n-a avut nici o reacție, și-a ridicat ochii doar când a întrebat-o tatăl ei cum se simțea:

— M-au ales Ființele, tata, trebuie să transmit un mesaj omenirii.

Consilierul care asista la întrevedere ne-a explicat că starea de confuzie era normală în urma traumei suferite și ca efect al sedativelor.

Am rămas la Miami trei luni cât a stat internată în clinică, dar și după ce a fugit. O vizitam ori de câte ori aveam voie, la început de două ori pe săptămână pe urmă aproape zilnic. Întâlnirile erau scurte și supravegheate. Am aflat despre ororile abstinenței: angoasă, insomnie, crampe și dureri de burtă, vomă, transpirație rece, febră. O ajutau cu sedative și analgezice, apoi au lăsat-o să lupte singură.

Erau zile când Nieves părea refăcută, înota sau juca volei, avea obrajii îmbujorați și ochii strălucitori. Alteori ne implora să o ducem de acolo, spunea că o chinuiau, nu-i dădeau să mănânce, o legau și o băteau. De misterioasele Ființe n-a mai pomenit. Împreună cu Julián am

mers la câteva ședințe cu psihiatrul și consilierii, care au insistat că dragostea părintească implica și impunerea disciplinei și a restricțiilor, numai că în curând Nieves avea să împlinească douăzeci și unu de ani, când autoritatea noastră avea să înceteze.

A dispărut din clinica de reabilitare exact de ziua ei. A plecat cu hainele de pe ea și cu cei cinci sute de dolari lăsați de taică-său, în ciuda avertismentelor psihiatrului. Am presupus că se întorsese la Las Vegas, unde avea legături, însă Roy nu a dat de ea. O vreme, nu am știut nimic.

Julián a vrut să stau în vila lui cea oribilă, dar eu hotărâsem să nu mai trăiesc sub același acoperiș cu el: știam că vom ajunge în pat și pe urmă o să-mi pară rău. Am închiriat o garsonieră cu chicinetă unde aveam liniștea și singurătatea atât de necesare în perioada în care luam cunoștință de situația atât de dureroasă a fiicei mele.

Nici Zoraida Abreu nu locuia cu Julián; o instalase într-un apartament de lux în Coconut Grove, unde o avea sub ochi. Nu mi-a vorbit niciodată de ea și nu știa că ne întâlneam adesea la barul hotelului Fontainebleau; am prins drag de tânăra care era mult mai puternică decât mine.

Zoraida îl ținea din scurt, dar nu îl urmărea, îi putea citi intențiile și trădările din ochi. Pentru ea, Julián nu avea secrete. Am întrebat-o dacă nu era geloasă, mi-a răspuns râzând:

— Sigur că sunt! Nu pe tine, Violeta, tu aparții trecutului, dar dacă îl prind cu alta îl omor.

Era foarte sigură pe poziția ei de favorită pentru că era la curent cu activitățile ilegale ale lui Julián, care n-ar fi făcut prostia să o supere.

— Îl am la degetul mic, mi-a declarat.

Aștepta, cu o răbdare demnă de laudă, momentul potrivit în care să-i ceară să o ia de nevastă. Făcea tot posibilul să rămână însărcinată – el nu știa –, căci un copil ar fi fost argumentul suprem, dar încă nu reușise.

— Nu te-ar deranja, așa-i? Copiii tăi sunt mari de-acum, sunt adulți.

În cele trei luni în care m-am dedicat fiicei mele nu am rupt legătura cu José Antonio. Președintele socialist stabilise un program de locuințe de bază pentru a rezolva drama mahalalelor în care omenii trăiau în cocioabe, lipsiți de apă potabilă, canalizare și electricitate. Fratele meu s-a prezentat la o licitație publică, bazându-se pe îndelungata sa experiență și pe prestigiul de a fi perfecționat sistemul caselor prefabricate. Case Rustice era firma preferată de tinerii din clasa de mijloc, care își luau astfel cu multe eforturi prima lor casă, însă ar fi încetat să mai fie în momentul în care săracii din zonele marginale ar fi beneficiat de același lucru.

— Nu uita de prejudecata de clasă din țara asta, frățioare. Vom face aceleași case simplificate pe care le făceam pentru vacanța pe malul mării, dar de altă culoare și cu alt nume: Căsuța Mea, ce zici?

Am obținut partea leului din contract, pentru că prețul nostru era mic. Profitul avea să fie foarte modest, însă Anton Kusanovic, fiul lui Marko, care îi luase locul în ultimul an, ne-a deschis ochii: volumul uriaș avea să compenseze pierderile. Trucul trebuia să fie viteza cu care vom produce și instala casele, iar pentru asta erau necesare stimulente. Am mărit astfel instalațiile fabricilor și am început să plătim comisioane muncitorilor, pe lângă salariu, gest care a potolit sindicatul recent apărut.

La începutul anilor 70 situația în țară era dezastruoasă, criza economică și socială era profundă, guvernul era paralizat de partidele care nu se puneau de acord și de opoziția intransigentă a dreptei, gata să sacrifice orice doar să distrugă experimentul socialist. Opoziția se bucura de sprijinul CIA, mi-o spunea des Juan Martín, iar Julián găsea și justificarea: mișcarea de guerilă

trebuia distrusă. „Aici nu e vorba de așa ceva, tată, e doar o coaliție de partide de centru stânga aleasă de popor, americanii n-au ce face în țara asta”, îl contrazicea fiu-meu în rarele ocazii în care vorbeau.

Nimic din toate astea nu ne afecta pe José Antonio și pe mine; aveam de lucru din belșug, lucrătorii noștri erau mulțumiți, un adevărat miracol în ambianța de conflict neîncetat și violență crescândă, de greve și șomaj, manifestații masive în sprijinul guvernului sau al opoziției. Țara era polarizată, împărțită în două categorii ireconciliabile, nu exista dialog, nimeni nu ceda. În ciuda contractului câștigat, fratele meu și Anton Kusanovic făceau parte dintre dușmanii guvernului, ca toți întreprinzătorii, ca toți prietenii și cunoscuții noștri. Eu votam cu dreapta, imitându-l pe fratele meu. Singurii care simpatizau cu stânga erau fiul meu și Miss Taylor, care, la cei șaptezeci de ani trecuți, nu uitase ideile politice pe care le împărtășise cu Teresa Rivas și pe care rolul de soție a lui José Antonio nu le domesticise nicicum.

Juan Martín se mutase la altă universitate, cea catolică nu i se potrivea defel, acum studia jurnalismul la Universitatea Națională – „un cuib de roșii”, cum spunea taică-său. Era atât de preocupat de politică, încât abia de ajungea la cursuri. Neutralitatea mea îl scandaliza, o numea indiferență, ignoranță și complezență. „Cum poți vota cu dreapta, mamă? Nu vezi inegalitatea și sărăcia din țară?” O vedeam, dar ce puteam face, era treaba guvernului sau a bisericii, treaba mea era să le dau de lucru oamenilor mei. A fost nevoie de mult timp până să percep realitatea, Camilo. În anii critici îmi astupasem ochii, urechile și gura. Aș fi făcut la fel și în timpul îndelungatei dictaturi dacă pumnul represiunii nu m-ar fi lovit direct.

16

În perioada în care țara aluneca spre o tragedie inevitabila am petrecut trei ani pendulând între Miami, Las Vegas și Los Angeles, astfel că mare parte din experiența socialistă a țării mele mi-a scăpat. În Statele Unite informația era tendențioasă, se repeta propaganda dreptei, care ne prezenta drept o a doua Cubă. Reveneam în țară des, pentru afaceri, constatam de fiecare data cum sporeau haosul și violența, dar și cum fiul meu îmi scăpa din mână. Juan Martín devenise un necunoscut. Îmi vorbea pe un ton condescendent, de parcă s-ar fi adresat unui animal de companie, renunțase să mă îndoctrineze – eram o cauză pierdută, eram o „mumie". Cu o barbă stufoasă și plete nespălate, slab și pătimaș, era de nerecunoscut. Unde dispăruse băiatul timorat care fusese?

Nieves dispăruse și ea, luni de zile a fost de negăsit. Julián a încercat să dea de ea la Miami, apelând la relațiile pe care le avea acolo. Nici urmă. A cercetat la liniile aeriene și la cele de autobuze, fără rezultat, nume e ei nu apărea pe listele de pasageri, dar există și alte mijloace de transport. Am căutat-o și eu, în sublumea cerșetorilor, a drogaților și a prostituției de stradă, un mediu pe care Julián nu-l cunoștea: participarea sa la trafic și delincvență era la alt nivel, nu avusese de-a face cu niște zombi zdrențăroși dintr-o fundătură sinistră. Eu am făcut-o. Ce-or fi crezut despre cucoana burgheză bine îmbrăcată și disperată care întreba plângând de o anume Nieves? Am cunoscut atunci câțiva tineri care mi-au frânt inima, dar nu am făcut nimic ca să-i ajut, singurul meu scop era să obțin informații despre fiică-mea. Au fost niște săptămâni cumplite, Camilo; nimeni nu o cunoștea pe Nieves.

Așa stăteau lucrurile când Roy a sunat să ne spună că o găsise la Las Vegas. Îl zărise întâmplător pe Joe Santoro, îl urmărise și ajunsese la Nieves. Am plecat imediat împreună cu Julián.

Nieves nu mai umbla cu puținii rătăciți care reprezentau vestigiile mișcării hippy, ci „lucra" alături de tineri de ambele sexe pe faimosul Strip. Avea părul tuns foarte scurt și vopsit într-un blond aproape alb, purta un machiaj teatral și o ținută provocatoare perfect potrivită locului. Am aflat de la Roy că nu era lăsată să intre în nici un hotel sau bar mai ca lumea, trăia pe stradă, trecea de la o cameră închiriată la alta, vindea droguri, fura și se prostitua. Lunile petrecute la clinica de reabilitare din Miami fuseseră în zadar, Nieves revenise la starea dinainte, mai singură și mai disperată.

— Nu m-ar mira ca Santoro să fie peștele ei, ne-a spus detectivul.

— Jur că se va căi, a amenințat Julián, distrus.

Am tras la Caesar Palace, unde eu am împărțit camera cu Nieves, care refuzase să doarmă în apartamentul tatălui său: două dormitoare, salon, vedere panoramică asupra orașului artificial, până și un pian cu coadă de culoare albă, despre care se spunea că fusese al excentricului Liberace. Mă simțeam stânjenită în prezența ei, vinovată și rușinată. Mă vedeam cu ochii săi, judecată și disprețuită; ne tolera doar pentru ca aveam bani, însă nu puteam s-o acuz, incursiunea mea prin mediul în care se învârtea mă făcuse să simt doar o infinită milă. I-aș fi dat tot ce aveam pe lume, Camilo, să fi știut că i-ar fi de folos.

Primul lucru pe care l-a făcut la hotel a fost o baie cu spumă. M-am dus să-i duc o ceașcă de ceai, am găsit-o adormită în apa care se răcise. Am ajutat-o să lasă din cadă, i-am pus un prosop pe umeri și am văzut ca avea o cicatrice pe spinare.

— Nieves, ce ai pățit?! am strigat, alarmată.

— Nu e nimic, o zgârietură, a ridicat ea din umeri

Nu mi-a spus nimic, nici despre Joe Santoro n-am scos nimic de la ea:

— Nu l-am mai văzut de un an, m-a mințit ea în față.

Venise doar cu o sacoșă în care avea o pereche de pantaloni, niște pantofi de sport și trusa de machiaj; nu avea nici măcar o periuță de dinți. În timp ce eu stăteam cu ea (de fapt, o păzeam), Julián i-a umplut o valiza cu haine de firmă de la magazinele de lux de pe Strip. Așa înțelegea el să-și aline durerea.

Nieves a rămas cu noi la hotel aproape o săptămână, destul pentru ca Julián să spere că o va putea salva. Nu-i împărtășeam optimismul. Recunoscusem simptomele pe care le văzusem la alții: mâncărimi, insomnie, frisoane, crampe, durere de oase, greață, pupile dilatate, confuzie și angoasă. Cum nu eram atentă, cum dispărea și revenea calmă; furnizori se aflau pretutindeni, iar ea știa să-i găsească. Cred că primea drogurile chiar în cameră, ascunse în tava cu mâncare sau în hainele aduse de la spălătorie. Perioada de răgaz de la Caesar Palace s-a terminat brusc, odată ce a obținut destui bani de la taică-său; mi-a furat ceasul, un lanț de aur și pașaportul și dusă a fost.

De data asta Julián știa unde s-o găsească; împreună cu Roy și încă cineva au răpit-o, alt cuvânt nu am, la fel ca ultima oară. Nu mi-a spus, știa că n-aș fi fost de acord. Nieves se plimba pe stradă pe înserat, s-a oprit o mașină, ea s-a apropiat, crezând că era un client, Roy și celălalt au coborât simultan din mașină, i-au pus o haină pe cap și au băgat-o cu forța înăuntru. S-a zbătut ca o fiară, haina i-a atenuat țipetele și nu a intervenit nimeni, deși sunt sigură că scena a fost văzută de mulți, chiar și de poliție; pentru cazinouri și restaurante era ora de vârf.

Julián a internat-o într-o clinică psihiatrică de la marginea unui oraș din Utah, unde a fost pusă în cămașă de forță și închisă într-o cameră capitonată. Era majoră, tatăl ei nu mai avea autoritatea de a lua o astfel de măsură, dar nimic nu era cu neputință pentru el, știa mereu să-și atingă scopurile, ori cu bani, ori cu ajutorul ciudatelor sale relații, care funcționau prin sistemul favorurilor făcute și primite.

A doua zi Julián mi-a spus ce făcuse și m-a îndemnat să mă întorc cu el la Miami: Nieves nu mai avea nevoie de noi, clinica avea să-l anunțe când avea s-o externeze ca să mergem s-o luăm, până atunci ne vom fi făcut și un plan menit să o ajute, dar mai întâi trebuia să scape de dependență. Încă o dată, mă excludea din viața fiică-mii.

— Nu, Julián, vreau să fiu aproape de ea.

Ne-am certat ca de obicei, până la urmă a cedat:

— Bine, dar te duce Roy, nu vreau să mergi cu autobuzul!

Am parcurs drumul de două ore printr-un peisaj deșertic și fierbinte, în tăcere, asudând, cu toate geamurile deschise, pentru că Roy fuma țigară după țigară și ne-am fi asfixiat cu aerul condiționat pornit. Clinica era o clădire de ciment cu parter și etaj; semăna cu o mănăstire, avea o grădină mare cu cactuși și pietre și un gard din lemn și arbuști. Nu vedeai nici țipenie, doar deșertul de nisip, piatră și sare.

Ne-a primit o femeie care a spus că era administratoarea și că nu putea sta de vorbă decât cu domnul Bravo, care nu-i lăsase instrucțiuni în ceea ce mă privea.

— Dar sunt mama pacientei! am țipat gata să-i sar la beregată, precum lunaticii din clinică.

— Lasă, Violeta, hai să mergem, ne întoarcem mâine, m-a rugat Roy, luându-mă în brațe.

Mi-am afundat nasul în cămașa lui transpirată și trăsnind a tutun și am început să plâng. Am găsit două camere la o pensiune cu mic dejun, Roy m-a

trimis la duș, m-am schimbat și am ieșit să mâncăm la un restaurant pentru camionagii de pe marginea autostrăzii.

Nu ni s-a dat voie s-o vedem pe Nieves sau să vorbim cu medicii. Eu așteptam la recepția clinicii de dimineață și până mă dădeau afară, eram convinsă că fiica mea suferea. Bănuiam că era mai curând pedepsită decât ajutată. Harpia s-a milostivit de mine tot văzându-mă acolo, mă trata cu ceai și biscuiți, mă asigura că Nieves era liniștită, se odihnea și se refăcea, dar nu a vrut să-mi spună în ce condiții era ținută, dacă nu cumva era în izolare, legată de mâini sau anihilată de narcotice.

— Vai, doamnă, se poate, asta e o instituție modernă, nu suntem în Evul Mediu!

Perioada dură și îndelungată de așteptare mi-a fost alinată de un prieten neașteptat: Roy a rămas cu mine. Hai să-ți spun ceva despre el, Camilo, pentru că a fost foarte important pentru mama ta și pentru tine.

Spunea că se numește Roy Cooper, dar e posibil să fi avut alt nume, căci era un tip secretos. N-am aflat de unde era, nimic despre trecutul său, starea civilă, ocupația sau orice altceva personal, deși petreceam multe ore împreună. Julián îmi spusese că se specializase în șantaje, dar asta nu e o meserie. Era cam de vârsta mea, în jur de cincizeci de ani, și se ținea foarte bine, poate că făcea parte dintre fanaticii ăia care ridică greutăți și aleargă dimineața ca urmăriți de diavol. Avea trăsături aspre, o expresie ostilă și pielea ciupită de vărsat, dar mi se părea drăguț, vedeam o anumită frumusețe în chipul său de gladiator trecut prin multe. Mă ducea și mă lua de la clinică, mă ducea la masă, uneori la cinema, la piscină sau la bowling.

— Mai trebuie să te și distrezi, Violeta, n-o ajuți pe fiica ta dacă bocești întruna.

Povestindu-ți toate astea ai putea crede că nu-mi păsa de soarta lui Nieves, dar zilele erau lungi și înăbușitoare, rămânea destul timp după orele petrecute la clinică. Roy era singurul meu sprijin, am prins drag de el și îl admiram, deși nu prea aveam interese comune sau prea multe subiecte de conversație. Fără să mi-o propun, m-am pomenit povestindu-mi viața acestui om ciudat, care poate era un ucigaș plătit al narcotraficanților sau al mafiei.

— Știi cam totul despre mine, Roy, destule ca să mă șantajezi, dar eu nu știu nimic despre tine.

— N-am ce să-ți povestesc, sunt un tip lipsit de importanță.

— Te plătește Julián ca să mă păzești?

— Bravo m-a angajat doar ca să-i urmăresc fiica la Las Vegas, atât. Sunt aici pentru că așa vreau eu.

— Atât de mult îți place compania mea? l-am întrebat eu, făcând pe cocheta.

— Da, a răspuns el cu seriozitate.

Seara m-am dus în camera lui. Nu te speria, Camilo, nu am fost mereu o babă neajutorată, la cincizeci și unu de ani eram încă atrăgătoare și hormonii mei erau bine-mersi. N-am să-ți menționez alte relații amoroase pe care le-am avut în lunga mea viață, majoritatea scurte și prea puțin memorabile. Nu le regret, dimpotrivă, regret ocaziile pe care le-am pierdut din timiditate, grabă sau teamă de bârfe. Cea mai mare parte a vieții am fost necăsătorită și nu datoram nimănui fidelitate, însă femeilor din generația mea le era interzisă libertatea sexuală, spre deosebire de bărbați, care o considerau un drept al lor. Un bun exemplu era Julián, un infidel cronic care își permitea luxul de a fi gelos. Când l-am cunoscut pe Roy Cooper, gelozia să nu mă mai afecta, încetaserăm de mult să fim un cuplu, era rândul Zoraidei Abreu să se lupte cu el.

Te scutesc de detalii, îți spun doar că de doi ani nu mai îmbrățișasem pe nimeni și Roy Cooper mi-

a redat bucuria corpului pe care o ai când faci dragoste. De-acum eram împreună o bună parte din zi și în fiecare noapte, nu aș fi suportat săptămânile acelea dacă n-ar fi fost el. Era un companion agreabil, nu-mi cerea nimic, îmi alina tristețea și mă făcea să mă simt tânără și dorită, un cadou fantastic în condițiile date.

Nieves nu a fost externată: după șaptesprezece zile ne-au sunat și ne-au spus că „se retrăsese", asta ca să nu spună că evadase. Eu cred că dacă ar fi ieșit pur și simplu pe poarta din față n-ar fi oprit-o nimeni, pentru că Julián Bravo nu avea legal puterea de a o ține închisă într-o casă de nebuni, numai că Nieves nu știa asta. O ștersese pesemne în toiul nopții, odată diminuat efectul sedativelor și recuperată voința ei de fier; ceva mai complicat fusese să se orienteze în zona pustie și deșertică și să găsească un mijloc de transport. Lăsase în cameră un bilet pentru tatăl ei: să n-o caute pentru că nu mai voia să știe nimic de el.

M-am dus la clinică imediat ce Julián m-a sunat de la aeroportul din Miami. Cunoșteam doar sala de așteptare de la recepție și grădina bizară cu pietre și cactuși, restul mi-l imaginasem ca pe un loc sinistru în care medici falși își drogau pacienții și îi torturau punând pe ei furtunul cu apă rece și supunându-i la șocuri electrice. Psiholoaga care m-a primit s-a dovedit a fi amabilă și gata să răspundă la toate întrebările, numai că trebuia să-l așteptăm pe Julián; a doua zi aveam să vorbim cu psihiatrul care avusese grijă de Nieves. Între timp, mi-a făcut turul clinicii: și nu era vorba de celule cu gratii ca în coșmarurile mele, ci de camere private zugrăvite în vesele tonuri pastel, săli de jocuri și de gimnastică, spa, piscină încălzită, chiar și o sală de proiecție unde rulau documentare nevinovate cu delfini și maimuțe, menite să calmeze oaspeții. Nu erau numiți pacienți.

Psihiatrul ne-a primit însoțit de directoarea clinicii, o femeie din India care nu s-a lăsat intimidată de amenințările lui Julián că va da clinica în judecată pentru neglijență.

— Aceasta nu e o închisoare, domnule Bravo. Nu îi reținem pe oaspeți împotriva voinței lor, a replicat sec și ne-a explicat tratamentul de care avusese parte Nieves.

În timpul dezintoxicării, partea cea mai dură a tratamentului, fusese sedată ca să suporte mai ușor. Urmaseră câteva zile de recreere și odihnă, cu băi și masaje la spa; după ce începuse să mănânce normal, participase la ședințele de terapie individuală și de grup. Dacă la început fusese agresivă și obraznică, mai târziu se relaxase și trecuse de la ostilitate la tăcere. În fine, cu câteva zile înainte de a fugi, începuse să vorbească despre viața ei dinainte de drogurile dure. Nieves era un caz de imaturitate emoțională, a adăugat, rămăsese la vârsta de paisprezece sau cincisprezece ani, zbătându-se între iubirea și ura față de tatăl ei, o prezență omniscientă din psihicul ei, între dependența și nevoia de a se rupe de el. Părăsise clinica exact când începuse să-și exploreze traumele din copilărie și adolescență, pe care nu reușise să și le înfrunte. Julián a izbucnit, își pierduse răbdarea:

— Nu văd ce rost au toate astea! N-ați fost în stare să-mi ajutați fiica, timp și bani aruncați pe geam!

S-a ridicat și a ieșit trântind ușa. Prin fereastră, îl vedeam plimbându-se nervos pe pietrișul aleii. Eu am rămas să ascult mai departe raportul profesioniștilor; mai târziu, când am vrut să-i repet ce auzisem, nici nu m-a lăsat:

— Nu sunt doctori, sunt șarlatani! a țipat.

— N-aveai decât să constați asta înainte de a o interna acolo cu forța.

În afară de degradarea fizică provocată de droguri, fiică-mea avusese două avorturi, suferea

de malnutriție, osteoporoză și ulcer, primise și antibiotice în urma unei cistite și a unei boli venerice.

Julián a vrut să o caute iar, dar de data asta Roy a refuzat să-l ajute:

— Înțelege, Bravo, că nu mai ai autoritate asupra ei. Las-o în pace, dacă are nevoie de ajutor, știe unde să te găsească.

Frustrat și supărat, Julián s-a întors la Miami.

În ultima noapte m-am despărțit de Roy fără să facem dragoste, pentru că în odaie se afla fantoma lui Nieves, privindu-ne. Am stat treji, ținându-ne în brațe, într-un târziu am adormit pe sirena tatuată pe umărul lui de halterofil. A doua zi m-a dus la aeroport, m-a sărutat pe buze și mi-a spus că vom rămâne în legătură.

17

Ajunsă la Sacramento, m-am prăbușit în prezența lui José Antonio și a lui Miss Taylor, care mă așteptau la aeroport. În capitală am stat doar o oră înainte de a lua avionul spre sud; Juan Martín era undeva în nord cu alți studenți la jurnalism, făceau un documentar. Le-am povestit despre Nieves, l-am blestemat pe Julián Bravo pentru răul făcut fiicei mele, pentru cruzimea cu care se purtase cu fiul meu și pentru câte avusesem eu de pătimit de pe urma lui. M-au lăsat să mă descarc și să plâng în voie. După care m-au pus la curent cu situația din țară.

Pare de necrezut că habar n-aveam ce se petrecea, singura explicație este că eram obsedată de propria melodramă; politica nu-mi afecta afacerile, aveam bani să plătesc angajații și să cumpăr tot ce voiam de pe piața neagră; nu făcusem coadă la zahăr sau la ulei, asta era treaba bucătăresei. Acasă, fie în capitală, fie la Sacramento, vieţuiam departe de agitația de pe stradă. Mergeam foarte rar în centru, unde aveam parte de un trafic enervant și de oameni supărați. Aflam de manifestațiile masive de la televizor, unde aceste scene de fervoare colectivă aveau un aer mai curând festiv decât violent. Abia vedeam afișele cu soldați sovietici care târau copii în gulagurile Siberiei, pe care le lipea dreapta, sau picturile murale cu muncitori și țărani, porumbei ai păcii și steaguri, cu care umplea zidurile stânga.

Prietenii, rudele și clienții mei erau de partea opoziției, subiectul la ordinea zilei era să fie acuzat guvernul că încalcă Constituția, umple țara de cubanezi și înarmează poporul în vederea unei revoluții care va pune capăt proprietății private. Dacă președintele apărea la televizor pentru a-și apăra programul, eu schimbam canalul. Nu-mi plăcea tipul cu un aer arogant, un fițos în costume

italienești care își trădase clasa proclamându-se socialist. Și care era diferența între socialism și comunism? Era același lucru, îmi explicase José Antonio, și nimeni nu dorea să-și vadă țara transformată într-un satelit al Uniunii Sovietice. Pe fratele meu îl îngrijora criza economică – mai devreme sau mai târziu avea să ne afecteze – și imaginea proastă pe care o aveam în cercul nostru social ca urmare a contractului cu guvernul al întreprinderii Căsuța Mea. Consemnul era să sabotăm, nu să colaborăm, însă nu numai noi profitam în acest fel: aproape toate lucrările publice se realizau prin contracte private.

Juan Martín s-a întors din nord și am fost din nou împreună. Documentarul la care lucrase era despre întreprinderile companiilor americane, pe care guvernul le naționalizase, refuzând să plătească indemnizațiile pentru că profitaseră mai bine de o jumătate de secol și datorau o avere statului sub formă de impozite, așa mi-a explicat el. Eu parcă auzisem altceva, dar nu era treaba mea și nu l-am contrazis.

— Trăiești pe altă lume, mama, m-a certat Juan Martín și într-o zi, fără să-mi ceară părerea, m-a dus în niște cartiere unde nu pusesem niciodată piciorul.

Acolo trăiau posibilii beneficiari ai întreprinderii Căsuța Mea, oameni umili care și-ar fi putut poate împlini visul de a avea o casă. Până atunci, pentru mine casele acelea reprezentaseră doar un desen, un proiect, un loc pe hartă sau o construcție pentru a fi fotografiată ca model. Am străbătut zone sărace, străduțe înecate în colb și noroi, am văzut câini vagabonzi și șobolani, copii care nu mergeau la școală, tineri care nu munceau și femei îmbătrânite de prea multă muncă. Casele prefabricate au încetat brusc să mai reprezinte doar o idee bună sau o afacere: am înțeles ce puteau însemna pentru acești oameni. Pretutindeni vedeai picturile acelea cu porumbei, în oribilul stil realist

sovietic, în locuințe am văzut pe pereți, alături de stampe cu părintele Juan Quiroga, și portrete ale președintelui. Și l-am privit cu alți ochi pe arogantul acela în costume italienești.

Pe urmă am luat ceaiul în casa unui învățător, care ne-a povestit despre programul laptele și masa caldă al Ministerului Educației: pentru unii elevi era singura mâncare de care aveau parte; despre soția sa, care lucra la spitalul San Lucas, cel mai vechi din țară, unde medicii intraseră în grevă protestând împotriva guvernului și fuseseră înlocuiți de studenți medicinești; despre fiul său, care făcea armata și visa să studieze topografia, despre prieteni și vecini, oameni din clasa medie inferioară, care învățaseră la școli publice și universități gratuite, politizați și de stânga.

— Și-aș putea să te duc să cunoști lume din clasa mijlocie mai de sus, care a votat și ea cu guvernul ăsta, mama, studenți, profesioniști, preoți și măicuțe, dar și oameni pe care tu îi numești „persoane bine”; și s-a apucat să-mi enumere veri, nepoți, amici și cunoscuți cu nume aristocratice. Apropo, a adăugat pe un ton ironic, află că învățătorul la care am fost e ateu și comunist.

Câteva luni mai târziu Roy Cooper m-a sunat la birou. Nu mai știam nimic de el, credeam că mă uitase, eu mă gândeam des la el cu o nostalgie inevitabilă. N-a ocolit problema:

— Am găsit-o pe Nieves, are nevoie de ajutor. Poți veni repede la Los Angeles?

I-am spus că voi veni cu primul avion.

— Nu-i spune lui Julián Bravo, m-a prevenit.

Mă aștepta la aeroport și era de nerecunoscut: în niște blugi decolorați, sandale și pe cap cu o șapcă de baseball. În timp ce ne strecuram prin traficul dens al orașului, l-am întrebat de ce o căutase și cum o găsise pe fiică-mea.

— N-am căutat-o, m-a sunat ea. Când l-am ajutat atunci pe Bravo să o răpească, la Las Vegas,

i-am strecurat în geantă cartea mea de vizită. Mi-era milă de ea, biata fată… În munca mea am de-a face cu oameni deplorabili, dar fiica ta e o excepție.

— Care e munca ta, Roy?

— Să zicem că rezolv încurcături. Cineva are o problemă și îi dau de cap în felul meu.

— Cineva? Cine, de exemplu?

— O celebritate sau un politician, sau cineva care nu vrea să fie arestat, șantajat sau să apară în ziar. Cazul cel mai recent e al unui predicator din Texas care s-a trezit cu un cadavru în camera de hotel.

— L-a omorât el?

— Nu. Și-a adus în cameră un băiat, care a murit dintr-un șoc insulinic, a fost un accident, era diabetic. Predicatorul mi-a cerut ajutor, trebuia să evite scandalul: enoriașii săi nu acceptă homosexualitatea. Am mutat cadavrul în altă cameră, am mituit personalul și poliția, am rezolvat.

— De ce te-a sunat Nieves?

— Ea nu știe cu ce mă ocup, Violeta. M-a sunat pentru că era disperată și nu vrea să apeleze la tatăl ei, e convinsă că Bravo l-a omorât pe Joe Santoro.

— Imposibil!

Nu a mai spus nimic. Mi-am zis că în loc să-l sune pe Julián și să-i vândă informația pe bani buni, venise la Los Angeles ca să o ajute… Am ajuns într-o parte a orașului pe care a numit-o „ghetoul mexican”, cu case scunde, prăvălii cu firme scrise în spaniolă și birturi cu mâncare ieftină. O dusese pe Nieves în casa unei vechi prietene.

Nieves ne aștepta, s-a aruncat în brațele mele cum nu mai făcuse de o veșnicie, repetând „mami, mami”, de parcă redevenise fetița răsfățată care mi se așeza în poală să-i perii părul. Arăta mult mai bine, nu mai era doar piele și os ca ultima dată, pusese ceva carne pe ea, chipul lipsit de machiaj

arăta foarte tânăr și vulnerabil. Părul scurt, în culoarea naturală, mai avea doar vârfurile albe.

— Sunt însărcinată, mami, m-a anunțat cu glas tremurător.

Abia atunci i-am observat pântecul, ascuns sub rochia largă. Nu am apucat să spun nimic, am luat-o în brațe, nici nu simțeam lacrimile care-mi curgeau pe obraz.

Stăpâna casei, o doamnă mexicană, ne-a lăsat să ne liniștim, apoi a venit la mine și m-a sărutat pe amândoi obrajii. „Rita Linares, modistă", s-a prezentat, după care a rostit formula clasică: „Casa mea e casa ta". Locuința era modestă, din ciment, comodă, cu o grădină îngustă și acoperiș de țiglă, ca toate de pe stradă. Mobilierul, ieftin și nepretențios, acoperit de huse de plastic, un televizor uriaș, un frigider în living, plus o puzderie de decorațiuni, de la flori artificiale până la hârci vopsite de la Ziua Morților.

M-a condus într-o odaie cu un pat mare, un crucifix atârnat la căpătâi și multe fotografii pe comodă. Era camera ei, mi-a spus Nieves, ne-o ceda, ea avea să doarmă în atelier. Rita ne-a poftit la masă, ne-a servit tacos cu pește, orez, fasole și avocado. Roy și cu mine am primit bere, iar Nieves un pahar cu lapte. Am observat că o mângâia pe fiică-mea pe cap cu un gest atât de intim și de matern, că am simțit o împunsătură de gelozie.

Nieves mi-a povestit că fugise de la clinica din Utah cu complicitatea portarului, care îi spusese cum să ajungă la autostradă; făcuse autostopul oprind primul camion, apoi, trecând dintr-un vehicul în altul, ajunsese în California. Am dedus că în lunile care au urmat își câștigase viața exact ca înainte.

— Vestea bună e că nu mai ia droguri, a subliniat Roy.

Nieves mi-a mai spus că după ce a aflat că e însărcinată s-a hotărât să păstreze copilul și astfel

să scape de dependență. Ce nu făcuseră tratamentele scumpe prin care trecuse a făcut dorința de a aduce pe lume un copil sănătos. Lupta o ducea fumând și luând marijuana, bând multă cafea și îndopându-se cu dulciuri.

— O să ajung obeză, a râs.

— Trebuie să mănânci pentru doi, a contrazis-o Rita, punându-i încă un taco în farfurie.

Când Nieves se pomenise fără nici un ban, negăsind de lucru, nemaifăcând trafic de droguri și nemaicăutând clienți, apelase la programele bisericilor și la refugiile pentru femeile fără locuință, unde putea dormi noaptea, dar la șapte dimineața trebuia să plece, și pe măsură ce sarcina avansa era din ce în ce mai rău. A găsit într-o zi cartea de vizită de la Roy și l-a sunat la Las Vegas. Ca să-l încerce, l-a întrebat de Joe Santoro, dar Roy nu știa nimic și asta i-a dat încredere. „L-au omorât cu un glonț în ceafă", îi spusese ea, o aflase prin misterioasa rețea de informații a traficanților. Roy o asigurase că nu avea nici o legătură cu asta, nu era un asasin plătit, nu mai știa nimic de peștele ei și nici de Julián Bravo. După care s-a oferit să-i trimită bani.

— Nu de bani am nevoie, ci de un prieten… Nu-i spune tatei unde mă aflu.

Roy nu a stat pe gânduri. Obișnuit să rezolve încurcături, a plecat la Los Angeles unde a găsit soluția: se născuse în acest oraș, îl cunoștea bine și avea prieteni, cunoștințe și destui clienți de la Hollywood pe care îi scosese din felurite belele. Mai avusese și un tată vitreg mexican cu care locuise în cartierul imigranților latino, vorbind spaniola și învățând să se bată. Los Angeles este al doilea oraș din lume cu cel mai mare număr de mexicani.

— Aici nu mă va găsi nimeni, mami, a spus Nieves.

— Dar de cine fugi tu, pentru Dumnezeu?

— De tata. El l-a omorât pe Joe Santoro.

— Cum îl poți acuza de așa ceva, Nieves, e o faptă monstruoasă!

— Nu zic că el a apăsat pe trăgaci, dar cred că a dat ordinul; știi că e în stare de orice. Mi-e frică de el.

— Niciodată nu-ți va face rău, te adoră!

— Ai memorie slabă, mami. Dacă mă găsește va încerca iar să mă țină sub control, nu voi avea liniște…

Rita și Roy au ieșit în curte să fumeze, am rămas doar noi două.

— Nu mă întrebi cine e tatăl copilului?

— E copilul tău, e tot ce contează… Presupun că e tânărul acela, cum îl chema, Joe Santoro?

— Nu, imposibil. Chiar nu știu, poate fi oricine. Nu știu nici când se va naște, am avut ciclu neregulat.

— Din cauza drogurilor?

— Posibil, se întâmplă. Moașa care mă ține sub control crede că se va naște în octombrie. Dar știi ceva? Vreau să fie cât mai târziu, să mai stea în mine o vreme, vreau să mă odihnesc aici, în casa Ritei, și să dorm, să dorm…

José Antonio a preluat și treburile mele și am rămas la Los Angeles. Despre situația lui Nieves știau doar el, Josephine și Juan Martín, dar i-am rugat să păstreze secretul. Julián Bravo a venit cu „misiunile” sale la Colonia Speranța, dar i-au spus că eram într-o croazieră pe Mediterana. S-o fi mirat că o croazieră dura cu lunile, dar nu a insistat: nu avea nevoie de mine, prefera să nu mă vadă. Se zvonea că umbla cu o junăcu peste douăzeci de ani mai tânără decât el, pe care o prezenta drept logodnica sa; am dedus că nu era vorba de Zoraida Abreu, n-ar fi luat-o cu el. Am aflat mai târziu că era o anume Anushka.

Șederea în căsuța din cartierul mexican a fost pentru mine una dintre cele mai plăcute perioade din viața mea, o vacanță de o mie de ori mai

plăcută decât orice croazieră pe un vas de lux, timp în care am recuperat în fine iubirea fetei mele, pe care o pierdusem în timp. Dormeam în același pat, la început am fost jenată de contactul fizic pe care nu-l mai avusesem cu ea de atâția ani, apoi m-am obișnuit. Mă trezeam lângă ea, cu brațul ei pe piept, o senzație fericită, dulce și tristă, căci nu avea să dureze.

Roy Cooper venea des de la Las Vegas și de unde îl purta bizara sa meserie de aranjor de încurcături. Trăgea la un motel din apropiere, fiindcă la Rita nu avea unde dormi și, ca să-l citez, acolo aerul era saturat de estrogen, dar ne scotea pe toate trei să mâncăm la un restaurant mexican sau chinezesc, ne ducea la plajă sau la cinema. Alegea filme de acțiune, cu bătăi și sânge, dar le suporta și pe cele romantice pe care i le impuneam noi. Mă invita la motel peste noapte, mă duceam fără să le dau celor două explicații inutile, care nu le-ar fi plăcut.

Rita Linares venise în Statele Unite pe jos, prin deșertul Sonora, când avea doisprezece ani, pe urmele tatălui ei; trăia – fără situație legalizată – de mai bine de treizeci de ani la Los Angeles și îl cunoștea pe Roy de o viață:

— Era singurul băiat alb de la școală. Să fi văzut dumneata, Violeta, cum îl băteau ceilalți, asta până a învățat să dea și el.

Era văduvă, copiii trăiau în alte state, se adunau doar de Crăciun și Anul Nou; se simțea singură, de aceea o primise pe Nieves când Roy o rugase să găzduiască vremelnic o fată însărcinată și fără familie; o făcuse fără să ezite, avea nevoie de companie și de cineva de care să aibă grijă.

În ultimele săptămâni de sarcină Nieves se bronza în grădină, era voluminoasă, epuizată și somnolentă. Rita și eu coseam lângă ea, vorbeam de viețile noastre și de-ale altora, de telenovele, de țara mea și ea de-a ei. Am întrebat-o dacă fusese vreodată îndrăgostită de Roy Cooper și mi-a

răspuns scandalizată că era femeia unui singur bărbat, „Odihnească-se în pace”. În bucătărie, ca să nu ne audă Nieves, vorbeam despre ea; ca și mine, Rita abia aștepta să se nască bebelușul, îi pregătise leagănul și îi cosea hăinuțe.

— Deie Domnul să rămână aici cu mine. Singura mea nepoțică e la Portland, cu părinții, aș fi atât de fericită să-i am pe Nieves și pe copil aici…

Dar mi se părea absurd ca fiică-mea să rămână la Los Angeles, trebuia să vină în țară, familia avea să o ajute. Nieves trăise tot timpul de pe o zi pe alta, urmându-și impulsurile și steaua cea bună, fără planuri, scopuri sau proiecte. Semăna și aici cu Julián. O întrebam uneori ce avea de gând să facă după nașterea copilului, dar răspundea evaziv:

— Nu e nici o grabă, viitorul e plin de surprize.

Ceva tot hotărâse: numele copilului. Camila, dacă era fetiță, Camilo, dacă era băiat.

În a treia vineri din octombrie, Nieves s-a trezit în zori spunând că o doare capul; după două ore și la a treia ceașcă de cafea neagră – după ea, remediul universal al tuturor durerilor –, s-a ridicat și i s-a rupt apa. Rita l-a sunat pe Roy, care întâmplător se afla pentru o săptămână în oraș, și în scurt timp eram cu toții la maternitate. Nieves nu avea contracții, se plângea doar de o durere de cap insuportabilă.

Am așteptat o vreme până să fie examinată: avea o tensiune arterială uriașă. Tot ce a urmat a fost atât de confuz, încât orele și zilele se topesc într-o singură noapte lungă, cu imagini fragmentate, un caleidoscop de chipuri, coridoare, lifturi, halate albe și albastre, miros de dezinfectant, ordine, seringi, mâna mare a lui Roy Cooper pe brațul meu. Eclampsie, au spus. Nu auzisem niciodată acest cuvânt.

— Sunt bine, mami, a șoptit Nieves, cu ochii închiși și mâna la frunte, ca să se apere de lumina

orbitoare a becurilor din tavan.

Cu ea pe targă medicii au alergat spre o ușă; noi am rămas singuri pe un coridor rece.

Ne-au spus că făcuseră tot posibilul să o salveze, dar nu au putut controla tensiunea; făcuse convulsii, leșinase, intrase în comă. Apucaseră să-i facă cezariană și să scoată bebelușul; lui Nieves îi cedase inima și murise după câteva minute. Îmi pare atât de rău, Camilo, aș fi vrut să apuci să stai la pieptul mamei tale ca să-i simți mirosul, căldura, atingerea mâinilor și s-o auzi spunându-ți pe nume… Am așteptat, cât? O eternitate. La un moment dat o infirmieră mi-a pus în brațe un prunc învelit într-o păturică albă, cu o bonetă albastră pe cap.

— Camilo, Camilo… am murmurat printre lacrimi.

Micuț, zbârcit, ușor cât un pachet de vată, abia respirai.

— Sunteți bunica, nu-i așa? Nepoțelul e bine, dar trebuie să-l vadă pediatrul și să-i facă analizele necesare, a spus femeia.

Trebuia să rămâi sub observație în secția nou-născuților, unde te puteam vedea; nu mult, câteva zile, erai subponderal, aveai icter, nimic grav, de obicei trece de la sine, totuși… Infirmiera m-a lăsat să te țin câteva minute doar, apoi te-a luat.

Ni s-a adus suc de mere, Roy mi-a dat o pastilă, am înghițit-o, bănuiesc că era un calmant. Încă nu asimilam cele petrecute, nu înțelegeam explicațiile, întrebam de Nieves de parcă nu auzisem că murise. Cineva care s-a prezentat drept preotul spitalului ne-a condus la o capelă mică, o cameră îmbrăcată în lemn de culoare deschisă și lipsită de imagini religioase, luminată prin vitralii, unde aștepta Nieves ca să ne luăm rămas-bun.

Ziceai că doarme. Senină și mai frumoasă ca oricând, cu chipul delicat cu piele aurie și gene de păpușă încadrat de părul de nuanța mierii cu vârfurile albe. Roy a spus că se duce să completeze

actele, a luat-o și pe Rita, a plecat și capelanul, am rămas să vorbesc cu fata mea fără martori. Acolo, cu inima frântă de durere, i-am promis lui Nieves că-ți voi fi mamă, tată și bunică, o mamă mult mai bună decât fusesem pentru ea, un tată corect și plin de abnegație de care fusese lipsită și cea mai bună bunică din lume; că voi trăi anii pe care ea nu i-a avut pentru ca tu să nu fii niciodată orfan, că-ți voi da atâta dragoste, că-ți va ajunge să dai și altora. Îi spuneam toate astea plângând, îi promiteam atâtea altele, ca să plece liniștită.

Povestindu-ți acum, Camilo, simt aievea durerea de atunci, e o durere care revine cu tenacitate și mă atacă pe neașteptate. Nu există durere mai mare pe lume, nici nu poartă un nume. Bine, știu, știu, nu trebuie să mă plâng, moartea fiicei mele nu a fost o pedeapsă, doar o statistică: e suferința cea mai veche și mai comună a omenirii, pe vremuri nimeni nu spera să-i trăiască toți copiii, mulți mureau de mici, mor și acum în multe părți ale lumii, dar asta nu te alină când mama ești chiar tu. Eram golită pe dinăuntru, o rană sângerândă, nu-mi ajungea aerul, oasele parcă-mi erau de ceară, sufletul mi se dusese departe. Și lumea continua să existe de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat; trebuia să mă ridic, să merg, să vorbesc, nu, nu mi-am pierdut mințile, uite că beau apă, dar parcă am nisip în gură, ochii îmi ard, dar fata mea e rece, ca o sculptură în alabastru, nu-mi va mai zice niciodată mami, va lăsa un gol imens, doar amintirea râsului, grației, revoltei și martiriului ei.

M-au lăsat câteva ore cu Nieves în capela pustie. Lumina zilei s-a stins în vitralii, cineva a aprins niște becuri în formă de lumânări, mi-a dat o cană cu ceai, dar n-am avut putere să o țin în mână. Am stat două ore de vorbă cu fiica mea, am apucat în sfârșit să-i spun tot ce nu-i spusesem cât timp trăise, cât o iubeam, ce dor îmi fusese de ea atâția ani. I-am spus adio, am sărutat-o, i-am cerut iertare pentru toate păcatele comise prin omisiune

sau neglijență, i-am mulțumit pentru că existase, i-am promis că va trăi în inima mea și în cea a fiului ei, am rugat-o să nu mă părăsească, să vină la mine în vis, să-mi dea semne, să se reîncarneze în fiecare fată frumoasă de pe stradă și să-mi apară în gând în bezna nopții și în lumina orbitoare a amiezii. Nieves, Nieves…

Într-un târziu, Rita și Roy au venit să mă ia, m-au ajutat să mă ridic, m-au îmbrățișat strâns, transmițându-mi căldura prieteniei. Ne-am luat rămas-bun de la Nieves cu un sărut pe frunte, am ieșit. Afară era întuneric.

Două zile mai târziu, pe când tu erai sub observație la spital, mama ta a fost incinerată. Înțelege, Camilo, că nu puteam să o las la Los Angeles, departe de familia și țara ei. Cenușa ei a rămas la mine până când am reușit să o îngrop în locul alor noștri din cimitirul din Nahuel. Unde voi fi și eu lângă ea.

Încă o dată, Roy Cooper m-a ajutat în clipele cele grele. În orice logică normală, de copil ar fi trebuit să mă îngrijesc eu, însă Roy mi-a deschis ochii, prin naștere, nepotul meu era cetățean american, deci autorizația pentru a-l scoate din țară ar fi luat mult timp. Neavând tată și mamă, soarta avea să-i fie decisă de un judecător de minori, demers de lungă durată, perioadă în care pruncul avea să stea într-un cămin desemnat de autoritatea pentru minori. N-a apucat să termine, că am luat-o razna: eram gata să te fur din spital și s-o șterg, aveam să apelez la Julián Bravo ca să te fac pierdut în sudul lumii, capacitățile sale de a păcăli legea erau infinite…

— Nu va fi nevoie. Îl înregistrăm pe Camilo ca fiu al meu, m-a întrerupt Roy.

— Cum?

— Imaginează-ți că am avut o scurtă relație cu Nieves; îmi recunosc paternitatea și accept responsabilitatea economică; la dorința expresă a

mamei, copilul nu-mi va purta numele, a cerut să se numească Camilo del Valle, numele Bravo iese din discuție. Înțelegi?

— Nu.

— Eu hotărăsc soarta copilului pentru că sunt tatăl său. Pot să-l încredințez bunicii, o autorizez să-l ducă în țara ei. Uită de Julián Bravo.

— Spune drept, ești tatăl lui Camilo?

— Doamne ferește, ce-ți trece prin cap! Cum poți să-ți imaginezi așa ceva?

— Și atunci, cum…

— Nu ți-am zis că îmi câștig pâinea rezolvând problemele altora? E și asta una.

Iată de ce Roy Cooper apare ca fiind tatăl tău în certificatul de naștere. A apărat-o pe mama ta în ultimele ei luni de viață și s-a pretat la înșelăciunea asta din dragoste pentru mine și pentru ea, a fost o minciună din compasiune. Planul lui a făcut să te pot scoate fără probleme din Statele Unite și apoi să te înscriu aici în registrul civil, de aceea ai dublă cetățenie.

Am putut să te iau de la spital când aveai șapte zile și am plecat cu tine în brațe. Nu mai aveai culoarea gălbenușului de ou din cauza icterului și ți se stabilizase greutatea. Nu te născuseși prematur, mi-au spus, deși așa păreai. Erai mic de tot, urât, chel, palid, clăpăug și mut, abia te mișcai și nici măcar nu plângeai.

— Pe șoricelul ăsta să-l ții la soare și să-i puneți muzică latino, a zis Roy în glumă, dar a avut dreptate.

Așa că am rămas la Rita pentru că nu se punea problema să călătorești prea repede și am purces să te înzdrăvenim. N-aveai putere nici să tragi din biberon, ceea ce mă isteriza, însă minunata de Rita a avut ideea să-ți dea lapte cu pipeta, ore în șir. Sfântă femeie!

Și bunicul tău, Julián? Ce rol a avut? mă poți întreba. L-am sunat să-i spun ce se întâmplase,

trebuia să știe, și atunci l-am auzit pentru prima dată plângându-și fiica adorată, amuțit. Când și-a recăpătat glasul nu mi-a cerut amănunte, ci și-a oferit ajutorul: nimic nu-i va lipsi acestui nepot cât timp va trăi el, a promis. Nu i-am spus că vei fi în grija mea și că nu aveam nevoie de nimic, ar fi fost o cruzime din partea mea. Dar i-am povestit cum trăise Nieves după ce fugise de la clinica din Utah și i-am explicat rolul jucat de Roy Cooper.

— Roy? Dar ce treabă are el cu fata mea?

— Nieves a apelat la el. S-a purtat ca un tată.

— Tatăl lui Nieves sunt eu!

— Nu știu ce a fost între voi, dar nu a vrut să știi nimic despre ea și despre sarcină.

— Aș fi ajutat-o…

— Îți spun doar că în ultimele luni a fost liniștită, nu s-a drogat, a fost bine îngrijită de o prietenă mexicană și copilul e sănătos. Dacă vrei să-l vezi, vino la Los Angeles; plec în curând și-l iau acasă, unde îl vom crește cu toții.

Nu a putut veni, te-a cunoscut după câteva luni la Sacramento, însă i-a trimis un cec lui Roy, alături de un bilet cu mulțumiri. Livid, Roy a făcut bucăți cecul.

Cu pipeta cu lapte, cu soarele și cu rumbele, *rancheras* și *joropos* transmise la radio, șoricelul s-a înzdrăvenit, după șase săptămâni ne luam rămas-bun de la Roy Cooper și Rita Linares, care făcuseră atâtea pentru noi, și plecam acasă. Un bebeluș îți înghite tot timpul, îți soarbe energia, somnul și liniștea mentală, poate fi un inconvenient serios pentru o femeie de cincizeci și doi de ani, câți aveam eu pe atunci, însă tu m-ai întinerit. M-am îndrăgostit de tine, Camilo, iar asta m-a ajutat să te cresc și a transformat doliul după fiica mea în sărbătoarea vieții nepotului meu.

18

Facunda mi-a povestit că reforma agrară dusese la exproprierea mai multor moșii din zona Santa Clara, printre acestea și a familiei Moreau, dar neamul Schmidt-Engles scăpase. Fostul meu socru refuzase să-și vândă produsele la prețul oficial impus de guvern, închisese fabrica de lactate și brânzeturi. Vacile au dispărut, e posibil să le fi dus dincolo de graniță, așteptând întoarcerea la normalitate.

Despre Colonia Speranța circulau zvonuri neliniștitoare. Un ziarist începuse o anchetă, o numea enclavă de străini care trăiau la marginea legii, un pericol pentru siguranța națională, dar n-a fost luat în serios. Coloniștii nu comiseseră nici un delict dovedit, ba chiar erau admirați de săteni pentru că deschiseseră un mic dispensar gratuit și furnizau bisericii lăzi cu legume și verdețuri pentru nevoiași.

— Nu se vor atinge de ea, e protejată de militari. Acolo se antrenează forțele speciale, mi-a spus Julián cu prilejul unei veniri.

Așa am aflat că efectua zboruri private la Colonie, firește, neînregistrate nicăieri. Armata se gândea să construiască acolo o pistă de aterizare, până atunci hidroavionul lui Julián ameriza pe lac. Nu a vrut să-mi spună ce transporta pentru oamenii aceia atât de enigmatici.

Juan Martín mai avea puțin până să termine facultatea. Fusese ales președintele federației de studenți; umbla cu un poncho indian, era pletos și bărbos, urmând moda tinerilor de stânga. Apărea des la televizor ca reprezentant al studențimii, dar deși ideile sale erau revoluționare, tonul era conciliator. Atrăgea atenția asupra manevrelor fasciste ale opoziției, însă în același timp denunța și tacticile grupărilor de extremă stângă, la fel de pernicioase. Ceea ce i-a atras dușmani și din

propria tabără. Se trăia la extremele patimii politice, nimeni nu pleca urechea la vocile raționale care îndemnau la dialog sau negociere.

La unsprezece luni după nașterea ta, un puci militar a răsturnat guvernul într-o baie de sânge, exact cum pronosticase Julián Bravo încă de la alegerea președintelui socialist. Venirile sale în țară au devenit atât de frecvente, că ai fi zis că se mutase înapoi. Era foarte prins în afaceri de stat – așa mi-a spus, fără a-mi da explicații suplimentare. Ne vedeam rar, eu eram la Sacramento în rol de bunică, el stătea mai mult în capitală. Dacă venea în sud, de obicei nici nu mă anunța.

Puciul a fost pus la cale exact ca un plan de război. Forțele armate și poliția s-au ridicat în dimineața unei zile de primăvară, era marți, iar la prânz bombardaseră deja palatul prezidențial, președintele era mort și țara sub conducere militară. Represiunea a început imediat. La Sacramento nu a existat rezistență, dimpotrivă, oameni pe care îi cunoșteam aplaudau din balcoane pentru că așteptau de trei ani ca eroicii soldați să salveze patria de o ipotetică dictatură comunistă; doar că se instaurase și aici starea de urgență. Soldații în ținută de camuflaj și cu fețele vopsite precum apașii din filme, ca să nu fie identificați, cât și forțele de securitate în mașini negre făceau controale prin oraș. Elicopterele zumzăiau precum bondarii, camioane grele defilau stricând pavajul și punând pe fugă câinii vagabonzi, stăpânii tradiționali ai străzilor. Auzeai sirenele poliției, țipete, împușcături și explozii. Era interdicție de circulație, liniile aeriene și-au suspendat zborurile, nu circulau nici trenurile sau autobuzele, erau controale pe șosele pentru a vâna teroriștii, partizanii și orice persoane subversive. Nu era prima dată când se vorbea despre acești dușmani ai patriei, presa de dreapta ne avertizase că era vorba de agenți ai Uniunii Sovietice care

pregăteau o revoluție armată și aveau liste cu persoane care trebuiau executate.

Comunicațiile deveniseră extrem de dificile, n-am mai putut vorbi cu Juan Martín, care se afla în capitală, nici măcar cu José Antonio, care locuia la câteva străzi de mine. În schimb, Julián, pe care-l credeam la Miami, a apărut pe neașteptate; se putea deplasa fără restricții, m-a anunțat, avea un permis special pentru că presta servicii esențiale pentru junta guvernamentală.

— Urmează instrucțiunile de la televizor, Violeta, rămâi în casă, nu te duce la birou până nu se calmează situația. Dacă vrei să dai de mine, lasă-mi vorbă la hotel.

În primele trei zile am avut interdicție totală de mișcare în toată țara: puteai ieși pe stradă doar cu un permis special sau, în caz de urgență majoră, fluturând o batistă albă. Soldații, furibunzi, împingeau cu paturile armelor oamenii în camioane ale armatei și îi duceau în direcții necunoscute, aprindeau în piețe ruguri în care ardeau cărți, documente și liste electorale, pentru că democrația fusese suspendată până la noi ordine; vom vedea la momentul potrivit dacă vom mai vota vreodată. Partidele politice și Congresul și-au întrerupt activitatea pentru o perioadă nedefinită, presa era cenzurată. Era interzis să se adune mai mult de șase persoane, numai că în cluburi și hoteluri, printre acestea și la Bavaria, lumea bea șampanie și cânta imnul național. Era vorba de cei care așteptaseră nerăbdători lovitura militară, mai ales moșierii din regiune, care voiau să-și recupereze pământurile confiscate la reforma agrară. Apărătorii regimului socialist – muncitori, țărani, studenți și în general, cei săraci – stăteau cuminți sau ascunși, mi-a explicat Julián Bravo. Pe micul ecran vedeam doar patru generali care dădeau ordine poporului, flancați de drapelul și stema țării, sau desene animate Disney. Zvonurile veneau și treceau ca purtate de un uragan, însă

erau contradictorii și imposibil de confirmat. M-am închis în casă, urmând sfatul lui Julián. Eram ocupată cu nepotul meu, care mergea de-a bușilea, voia să-și vâre degetele în prize și mânca pământ cu viermi cu tot. Așteptam întoarcerea la normalitate.

După trei zile, când interdicția de circulație s-a ridicat pentru câteva ore, Miss Taylor a venit la mine ca să-mi aducă lapte praf pentru tine, produs care lipsea de câteva luni. Dintr-odată, rafturile magazinelor erau din nou pline. Ne-am așezat în salon să bem ceaiul Darjeeling, preferatul fostei mele institutoare, și atunci mi-a spus de ce venise de fapt:

— Au năvălit în universitatea din capitală, Violeta. Au arestat profesori și studenți, mai ales de la Jurnalism și Sociologie. Se spune că pereții facultății șiroiesc de sânge.

— Juan Martín! am țipat, și ceașca mi s-a făcut țăndări pe podea.

— Fiul tău e pe lista neagră. Trebuie să se prezinte la poliție, e căutat. Ca președinte al federației de studenți, e primul pe listă.

— Unde se află?

— A venit la noi azi-noapte, în plină interdicție de circulație. Nu știu cum a reușit să treacă prin mai multe provincii. Nu a venit la tine, e primul loc unde l-ar căuta. Îl ținem ascuns, dar trebuie scos din țară.

— Numai Julián l-ar putea ajuta…

— Nu, Violeta: fiul tău pretinde că Julián e complicele militarilor și că lucrează pentru CIA, care trage sforile.

— Dar nu și-ar denunța propriul fiu!

— Nu putem băga mâna în foc. José Antonio e de părere să-l ascundem la Santa Clara, măcar pentru o perioadă. La fermă n-o să-l caute nimeni. Dar cum să-l ducem acolo? Trenurile nu merg, peste tot sunt puncte de control…

— Rezolv eu, Josephine.

Singura soluție ca să-mi salvez fiul era să apelez la Julián, care de două săptămâni era în țară. L-am convins să vină la Sacramento ca să vorbim.

— De câte ori nu i-am spus eu băiatului să aibă grijă? Și-acum tot la mine vii după ajutor. Nu e cam târziu?

— Băiatul e fiul tău, Julián!

— Uite ce e, Violeta, nu pot face nimic. Ce, vrei să-mi risc pielea? Și eu sunt urmărit. Dacă Juan Martín a putut ajunge la Sacramento în plină interdicție de circulație, o să se descurce și mai departe.

— M-am gândit să-l duc la…

— Taci, nu vreau să aud, nu vreau să știu unde se află și unde merge! Cu cât știu mai puțin, cu atât mai bine. Nu vreau să fiu complice.

— De data asta nu e vorba de tine, ci de Juan Martín. Nu vezi că sunt omorâți oameni?

— E război împotriva comunismului, scopul scuză mijloacele.

Julián Bravo era un bandit și avea o relație proastă cu fiul său, dar, după cum bănuisem, m-a ajutat, scrâșnind din dinți, să-l scot pe Juan Martín din oraș. În nici două ore mi-a adus un permis de liberă trecere semnat de comandantul zonei. Erau alte vremuri, Camilo. Acum, în mai puțin de un minut, poți afla identitatea oricui, la pachet cu toate detaliile intime ale vieții sale, dar în anii ‘70 asta cerea mult timp și nici nu era mereu posibil. Al doilea permis era pe numele Lorena Benitez, slujnică.

Treizeci și șase de ore mai târziu, de cum s-a putut circula, la șase dimineața, mi-am pus în mașină nepotul, niște haine și ceva mâncare și m-am dus să-l iau pe Juan Martín de la Casa Rustică, unde-l ascunsese fratele meu. Dacă ultima imagine pe care o aveam cu el era aceea a unui profet hirsut, ființa care mă aștepta era o femeie înaltă și slabă, cu coc pe ceafă și șorț albastru: Lorena

Benitez. În ciuda deghizării, tu ți-ai recunoscut unchiul și i te-ai atârnat de gât. Noroc că încă nu vorbeai.

N-am schimbat o vorbă până am ieșit din Sacramento, am trecut de primul control și ne-am înscris pe autostrada către sud. Soldații erau niște băieți nervoși și agresivi, înarmați până-n dinți, care au citit permisele cu o lentoare de semianalfabeți, mi-au cercetat cartea de identitate, ne-au pus să coborâm din mașină, au căutat-o minuțios, demontând chiar și scaunele, dar abia s-au uitat la presupusa slujnică. Infailibilul sistem de clase și disprețul macho față de femei au fost de partea noastră, la acel prim control și la următoarele.

L-am întrebat pe fiul meu de ce nu se predase; cei care se prezentau de bunăvoie n-aveau a se teme de nimic, așa auzisem eu la televizor.

— Pe ce lume trăiești, mamă? Dacă mă predau, risc să dispar pentru totdeauna!

— Cum adică, să dispari? Nu pricep.

— Poți fi arestat fără motiv, după care neagă că te-au arestat, nimeni nu știe nimic, te transformi într-o fantomă. Au fost omorâți studenți de la facultatea mea, au ridicat mai bine de douăzeci de profesori.

— Ceva rău tot or fi făcut ei, am repetat mașinal ce auzisem în cercul meu de cunoștințe.

— Exact ce am făcut și eu, mama, am apărat guvernul ales în mod democratic.

Drumul de la Sacramento la fermă dura două ore cu trenul, trei sau patru dacă îl parcurgeai cu mașina, dar am fost opriți de atâtea ori că ne-a luat aproape șapte ore să ajungem la Nahuel, epuizați și cu nervii în piuneze. Noroc că tu ai dormit aproape tot drumul în brațele Lorenei Benitez, o dădacă dincolo de orice bănuială.

Am ajuns cu două ore înainte de stingerea pe care nimeni nu o respecta în pustietatea asta. Torito

și Facunda ne-au primit fără comentarii, chiar dacă Juan Martín era deghizat în femeie. Cred că pricepuseră că era o chestiune de viață și de moarte. Fiul meu le-a spus pe scurt ce se petrecea în capitală și în restul țării. Santa Clara era o oază de pace.

— Trebuie să trec granița, a adăugat.

Tu, Camilo, erai flămând, însetat și cu scutecele leoarcă; ai aterizat direct în brațele Etelvinei Muñoz, nepoata cea mai mare a Facundei. Maică-sa, Narcisa, o avusese la cincisprezece ani. Fata își ajutase bunica la creșterea fraților și la treburi; era lată în spate, cu mâini dibace și chipul rotund, cu o inteligență remarcabilă pentru aspectele fundamentale ale vieții. Nu mersese la școală, abia știa să scrie și să citească, cât apucase s-o învețe Lucinda Rivas înainte de a se prăpădi.

În noaptea aceea tu ai dormit între Facunda și Etelvina, eu cu fiu-meu în patul de fier care fusese al maică-mii. Ore în șir am stat trează, pândind zgomotele de afară, așteptându-mă să apară un jeep militar sau un echipaj de poliție care să-l ia pe Juan Martín, reflectând la rolul meu de mamă, adesea ratat, pentru că eram prea ocupată cu munca și pentru că sora lui îmi acaparase toată atenția, la spiritul său idealist care îl situase în conflict cu tatăl lui încă din fragedă copilărie. Am adormit abia în zori, când m-a trezit Facunda, care ne pregătise micul dejun. Etelvina mulsese vaca cu tine călare pe un șold, iar Juan Martín îl ajuta pe Torito la grajd. Nopțile erau încă reci, roua strălucea pe frunzele copacilor, un abur albăstrui se ridica de pe pământul încălzit de soare. Aroma proaspătă și pătrunzătoare de dafin mi-a readus în minte, ca de fiecare dată, copilăria petrecută la Santa Clara, un loc veșnic sacru pentru mine. N-am ieșit toată ziua din casă, deși proprietatea era destul de izolată. Într-un cufăr am găsit ceva haine lăsate de José Antonio, pantaloni, cizme și niște

veste cam mâncate de molii, dar numai bune pentru fugar.

În jurul mesei, în timp ce ne beam ceaiul și mâncam pâinea caldă, Juan Martín ne-a povestit de judecățile sumare și execuțiile arbitrare; despre arestații care mureau sub tortură; de miile de oameni ridicați de pe stradă în plină zi, sub privirile tuturor; de posturile de poliție, de garnizoanele militare, de stadioanele și chiar școlile pline de prizonieri; de lagărele improvizate pentru arestați și alte orori care mi s-au părut neverosimile, doar eram un exemplu de conviețuire democratică pe un continent devastat de tirani, dictaturi și lovituri de stat. În țara noastră nimic din ce spunea el nu se putea întâmpla, asta era propagandă comunistă! Deși atunci nu am crezut mai nimic din cele spuse de fiul meu, gândeam că un motiv serios tot o fi avut să se deghizeze în femeie, așa că nu l-am contrazis.

Pe seară, Torito a început să-și adune cele necesare pentru plecările sale.

— Tu vii cu mine, Juanito.

— Ai o armă, Torito?

— Asta, a spus uriașul, arătându-i cuțitul de măcelar bun la toate, pe care îl lua în escapadele sale.

— Mă gândeam la o armă de foc, a zis Juan Martín.

— Dar nu suntem în Far West, aici nimeni nu poartă arme, doar nu vrei să te apuci să tragi! am sărit eu.

— Nu trebuie să cad viu în mâinile lor, ai înțeles, Torito, îmi promiți?

— Promit.

— Doamne, fiule, ce vrei să spui?

— Promit, a repetat Torito.

Au plecat după ce s-a lăsat întunericul. Era o seară călduță de primăvară cu lună plină, așa că i-am putut urmări cu privirea până s-au depărtat. Am

avut presentimentul unei despărțiri definitive, dar am lepădat gândul ca să nu chem răul, cum spuneau mătușile. Torito se apropia de șaptezeci de ani, după calculele noastre, dar nu mă îndoiam că era în stare să urce munții ca să treacă o frontieră invizibilă doar cu hainele de pe el, două pături și ustensilele de bază pentru pescuit și vânat. Cunoștea vechile cărări și trecătorile cordilierei folosite doar de vechile călăuze și de unii indigeni. În schimb, Juan Martín, deși cu cel puțin patruzeci și cinci de ani mai tânăr, nu era pregătit pentru o astfel de aventură, risca oricând să fie învins de oboseală, frig sau panică, putea aluneca într-o prăpastie. Era un intelectual, nu fusese niciodată bun la sport, avea o fire prudentă, spre deosebire de sora sa. Nieves ar fi fost în elementul ei dacă ar fi trebuit să fugă de un vrăjmaș.

19

Am rămas treisprezece zile la Santa Clara așteptând vești de la cei doi, alături de Facunda, Etelvina și frații ei. Narcisa plecase după ultimul iubit, lăsându-și liota de plozi în grija mamei și a fiicei celei mari și nu mai venise, cine știe unde o prinsese interdicția de circulație. Fiecare oră era un chin, număram minutele, însemnam zilele în calendar, nu înțelegeam de ce întârzia Torito atât de mult, ar fi avut timp din belșug să ajungă și să revină de la graniță, doar dacă nu se întâmplase vreo nenorocire… Mă uitam tot timpul la drum, neliniștea mă făcea să-mi neglijez nepotul, care umbla de-a bușilea aproape despuiat printre găini și mânca pământ ca un sălbatic. Ceilalți copii erau măricei și îi enerva mucosul ăsta care se ținea după ei. Așa ai început tu să mergi, Camilo, dar eu nu am prins de veste, cum nu am auzit nici primul cuvânt pe care l-ai rostit – Tina, că nu puteai pronunța Etelvina. Și așa i-ai spus mereu.

Facunda își urma rutina dintotdeauna: vedea de grădină și de casă, făcea *empanadas* pentru a le vinde, mergea la piață, trăncănea cu cumetrele din Nahuel și aducea ultimele vești. Un contingent de soldați era încartiruit la doi kilometri de Santa Clara; ridicaseră mai mulți săteni și îi transportaseră cu camioane ale armatei, nu se știa nimic de aceștia; proprietarii își recuperaseră cu forța domeniile confiscate și porniseră represalii împotriva ocupanților, îi goneau, îi băteau, îi arestau.

Deși începuse vara, în zonă nu era picior de turist; plajele și pietele erau pustii, la fel și hotelurile – excepția era Bavaria, unde se adunau militari și funcționari ai guvernului. La Nahuel soldații au strâns cu forța un grup de tineri și i-au pus să văruiască zidurile pictate cu sloganuri politice. Unui pietar căruia îi scăpase cuvântul

„tovarăș” i-au spart mandibula – era un cuvânt interzis, laolaltă cu „popor”, „democrație” și „lovitură militară”. Termenul corect pentru asta era „pronunciament militar”.

— Bărbații care poartă barbă sau părul lung sunt arestați, bătuți și tunși zero. Femeile nu au voie să poarte pantaloni, o să arăm pământul și să rânim în grajd în fuste, a zis Facunda.

Oamenii erau speriați, nu voiau probleme; cel mai prudent era să stea închiși în casele lor. Cu atât mai mare ne-a fost mirarea când ne-am pomenit într-o zi la fermă cu un străin înalt ca un baschetbalist, cu niște picioare enorme, ars de soare, cu părul aproape alb și ochi albaștri, care se exprima într-o spaniolă de dicționar. S-a prezentat ca fiind Harald Fiske și ne-a întrebat dacă aveam telefon, fiindcă centrala din Nahuel era închisă la acea oră. Era unul dintre observatorii de păsări care veneau an de an, absolut inexplicabil, căci varietatea noastră e jalnică în comparație cu orgia de înaripate multicolore din bazinul amazonian sau din selva Americii Centrale.

Harald Fiske avea în jur de patruzeci de ani, era deșirat ca un băiețandru care crescuse dintr-odată și cu riduri premature provocate de soare. Căra un rucsac supradimensionat, trei binocluri, câteva aparate foto și un caiet gros în care făcea însemnări cifrate, ca un spion. Să vrei să te dedici păsăretului în ambianța amenințătoare a începutului de dictatură, când țara era în stare de război și până și aerul pe care-l respiram se afla sub controlul armelor era aberant. Și mai avea de gând să-și pună cortul direct pe plajă.

— E o prostie, vreți să vă omoare?

— Vin de ani de zile în țara asta, doamnă, în fiecare vară și nu am fost atacat niciodată, a insistat el.

— Acum nu mai e vorba de hoți, ci de soldați.

— Sunt diplomat.

— Nu prea știu la ce vă va folosi pașaportul dacă mai întâi vor trage și apoi vor întreba. Mai bine dormiți la noi.

— Vă dau patul lui Torito, dar dacă se întoarce, o să dormiți pe jos, s-a oferit Facunda.

Și așa a intrat el în viața noastră, Camilo. Era funcționar al Externelor din Norvegia, însărcinat cu afaceri în Olanda, unde se aflau soția și cei doi copii. Și un îndrăgostit de America Latină, pe care o străbătuse de la nord la sud în timpul concediilor, cu deosebire de țara noastră. Facunda l-a adoptat ca pe un fiu cam trăsnit, în anii care au urmat trăgea la Santa Clara de fiecare dată când venea în sud după păsările lui.

După treisprezece zile de așteptare în van, ne-am pomenit cu Yaima călare pe un catâr. Tămăduitoarea indigenă, care rezistase neatinsă de trecerea timpului decenii întregi, cedase până la urmă în fața vârstei. Nu o mai văzusem de la înmormântarea mătușii Pilar, sinceră să fiu, credeam că murise, dar în ciuda aspectului de vrăjitoare milenară era încă puternică și lucidă. Mă cunoștea de când eram la pubertate, însă nu mă luase niciodată în seamă, așa că am fost mirată că îmi aducea un mesaj pe care l-a tradus Facunda, căci spaniola ei era tot atât de precară precum știința mea într-ale idiomului ei:

— Fuchan, prietenul cel mare, a fost luat de soldați.

Facunda a căzut în genunchi, suspinând, dar eu mă gândeam la fiul meu.

— Fuchan era cu un bărbat mai tânăr. Ce s-a întâmplat cu el, Yaima?

— Pe Fuchan l-am văzut, pe celălalt nu l-am văzut. Pentru Fuchan vom face ceremonie. Anunțăm când.

Cu alte cuvinte, indigenii îl socoteau mort pe Torito.

Dacă fusese singur înseamnă că se afla pe drumul de întoarcere, ceea ce însemna că fiu-meu scăpase. Nici nu voiam să mă gândesc că Torito își îndeplinise promisiunea de a împiedica prin orice mijloc ca Juan Martín să cadă viu în mâinile militarilor. Din nou m-am gândit să apelez la Julián: cu relațiile sale precis avea să afle de soarta celor doi. Telefoanele erau ascultate, ne temeam, toți oamenii puteau fi urmăriți – ceea ce era imposibil, firește –, însă nimeni nu infirma aceste zvonuri exagerate. Era singura mea opțiune.

Julián locuia la Miami, în țara noastră nu avea o locuință fixă; când venea, trăgea la un hotel din capitală sau din Sacramento, mereu aceleași. L-am sunat la ambele de la un telefon public din Nahuel – după atâția ani tot nu aveam telefon la fermă – și am lăsat mesaj că voi reveni în aceeași seară.

— Presupun că mă suni pentru botezul lui Camilo. Naș va fi unchiu-său, nu-i așa? m-a întrebat înainte de a apuca să scot o vorbă.

Da… am bâiguit eu, nedumerită.

— Ce face unchiul?

— Nu știu… Poți veni?

— Mâine voi fi la Hotel Bavaria, am o ședință în zonă. Am să trec pe la tine.

Dialogul absurd mi-a confirmat dimensiunea violenței în care trăiam, în legătură cu care mă avertizase Juan Martín. Dacă nici Julián nu se simțea în siguranță, nimeni nu era. Propaganda opoziției predicase trei ani la rând împotriva terorii unei dictaturi comuniste; acum trăiam teroarea uneia de dreapta. Junta generalilor anunțase că era vorba de măsuri temporare, dar nedefinite până la noi ordine, când în patrie se vor restabili valorile creștine și occidentale. Încă o dată, m-am agățat de iluzia că țara noastră avea cea mai solidă tradiție democratică de pe continent, că fuseserăm un exemplu de civism în lume, că în curând vom avea alegeri și democrația va reveni. Atunci Juan Martín se va întoarce.

Julián mi-a spus că nu aflase nimic despre soarta lui Torito, însă nu l-am crezut: cu relațiile pe care le avea în cercurile cele mai de sus ale puterii, ar fi fost de ajuns să dea un telefon ca să afle cine îl arestase – poliția, siguranța sau militarii – și unde îl duseseră. În felul acesta ar fi aflat și despre fiul nostru. Era un supliciu pentru mine să-mi imaginez cum ar fi putut muri…

— Mereu te gândești la ce e mai rău, Violeta. Precis că acum dansează un tango la Buenos Aires.

Tonul glumeț pe care vorbea despre soarta lui Juan Martín mi-a întărit bănuiala că știa ceva și nu voia să-mi spună. L-am urât pentru asta.

N-avea sens să rămân la fermă așteptând vești. Mi-am luat la revedere de la Facunda, rămasă stăpână pe Santa Clara și pe ce mai rămăsese din proprietate, și am revenit la Sacramento. În ultimul moment, Facunda m-a rugat s-o iau cu mine pe Etelvina, ca să o scot de la țară, unde n-ar fi avut parte decât de trudă, sărăcie și suferință:

— Vă poate ajuta să-l creșteți pe Camilo, nu trebuie să-i dați mulți bani, dar învățați-o cât mai multe, vrea să învețe.

Au trecut de atunci patruzeci și șapte de ani, Camilo. Nu credeam că Etelvina avea să fie mai importantă decât cei doi soți ai mei și decât toți bărbații care m-au iubit.

Fratele meu avea nevoie de mine la Sacramento, era de tras ca să salvăm ce mai aveam. Junta militară cerceta amănunțit colaborarea noastră cu guvernul anterior și oprise contractul cu Căsuța Mea. Ne-au convocat în câteva rânduri în biroul unui colonel, care ne-a interogat de parcă am fi fost criminali, dar până la urmă ne-au lăsat în pace. Am pierdut mult, căci investisem în instalații și material pentru a putea realiza locuințele în timp record, dar aveam și alte afaceri. Nu mă plâng, banii nu mi-au lipsit niciodată, am trăit bine din munca mea.

Au trecut ani în care am fost chinuită de îndoielile legate de soarta lui Juan Martín, eram în doliu după fiica mea și după posibila dispariție a fiului meu. Alinarea mea erai tu, Camilo. Ai fost un pușți tare neastâmpărat, mă înnebuneai. Erai scund și slăbuț, te-ai lungit în adolescență, când trebuia să-ți cumpăr uniforma școlară cu trei numere mai mare, ca să te țină un an, și pantofi noi din șapte în șapte săptămâni. Aveai curajul mamei tale și idealismul unchiului tău, Juan Martín. La șapte ani ai venit acasă cu nasul însângerat și un ochi vânăt pentru că săriseși la un băiat mare care chinuia un animal. Dăruiai totul, începând cu jucăriile tale și terminând cu hainele mele, pe care le sustrăgeai pe furiș. „Mucosul naibii, am să te încui în casă, să te înveți minte!" țipam eu la tine, dar nu te-am pedepsit niciodată, în fundul sufletului îți admiram generozitatea. Ai fost copilul meu, nepotul meu, camaradul meu, prietenul meu de suflet. Ești și acum, de ce să nu spun.

N-am să mă întind prea mult povestindu-ți de anii lungi de dictatură, e poveste veche și bine cunoscută. De treizeci de ani avem democrație, lucrurile cele mai rele ale trecutului au ieșit la lumină: lagărele, tortura, crimele și represiunea de pe urma căreia au suferit atâția. Sunt lucruri de netăgăduit acum, numai că pe atunci nu știam, nu existau informații, doar zvonuri. Sunt și acum oameni care găsesc justificări, care cred ca a fost vorba de măsuri necesare pentru a impune ordinea și a salva țara de comunism. Dictaturi au fost în multe țări din America Latină, nu a fost la noi singura. Era perioada Războiului Rece între Statele Unite și Uniunea Sovietică, noi ne aflam în aria de influență a americanilor, care n-aveau să permită idei de stânga pe continent, exact cum îmi spusese Julián Bravo în urmă cu un deceniu. Rușii își impuneau și ei ideologia în partea de lume pe care o controlau.

La o primă vedere, niciodată țara asta nu arătase mai bine. Vizitatorii ei se minunau de zgârie-norii, autostrăzile, curățenia și siguranța care domnea, nici gând de ziduri pictate, dezordini stradale sau studenți baricadați în facultăți, cerșetori sau câini vagabonzi. Nimeni nu vorbea despre politică, era periculos. Lumea a învățat să fie punctuală, să respecte ierarhiile și autoritatea, să muncească: cine nu muncește nu mănâncă, suna consemnul. Mâna dură a regimului a pus capăt politichiei, înaintam spre viitor, nu mai eram țara sărăcuță și subdezvoltată, deveneam una prosperă și disciplinată. Acesta era discursul oficial. Totuși, în profunzime, eram o țară bolnavă. Pe dinăuntru, Camilo, și eu eram bolnavă de durere pentru fiul meu fugar, pentru Torito cel dispărut și pentru orbirea care mă împiedicase să văd condiția precară a muncitorilor și angajaților mei, sărăciți și temători.

Ne-am obișnuit să fim prudenți în discuții, să evităm anumite subiecte, să nu atragem atenția și să respectăm regulile. Ne-am obișnuit chiar și cu interdicția de circulație, care a ținut cincisprezece ani, silindu-i pe bărbații fustangii și pe adolescenții rebeli să ajungă devreme acasă. Criminalitatea a scăzut în mod serios. Crimele le comitea statul, însă puteai merge pe stradă și dormi noaptea fără teama de a fi călcat de hoți. A fost o perioadă grea pentru muncitorii care erau lipsiți de drepturi și puteau fi concediați de pe o zi pe alta; șomajul crescuse, era paradisul întreprinzătorilor. Prosperitatea unora avea un cost social enorm. Avântul economic a durat câțiva ani, apoi s-a prăbușit. O vreme, am fost motivul de invidie al vecinilor și favoriții Statelor Unite. Se vorbește despre corupție – acum se cheamă îmbogățire ilicită –, numai că pe timpul dictaturii era legală. José Antonio și cu mine am făcut bani serioși; nu mă rușinez, nu am făcut nimic ilegal, am profitat de ocaziile care se iveau. Militarii erau atotprezenți

și își luau comisionul; trebuia să-i plătești, asta era norma.

José Antonio suferise un atac de cord, stătea acasă, îngrijit de Miss Taylor, dar rămăsese președintele firmelor noastre. Cunoștea multă lume la Sacramento, avea sute de prieteni, era iubit și respectat. Experiența și relațiile sale erau indispensabile pentru a obține contracte și credite, dar treaba o făceam cu Anton Kusanovic. Încercam să ne purtăm cât mai bine cu angajații noștri, dar eram siliți să ținem prețurile jos ca să rezistăm pe o piață feroce.

— Dar cel puțin au de lucru și îi tratăm cu demnitate, Violeta, sublinia Anton.

Să păstrez echilibrul între dreptate, milă și sete de câștig mă dezgusta; în cele din urmă am reușit să-l conving pe José Antonio să vindem partea noastră din afacerea cu casele prefabricate lui Anton, iar eu să mă ocup de altceva. Era momentul ideal pentru speculații imobiliare. Mulți își vindeau proprietățile la preț de chilipir ca să plece în străinătate, unii în exil, alții pentru că detestau regimul și căutau alte oportunități economice. Se putea cumpăra ieftin și vinde scump, exact deviza tatălui meu.

M-am instalat în capitală, unde piața imobiliară – locuințe și spații comerciale – era mai diversă și mai interesantă decât în provincie. Îmi mergea bine. Oferta era mare, eu aveam ochi bun și știam să mă tocmesc; cumpăram proprietăți bine situate, chiar dacă în stare proastă, le modernizam și le vindeam cu un profit substanțial. În scurt timp am devenit o expertă în construcții, reamenajări, decorațiuni interioare și împrumuturi bancare; aceasta este baza a ceea ce numești tu averea mea, Camilo, deși în cazul meu cuvântul e prea mare, nu e nimic în comparație cu felul imoral în care s-au îmbogățit alții în acea perioadă. Miliardarii de acum.

De tine avea grijă Etelvina, erai încă prea mic să mergi la colegiul San Ignacio, cel mai bun din țară, chiar dacă era ținut de preoți. Te răsfățăm peste măsură noi două, alt copil ar fi devenit un monstru de egoism și proastă creștere, însă tu erai adorabil. Pe mine mă apăsa conștiința că îmi neglijasem copiii când erau mici, drept care recuperam cu nepotul. Încercam să stau cât mai mult cu tine, te ajutam la lecții, asistam împreună cu Etelvina la concursurile tale sportive și spectacolele de teatru (o oroare), ne petreceam vacanțele la Santa Clara, unde Facunda ne primea cu mâncărurile ei delicioase. Te lăsam doar să-l vezi pe Roy, cel plin de secrete, în Statele Unite.

Apartamentul în care am locuit mulți ani era dintre cele vechi, de dinainte ca modernitatea să reducă spațiile, să impună răceala sticlei și rigoarea oțelului. Era vizavi de Parcul Japonez; îl cumpărasem ieftin, cartierul nu mai era la modă, deși rămăseseră câteva conace și mai multe ambasade; l-am vândut la preț de aur, acolo urma să se ridice un bloc-turn de treizeci de etaje. Vilele noilor îmbogățiți răsăreau precum niște fortărețe pe coastele dealurilor, înconjurate de ziduri înalte și păzite de dulăi; zona noastră era a clasei mijlocii și a magazinelor. Aveam la intrare doi portari amabili, de zi și de noapte, gemenii Sepulveda, atât de asemănători că nu-i puteai deosebi. Apartamentul nostru ocupa întreg etajul al treilea, avea niște coridoare atât de largi și de lungi, că ai învățat să mergi pe bicicletă chiar în casă. Avea un aer de noblețe scăpătată, cu tavane înalte, parchet pe jos și geamuri bizotate, care-mi aminteau de casa mare cu camelii în care mă născusem.

La început, apartamentul era prea mare pentru noi trei, dar după câteva luni s-au mutat cu noi fratele meu și Miss Taylor, pentru că el avea probleme cu inima și la Sacramento nu se putea bucura de îngrijirea Clinicii Engleze din capitală, unde îl duceam frecvent. Ajungea pe jumătate mort

și de fiecare dată îl resuscitau în mod miraculos. Ambii detestau zgomotul, smogul toxic și traficul din oraș, drept care nu prea ieșeau; au devenit dependenți de telenovele, pe care le urmăreau cu sfințenie, alături de Etelvina și de tine. La patru ani, tu știai totul despre pasiunile omenești și puteai repeta dialogurile cele mai brutale cu accent mexican. Abia așteptam să crești și să mergi la colegiu, ca să-ți mai lărgești orizontul.

Aceia au fost anii cei mai duri ai dictaturii, când puterea s-a consolidat prin violență, dar, exceptând incertitudinea chinuitoare legată de soarta lui Juan Martín, pentru mica noastră familie au fost niște ani destul de buni. Mi-am putut ajuta fratele la bătrânețe, am refăcut prietenia strânsă cu Miss Taylor și m-am bucurat din plin de copilăria nepotului meu.

De casă se ocupa integral Etelvina (pe mine nu m-a interesat niciodată gospodăria); ea ținea cheltuielile zilnice și le superviza pe cele două angajate, cărora le-a impus să poarte uniformă. Învăța rețete de la televizor și a ajuns să gătească mai bine ca un *chef*. Miss Taylor a învățat-o rafinamentul de modă veche, căzut în uitare, pe care-l deprinsese la șaptesprezece ani de la văduva din Londra, a doua ei patroană. Nu aveam un lacheu în livrea, ca în telenovele, însă Etelvina ne-a impus ritualuri de casă mare. „Dacă avem porțelanuri fine, de ce să nu le folosim?” obișnuia să spună, și așeza masa cu lumânări și câte trei pahare. Tu știai să folosești cuțitul pentru unt și cleștii pentru crustacee înainte să-ți poți lega șireturile.

Vârsta nu mă apăsa defel. Mă apropiam de șaizeci de ani și mă simțeam puternică și productivă ca la treizeci. Câștigam mai mult decât suficient pentru a-mi ține familia și a nu mă speti cu munca; jucam tenis ca să fiu în formă, dar fără entuziasm, căci a da cu racheta într-o minge mi se părea ceva absurd, aveam o viață socială activă, cu

câte o întâlnire amoroasă care mă entuziasma preț de câteva zile și pe care o dădeam apoi uitării fără să lase urme. Iubirea mea de atunci a fost Roy Cooper, dar ne despărțeau mii de kilometri.

În felul său, Julián te iubea, Camilo. Se plictisea cu tine – nu-l condamn, copiii sunt o pacoste –, dar compensa lipsa de răbdare prin generozitate și avânt, îți făcea cadouri de șeic, care te nedumereau și aduceau haos în casă. Te-a învățat tot ce fiul său, Juan Martín, refuzase să învețe: să tragi cu arcul, să boxezi și să călărești, dar se enerva pentru că nu excelai în nici una dintre aceste activități. Ți-a cumpărat un cal, care a ajuns la fermă, în grija Facundei, unde păștea pe câmp în loc să sară peste obstacole la hipodrom.

Odată ai spus că ți-ar plăcea un cățel, iar bunicul tău ți-a adus imediat unul. În curând s-a transformat într-un dulău negru, care semăna teroare printre ceilalți locatari, deși avea o fire deosebit de blândă. Este vorba de Crispín, un doberman pincher care a fost mascota ta și a dormit cu tine în pat până te-am trimis intern la San Ignacio.

20

Patru ani am așteptat vești de la Juan Martín, întrebând pe ici, pe colo, însă cu prudență, ca să nu atrag atenția. Numele lui se afla pe lista neagră; era căutat, asta îmi dădea speranța că era în viață. Exact cum sugerase sarcastic tatăl său, fusese o vreme în Argentina dar nu ca să danseze tango, ci lucrând în presă, unde câștiga atât cât să nu moară de foame. Scria articole semnate sub pseudonim, făcuse rost de un pașaport fals și trimitea informații despre dictatura și rezistența din țara noastră în Europa, mai ales în Germania, care manifesta interes pentru America Latină și simpatie pentru miile de exilați ajunși acolo.

Ar fi putut să-mi trimită un mesaj, să-mi spună măcar că trăia, dar nu a făcut-o. Singura explicație pentru tăcerea sa, care mă făcea să cred că-și găsise moartea pe când traversase munții sau mai târziu, a fost că nu voia ca tatăl lui să știe unde se află.

Prietenii săi erau ziariști, artiști și intelectuali care-i împărtășeau ideile și neliniștile. Printre aceștia, Vania Halperin, fiica unor evrei care supraviețuiseră Holocaustului, fragilă, palidă, cu părul și ochii negri, cu un chip de madonă renascentistă. O tânără delicată, care cânta la vioară în Orchestra Simfonică și căreia nimeni nu-i putea bănui pasiunea revoluționară. Fratele ei făcea parte din organizația luptătorilor de gherilă, *montoneros*, pe care militarii voiau să o taie din rădăcină. Juan Martín s-a ținut de ea cu tenacitatea solemnă a primei iubiri, dar fata l-a respins cu blândețe, iar el a rămas mereu îndrăgostit.

Buenos Aires, un oraș sofisticat și fascinant, era Parisul Americii Latine, avea o viață culturală exuberantă, cel mai bun teatru și cea mai bună muzică, era casa unor scriitori cunoscuți în toată lumea. Juan Martín își petrecea serile în vreo

mansardă, alături de alți tineri, discutând filozofie și politică în jurul unor sticle de vin ieftin, amețit de fumul de țigară și de pasiunea revoluționară. Barbă nu și-a mai lăsat, spre deosebire de camarazii boemi, pentru că trebuia să semene cu poza din pașaportul fals. Retrăia vremurile euforice din perioada universității, le povestea celorlalți despre guvernul de stânga, trezirea societății, iluzia puterii în mâinile poporului. Zic iluzie, Camilo, pentru că realitatea a fost diferită, și înainte, și acum. Puterea economică și militară – cea care contează – a fost mereu în aceleași mâini; aici nu am avut o revoluție rusă sau cubaneză, am avut doar un guvern progresist, așa cum sunt și în Europa. Dar ne aflam în emisfera greșită și într-un timp defazat, de aceea am plătit un preț atât de mare.

Fiul meu începea să prindă rădăcini în orașul acela magnific, când și acolo s-a dezlănțuit teroarea unei lovituri militare. Comandantul-șef a declarat că pentru a restabili siguranța în țară vor muri atâția câți vor fi necesari, cu alte cuvinte, impunitate absolută pentru escadroanele morții. Mii de oameni au fost ridicați și au dispărut, la fel ca în țara noastră și ca-n altele, sau au fost torturați și uciși, iar trupurile lor nu au fost niciodată găsite. În prezent se știe, Camilo, de infama Operațiune Condor, creată în Statele Unite pentru a impune dictaturi de dreapta pe acest continent și a coordona strategii crunte menite a stârpi disidenții.

Represiunea din Argentina nu a avut loc într-o singură zi și nici nu a fost un război pe față, ca la noi, ci a fost un război murdar, care s-a infiltrat insidios în toate straturile societății. Exploda o bombă într-un teatru de avangardă, un deputat era ciuruit de gloanțe în plină stradă, era găsit cadavrul schingiuit al unui lider sindical. Se știa unde se aflau centrele de tortură, începeau să dispară artiști, ziariști, profesori, lideri politici și alți suspecți. Femeile își căutau în zadar bărbații,

mamele au început să defileze purtând pe piept fotografiile fiilor și fiicelor dispărute, apoi au ieșit și bunicile, pentru că pruncii tinerelor care născuseră în închisoare dispăruseră la rândul lor în hățișurile adopțiilor ilegale.

Cât din toate acestea știa Julián Bravo? Până la ce punct participase? Știu că fusese antrenat la Școala Americilor din Panama, laolaltă cu ofițerii însărcinați cu represiunea din țările noastre. Se bucura de încrederea generalilor pentru că era un pilot excepțional; presupun că experiența, curajul și lipsa de scrupule i-au deschis ușile puterii. Odată, cu un whisky în mână, a devenit cam prea vorbăreț și mi-a mărturisit că uneori pasagerii avionului său erau deținuți politici, transportați încătușați, drogați și cu căluș la gură.. Dar mi-a jurat că niciodată nu îi aruncase el însuși pe nefericiții aceia în mare, asta o făceau piloții militari din elicoptere.

— Li se spune zborurile morții, a adăugat.

Mai întâi au ridicat-o pe Vania Halperin. Au așteptat să termine concertul de Vivaldi la teatrul Colon și au arestat-o în cabină, sub privirile membrilor orchestrei:

— Veniți cu noi, domnișoară, nu vă speriați, e un procedeu de rutină. Nu aveți nevoie de vioară, vă aducem înapoi.

Loviturile au început să curgă în mașină. E posibil să fi vrut să afle detalii despre fratele din gherilă, dar familia nu mai avea vești de luni de zile. Muzicienii care asistaseră la scenă i-au anunțat pe părinții Vaniei, iar ei au dus vestea mai departe și au purces la calvarul încercării de a o salva. Ultima informație a fost că cineva o văzuse la Școala Superioară de Mecanică a Marinei de Război, folosită drept centru de tortură.

Apoi au fost sechestrați doi membri ai grupului de boemi, restul s-a risipit rapid. Editorul unui ziar la care colabora Juan Martín i-a dat întâlnire într-o

cafenea și l-a prevenit că niște agenți ai Securității întrebaseră de el la redacție.

— Pleacă repede cât mai departe, l-a sfătuit, însă fiul meu voia să afle unde se afla Vania, să răstoarne cerul și pământul ca s-o salveze.

Numai că seara, venind acasă, a zărit una dintre inconfundabilele și temutele mașini negre așteptându-l. A luat-o înapoi, fără grabă, ca să nu atragă atenția. Nu a apelat la prieteni, ca să nu-i implice.

În noaptea aceea a dormit ghemuit printre mormintele cimitirului Recoleta, iar a doua zi s-a dus la un cămin al misionarilor belgieni. Biserica Catolică colabora cu represiunea, chiar și cu infamele zboruri ale morții, însă erau și preoți și măicuțe care erau de partea victimelor (mulți aveau să plătească cu viața). Belgienii l-au găzduit câteva nopți. I-au promis că vor încerca să dea de urma Vaniei Halperin – aveau liste cu persoane sechestrate, cu datele și fotografiile acestora – însă el nu trebuia să se expună: legătura sa cu Vania avea să iasă la iveală, era doar o chestiune de timp. Singura speranță, i-au mai spus, era să ceară azil într-o ambasadă; terorismul de stat era coordonat internațional, iar dacă el figura pe lista neagră din țara sa, precis că se afla și pe cea din Argentina.

Juan Martín avea o relație care avea să se dovedească fundamentală: o femeie care era atașat cultural la ambasada Germaniei, cea căreia îi dădea articolele care ajungeau în țara ei. Deși poporul german primise și adăpostise mii de refugiați de pe continentul nostru, guvernul sprijinea în mod discret dictaturile din Conul Sud al Americii Latine din rațiuni comerciale și poate ideologice – lupta împotriva comunismului. Ambasadorul era prieten bun cu unul din generalii Juntei, însă această doamnă îl simpatiza pe fiul meu. Cum nu-l putea găzdui la sediul ambasadei, l-a dus cu mașina la cea a Norvegiei.

Acolo a petrecut Juan Martín cinci săptămâni, dormind pe un pat de campanie într-un birou și așteptând vești despre Vania Halperin. Își imagina calvarul prin care trecea fata, interogatoriile, bătăile, violurile, câinii dresați, șocurile electrice, șobolanii… Dacă nu-l descopereau pe fratele ei, era posibil să-i aresteze părinții și să-i tortureze sub privirile ei.

După treizeci și trei de zile, un misionar belgian a venit la ambasadă aducând vestea că trupul tinerei fusese descoperit la o morgă. Era ea, părinții o identificaseră. Devastat de durere și de ideea de a trăi fără ea, Juan Martín a plecat în Europa cu actele false procurate de ambasadă.

Și atunci, pe când era în siguranță în Norvegia, am primit o vizită neașteptată: Harald Fiske, ornitologul pe care-l cunoscusem la Santa Clara, îmi aducea vești și un bilet pe care fiul meu îl scrisese înainte de a pleca la aeroport împreună cu un funcționar al ambasadei. Era o misivă redactată pe un ton rece, impersonal, în care îmi spunea că în curând avea să-mi transmită informațiile necesare despre produsul care mă interesa.

— Deocamdată nu vrea ca tatăl lui să știe unde se află, a adăugat Harald.

Suportasem cu relativă seninătate și răbdare infinită cei aproape patru ani de neliniște pentru soarta singurului meu fiu rămas în viață, dar când am înțeles că norvegianul îl văzuse în urmă cu doar câteva zile mi s-au muiat genunchii, m-am prăbușit pe un scaun și am început să plâng. Senzația de ușurare a fost ca o descărcare de adrenalină produsă de frică: un gol în stomac, urmat de o senzație de foc în vene. Hohotele mele zgomotoase i-au atras pe Etelvina și pe ceilalți din familie, toți s-au molipsit de plâns, urmăriți cu nedumerire de mesagerul norvegian.

Harald era de un an la post în Argentina, singur, căci divorțase, iar copiii își făceau studiile

universitare în Europa. Venise de la Buenos Aires special ca să-mi povestească despre Juan Martín, cum scăpase la timp, cum trăise la Buenos Aires până la începutul războiului murdar, când fusese silit să se ascundă, cum lucrase ca ziarist sub o identitate falsă, dar și despre prietenii săi și marea sa iubire pentru Vania Halperin. „Nu voia să plece fără ea”, ne-a spus el.

Atunci încă nu știam că cei șapte ani cât durase acel genocid din Argentina aveau să lase în urmă peste treizeci de mii de morți și dispăruți.

Încă un an a mai trecut până să-l pot revedea în sfârșit pe Juan Martín. Ajunsese în Norvegia cu inima țăndări, speriat și deprimat, dar Consiliul Norvegian pentru Refugiați, înființat după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, i-a dat întreg ajutorul. Un reprezentant l-a luat de la ușa avionului și l-a dus la garsoniera rezervată lui în centrul orașului Oslo, dotată cu tot necesarul pentru o ședere comodă, inclusiv haine groase pe măsura sa, căci plecase din emisfera sudică pe timp de vară, iar acolo era iarnă grea. Consiliul, și mai ales omul acela bun, aveau să fie colacul de salvare în primele luni: i-au dat bani, l-au îndrumat prin hățișurile birocrației ca să obțină viza de rezident și acte pe numele lui adevărat, l-au învățat să se miște prin oraș și să-i deprindă normele de conduită, l-au pus în contact cu alți refugiați latino-americani și l-au înscris la cursuri ca să învețe limba. I-au oferit până și terapie psihologică menită adaptării la noile condiții și depășirii trecutului, însă Juan Martín le-a explicat că scăpase la timp și nu se simțea traumatizat. Nu de terapie avea el nevoie, ci să muncească, nu concepea să trăiască din mila altora.

M-am dus să-l văd în Norvegia împreună cu Etelvina și cu tine, Camilo, aveai șase ani și cred că ai uitat. De când nu-l mai văzusem, fiul meu se schimbase mult; la aeroport, dacă n-ar fi venit el la

noi, cred că nu l-am fi recunoscut. Mi-l aminteam slab, deșirat și pletos, m-am pomenit cu un bărbat masiv, cu ochelari și chelie prematură. Avea douăzeci și opt de ani, dar părea de patruzeci. Un străin care m-a intimidat, dar asta doar un minut ce mi s-a părut un secol, până a venit la mine și m-a îmbrățișat strâns; lipită de lâna aspră a puloverului său, am redevenit cei dintotdeauna, mamă, fiu, prieteni.

Nu mai locuia în garsonieră, se mutase într-un mic apartament la marginea orașului și lucra pentru Consiliul Norvegian pentru Refugiați ca traducător și persoană de legătură. Venise rândul lui să-i ajute pe alți refugiați, mai ales pe cei veniți din America Latină, cu care împărtășea limba și o istorie comună.

Și-a luat o săptămână de concediu și ne-a arătat țara în care aveam să revin adesea în anii care au urmat. De fiecare dată constatam alte schimbări la fiul meu: cum a învățat norvegiana, pe care o vorbea cu un accent îngrozitor, cum s-a adaptat și și-a făcut prieteni, cum mi-a prezentat-o pe Ulla, tânăra care mi-a devenit noră și mi-a născut doi nepoți. Mai cred că a doua dragoste a fiului meu a fost opusul Vaniei Halperin: Ulla era o fată bronzată de soarele verii și de zăpada iernii, era sportivă, puternică, veselă și lipsită de complicațiile existențiale sau politice ale Vaniei.

Distanța atenuează contururile și culorile amintirilor. Am scrisori și fotografii cu familia întemeiată în Norvegia de fiul meu; mă sună și m-a vizitat în anii din urmă, când n-am mai avut putere să fac o călătorie atât de lungă, dar când mă gândesc la Juan Martín am dificultăți în a-mi aminti exact chipul sau glasul său. Anii trăiți în nordul lumii l-au îndepărtat de acest pământ, mi se pare la fel de străin precum Ulla și copiii. O duce mult mai bine în pacea țării adoptive decât în dezordinea de aici. Se spune că în Norvegia oamenii sunt mai fericiți decât oriunde pe pământ.

M-am obișnuit să-i iubesc pe Juan Martín și pe ai săi de departe, fără așteptări sau pretenții. Teoretic, tânjesc după o familie mare ca a bunicilor sau a părinților mei, cu legiuitele prânzuri duminicale care-i adunau pe toți în casa mare cu camelii și cu siguranța traiului într-o comunitate sudată, dar, cum nu am parte de ea, zic că nici nu-mi trebuie.

Treptat, demența a pus stăpânire pe José Antonio. A avut întâi o serie de atacuri cerebrale ușoare, avea inima slabă, tensiune mare, începuse să surzească, beteșuguri care s-au acumulat și l-au desprins de realitate. Simptomele au precedat diagnosticul: mai întâi se rătăcea pe stradă și uita ce-a mâncat, apoi se rătăcea în propriul apartament și uita cine era.

— Ești José Antonio, soțul meu, îi repeta Miss Taylor și îi arăta albumele de fotografii, îi povestea viața – înfrumusețată –, însă era un efort inutil, uita repede.

A prins frică de Crispín, să nu-l mănânce, deși dulăul era blând ca un iepure și îl aveam de ani de zile. Frica era aspectul cel mai dureros; îi era frică să stea singur, să nu-i ajungă banii, să nu fie dus la azil, să nu izbucnească un incendiu, îi era frică de următorul cutremur, de otravă pusă în mâncare, de moarte. Pe Miss Taylor o recunoștea, dar uneori întreba cine eram eu și de ce veneam zilnic la masă, că doar nu mă invitase. Odată a ieșit din casă în pielea goală, dar cu pălărie și baston și a luat-o pe stradă cu pași mari. L-au adus doi vecini înainte să-l vadă poliția.

— Mă duceam la bancă să-mi scot banii, să nu mi-i fure, ne-a explicat.

Dacă Miss Taylor și cu mine sufeream văzând că boala îl transforma de fratele meu într-un necunoscut, Etelvina și cu tine, Camilo, vă purtați firesc. Îi răspundeați de o sută de ori la aceeași întrebare, îl alinați când începea să plângă din senin, îi alungați spaimele. Pe tine te recunoștea,

credea că ești nepotul lui și se enerva când venea Julián Bravo în vizită și se purta ca un bunic.

Câțiva ani mai târziu a luat-o razna și câinele, Crispín. Nu ai vrut să recunoști, Camilo, dar așa a fost; și animalele înnebunesc. Se rătăcea și el prin casă, uita că mâncase, lătra în neștire înaintea unui perete, se speria de aspirator și nu mă mai recunoștea, nu mai dansa când mă vedea, ci mă mârâia.

Fratele meu a murit la optzeci de ani, după mai bine de patru petrecuți în altă dimensiune. În ultima etapă n-a mai avut pace, nici bucurie, râsul său sonor răsuna atât de rar! Îi dispăruse și orice manifestare de iubire, pentru că nici nu mai putea să o primească: se supăra pe Miss Taylor, îi respingea tandrețea, o jignea cu vorbe pe care nu le rostise niciodată. Fusese înalt și puternic, ajunsese un moș prăpădit pe care-l puteam stăpâni lesne când devenea agresiv și ridica bastonul. Ochii își pierduseră lumina și strălucirea, se purta ca un țânc prost-crescut. Josephine îl suporta cu flegma ei britanică, spunea că nu era același bărbat care o urmărise decenii la rând cu perseverența unui etern îndrăgostit și o iubise cu fidelitate. Pe acela voia să și-l amintească, nu pe bătrânul furios.

Agonia lui José Antonio a fost dureroasă pentru că îi era cumplit de frică de moarte în ultimele săptămâni. Am suferit cu toții în acele zile când abia respira, horcăia, se zbătea, se văita și striga. A fost o adevărată ușurare când, în cele din urmă, epuizat, s-a predat, numai că văzându-l țeapăn și rece, cu pielea palidă a morții, m-a izbit precum un taifun amintirea a tot ce însemnase el pentru mine și cât îi datoram. Pe ceilalți patru frați ai mei, răposați între timp, aproape că nu-i cunoscusem, însă José Antonio a fost copacul cel mare care mi-a dat adăpost și umbră de la bun început; mă luase sub aripa lui protectoare începând cu dimineața aceea de demult, când l-am descoperit pe tata mort în bibliotecă.

Un an mai târziu a fost rândul lui Josephine Taylor să plece, cu politețea și discreția ce o caracterizaseră mereu. Nu voia să deranjeze. Lupta de o vreme cu un cancer, urmare a tumorii cât portocala, credea ea. Puțin probabil, portocala îi fusese extirpată în tinerețe și de-atunci trecuse o jumătate de secol. Ar fi putut face chimioterapie, dar a decis că fără José Antonio viața nu avea sens și la optzeci și șase de ani era obosită. Parcă o văd și acum, o bătrânică de poveste, demodată, adorabilă, stând la fereastră cu o carte în poală, căci nu mai putea citi, și cu Crispín la picioare.

Cu siguranță, nu ai uitat ziua aceea, Camilo, doar ai retrăit-o în coșmaruri, când te trezeai speriat și plângând, spunând „Miss Taylor”. Te-ai întors de la școală ca de obicei: cu hainele vraiște, transpirat și ciufulit, ți-ai aruncat ghiozdanul pe jos și l-ai fluierat pe Crispín, mirat că nu-ți ieșise în întâmpinare, apoi l-ai strigat și l-ai căutat. Eram cu Etelvina în bucătărie, ne uitam la o telenovelă; ne-ai pupat grăbit și te-ai dus în salon. Era iarnă, se întunecase, în șemineu ardea focul. Acolo, la lumina flăcărilor și a unei veioze, ai văzut-o pe Miss Taylor în fotoliu. Alături, Crispín își lipise capul negru și mare de fusta ei și stătea nemișcat. Și ai înțeles.

PARTEA A PATRA
Renașterea
(1983–2020)

21

Facunda mi-a dat vestea la telefon înainte ca știrea să apară în presă, aruncată undeva în josul paginii, ca să treacă neobservată. Ea aflase de la rudele ei indigene, care continuau să folosească aceeași metodă încă din perioada cuceririi spaniole de acum cinci sute de ani: trecerea informației din gură în gură, după principiul poștalionului. Cenzura, atât de eficientă și temută, nu a putut opri vuietul. Era pentru prima dată când se vorbea de trupurile celor dispăruți, cei care nu fuseseră aruncați în mare sau dinamitați în desert, ci duși într-o peșteră din munți, care a fost astupată ermetic.

Un misionar și activist francez pe nume Albert Benoît, care trăia într-un sat izolat unde represiunea guvernului era deosebit de dură, aflase de existența acelui mormânt comun sub taina spovedaniei. Se număra printre preoții disidenți care țineau socoteala victimelor, fusese arestat și torturat de câteva ori; cardinalul îi ordonase să nu agite spiritele și să nu iasă în evidență, dar nu se supusese. Spre deosebire de Biserica Catolică din Argentina, a noastră nu colabora cu dictatura și păstra un echilibru precar între a denunța abuzurile și a-i proteja pe cei care sfidau regimul. Unul dintre asasini, un polițist din zona rurală apropiată de Nahuel, între timp pensionat, care locuia în sat, îi mărturisise lui Benoît ce făcuse, îi spusese unde se afla peștera – pe o coastă împădurită – și îl îndemnase să-și informeze superiorii ecleziastici.

Înainte de a-i spune cardinalului, Benoît a vrut să verifice mărturisirea și a pornit la drum spre sud. Cu un rucsac în spate, o busolă și un târnăcop legat de bicicletă, a luat-o în direcția indicată, evitând posturile de control ale poliției. Odată ieșit din zona populată, ora stingerii a încetat să mai fie o problemă, nu mai erau controale. A urmat o

cărare abia vizibilă, aparent nefolosită de ani de zile, iar când aceasta a dispărut înghițită de vegetație, s-a orientat cu ajutorul busolei și al rugăciunilor.

Curând a fost silit să-și abandoneze bicicleta și să continue pe jos, bine că era vară, în sezonul ploilor ar fi fost mult mai dificil. A dormit sub cerul liber, a continuat a doua zi întreagă și a ajuns la gura peșterii, astupată cu scânduri și pietre, exact cum îi spusese enoriașul.

Se întuneca de-acum, trebuia să aștepte lumina zilei. Drumul ținuse mai mult decât calculase el, puținele provizii se terminaseră, îi era foame, dar și-a zis că n-avea ce să-i strice un pic de post. Terenul era accidentat, verde, numai desiș și apă. Apa era omniprezentă, bălți, lacuri, pâraie, cascade care cădeau de pe munte, apă lăsată de ploi și de topirea zăpezii. Spre deosebire de selva tropicală, pe care o cunoscuse în tinerețe, când fusese trimis la granița dintre Venezuela și Brazilia, aceasta era rece chiar și vara; pe timp de iarnă doar călăuzele cele mai experimentate o puteau străbate.

Aerul mirosea a humus, a ciuperci care creșteau pe trunchiurile copacilor cu frunziș înmiresmat. Printre ramurile înalte vedea florile albe și roșii ale plantelor cățărătoare. Toată ziua auzise vacarmul păsărilor, țipătul acvilei și fojgăiala animalelor sălbatice nevăzute, ascunse de vegetație; la căderea nopții s-a făcut liniște.

Un sentiment de singurătate l-a copleșit în pustietatea asta și s-a rugat cu glas tare: „Aici sunt, Isuse, și iar mi-o caut cu lumânarea, căci dacă voi găsi ceea ce caut va trebui să încalc ordinul cardinalului de a sta cuminte. Mă înțelegi, sper. Nu mă părăsi tocmai acum, când am mai mult ca oricând nevoie de tine”. A adormit într-un târziu, înfrigurat, flămând și ostenit. Nu era obișnuit cu efortul fizic, singurul sport pe care-l practica era să joace fotbal cu copiii din sat, fiecare mușchi țipa de durere.

S-a trezit în zori, a băut apă, a mestecat lent ultimele migdale și s-a apucat să dea la o parte pietrele, să smulgă arbuștii și să desfacă scândurile care astupau gura peșterii, folosindu-se de târnăcop. Odată căzut ultimul obstacol, o duhoare fetidă l-a izbit din plin. Și-a scos tricoul și și-a acoperit nasul și gura. L-a invocat încă o dată pe prietenul săi Isus și a pătruns în peșteră. S-a pomenit într-un tunel scund, putea merge doar aplecat. Avea o lanternă și un aparat foto atârnat de gât. Respira anevoie, aerul era tot mai greu și duhoarea tot mai pregnantă, parcă înainta într-o criptă, dar a mers mai departe, locul se potrivea întocmai descrierii. Tunelul s-a deschis cu o boltă mare, s-a putut îndrepta. Lanterna a luminat atunci primele oase.

Amănuntele, Camilo, au devenit publice abia după câțiva ani, când povestea lui Benoît a ieșit la lumină. Nimeni nu a aflat atunci numele acestui om, nici rolul pe care l-a jucat: dacă i s-ar fi aflat identitatea, ar fi plătit scump. Cardinalul îl acoperise, invocând secretul confesiunii. Adevărul complet s-a aflat abia după ce am revenit la democrație; atunci, Benoît a relatat în scris cele petrecute, a dat publicității și fotografiile făcute atunci, plus altele, cu oasele ajunse la procuratură și la poliție, s-a făcut o expoziție, ba chiar și un film.

Cu dovezile în mână, cardinalul a acționat atât de abil, că guvernul nu a reușit să-i pună bețe în roate. Era conștient că, dincolo de autoritatea sa morală, era sprijinit de două mii de ani de exercițiu al puterii pământești: una este să arestezi preoți și măicuțe, cu totul alta, mult mai grav, ar fi fost pentru guvern să-și pună în cap ierarhia Bisericii Catolice și pe reprezentantul Papei. În anii de represiune, cardinalul învățase să acționeze cu abilitate cu scopul de a-și îndeplini misiunea propusă, adică să ajute miile de victime. Pentru

asta înființase un vicariat special și îl instalase chiar în catedrală. Cercetarea peșterii a fost efectuată de o delegație alcătuită de el, din care făceau parte un diplomat al nunțiaturii Vaticanului, directoarea Crucii Roșii, un observator din partea Comisiei pentru Drepturile Omului și doi ziariști.

Cardinalul nu mai era la vârsta la care putea urca munții, dar a venit cu secretarul său la Nahuel, unde i-a așteptat pe ceilalți, care plecaseră separat din capitală pentru a nu atrage atenția. În ciuda precauțiilor, localnicii și-au dat seama că era vorba de ceva serios dacă însuși cardinalul venea pe la ei; deși îmbrăcat civil, în ținută sport, fusese recunoscut, figura sa de vulpoi bătrân era celebră.

Prima declarație de presă a dat-o la Nahuel după întoarcerea delegației de la peșteră. Zvonul că fuseseră descoperite rămășițe omenești circula de-acum printre localnici. Facunda m-a sunat la Sacramento:

— Se spune că ar fi vorba de țăranii dispăruți care au fost ridicați la câteva zile după lovitura militară, vă mai amintiți?

Versiunea oficială zicea că fusese un accident, niște turiști care muriseră asfixiați de gazele otrăvitoare din peșteră; mai apoi s-a spus că fusese vorba de o răzbunare între partizani sau de niște delincvenți care s-au omorât între ei; în fine, presați de opinia publică, de Biserica Catolică și de faptul că toate hârcile aveau o gaură de glonț, au pus-o pe seama unor militari care acționaseră din proprie inițiativă, fără aprobarea superiorilor, în ardoarea luptei pentru a salva patria de comunism. Și vor fi pedepsiți cum se cuvine, s-a zis, socotind că lumea uită repede și va fi timp să se încurce ițele și să se șteargă dovezile.

Au fost ridicate garduri și s-a împrejmuit locul care ducea la peșteră cu sârmă ghimpată ca să fie ținuți la distanță cei care începeau deja să vină: mai întâi jurnaliști, avocați, delegații internaționale, tot felul de gură-cască nelipsiți,

apoi peregrinările tăcute ale rudelor celor dispăruți, unii veniți de departe, purtând fotografii ale victimelor. Și nu i-au putut goni. S-au instalat pe coastele muntelui și au rămas câteva zile și nopți până au fost scoase rămășițele. Autoritățile au pătruns în peștera în echipament de protecție, cu măști și mănuși, și au ieșit cu treizeci și doi de saci negri de plastic, în timp ce pelerinii intonau cântecele revoluționare ce nu se mai auziseră de ani de zile, dar nu fuseseră uitate. Incertitudinea trebuia rezolvată; își căutaseră cu anii dispăruții, sperau să mai fie în viață și să revină într-o buna zi la casele lor. Printre cei care așteptau se afla și Facunda, chinuită de artrită, dar la fel de zdravănă ca înainte.

Zarva nu s-a potolit în câteva zile, cum se sperase, așa că guvernul a ordonat o anchetă și, în cele din urmă, după câteva săptămâni, li s-a dat voie rudelor să participe la identificarea presupuselor victime. O modalitate de a le da satisfacția cerută, pentru că, de fapt, expertiza medico-legală stabilise precis cui aparțineau osemintele din peșteră, însă raportul a rămas secret până la noi ordine.

Facunda mi-a trimis vorbă și am luat trenul până la Nahuel ca să merg cu ea la garnizoană. Se simțea toamna în culorile naturii și în aerul rece și umed; în curând aveau să vină ploile. Erau convocate familiile țăranilor din zonă care fuseseră arestați și dispăruseră în primele zile ale puciului militar, între care și patru tați, cel mai mic de doar cincisprezece ani, care munciseră la moșia Moreau. Pe acolo toți se cunoșteau între ei, Camilo, nu ca acum, când agricultura e industrializată, pământul aparține corporațiilor și țăranii au fost înlocuiți de zilieri rătăcitori, lipsiți de rădăcini. Pe atunci oamenii erau înrudiți, se născuseră și crescuseră în aceleași locuri, urmaseră împreună școala primară, copiii jucaseră fotbal, apoi se îndrăgostiseră și se însuraseră. Populația se

rărise, mulți tineri plecaseră la oraș după un câștig mai bun, astfel că fiecare absență sărea în ochi. Iar bărbații care dispăruseră făceau parte dintr-o rețea de legături, aveau un chip, un nume, o familie și prieteni.

Am așteptat aproape două ore pe stradă, în șir; eram peste douăzeci de femei, unele cu copii atârnați de fuste, majoritatea se cunoșteau, erau rude sau prietene, aproape toate aveau trăsături indigene metisate, tipicul regiunii. Erau marcate de anii de muncă aspră și de sărăcie, care adăugase chipurilor o patină tragică. Purtau haine decolorate de mâna a doua aduse din Statele Unite și vândute la talcioc. Cele mai în vârstă și o gravidă s-au așezat pe jos, dar Facunda a rămas în picioare, cât de dreaptă o lăsa artrita, îmbrăcată în negru pentru doliul anticipat, cu trăsăturile pietrificate, dar nu de tristețe, ci de furie. Mai erau și doi avocați specializați în drepturile omului trimiși de cardinal și o reporteră și un cameraman de la televiziune.

Mi s-a făcut rușine de blugii mei americănești, de cizmele din piele întoarsă și de geanta Gucci, eram mai albă și mai înaltă decât toate, numai că ele n-au părut a fi deranjate de aspectul meu de femeie cu bani; m-au acceptat ca pe una de-ale lor, unite de aceeași durere.M-au întrebat pe cine căutam și a răspuns Facunda, înainte de a apuca eu să deschid gura:

— Pe fratele ei, îl caută pe fratele ei.

Și-atunci mi-am dat seama că, într-adevăr, Apolonio Toro era ca fratele meu. Avea cam aceeași vârstă cu José Antonio și fusese lângă mine o eternitate. M-am rugat în gând să nu găsim vreo dovadă că fusese asasinat, aș fi vrut să mai sperăm. Visam că Torito ducea o existență de schivnic iubitor de natură undeva în munți. Nu voiam să aflu că murise.

Un ofițer a ieșit și a lătrat niște instrucțiuni: aveam la dispoziție o jumătate de oră, nu aveam voie să facem fotografii sau să atingem nimic,

trebuia să ne uităm bine, că altă ocazie nu va mai fi, trebuia să predăm cărțile de identitate, le vom recupera la ieșire. Avocații și presa rămâneau afară. Am intrat.

În curtea garnizoanei, sub un cort, se aflau două mese lungi și înguste, păzite de doi gardieni. Nu am văzut oase, cum credeam, ci doar bucăți de haine zdrențuite și mâncate de timp, încălțări, șlapi, un carnet, portofele, toate numerotate. Am defilat cu pași înceți prin fața tristelor rămășițe. Femeile se opreau plângând înaintea unei veste de lână, a unei centuri, a unei căciuli: „Asta e a fratelui meu”, „Asta e a bărbatului meu”, „Asta e a băiatului meu”.

La capătul celei de-a doua mese, Facunda și cu mine am găsit dovada pe care nu ne-o doream. „Asta e a lui Torito”, a murmurat Facunda și glasul i s-a frânt.

Era crucea de lemn pe care i-o sculptasem eu pentru prima zi de naștere pe care i-o serbaserăm lui Apolonio Toro, când mama, mătușile și soții Rivas mai trăiau, când Facunda era tânără, iar eu, o copilă. Era atârnată de un șnur din piele, lemnul era lustruit de ani și de purtare, dar numele meu se vedea bine: Violeta. Pe partea cealaltă era numele lui Torito. Un plâns convulsiv m-a îndoit ca un pumn în stomac, Facunda m-a sprijinit. Exact atunci s-a auzit țignalul, trebuia să ieșim. Fără să stau pe gânduri, orbită încă de lacrimi, am înșfăcat crucea și am vârât-o în sân.

Să știi, Camilo, este o cruce magică. Știu că nu vrei nimic de la mine, dar după ce mor vreau să o porți la gât în locul celei pe care o porți acum, ca să te apere așa cum m-a apărat pe mine. De aceea o port și eu. E plină de lealitatea, inocența și puterea lui Apolonio Toro, care a ținut-o la piept atâția ani și a murit ca să-l salveze pe unchiul tău, Juan Martín. Torito a fost îngerul meu și va fi și al tău. Promite-mi, Camilo.

Viața are răscruci pe care nu le recunoaștem imediat, dar când trăiești atât de mult cât am trăit eu le vezi limpede. Drumul destinului se întretaie sau se bifurcă și trebuie să decidem pe unde o luăm, o decizie care ne poate determina cursul vieții. Așa a fost în ziua în care am recuperat crucea lui Torito, acum sunt sigură. Până atunci viețuisem confortabil fără să pun sub semnul întrebării lumea în care mi-a fost dat să mă nasc; singurul scop indiscutabil fusese să cresc copilul pe care Nieves îl lăsase orfan.

Dar în seara aceea, dezbrăcându-mă, am văzut urma adâncă lăsată pe piept de crucea aspră de lemn, apăsată de sutien, și am plâns din nou, îndelung, pentru Torito, pentru Facunda, care îl iubea atât de mult, pentru femeile care-și găsiseră morții și pentru mine. M-am gândit la casa mea, la conturile bancare, la investițiile în proprietăți, la grămezile de antichități și toate prostiile cumpărate la licitații, la relațiile din clasa mea socială, la nesfârșitele mele privilegii și m-am simțit copleșită de parcă aș fi tras după mine o căruță încărcată cu toate astea și cu povara timpului irosit. Încă nu știam că seara aceea avea să fie începutul celei de-a doua vieți.

22

Numele victimelor din peșteră n-au fost făcute publice în mod oficial încă niște luni bune, presa n-a îndrăznit să le prezinte, sfidând cenzura, deși erau de-acum cunoscute, căci noi, femeile, le identificaserăm atunci, la garnizoană. Strategia guvernului era să controleze informația cât mai mult posibil, invocând rațiuni de securitate, pentru ca rudele să nu ceară osemintele pentru a fi înmormântate cum se cuvine. Când intraseră în peșteră, puseseră oasele, amestecate, în saci, nedându-și osteneala să recompună fiecare schelet. Poate ar fi preferat să le arunce într-o groapă comună și să le dea uitării, însă era prea târziu.

Probabil că Facunda le spusese rudelor și prietenilor despre Torito; eu nu le-am spus decât Etelvinei și lui Miss Taylor, care mai trăia, singurele care-și aminteau de uriașul cel drag, și i-am scris lui Juan Martín, care se întreba de ani de zile ce soartă o fi avut cel care îl ajutase să treacă granița. De aceea a sunat o alarmă în mintea mea când Julián Bravo i-a pomenit numele.

Venise în capitală, grăbit ca de obicei, pentru afaceri, cum își descria el activitățile, printre care spălarea de bani și transporturile ilegale. Tot ca de obicei, a trecut să ne vadă și a rămas la cină, pentru că Etelvina făcuse rață cu vișine, felul lui preferat. Era și acum bărbatul arătos și atletic dintotdeauna, seducătorul vesel și sigur pe sine.

— Ți-a fost dor de mine? m-a întrebat râzând.

— Deloc. Ce face Anushka?

Anushka era modelul acela veșnic lânced, pentru că nu mânca, biata de ea, se lăsa să flămânzească; îi promisese și ei, ca și Zoraidei, s-o ia de nevastă și o ținuse în șah ani de zile.

— Se plictisește. Și tu, Violeta, pe unde ai mai fost?

— Am fost la Nahuel…

— Aha, pentru morții din peșteră, presupun.

— De unde știi, că doar nu trăiești în țara asta! S-au găsit urmele a cincisprezece bărbați dispăruți. Arestați de poliție în zilele loviturii militare, asasinați și ascunși acolo.

— O să mai fie și alții, a spus, examinând eticheta sticlei de vin.

— La garnizoană au adus doar bucăți de îmbrăcăminte și alte obiecte din peșteră. Am fost cu Facunda…

— De la Torito s-a găsit ceva? a întrebat distrat, umplându-și paharul.

Și în clipa aceea, așezată la masă înaintea unei porții de rață cu vișine și a unei sticle de cabernet Sauvignon, am pus în sfârșit cap la cap firele misterului Julián Bravo. Ani în șir avusesem în fața ochilor semne, indicii și dovezi, dar refuzasem să văd adevărul, căci asta ar fi însemnat să-mi recunosc complicitatea. Mi-au venit în minte biata mea fiică, viața ei tragică, drogurile, mizeria și prostituția, Joe Santoro, mort de un glonț în ceafă, frica pe care o avea de tatăl ei, la fel ca Juan Martín. Mi-am adus aminte de propria frică, de loviturile și umilințele din trecut, de mutrele patibulare ale mafioților, de agenții CIA, teancurile de bani și armele, legătura lui cu dictatura. Cum de trecusem peste toate astea?

Julián știa ce pățise Torito, știuse dintotdeauna, așa cum știuse că Juan Martín se refugiase în Argentina și nu-mi spusese mai bine de patru ani. Nu pot dovedi că ar fi vinovat de moartea lui Torito, însă e posibil să-l fi denunțat ca să scape de el odată Juan Martín salvat: era preferabil să nu existe martori. Oricum, știa că rămășițele sale se aflau în peșteră și știa că mai erau și alții.

Primisem recent de la Juan Martín traducerea în engleză a unui amplu reportaj despre Colonia Speranța publicat în Germania și apoi preluat de alte țări din Europa. „Nu-i așa că tata face zboruri

speciale pentru cei de acolo?” mă întreba în scrisoare.

Conform reportajului, nu era vorba de o comunitate agricolă paradiziacă, așa cum credeam, ci de o enclavă ermetizată, unde trăiau imigranți atrași de o utopie și care sfârșiseră prin a fi controlați de un psihopat care impunea o disciplină bestială celor peste două sute de suflete, printre care mulți copii și adolescenți. Se intra și se ieșea doar cu autorizație, primeau antrenament paramilitar și erau supuși pedepselor fizice și abuzurilor sexuale. Unul a reușit să evadeze, să iasă din țară și să ajungă în Germania, unde a făcut declarații; după puci, colonia devenise un centru de tortură și lichidare a disidenților. Firește, în țară nu se știa nimic, cenzura avusese grijă.

Pentru aducerea prizonierilor dictaturii, colonia era prevăzută cu o pistă de aterizare pentru avioane private și elicoptere militare. Legătura lui Julián cu Colonia Speranța mi-a devenit limpede și indiscutabilă și am înțeles de ce era atât de bine informat: Operațiunea Condor, colaborarea sa cu CIA și cu dictatura. „Tata e capabil de orice”, obișnuiau să spună copiii mei.

Deviza lui Julián Bravo era scopul scuză mijloacele; se folosise de mijloacele cele mai îndoielnice pentru a-și atinge scopurile în perfectă impunitate. Se declara invulnerabil, invincibil, liber de limitele celorlalți muritori, urma numai normele care îi conveneau, căci legile sunt făcute de cei puternici cu scopul de a-i controla pe ceilalți. Venise clipa să-i aplic eu axioma: scopul său mi-a justificat mijloacele.

A doua zi după cina revelatoare am luat avionul și m-am dus la Miami să stau de vorbă cu Zoraida Abreu, înainte de întoarcerea lui Julián. Păstraserăm un contact sporadic și știam că amorul pentru el se cam terminase. Ca de obicei, am așteptat-o la barul hotelului Fontainebleau, revenit

la o nouă viață în urma renovării. Zoraida trecuse de patruzeci de ani, dar continua să fie regina aurită a Romului Boricua, cu coapsele ei amețitoare, picioarele ei lungi și sânii plini. A intrat purtând o rochie galbenă decoltată și fără mâneci, mai potrivită pentru plajă. Ne-am îmbrățișat cu afecțiunea iscată dintr-o dezamăgire împărtășită, căci și ea își pierduse iluziile legate de Julián. Și-a scos ochelarii de soare și i-am văzut vârsta pe chip: chirurgia plastică îi întinsese pielea, dar nu-i șterse expresia de sfârșeală.

Ne-am pus la curent cu ultimele noutăți din viața noastră. A ei nu se schimbase în mod esențial, continua să fie secretara, contabila, chelăreasa, amanta și confidenta lui Julián Bravo. Acceptase să-și lege trompele, ca și mine, pentru că el voia să se asigure că nu vor mai veni și alți copii pe lume. Zoraida avea să regrete amarnic gestul de a renunța la maternitate de dragul lui. M-am întrebat câtor femei nu le ceruse el același lucru, de lene de a folosi prezervativul.

— Pentru el sunt femeia bună la toate, a conchis ea pe un ton amar.

— Dar te plătește bine…

— Banii nu compensează abuzul. Sunt la dispoziția lui, e gelos. Nu m-a lăsat să-i fac copii, nu mă mai iubește, nici măcar nu se mai culcă cu mine.

— De ce nu-l părăsești?

— Nu mi-ar permite niciodată, are prea multă nevoie de mine.

— Totuși, de ce rămâi cu el?

— La un moment dat mă va lua de nevastă, măcar ca să am grijă de el la bătrânețe…

— Ți-e frică de el?

— Îmi era, acum nu. Acum vreau să-l pedepsesc, m-am săturat.

— Exact de asta am venit, Zoraida – și i-am povestit despre Anushka, după spusele lui Julián,

femeia cea mai costisitoare pe care o avusese vreodată.

Anushka se dovedise mai isteață decât Zoraida și decât mine. Îl mințise că era sterilă și îl anunțase că așteaptă un copil când era prea târziu pentru a mai face avort. Cariera ei de model lua sfârșit, l-a anunțat, deși trecuse de treizeci și cinci de ani și nu prea mai avea contracte. Julián nu se căsătorise cu ea, nu locuiau împreună, dar o întreținea generos, împreună cu fetița care se născuse. Zoraida înghițise multiplele trădări sporadice ale lui Julián, dar habar nu avea că avea de ani de zile o altă iubită și o fiică; a dedus imediat că dacă nu o luase în căsătorie, nu avea să o facă nici cu ea. Ce nu înțelegea era cum o întreținea fără ca banii să nu apară nicicum în situația sa financiară. Că doar ea îi ținea contabilitatea oficială și pe cealaltă, pe care o vedea numai ea, contabilitatea secretă a tranzacțiilor ilegale, se lăuda că era la curent cu orice dolar care trecea prin mâinile lui Julián, dar iată că mai exista o femeie de care habar nu avea. Și poate că mai erau și altele. Asta era mai dureros decât infidelitatea în sine. M-a întrebat dacă aveam o poză a Anushkăi. Aveam câteva, decupate dintr-o revistă de modă veche de cinci ani. Zoraida le-a cercetat cu o atenție de entomolog; „Tipa suferă de anorexie", a decretat.

Când ne-am despărțit, m-a asigurat că Julián avea să blesteme ziua în care o cunoscuse.

Răzbunarea Zoraidei a fost rapidă și drastică. Îl slujise pe Julián Bravo timp de șaisprezece ani, iubindu-l, în ciuda a toate, cu entuziasmul inimii ei pătimașe. Aceeași patimă a pus-o în a-l zdrobi, așa cum bănuisem atunci la Miami. Regina frumuseții era prea inteligentă pentru a angaja un ucigaș, a provoca un accident sau a-l otrăvi ca în romane sau cum îmi trecuse mie prin minte. Planul pus la cale în nici două ore și după trei pahare de Martini era mult mai sofisticat.

În timp ce eu zburam spre casă, lepădând culpabilitatea în favoarea satisfacției de a fi făcut dreptate, Zoraida Abreu îl suna pe primul ei iubit, un avocat pe care-l părăsise cu verighetele în buzunar când îl cunoscuse pe Julián. Omul era de-acum căsătorit și tată a trei copii, dar auzindu-i vocea n-a stat pe gânduri; nimeni nu putea uita o femeie ca ea. Împreună au elaborat strategia schițată de noi două.

Zoraida a rămas în anonimat, iar el a reprezentat-o înaintea agentului special însărcinat cu ancheta din cadrul Fiscului ca să-l denunțe pe Julián Bravo pentru fraudă și evaziune. Avocatul conta pe dovezi care ar fi cerut ani de căutare pentru a dovedi credibilitatea clientei sale și a-i obține imunitatea: registrele de contabilitate secretă, numele corporațiilor clandestine din Panamá și Bermude, numerele conturilor bancare din Elveția și din alte țări, cifrul seifurilor cu bani lichizi, droguri și documente, contactele cu crima organizată. Doar impozitele neplătite în ultimii cinci ani se ridicau la mai multe milioane, a subliniat agentul în fața procurorului federal.

Zoraida a furnizat și informații despre traficul de droguri cu avionul lui Julián Bravo: a fost arestat, ținut sub pază strictă ca să nu părăsească Statele Unite. Grație probelor furnizate de avocatul Zoraidei, ancheta, care ar fi durat doi sau trei ani, s-a finalizat în doar unsprezece luni.

Nu cunosc amănuntele, nici nu contează. Au trecut treizeci și cinci de ani de atunci și cred că singura care mai savurează răzbunarea delicioasă e Zoraida Abreu. Parcă o văd, o femeie matură, mulțumită și frumoasă, reamintindu-și toată povestea în barul unui hotel de lux, ronțăind măslina din cupa de Martini. Sper să fi avut o viață bună.

Julián a plătit amenda și impozitele datorate, cu dobândă, și a angajat o firmă de avocatură cunoscută pentru că apăra criminalii, care a reușit

să-i reducă sentința la doar patru ani într-o închisoare federală de medie siguranță pentru delincvenți din rândul gulerelor albe. Ar fi meritat o pedeapsă mult mai mare, însă nu a fost judecat pentru păcatele sale capitale, ci pentru o parte din cele veniale.

În anii aceia a pierdut încrederea vechilor săi clienți, care numai de probleme cu legea nu aveau chef, cred că l-au abandonat chiar și agenții americani, însă făcuse mulți bani și reușise să pună la adăpost o mare parte. A ieșit din închisoare zvelt, sănătos și puternic – petrecuse multe ore la sală – și aproape la fel de bogat ca înainte. Într-o zi m-am pomenit cu el în vizită, de parcă nu ne-am fi văzut de săptămâna trecută. Între timp, mă mutasem în alt cartier, dar nu i-a fost greu să dea de mine. Mi-a spus că se retrăsese din afaceri și își cumpărase o fermă în Patagonia argentiniană; voia să crească oi și cai de rasă, preferabil într-o bună companie.

— Avem amândoi o vârstă și suntem liberi, ar trebui să ne căsătorim, Violeta, mi-a propus el.

Era limpede că nu bănuia participarea mea la dezastrul suferit la Miami.

— Hai să ne căsătorim, a repetat. Lui Camilo i-ar plăcea în Patagonia.

Am refuzat și l-am întrebat despre Anushka. Mi-a spus că se măritase cu un industriaș brazilian, după ce-i mărturisise că nu el era tatăl fetiței pe care o întreținuse atâția ani.

23

Dă-mi voie să-ți mai povestesc despre Roy Cooper, cel care rezolva încurcături, bărbatul cu mutră de boxer de mahala pe care l-am iubit atât de mult, cel care apare ca tatăl tău în certificatul de naștere. L-ai cunoscut, dar cred că nu-ți amintești, erai mic când am mers toți trei la Disneyland, cred că aveai șapte sau opt ani. Tu l-ai văzut doar atunci, însă noi doi am fost mereu în contact, mergeam în vacanță împreună o dată sau de două ori pe an, când te lăsam cu Etelvina sau la fermă, cu Facunda.

Roy se mutase la Los Angeles, unde își continua meseria. Clienți avea din belșug, era orașul ideal pentru unul care se mișca precum o anghilă printre păcătoși de toate culorile, ticăloși și delincvenți, politicieni corupți și ziariști băgăreți. Mă și miram cum putea viețui într-un astfel de mediu și să-și păstreze disponibilitatea de a mă iubi fără să-mi ceară nimic niciodată, nici măcar să-l iubesc pe potriva dragostei sale generoase, și de a face tot ce a făcut pentru tine și pentru Nieves.

Nu prea e delicat să-ți vorbesc despre iubiții mei, pentru că ești nepotul meu și ești preot, însă Roy a fost o excepție. Julián nu intră în categoria „iubiți”, pentru că e tatăl copiilor mei, deși nu am fost căsătoriți. Roy era tăcut, avea un simț al umorului cam mitocănesc și cultura străzii, citea doar pagina de sport din ziare și romane polițiste în ediții de buzunar. Mirosea a tutun și a colonie dulceagă, avea mâini aspre de dulgher, manierele sale la masă mă șocau și cred că purta haine la mâna a doua, prea strâmte și demodate. Ce mai, ai fi zis că era garda de corp a unui criminal.

Nimeni n-ar fi bănuit că acest om avea sentimente delicate și, în felul său, era foarte galant. Mă trata cu un amestec de respect, tandrețe și dorință. Da, Camilo, mă dorea într-un asemenea

mod, că lângă el anii și amintirile rele se ștergeau, redeveneam tânără și senzuală. Nimeni nu m-a făcut să mă simt atât de frumoasă și măgulită ca el. Ne iubeam dezinvolt, cu râsete și imaginație, exact contrariul pasiunii carnale pe care o avusesem cu Julián Bravo, care se lăsa adesea cu vânătăi. Cu Roy aveam aceeași rutină, știam că satisfacția era împărtășită și ne lăsa liniștiți, satisfăcuți și îmbrățișați. Vorbeam puțin, trecutul n-avea importanță, viitorul nu exista. Știa de Julián, bănuia de ce nu-l mai iubeam, dar nu mă întreba nimic; important era doar timpul pe care-l puteam petrece împreună. Nu-l întrebam nici eu; nu știam dacă avea o familie, dacă fusese însurat și ce făcuse înainte de a se apuca de bizara sa ocupație.

Roy avea o rulotă modestă cu care băteam țara timp de două sau trei săptămâni, mai ales parcurile naționale. Nu era nici foarte modernă, nici luxoasă, dar își făcea treaba. O încăpere cu o masă, o bucătărie cu strictul necesar, o baie atât de mică, încât nu aveam loc să mă aplec dacă îmi scăpa ceva din mână, iar în partea din spate un pat despărțit de o ușă glisantă. Un rezervor de apă pe acoperiș, o toaletă chimică și curent electric, dacă ne opream într-un camping. Spațiul ne era de ajuns, dacă ploua mai multe zile la rând eram siliți să stăm înăuntru, dar asta se întâmpla rar.

Statele Unite sunt un adevărat univers, teritoriul lor cuprinde mai multe națiuni și toate peisajele posibile. Călătoream nezoriți și fără un itinerar fix, ne lăsam purtați de intuiție. Așa am fost de la Valea Morții din California, unde fantomele celor pieriți în deșert dansau când temperatura depășea 52 de grade Celsius, până în Alaska, unde am mers cu sania trasă de doisprezece câini. Pe drum, ne opream, ne plimbam, ne scăldam în râuri și lacuri, pescuiam, găteam sub cerul liber.

Îmi amintesc de parcă ar fi fost ieri ultima noapte în care am dormit în rulotă. Eu aveam

șaizeci și patru de ani și mă simțeam de treizeci. Petrecuserăm o săptămână magnifică în parcul Yosemite, era un început de toamnă, când turiștii se răresc și peisajul se schimbă, copacii etalează culori vibrante de roșu, portocaliu și galben. Ca de obicei, ne-am pus cina pe grătar – pește proaspăt și legume. Deodată, a apărut ursul; foarte aproape, un animal întunecat și enorm, se legăna venind spre noi, îi auzeam respirația și, pot să jur, mirosul. Aveam instrucțiuni pentru astfel de cazuri, dar panica mi le-a șters din minte. Trebuia să rămânem nemișcați, să nu strigăm și să nu-l privim în ochi, numai că eu am început să țip și să mă agit.

Ursul s-a ridicat în două labe și mi-a răspuns cu un mormăit gutural înfricoșător, care a iscat un ecou prelung. Roy s-a mișcat repede, m-a înhățat de guler și m-a luat pe sus în rulotă. Am reușit să intrăm și să-i trântim ușa în nas ursului, care s-a apucat să zgâlțâie vehiculul, înainte de a-și îndrepta atenția spre cina noastră și spre sacul de gunoi. Apoi, mulțumit, s-a așezat să contemple lăsarea nopții cu un calm de budist.

Noi nu am scos nasul afară și am mâncat fasole la cutie. La un moment dat, ursul a plecat, dimineața ne-am strâns rapid lucrurile și am întins-o. Rareori mi-a fost dat să-mi fie atât de frică; de atunci am vizitat câteva grădini zoologice ca să mă uit la urși. Văzuți de departe sunt chiar frumoși.

În vacanța aceea am observat că lui Roy hainele îi deveniseră largi și că slăbise, dar cum dovedea aceeași energie și entuziasmul dintotdeauna, nu am dat importanță. A doua zi ne-am despărțit la aeroportul din Los Angeles. Era emoționat și ochii îi erau umezi, lucru neobișnuit și deloc potrivit cu imaginea lui de macho.

— Salutări fiului meu, Camilo, a spus, ștergându-și o lacrimă.

Mereu întreba de tine, reamintindu-mi că figura în acte drept tatăl tău.

Nu bănuiam că nu vom mai dormi niciodată împreună. Roy a murit de cancer un an mai târziu. Mi-a ascuns boala, voia să-mi amintesc de el sănătos, îndrăgostit și plin de viață; am aflat de la Rita Linares, care m-a sunat plângând:

— E singur, Violeta, nu-l vizitează nimeni, cred că nu are rude, nu m-a lăsat să-i anunț prietenii. A venit la mine când n-a mai putut suporta durerile. Suntem prieteni din anii de școală, a fost prezent în viața mea de când am ajuns în această țară, când eram o fetișcană, o imigrantă care abia se descurca în engleză, m-a ajutat ori de câte ori aveam nevoie, e ca fratele meu.

Am luat imediat avionul spre Los Angeles, sperând să-l mai găsesc la Rita, dar fusese deja internat la spital. Același spital în care te-ai născut tu și unde a murit Nieves; aceleași coridoare largi, aceleași lumini fluorescente, linoleum pe jos, miros de dezinfectant și capela cu vitralii. Roy era conectat la aparatul de respirat, dar era conștient. Nu putea vorbi, dar am văzut că m-a recunoscut și vreau să cred că venirea mea l-a alinat.

— Te iubesc Roy, te iubesc mult de tot… am repetat de mii de ori.

A doua zi a murit. Rita și cu mine îl țineam de mână.

Ai crescut atât de iute, Camilo, că într-o seară, când ai venit să-mi urezi noapte bună, mai să nu te recunosc. Erai în uniforma școlară, într-o zi de vineri, adică transpirat și jegos, ciufulit tot și exaltat. Îți pierduseși bicicleta și alergaseși preț de douăzeci de străzi ca să nu te prindă interdicția de circulație.

— Pe unde ai umblat? E zece seara, Camilo!

— Am fost să protestez.

— Împotriva cui, dacă pot să aflu?

— A militarilor, a cui?!

— Ești nebun, nu-ți dau voie!

— Mi se pare că nu ai autoritatea morală pentru a-mi interzice, mi-ai făcut cu ochiul, dezarmându-mă ca de fiecare dată.

E drept că în urma unui protest aveam și eu un șurub în claviculă, dar avusesem ghinion. Nu mai riscam de mult, treceam pe stradă și m-a prins mulțimea. Poliția a răspuns demonstranților cu lovituri, gaze lacrimogene și furtunuri cu apă murdară sub presiune. Un jet m-a lipit de zidul unei clădiri. Am fost operată, trei zile m-am luptat cu durerea apelând la analgezice puternice și la marijuana, am stat cu brațul în atele o lună întreagă și îmi pierdusem răbdarea. În seara aceea am intuit ce putea să urmeze. Dacă te apucai la paisprezece ani să te lupți cu ei, n-aveai să ajungi la majorat, știau ei cum să se ocupe de asta. Grija pentru tine mi-a scos peri albi, plod afurisit ce ești!

Nu mai locuiam în vechiul apartament de vizavi de Parcul Japonez – acum se numea Parcul Patriei –, după ce muriseră José Antonio și Miss Taylor devenise prea mare pentru noi, și-n plus mă apăsa pe suflet. Așa că tuspatru – Etelvina, Crispín, tu și cu mine – ne-am mutat în căsuța aia care a căzut la cutremur, ți-o amintești? Era departe de centru și de Școala Militară, unde aveau loc tulburările. Dar mai ales a fost un prim pas pentru a mă elibera de toate obiectele și răsfățurile care înainte vreme mi se păreau indispensabile, apoi au început să mă copleșească. Am scăpat de mobilierul masiv, de covoarele persane, de puzderia de decorațiuni, am păstrat doar esențialul. După ce Etelvina a ales ce dorea să ducă în propriul apartament – deocamdată închiriat și aducându-i bani –, mi-am chemat liota de nepoți și nepoate, cu care aproape că nu mă vedeam, să-și aleagă ce doreau; în nici două zile a dispărut aproape tot. Ne-am mutat cu strictul necesar, spre uluirea Etelvinei, care nu pricepea de ce trăiam ca sărăntocii fără să fim obligați.

Acum e dificil să faci bani muncind, ca în tinerețea mea. Cu cât muncești mai mult, cu atât

ești plătit mai prost. Mult mai simplu e să te îmbogățești fără să produci nimic, mutând banii dintr-un loc în altul, speculând, profitând de oportunitățile Bursei, investind în eforturile celorlalți. La fel de simplu este și să pierzi totul și să te trezești în stradă, însă e greu să pierzi o avere, pentru că banii atrag și mai mulți bani, care se înmulțesc în misterioasa dimensiune a conturilor bancare și a investițiilor. Eu am acumulat mulți bani până să-mi vină ideea cum să-i cheltuiesc.

Mai întâi au fost femeile pe care le-am cunoscut când am fost să identificăm rămășițele din peșteră. Digna, Rosario, Gladys, Marfa, Malva, Dionisia și altele, mai ales Sonia, mama celor patru frați Navarro, o femeie măruntă, îndesată și tare ca un stejar, care primise atunci dovada că băieții ei fuseseră uciși, ceea ce bănuise de ani de zile, dar asta nu a strivit-o, ci a făcut-o să intre în prima linie a celor care își cereau osemintele și pedepsirea vinovaților. Toate erau țărănci din zona Nahuel, Facunda le știa pe multe dintre ele, erau stâlpii casei, pentru că bărbații erau absenți sau copleșiți de disperare. Erau obișnuite cu munca încă din copilărie. Își doreau ca urmașii lor să termine școala, să învețe o meserie și să ducă o viață mai bună decât a lor.

Le vizitam pe rând, însoțită de Facunda. Îmi povesteau de dispăruții lor, cum fuseseră ei în viață, cum trăiau, de birocrația interminabilă a căutării lor, cum bătuseră la uși și trimiseseră scrisori și strigaseră înaintea garnizoanelor, de unde fuseseră gonite, reduse la tăcere și amenințate, dar nu se lăsaseră. Plângeau tăcut, uneori râdeau. Mă tratau cu ceai, infuzii de plante și *mate.* Cafea nu aveau. Facunda mă avertizase să nu le aduc daruri: le-aș fi umilit, căci nu aveau cum întoarce gestul. Dar le aduceam medicamente și tenișii pentru copii, asta primeau și îmi dădeau ouă sau câte o găină.

Treptat, m-am integrat în grupul lor, cu multă prudență, ca să nu le ofensez. M-am resemnat să fiu diferită de ele, nu avea sens să mă prefac. Am învățat să ascult și să încerc să nu le dau sfaturi. Facunda a avut ideea să se adune în fiecare vineri la fermă. Locuia cu fiica ei, Narcisa, devenită o matroană grasă și autoritară, și cu o nepoată pe nume Susana, de care am să-ți spun mai încolo. De un an încetase să mai coacă, nu mai avea forță, dar cu ajutorul Narcisei prepara faimoasele ei tarte pentru femeile care veneau vineri. Eu asistam cam o dată pe lună, căci drumul din capitală era lung.

Cam tot pe atunci am reluat legătura cu Anton Kusanovic și am cunoscut-o pe fiica sa, Mailén, o fătucă de doisprezece ani, slăbănoagă, numai coate, genunchi și nas, dar serioasă ca un notar, care mi-a declarat că era feministă. Mi-am amintit de Teresa Rivas, singura feministă pe care o cunoscusem. Am întrebat-o ce însemna asta pentru ea și a răspuns că lupta împotriva patriarhatului, adică a bărbaților în general.

— Nu o lua în seamă, Violeta, o să-i treacă. Anul trecut era vegetariană, a intervenit tatăl ei.

Intensitatea declarației acelei copile m-a impresionat, dar am uitat repede. N-aveam cum bănui cât de importantă avea să ajungă pentru mine și pentru tine, Camilo.

Femeile de la țară mi-au arătat cât de molipsitor poate fi curajul și că forța stă în număr; ce nu poți face de una singură se rezolvă împreună, cu cât mai multe, cu atât mai bine. Făceau parte dintr-o grupare națională de sute de mame și soții ale dispăruților și erau atât de hotărâte, încât guvernul nu reușise să le reducă la tăcere. Versiunea oficială era că povestea cu dispăruții era propagandă comunistă și că femeile acelea erau nebune și lipsite de patriotism. Presa asculta de cenzură și nu trata subiectul, numai că în străinătate era cunoscut grație activiștilor pentru drepturile omului și

exilaților, care duseseră ani la rând o campanie împotriva dictaturii.

La reuniunile de vineri îndulcite de tartele Facundei am aflat că existau de decenii multe grupări de femei cu diferite scopuri, nici măcar machismul militar nu reușise să le desființeze. Acțiunea era mult mai dificilă în timpul dictaturii, dar nu imposibilă. Am luat legătura cu grupurile care luptau pentru obținerea unei legi a divorțului și pentru dezincriminarea avortului. Erau muncitoare, femei din clasa de mijloc, artiste, intelectuale. Asistam la ședințele lor ca să învăț, nu contribuiam cu nimic, asta până am găsit modalitatea de a ajuta.

24

A venit momentul să-ți reamintesc faptul că în 1986 în viața mea a reapărut Harald Fiske, norvegianul care observa păsările. Ultima dată îl văzusem cu ani în urmă, când venise de la Buenos Aires să-mi spună că Juan Martín reușise să fugă din calea războiului murdar și primise azil în Norvegia. Îmi vizitasem fiul de câteva ori de atunci, dar Harald era mereu absent, profesia de diplomat îl purta dintr-o țară în alta. La sfârșit de an primeam prin poștă felicitările de Crăciun, adică o circulară-tip pe care străinii o trimit tuturor prietenilor, cu vești de acasă și fotografii ale familiei triumfătoare. Aceste misive colective cuprind doar succese, voiaje, nașteri și nunți, nimeni nu intră în faliment, la închisoare, nu se îmbolnăvește de cancer, nimeni nu se sinucide și nici nu divorțează. Din fericire, noi nu avem tradiția asta stupidă. Circularele lui Harald Fiske erau mai banale decât pozele cu păsări, din Borneo, din Guatemala, din zona arctică. Incredibil, există păsări chiar și la Polul Nord.

Cred ca ți-am spus că era îndrăgostit de țara noastră, despre care spunea că e cea mai frumoasă din lume și cuprinde toate peisajele: un deșert lunar, munții cei mai înalți, lacuri limpezi, văi cu livezi și vii, fiorduri și ghețari. Ne vedea cu inima sa romantică și naivă, drept care îi păream amabili și ospitalieri. Cert este că a hotărât să-și petreacă ultima parte a vieții aici. Nu l-am înțeles niciodată, Camilo: dacă poți trăi ca lumea în Norvegia, trebuie să fii dement ca s-o faci în țara asta lovită de atâtea catastrofe. Mai avea câțiva ani până la pensie și a reușit să fie numit ambasador în țara noastră, unde plănuia să iasă la pensie și să-și petreacă bătrânețea, încununarea dorințelor sale. Și-a cumpărat niște teleobiective numai bune să surprindă un condor în vârful cel mai înalt al

cordilierei, s-a instalat într-un apartament mobilat cu simplitatea acestor scandinavi luterani de care râdea Etelvina, după care a venit la mine.

Ultima mea iubire, Roy Cooper, murise de vreo doi ani și atunci renunțasem la orice iluzie romantică, convinsă că nu aveam să mă mai îndrăgostesc vreodată. Eram sănătoasă și energică, organizațiile de femei îmi dăduseră un scop în viață, învățam și participam, eram mulțumită și mă simțeam tânără, dar nu pentru intimitatea cu un bărbat. Hormonii contează, Camilo, iar la vârsta mea nu mai erau ce fuseseră. În altă epocă și-n altă cultură, să zicem într-un sat din Calabria, o femeie de peste șaizeci de ani ar fi o babă în straie negre. Exact așa mă simțeam și eu în ceea ce privește sexul – atâta efort pentru o satisfacție atât de scurtă! –, însă vanitatea nu-mi pierise, chiar dacă nu mai eram interesată de găteli, tot îmi vopseam părul și purtam lentile de contact. Eram măgulită când cineva credea că sunt mama, nu bunica ta.

Harald s-a acomodat treptat cu tabieturile mele. Mai întâi, mă ducea destul de des la ferma de la Santa Clara. Mergeam cu Volvoul său, pe șosea era la fel de rapid ca pe calea ferată, ne opream la birturile din satele de pe malul mării ca să mâncăm cei mai buni pești și cele mai bune fructe de mare din lume. „Chiar dacă se folosește aceeași materie primă, în țara mea mâncarea e searbădă”, se mira Harald, care ne elogia și vinurile cu același entuziasm. Eu mă duceam apoi la Facunda și la femeile din grup, el pleca în căutarea păsărilor pe care le mai văzuse de o sută de ori. Trăgeam la un hotel din Nahuel, care nu mai era sătucul din vremea Surghiunului, cu o singură stradă și case de lemn: prosperase, avea o bancă, magazine, baruri, frizerii, chiar și un suspect salon de masaj cu nimfe asiatice. Harald a devenit rapid prietenul și companionul meu cel mai bun, mergeam la concerte simfonice, la plimbare, mă invita la plicticoasele cine de la ambasadă, unde o făceam

pe stăpâna casei, căci nu avea soție. În schimb, eu îl duceam la demonstrațiile de protest, care erau din ce în ce mai numeroase și mai îndrăznețe.

Nu știam încă, dar dictatura avea zilele numărate; puterea monolitică a militarilor se măcina pe dinăuntru și oamenii începeau să se lepede de frică. Partidele politice erau interzise, însă renăscuseră în clandestinitate și se pregăteau să ceară revenirea democrației. Harald venea la aceste demonstrații de stradă îmbrăcat ca un explorator, în șort și o vestă cu multe buzunare, cizme și cu camera de gât. Era un adevărat spectacol: foarte înalt și blond, total rupt de realitate, bucuros ca un copil dus la carnaval. „Extrem de amuzant!" exclama el, în timp ce poza de aproape militarii. Ca prin minune, a scăpat fără să primească un baston în cap sau să fie trântit de furtunul cu apă sub presiune; de gazele lacrimogene se proteja cu ochelarii de înot și cu o batistă muiată în oțet. După care trimitea fotografiile ziarelor din Europa.

Între timp, tu chiuleai de la școală și te duceai în cartierul muncitoresc al lui Albert Benoît, cel care deschisese peștera morților. Francezul era eroul tău, Camilo. Predica Evanghelia Cristului muncitor și pe cea a Bisericii Eliberării, condamnată ca subversivă. Se proțăpea cu brațele întinse înaintea tancurilor și a armelor soldaților pentru a-i împiedica să atace oamenii; totodată, potolea mulțimea furioasă care voia să arunce cu pietre în soldați, riscând ca apoi să fie masacrați. Altă dată s-a aruncat pe asfalt înaintea roților unui camion al armatei ca să-l oprească. Iar tu, Camilo, mergeai după el împreună cu băieții locului, printre cei săraci, înfruntând violența instituționalizată cu mâinile goale, ca Benoît. Oare acolo, printre pietre, gloanțe și gaze lacrimogene să fi încolțit în tine sămânța vocației tale?

Alți preoți au fost arestați sau uciși, dar Benoît, apărat din ceruri, a fost doar expulzat din țară.

Protestele împotriva regimului militar s-au înălțat ca un vuiet asurzitor, iar în cele din urmă modalitățile sălbatice menite a le reduce la tăcere s-au epuizat.

Într-una dintre vinerile de la fermă l-am prezentat pe Harald femeilor din grup, care l-au identificat pe dată ca pe străinul țăcănit care privea cerul prin binoclu, spionând îngerii. Femeile confecționau un soi de carpete din petice de țesături diverse montate pe pânză de sac, înfățișând scene naive despre viața grea, cu închisori, cozile din fața garnizoanei și a cazanului cu ciorbă la comun. Lui Harald i s-au părut extraordinare și a început să le trimită în Europa; se vindeau bine, ba chiar au fost expuse în galerii și muzee, ca opere de artă ale rezistenței. Cum banii reveneau în totalitate femeilor care le creau, s-a dus vestea și în curând sute de femei confecționau astfel de carpete de-a lungul și de-a latul țării. Chiar dacă autoritățile confiscau o mare parte, apăreau tot mai multe, astfel că guvernul a instituit un program de producere a carpetelor optimiste, cu copii care se prind în horă și femei cu flori în brațe. Nu le-a vrut nimeni.

În seara aceea, vorbind cu Harald despre acest grup de femei, i-am spus că ele îmi dăruiseră o viață nouă, dar contribuția mea era o picătură într-un deșert de nevoi, că mai erau multe de făcut.

— Faci destul, Violeta, nu poți rezolva chiar totul.

— Cum pot fi apărate femeile? Într-o zi, o fetiță de doisprezece ani mi-a declarat că scopul final ar fi dărâmarea patriarhatului…

— De acord, dar deocamdată e un proiect cam ambițios. Mai întâi trebuie dărâmată dictatura.

— Știu ce trebuie să fac: să înființez o fundație care să finanțeze programe, nu cazuri individuale. Trebuie schimbate legile…

M-am asigurat că aveam destul ca să trăiesc decent, iar restul l-am vărsat în Fundația Nieves. Când voi părăsi această lume, doar asta va rămâne de pe urma mea, pentru că fondul, bine investit, va produce dobândă și va funcționa încă mult timp. Se ocupă Mailén Kusanovic, deși ar trebui să fie responsabilitatea ta, Camilo, ai putea face mult bine cu banii mei, numai că nu ai talent pentru asta, ești prea împrăștiat. Teoria ta este că Dumnezeu dă, însă Dumnezeu nu dă bani. E foarte lăudabil să alegi sărăcia, așa cum ai făcut tu, dar dacă vrei să-i ajuți pe ceilalți e preferabil să te dezmeticești un pic. Dar am luat-o înainte, m-am zăpăcit și eu. Deocamdată, Mailén e încă la pubertate, de-abia peste câțiva ani va intra în viețile noastre, acum e încă o puștoaică cu trei ani mai mică decât tine, dar mult mai deșteaptă și matură.

Erai intern la colegiul San Ignacio, unde era de presupus că preoții te țineau din scurt. Cum de o ștergeai atât de des fără să te prindă? De mic mă exasperau năzdrăvăniile tale, Etelvina te acoperea, iar eu îmi pierdeam răbdarea. De-aia te-am dat intern, pentru că nu te puteam controla, nu pentru că voiam să scap de tine, cum mi-ai reproșat. Cred că ai uitat ce prostii făceai. Picătura care a revărsat paharul a fost când te-ai înhăitat cu un amic ca să furați dintr-o casă pe care o credeați nelocuită și a ieșit o cucoană cu pușca și abia ați scăpat. Ce voiai să fac? Intern la popi, firește. Pedeapsa corporală nu se mai folosea; mare păcat, ți-ar fi prins bine câteva la fund.

Să ne întoarcem la Harald Fiske. Cine ar fi crezut că scandinavul ăsta avea să devină singurul meu soț? Zic așa pentru că uit că în tinerețe am fost măritată cu Fabian Schmidt-Engler. Veterinarul nu a lăsat urme, nici măcar nu-mi aduc aminte să mă fi culcat cu el, vezi și tu cât de selectivă e memoria. Înainte vreme țineam

socoteala amorurilor mele scurte și trecătoare, notam nume, date, circumstanțe, puneam note de la unu la zece pentru calitatea prestației; am renunțat, era o listă jalnică, care ocupa doar două pagini de carnețel.

Mă vedeam de o vreme cu Harald de două ori pe săptămână, ca doi buni prieteni, mergeam în sud și ne amuzam la demonstrații, când Etelvina mi-a băgat în cap că era îndrăgostit de mine.

— Ce-ți veni, femeie, e mult mai tânăr decât mine! Și nu a dat nimic de înțeles.

— Păi, o fi timid omul.

— Nu e timid, e norvegian. În țara sa nimeni nu pătimește din amor ca în telenovelele tale.

— Și de ce nu-l întrebați, doamnă? Ca să ne lămurim și să știm care e treaba.

— Dar pe tine de ce te interesează, Etelvina?

— Păi sunt și eu în casa asta, nu? Am și eu dreptul să vă știu planurile.

— Nu am planuri!

— Da' poate le are domnu' Harald…

Cert este că mi-a rămas ideea în cap și am început să-l observ mai atent, căutând semne revelatorii. Cine caută găsește. Mi s-a părut că făcea tot posibilul să mă atingă, că mă privea cu o expresie de cățeluș, ce mai, s-a dus cu liniștea mea. Ne aflam la o pescărie de pe malul mării, delectându-ne cu un pește la cuptor și o sticlă de vin alb. N-am mai suportat incertitudinea:

— Spune-mi, Harald, ce intenții ai cu mine?

— De ce? a întrebat, perplex.

— Pentru că am șaizeci și șase de ani și mă gândesc la bătrânețe. Și vrea și Etelvina să știe.

— Spune-i atunci că aștept să-mi ceri mâna, mi-a făcut el cu ochiul.

— Harald Fiske, o vrei de nevastă pe Violeta Del Valle?

— Depinde. Promite ea să mă respecte, să mă asculte și să mă îngrijească până la sfârșitul zilelor?

— Măcar cu îngrijitul sunt de acord.

Am închinat în cinstea noastră și pentru Etelvina, mulțumiți că viitorul ni se desena frumos. La întoarcere, în mașină, m-a ținut tot timpul de mână și a fredonat, în timp ce eu îmi imaginam cu teamă clipa în care trebuia să mă dezbrac în fața lui. Nu fusesem niciodată la sală, brațele mi se fleșcăiseră, aveam colăcei pe burtă, sânii o luau vertiginos în jos. Numai că acea clipă s-a amânat, căci acasă ne aștepta o veste proastă.

Am dat de directorul colegiului San Ignacio care o consola pe Etelvina, care plângea amarnic pentru că lumina ochilor ei fusese arestată. Nu era acuzat de o drăcie pentru prima dată; mă mai amenințase că te elimină atunci când te căcaseși pe mascota colegiului, o broască țestoasă, și când te cățăraseși pe fațada Băncii Centrale, te agățaseși de bățul drapelului și veniseră pompierii să te dea jos. Dar de data asta treaba era mult mai serioasă:

— Camilo a șters-o din nou de la școală și l-a prins o patrulă în timp ce scria lozinci împotriva dictaturii. Mai erau doi băieți cu el, dar nu sunt elevii noștri. Ei au fugit, dar pe nepotul dumneavoastră l-au prins cu sprayul în mână. Încercăm să aflăm unde l-au dus, doamnă Violeta, vom ști în curând.

Recunosc că m-a cuprins disperarea. Metodele poliției erau bine cunoscute și faptul că nepotul meu era minor nu îmbunătățea situația. Într-o secundă mi-au defilat prin minte poveștile groaznice pe care le auzisem prin intermediul fundației mele și amintirea victimelor din peștera de la Nahuel. În cele câteva ore de când erai în mâinile lor ar fi putut să te distrugă.

Nu-ți voi ierta niciodată tâmpenia asta, Camilo, erai un copil neghiob, puteam să fac un atac de cord, mă enervez chiar și acum când îmi aduc aminte. Erai absolut iresponsabil, doar știai cum funcționa represiunea, dar ai crezut că mai mergea o trăsnaie. Ai ales soclul de marmură al

Monumentului Salvatorilor Patriei, o monstruozitate în cel mai pur stil al celui de-al Treilea Reich, încununat de o făclie veșnic aprinsă, și l-ai atacat cu vopsea neagră. Vreau să cred că nu a fost ideea ta, ci a camarazilor tăi. N-ai spus niciodată cine erau, nici directorului, nici mie, nici nimănui; mai târziu am aflat de la tine că erau din localitatea lui Albert Benoît. Polițaii ți-au spart fața: „Cine sunt ceilalți? Cum i-ai cunoscut? Numele lor! Vorbește, nenorocitule!”

Mi-aș fi dat viața să-l am lângă mine pe Julián Bravo. Bunicul tău fusese un om plin de resurse și relații, înainte vreme ar fi știut ce să facă, la cine să apeleze, pe cine să mituiască, dar își pierduse – și din vina mea – puterea și era departe de lume, la ferma sa din Patagonia. Iar în ipoteza că ar fi răspuns chemării mele și ar mai fi avut oarece contacte în sfera puterii, ar fi ajuns prea târziu. Am plecat cu directorul la catedrală, sperând să ne ajute un avocat al vicariatului. Eram în asemenea hal de nervi, că n-am fost în stare să completez formularul, a făcut-o el; treceau minute inutile, nu mai aveam răbdare.

— Curaj, doamnă, asta nu se face bătând din palme, o să ia timp… încerca să mă liniștească, dar nici nu-l auzeam.

Între timp, Harald Fiske a intrat în acțiune. Ambasada Norvegiei, ca și alte sedii diplomatice, erau în vizorul guvernului pentru că ofereau de ani de zile azil celor care fugeau de regim. În calitate de reprezentant al țării sale, Harald era lipsit de influență, însă era prieten cu ambasadorul Statelor Unite, cu care făcea excursii pe bicicletă. Între timp, guvernul nu se mai bucura de sprijinul necondiționat al americanilor, pentru că dictatura era pe ducă și situația în lume se schimba. N-avea sens să sprijini un regim căzut în dizgrație. Ambasadorul american avea misiunea secretă de a pregăti terenul pentru revenirea la democrație în țara noastră. O democrație condiționată, firește.

— Băiatul e fiul logodnicei mele. A făcut o prostie, dar nu e terorist, i-a spus Harald.

Era de fapt vorba de nepotul meu, eu încă nu eram logodnica oficială, iar tu erai un adevărat terorist încă de la doi anișori, dar astea erau detalii lipsite de importanță. Americanul a promis că va interveni.

Presupun că nu ai uitat cele două zile în care ai fost în mâinile poliției. Eu una nu am uitat nici un minut al acelor zile care s-ar fi putut transforma într-o eternitate dacă ai fi fost transferat la Direcția de Securitate, de unde nici măcar ambasadorul american cel binecuvântat nu te-ar fi putut scoate. Te-au bătut până ai leșinat, ar fi luat-o de la început dacă n-ai fi purtat numele Del Valle și n-ai fi fost elev al colegiului San Ignacio. Chiar și în beciurile poliției funcționa ierarhia socială, Camilo. Cei doi băieți cu care ai scris pe soclul monumentului nu ar fi avut norocul tău dacă ar fi fost prinși.

Ți-au dat drumul într-o stare jalnică, aveai fața umflată ca un dovleac, ochii roșii, cămașa plină de sânge și vânătăi pe tot corpul. În timp ce Etelvina îți punea gheață și alterna pupăturile cu ghionturi, directorul colegiului îmi dădea lămuriri suplimentare despre tine: creai prea multe probleme, aveai note proaste pentru că nu-ți făceai temele și aveai purtări sub orice critică:

— Camilo a strecurat un șobolan în geanta profesoarei de muzică, a vărsat un flacon de laxativ în mâncarea profesorilor, a fost prins fumând marijuana la toaletă și împărțind poze porno elevilor din ciclul primar. În concluzie, i-ar sta mai bine la o școală militară…

— E doar vina voastră! l-am întrerupt țipând. De unde a făcut rost de marijuana, laxativ și fotografii cu femei în pielea goală? Cine îi supraveghează pe elevii din internat?

— Suntem un colegiu, doamnă, nu o închisoare. Plecăm de la premisa că elevii nu sunt delincvenți.

— Vă rog, *padre,* nu-l exmatriculați pe Camilo, l-am implorat, schimbând tactica.

— Mă tem, doamnă, că…

— Nepotul meu e pe cale să devină marxist și ateu…

— Ce spuneți?

— Ce ați auzit, *padre.* Marxist și ateu. E la o vârstă dificilă, are nevoie de îndrumare spirituală. Credeți că un sergent de la un colegiu militar ar fi în stare de așa ceva?

Directorul mi-a aruncat o privire ucigătoare, dar apoi a izbucnit în râs. Nu te-a exmatriculat. M-am întrebat adesea dacă atunci nu a fost vorba de o răspântie din acelea care ne determină destinul, de care ți-am mai pomenit. Dacă ai fi fost exmatriculat de la San Ignacio, poate că ai fi devenit marxist și ateu în loc de preot, caz în care ai fi un tip normal, te-ai fi însurat cu o fată pe gustul meu și mi-ai fi dăruit o mulțime de strănepoți. În fine, să visezi nu costă nimic.

25

Lumea, țara și viețile noastre s-au schimbat mult la începutul anilor ’90. În 1989 a căzut Zidul Berlinului, am văzut la televizor euforia berlinezilor care au dărâmat într-o singură noapte, cu ciocanul, zidul care a divizat Germania timp de douăzeci și opt de ani. Ceva mai târziu s-a terminat în mod oficial Războiul Rece între Statele Unite și Uniunea Sovietică, iar pentru o perioadă prea scurtă unii dintre noi am respirat ușurați, sperând că va fi pace, numai că mereu apare câte un război pe undeva. Continentul nostru mult încercat începea, cu câteva triste excepții, să se vindece de epidemia de dictatori, revoluții, gherile, puciuri, tiranii, asasinate, tortură și genocid din trecutul recent.

Aici dictatura s-a prăbușit sub propria greutate, clătinată de jos de efortul colectiv, fără violență și fără tam-tam: într-o dimineață ne-am trezit în democrația pe care tinerii nu o cunoșteau și noi, ceilalți, o și uitaserăm. Am ieșit euforici să sărbătorim în stradă, tu ai plecat pentru câteva zile în localitatea unde aveai atâția prieteni. Se pregăteau să-l primească festiv pe Albert Benoît, care așteptase în Franța, cu valiza nedesfăcută, revenirea în țara sa de adopție. Cei pe care îi apărase cu brațele întinse înaintea tancurilor și gloanțelor i-au făcut o primire de erou. Puștanii care îl urmau cu pietre în mâini, ca și tine, erau de-acum femei și bărbați în toată firea, însă Benoît încă îi știa pe toți pe nume.

Mai întâi am avut un guvern de tranziție, o democrație condiționată și prudentă, ce avea să dureze câțiva ani. Democrația nu a adus haosul pronosticat de propaganda dictaturii; cei care profitaseră de sistemul economic au rămas la putere; nimeni nu a plătit pentru crimele comise. Au reapărut partidele politice care supraviețuiseră

în umbră și altele noi; instituții pe care le crezuserăm moarte au reînviat; am acceptat tacit să stăm cuminți pentru a nu-i provoca pe militari. Dictatorul s-a retras liniștit la casa lui, aclamat de adepții săi și apărat de dreapta. Presa s-a scuturat de cenzură și, încet-încet, am aflat aspectele cele mai sinistre ale anilor precedenți, însă consemnul era să dăm uitării trecutul și să construim viitorul.

Printre secretele ieșite la lumină odată cu libertatea presei s-a numărat și cel despre Colonia Speranța, pe care militarii o protejaseră atâția ani, și acum, în sfârșit, guvernul făcea lumină. Devenise o închisoare clandestină unde se făceau experimente medicale pe deținuții politici, dintre care mulți fuseseră uciși. Șeful a scăpat nevătămat, cred că a trăit liniștit în Elveția până la sfârșitul zilelor. Pricepi, Camilo? Răii au noroc. A fost un scandal enorm, se confirma ceea ce se publicase în Germania cu ani în urmă: coloniștii, chiar și copiii, erau și ei victime ale unui regim de teroare.

Televiziunea a prezentat o parte dintre cei asociați cu infama colonie, între care și Fabian Schmidt-Engler. Nu mai semăna cu soțul meu din tinerețe. Avea șaptezeci și șase de ani, se îngrășase și chelise; dacă nu i-ar fi spus numele, poate că nici nu l-aș fi recunoscut. S-a vorbit de respectata și onorabila familie Schmidt-Engler, care crease în sud o dinastie prosperă de agricultori și hotelieri. S-a spus că Fabian slujise ca om de legătură între colonie și aparatul de securitate al militarilor, dar nu știuse nimic despre atrocitățile comise, drept care nu a fost acuzat. Am căutat peste tot informații despre Julián Bravo și zborurile sale misterioase, n-am găsit nimic. Se pomenea doar de elicopterele armatei care transportau deținuți, nimic despre avioanele private pe care le pilota el.

A fost tot ce am aflat despre Fabian până când a murit în anul 2000 – i-am citit ferparul în ziar. A lăsat în urmă o nevastă, două fiice și mai mulți

nepoți. Fiice adoptate, am aflat ulterior, căci nu reușise să aibă copii nici cu a doua soție, dar m-am bucurat că reușise să-și formeze familia pe care n-a putut-o avea cu mine.

Juan Martín a venit cu soția și copiii să celebreze schimbarea politică. Nu mai era în vigoare infama listă neagră. Avea de gând să rămână o lună de zile, să meargă în nord și în sud, să facă turism, numai că după două săptămâni și-a dat seama că nu mai ține de locurile astea și a găsit un pretext să se întoarcă în Norvegia. Chiar dacă acolo se simțise străin în primii ani, cele două săptămâni îl lecuiseră de boala exilaților, care e nostalgia, și îi întăriseră rădăcinile în țara care îl primise când a sa îl trădase. De atunci a revenit de câteva ori să ne vadă, singur. Cred că alor săi țara asta nu le-a făcut o impresie atât de bună ca lui Harald Fiske.

Și existenta mea s-a schimbat, am intrat în altă porțiune a drumului vieții. Un poem al lui Antonio Machado spune că „nu există drum, drumul se face mergând”, doar că în cazul meu nu a fost vorba de un drum creat de mine: am țopăit pe cărări înguste și șerpuite, care adesea se ștergeau sau dispăreau cu totul în hățiș. Am pășit în deceniul al șaptelea cu inima ușoară, dezlegată de poveri materiale și cu o nouă dragoste.

Harald Fiske a fost tovarășul ideal al acestei etape și pot să-ți spun, în deplină cunoștință de cauză, că e posibil să te îndrăgostești la bătrânețe cu aceeași intensitate și aceeași pasiune ca în tinerețe. Cu o singură deosebire: senzația de urgență, nu mai poți pierde timpul cu prostii. Pe Harald l-am iubit fără gelozie, certuri, nerăbdare, intoleranță și alte inconveniente care pătează relația. Dragostea lui pentru mine a fost calmă, total diferită de drama fără de sfârșit trăită cu Julián Bravo. După ce a ieșit la pensie din diplomație, am ales să locuim la Sacramento, unde

duceam o existență tihnită și mergeam des la fermă să respirăm aer curat. După moartea Facundei, de proprietate se ocupa fiica ei, Narcisa. Am închiriat casa din capitală, n-am mai pus piciorul acolo, așa că nu am suferit când a pus-o la pământ cutremurul. Din fericire, chiriașii erau plecați în concediu, n-a murit nimeni sub dărâmături.

Am cumpărat o casă veche din Sacramento pentru ca Harald să-și ocupe timpul punând-o la punct, că erau multe de reparat. Crescuse ajutându-și tatăl și bunicul la atelierul de tâmplărie al familiei; în adolescență, primul loc de muncă fusese ca sudor la un șantier naval, iar ca hobby, în afară de observarea păsărilor, avea instalațiile. Era în stare să petreacă ore întregi întins sub o chiuvetă. Cu electricitatea nu stătea prea bine, dar improviza voios, o singură dată era să moară electrocutat. Era mândru de mâinile lui aspre, cu unghii crăpate și pielea uscată și înroșită; „mâini muncite, mâini cinstite”, obișnuia să spună.

Întoarcerea la democrație a făcut ca grupările feministe pe care le ajuta fundația mea să se scuture de povara machistă a mentalității militare, se înflorească și să dăinuie până în prezent. Mulțumită lor avem acum legile divorțului și a avortului. Înaintăm, e limpede, însă lent: doi pași înainte, unul înapoi.

Fundația și-a găsit în sfârșit misiunea. Înainte împărțea bani fără o strategie clară, asta până când am pus-o pe făgașul pe care sper să-l urmeze și după ce voi muri: lupta împotriva violenței domestice. Țel inspirat de o tânără pe nume Susana, sora mai mică a Etelvinei. Știi despre cine e vorba, Camilo.

În tinerețe, Narcisa a făcut mai mulți copii cu mai mulți bărbați; îi lăsa maică-sii să-i crească și își lua iar lumea-n cap. Așa a prins-o lovitura militară, nu s-a știut nimic de ea preț de două sau trei luni. A revenit singură și borțoasă, ca de

obicei, și la vremea cuvenită a născut-o pe Susana. Am văzut-o adesea pe copilă la fermă, crescând sub oblăduirea bunicii ei, împreună cu frații mai mari. La șaisprezece ani s-a dus să trăiască cu un polițist într-un sat aflat la vreo treizeci de kilometri de Nahuel. Amănuntele le-am aflat de la Facunda: individul bea de stingea și o bătea. Până la optsprezece ani îi rupsese câțiva dinți.

Într-o zi a venit la Santa Clara o femeie cu un bebeluș și o fetiță care abia mergea, încă în scutece. Erau copiii Susanei, care era la spital cu un braț și câteva coaste rupte. Nu era prima spitalizare după câte o bătaie. Eram la fermă și am auzit ce povestea femeia: auzind țipetele, venise cu alte vecine, înarmate cu tigăi și cozi de mătură, să o salveze. „Trebuie să ne apărăm, suntem mereu pregătite, dar uneori nu auzim sau ajungem prea târziu."

M-am dus cu Facunda la spital, Susana se afla într-un salon cu multe paturi, cu brațul în ghips și întinsă pe un pat fără pernă, din cauza loviturilor la cap. O doctoriță ne-a spus că aspectul cel mai dur al profesiei sale era să trateze victimele violenței domestice care ajungeau frecvent la urgență.

— Iar uneori nici nu mai ajung. Sunt omorâte de soț, de amant, chiar de tatăl lor.

— Bine, dar ce face poliția?

— Se spală pe mâini.

— În cazul Susanei agresorul e chiar polițist!

— Nu va păți nimic, chiar dacă o omoară. Va spune că a fost legitimă apărare, a oftat doctorița.

Lucram de câțiva ani cu grupările de femei și dobândisem oarece umilință în forma de a ajuta, nu mă mai repezeam în neștire și ascultam de glasul experienței lor, însă Susana era nepoata Facundei și sora Etelvinei, așa că mi s-a suit sângele la cap. M-am dus la Sacramento să vorbesc cu un judecător care fusese coleg cu fratele meu José Antonio, dar mai tânăr decât el.

— Poliția nu poate pătrunde într-o casă fără ordin de percheziție, Violeta, mi-a spus după ce i-am prezentat cazul.

— Chiar dacă își omoară femeia din bătaie?

— Ei, nu exagerați.

— Știați că ne numărăm printre țările cu cea mai mare violență domestică din lume?

— De cele mai multe ori e vorba de o chestiune privată în sânul familiei, nu e treaba forțelor de ordine publică.

— Se începe cu o palmă și poate sfârși cu un asasinat!

— În cazul ăsta intervine legea.

— Am înțeles, trebuie să așteptăm ca degeneratul ăla s-o omoare pe Susana ca să emiteți un ordin de restricție. Asta vreți să spuneți, nu?

— Vă rog să vă calmați. Mă voi ocupa personal ca agresorul să fie pedepsit, poate chiar eliminat din corpul polițienesc.

— Dacă ar fi vorba de fiica sau nepoata dumneavoastră, ați sta liniștit știind că tipul e liber și o poate agresa oricând din nou?

Susana era încă la spital când individul a venit la fermă, cică să vadă copiii, de care îi era dor. Era în uniformă și înarmat. A spus că Susana era tare împiedicată și căzuse de pe scară. Facunda și Narcisa l-au gonit cu urlete, iar el a plecat jurând că se va întoarce și-o să vadă ele cu cine au de-a face. Am dedus că promisiunea judecătorului slujise doar ca să mă facă să plec din biroul său.

— Susana trebuie să-l părăsească imediat pe omul ăsta, violența e ceva care sporește întruna, i-am spus Facundei.

— Nu are curaj, a amenințat-o că o omoară și pe ea, și pe copii.

— Trebuie să se ascundă.

— Unde?

— La mine, Facunda. O iau la mine când o externează, tu pregătește copiii.

Am dus-o acasă pe Susana, încă în ghips, slabă și speriată, împreună cu copiii ei. Etelvina ne aștepta. Pe drum am avut timp să reflectez la propria poveste de viață. Am suportat cu anii maltratările lui Julián Bravo fără să le consider violență domestică, mai curând căutând să-l scuz: a fost un accident, a băut prea mult și a ridicat mâna, l-am provocat eu, are probleme și s-a descărcat pe mine, dar n-o să se repete, așa a promis și mi-a cerut iertare. Nimic nu mă lega de el, nu aveam nevoie de el, eram liberă și mă întrețineam singură, totuși mi-au trebuit ani să termin cu el. Frică? Da, era și frică, dar și nesiguranță, dependență emoțională, inerție, plus legea tăcerii, care mă împiedica să spun altora prin ce treceam; m-am izolat…

Etelvina mi-a spus că Susana are noroc, la noi era în siguranță, dar milioane de alte femei nu aveau unde fugi. Fundația Nieves finanța câteva adăposturi pentru victimele abuzului, dar nu erau de ajuns. Stând de vorbă cu directoarea uneia dintre casele acelea de refugiu, care cunoștea bine situația acelor femei – trecuse și ea prin abuz – am ajuns la concluzia că nu astfel se rezolva problema, oricât de multe adăposturi am fi înființat. Violența împotriva femeilor, mi-a spus ea, era un secret care trebuia făcut public:

— Denunțare, informare, educație, protecție, pedepsirea vinovaților, legislație – asta trebuie noi să facem, Violeta.

Și astfel, Camilo, fundația a primit o misiune concretă. Iar asta m-a menținut activă și entuziastă în ceea ce numim vârsta a treia, deși în cazul meu ar fi chiar a patra sau a cincea. Acum se ocupă Mailén Kusanovic, care pe atunci era o adolescentă însetată de dreptate. Și în timp ce fata se preocupa de activismul feminist, tu umblai după tipa de la supermarket. Ce dureri de cap mi-ai dat, Camilo!

Susana și copiii ei, veniți cu gândul de a se ascunde câteva zile de nemernicul de polițist, au rămas cu noi ani de zile, pentru că era periculos să revină la Nahuel, unde el îi putea găsi lesne. Harald i-a plătit dinții lipsă, acum putea zâmbi fără să-și acopere gura cu mâna; semăna mult cu bunica Facunda la tinerețe. Tot de la ea moștenise seriozitatea și puterea. Și-a revenit din traumă, a trimis fetița la grădiniță și a început să lucreze la un adăpost al fundației. De bebeluș se ocupa Etelvina cu aceeași dragoste cu care te-a crescut pe tine, Camilo. Azi copilul are treizeci de ani și e profesor de biologie. Pe polițistul acela l-a înghițit uitarea.

26

Ai absolvit colegiul San Ignacio cu cele mai mici note din clasă, dar cu distincțiile „Cel mai bun coleg” și „Preferatul directorului”, cu care purtai discuții înverșunate despre Dumnezeu și viață.

— Uneori mă scoate din sărite, dar îl apreciez mult pentru că mă provoacă și mă face să râd. Mai nou, știți ce i-a trecut prin minte? Că, dacă Dumnezeu există – ceea ce, după el, nu e un fapt, ci o ipoteză –, atunci e marxist. Zău că-mi pare rău că nu-l voi mai avea elev la anul!

La vârsta aia habar nu aveai de Dumnezeu sau de viață, în schimb te preocupa sexul frumos. Încă de copil te îndrăgosteai cu o intensitate melodramatică. La nouă ani amenințai că te sinucizi pentru o vecină de șaptesprezece ani care nici măcar nu știa că exiști – asta până mi-ai șterpelit inelul cu briliante ca să i-l dai. N-ai uitat, sper. Roșie de rușine, biata fată a venit să mi-l restituie:

— Camilo mi-a cerut să-l aștept să termine școala ca să se căsătorească cu mine.

După această gravă deziluzie amoroasă schimbai iubitele din două în două săptămâni; Etelvina le punea pe fugă: „Mie să nu-mi aduci vagaboande în casă, Camilito!” Firește, era vorba de fetițe cu șosete și uniformă școlară.

La puțin timp după terminarea colegiului, când erai de-acum înscris la Facultatea de Inginerie Mecanică, te-ai amorezat de o femeie de două ori mai mare ca tine, îți plăceau femeile adulte. I-am uitat numele, vreau să sper că și tu. Voiai să o iei de nevastă, nici mai mult, nici mai puțin, când, cum spunea pe bună dreptate Etelvina, tu mai aveai caș la gură. Despărțită de bărbat, cu copii adolescenți, șefă la un supermarket, nu știu sincer ce-o fi văzut la tine; trebuie că se afla în mare

nevoie dacă pusese ochii pe un băiețandru pletos și zdrențăros. Și acum ești la fel.

A trebuit să intervin, era de datoria mea să te apăr, cum îi promisesem lui Nieves. M-am dus la magazin să vorbesc cu tipa. M-a primit în biroul ei, o cămăruță plasată în spatele raionului de carne și pui. Era destul de vulgară după gustul meu, dar s-a purtat respectuos când am avertizat-o că nepotul meu era un golănaș fustangiu, alcoolic, violent și cam hoț.

— Mersi că mi-ați zis, doamnă Del Valle, am să țin seama, m-a condus ea delicat spre ușă.

Evident, nu m-a luat în seamă, astfel că am vorbit cu Juan Martín să te primească în vacanță în Norvegia, în ideea ca vreo domniță scandinavă să-ți schimbe gândurile. Oferta de a lucra peste vară în industria somonului nu a picat din cer: a fost aranjată de Harald, nu tocmai lesne, pentru că pe atunci nu erai bun la nimic și se vedea cu ochiul liber că erai indisciplinat. Planul era să stai cât mai mult acolo. Ai stat, dar nu bănuiam că asta te va îndepărta o vreme de ingineria mecanică, un talent moștenit din familie pe linie maternă. Cum știi, mătușa Pilar era un geniu în materie, știa să repare orice și să inventeze mașinării, precum cea pentru uscat sticle, un soi de instalație enormă care semăna cu o fosilă preistorică. Ți-a transmis darul prin meandrele genelor, astfel că mult bine ai făcut în groapa ta de gunoi, vreau să zic: în comunitatea ta, mai mult chiar decât cu rugăciunile.

Am uitat care să fi fost motivul, poate cazul fetiței de unsprezece ani lăsată însărcinată de tatăl ei vitreg și căreia i s-a refuzat avortul terapeutic și a murit la naștere, dar am fost printre miile de femei care au ieșit atunci în stradă în mai multe orașe. De-acum nu mai era nici un risc. În mulțime, m-am ciocnit de Mailén Kusanovic și nu am recunoscut-o, fătuca slabă și urâțică se

transformase într-o amazoană care mergea în fruntea unui grup purtând un steag.

— Violeta! Sunt eu, fiica lui Anton! mi-a strigat.

Pe de o parte, se purta familiar, ca și cum am fi fost de aceeași vârstă, pe de alta, m-a felicitat că luam parte la manifestație, de parcă aș fi fost o babă decrepită.

Din ziua aceea am luat-o în vizor, Camilo. Inițial, înainte să te faci popă, speram să te însori cu ea, dar acum m-am resemnat să fie prietena ta cea mai bună – doar dacă în viitor n-ai să lepezi sutana și castitatea. Apropo, castitatea e o povară; poate că înainte vreme inspira respect, însă acum e ceva suspect, nimeni nu-și lasă copilul singur cu un preot. Avem trei sute de preoți pedofili recunoscuți în țara asta. Am poftit-o pe Mailén la ceai, după tipicul de atunci, ca să o cercetez mai bine înainte de a ți-o prezenta. Aveam să fim singure, Harald era la pescuit cu doi prieteni. Eu nu pricep deloc sportul ăsta plin de cruzime, care constă în a prinde peștele, a-i scoate cârligul rănindu-i gura și a-l arunca înapoi în apă, unde va muri încet sau va fi devorat de un rechin atras de sânge. Dar constat că divaghez, să ne întoarcem la Mailén.

Tânăra transpirată și vocală pe care o întâlnisem pe stradă se aranjase ca să-mi facă o impresie bună: era machiată, cu părul proaspăt spălat, îmbrăcată după ultima modă, în pantaloni marinărești evazați și încălțată cu cizme albe cu platformă. Etelvina ne făcuse tortul ei *merengue*, din care musafira a cerut două porții, fără să se gândească la calorii, un amănunt care m-a convins că era femeia ideală pentru nepotul meu, căci îmi plac oamenii care se îngrașă fericiți.

Am aflat că studia psihologia, mai avea trei ani până la absolvire. M-a întrebat dacă făcusem vreodată psihoterapie și n-am luat-o ca pe o impertinență, ci ca pe o curiozitate profesională. Numele doctorului Levy îi era cunoscut, îi studiase

cărțile la facultate, și a fost impresionată aflând că-l cunoscusem personal; murise înainte ca ea să vină pe lume. Cred că abia atunci și-a dat seama că eram de vârsta piramidelor, dar și-a păstrat tonul camaraderesc.

Am profitat să-i vorbesc despre nepotul meu, un tânăr excepțional, plin de sentimente frumoase și principii solide, arătos, harnic și foarte inteligent. Etelvina, care tocmai o servea cu încă o porție, a rămas cu cuțitul în aer și a întrebat despre cine vorbeam. I-am spus lui Mailén că aveai un contract fabulos în Norvegia – fără să menționez că de fapt despicai somoni și le scoteai mațele –, că erai student la Inginerie Mecanică și la întoarcere aveai să îți continui studiile și că în curând vei veni la Sacramento.

— Mi-ar plăcea să-l cunoști, am adăugat în treacăt.

Etelvina a pufnit sarcastic și a plecat la bucătărie.

Mama lui Anton Kusanovic era indigenă pură, însă el semăna cu tatăl său croat. S-a căsătorit cu o canadiancă, care străbătea America de Sud ca turistă; s-au îndrăgostit, ea a rămas aici. Mailén mi-a spus că fusese dragoste la primă vedere și că părinții ei erau la fel de îndrăgostiți ca în prima zi, deși aduseseră pe lume șapte copii. Doar ea moștenise ceva de la bunica indigenă: părul drept și negru ca pana corbului, ochii negri și pomeții proeminenți, ceilalți aveau trăsături europene. Amestecul de rase o face foarte atrăgătoare.

Nu-mi imaginam că, în timp ce îți căutam o nevastă, tu plănuiai să intri la Seminar.

Pe atunci trăiam din plin dragostea mea cu Harald, care mă menținea tânără cu entuziasmul său. Una dintre aventurile la care m-a supus a fost să mergem în Antarctica. Am călătorit cu un vas militar, grație unui permis special, pe care l-a primit pentru că era diplomat și pentru că s-a dat

drept om de știință. Să știi că lumea aceea albă, tăcută și pustie are darul de a te transforma definitiv. Cred că așa arată tărâmul morții, unde voi păși în curând să-mi caut fostele iubiri și o voi întâlni pe Nieves și pe toți cei care s-au dus. Acum se fac călătorii turistice, ar trebui să mergi și tu, Camilo, până nu se dezgheață tot continentul și dispar focile. Bărbatul meu a văzut păsări necunoscute și s-a plimbat cu camera prin mulțimea de pinguini. Miros a pește. Una din distracțiile de pe vas era să sari în apă printre bucăți de gheață albastră; te scoteau iute, ca să nu mori de hipotermie. Ca să ne salvăm onoarea, i-am imitat și noi pe tinerii marinari și am luat contact cu apa cea mai rece de pe planetă; de atunci am picioarele reci. Harald era amator de astfel de extravaganțe, eu îl urmam fără să crâcnesc, știam că purta în vene dragostea de natură. Adevărul e că am pătimit destule emoții și dureri de oase de pe urma lui.

În afară de pasiunea pentru păsări, foarte populară în țara lui, lui Harald îi plăcea să meșterească și te-a învățat și pe tine încă de la bun început. Mai ții minte când ți-a predat principiile de bază ale tâmplăriei? Spunea că uneltele și munca manuală reprezintă limbajul comun al bărbaților și au darul de a elimina barierele comunicării. Strămoșii lui fuseseră tâmplari și ebeniști în mica localitate Ulefoss; se născuse și crescuse în casa ridicată de bunicul său în 1880. Când am fost ultima oară la Ulefoss, trăiau acolo mai puțin de trei mii de suflete, ocupațiile principale erau tot fierul, lemnul și comerțul, ca în secolele trecute. În copilărie, Harald mergea cu prietenii săi să sară pe trunchiurile care pluteau pe râul lat care taie așezarea, o distracție suicidară, căci dacă alunecai puteai pieri strivit sau înecat.

În vara norvegiană, când nu e niciodată întuneric deplin, mergeam an de an la o cabană ascunsă în pădure, la trei ore de Ulefoss. O

construise el însuși, asta se vedea din finisări. Să fi avut cam șaizeci de metri pătrați; latrina era afară. Noaptea era un frig polar, îmi imaginez doar cum era iarna. Electricitate și apă curentă nu aveam, dar el instalase un generator și aveam bidoane cu apă caldă. Harald se spăla cu apă rece, eu foloseam un burete, dar ne duceam la saună, o cămăruță de lemn la câțiva pași de casă, unde ne coceam în aburul scos de pietrele încinse; pe urmă ne scufundam un minut, hai două, în râul rece ca gheața. Ne încălzeam cu lemne în sobe de fier, Harald spărgea lemnele cu toporul și aprindea focul cu un singur băț de chibrit. Lemnul cel mai bun e cel de mesteacăn, pădurea era plină. El pescuia și vâna, eu tricotam și plănuiam noi afaceri. Mâncam paste, cartofi, păstrăvi și ce mai împușca sau prindea în cursă, ne amețeam cu aquavit, alcool de 40 de grade, băutura națională. În comparație cu cabana lui Harald, rulota lui Roy Cooper era un adevărat palat, însă recunosc că mi-e dor de lungile luni de miere petrecute în pădurile spectaculoase.

La începutul toamnei începeau să plece cârdurile de gâște sălbatice, dimineața se lăsa ceața și solul se acoperea de o pojghiță de promoroacă, nopțile se lungeau, zilele erau scurte și cenușii. Atunci plecam. Harald nu încuia ușa, cineva se putea rătăci și avea nevoie să se adăpostească peste noapte. Lăsa lemne de foc, lumânări, kerosen, alimente și haine groase. Un obicei impus de tatăl său, inițial pentru a adăposti fugarii din timpul războiului, când Norvegia era sub ocupație germană.

L-am întrebat odată pe Harald care era dorința sa cea mai mare; mi-a spus că visase să-și petreacă bătrânețea în liniștea și singurătatea unei insulițe dintre cele cincizeci de mii câte sunt în fragmentata geografie a Norvegiei, dar de când se îndrăgostise de mine nu își dorea decât să moară

lângă mine, în sudul țării mele. Uneori, extrem de rar, vorbea ca un trubadur. Sunt sigură că mă iubea mult, dar nu știa să se exprime; era taciturn, independent cu asupra de măsură – se aștepta să fiu și eu tot așa – și mult prea practic pentru gustul meu. Nu-mi aducea flori sau parfumuri, cadourile lui erau fie un briceag, fie niște foarfece de grădină, insecticide sau o busolă. Dacă iubești cu adevărat, la ce bun să o proclami? Îi plăcea muzica, dar îl enervau vulgaritatea unor șlagăre și subiectele melodramatice ale operelor; le prefera în italiană, așa putea să-l asculte pe Pavarotti fără a înțelege stupizeniile pe care le cânta. Evita să vorbească despre el însuși, ducând la extrem conceptul nordic *janteloven,* care înseamnă: nu te crede special sau mai bun decât ceilalți, ciocanul cade pe cuiul care iese în evidență. Nu se lăuda nici măcar cu păsările pe care le descoperea.

De fiecare dată treceam pe la Juan Martín și ai săi, la Oslo, dar stăteam doar câteva zile. Cred că fiul meu preferă să mă iubească de la distanță. E de mulți ani în Norvegia, s-a adaptat la o cultură diferită de a noastră. Nu a mai rămas nimic din junele revoluționar care a fugit de războiul murdar; a devenit un domn burtos care votează cu conservatorii. Ce-i drept, conservatorii de acolo sunt la stânga socialiștilor de aici.

27

În vara în care te-am trimis în Norvegia ca să te smulg din ghearele vânzătoarei de la supermarket te-am vizitat cu Harald înainte de a merge la cabana din pădure. Industria somonului avea mai bine de douăzeci de ani de prosperitate, țara era cel mai mare exportator de somon din lume. Sunt de admirat norvegienii ăștia, Camilo. Erau cam sărăcuți până să găsească petrol în nord și să le pice o avere în mâini. Și în loc s-o risipească – așa cum au făcut alții – au folosit-o pentru a aduce prosperitate întregii populații. Apoi, cu aceleași talent practic, știință și bună administrație aplicate în industria petrolului, au creat crescătoriile de somon.

Cum în fiordurile în care te aflai vara întârzia să vină, purtai o geacă portocalie, vestă de salvare verde-papagal, căciulă, fular, cizme și mănuși de cauciuc. Te-am văzut de departe cum munceai pe pasarela circulară îngustă din jurul bazinelor plutitoare cu somoni; păreai un astronaut sub cerul trandafiriu, care se reflecta în marea calmă, limpede și rece. Aerul era atât de pur, că te durea să respiri. Viața la crescătoriile de somon era aspră și m-am bucurat să constat că acolo lucrau și multe femei. Dacă Etelvina, nu eu, îți insuflase oarece machism, l-ai lepădat definitiv în acea ambianță.

Teoretic, puteai economisi întreg salariul, numai că nu te-ai priceput niciodată la bani: ți se scurg printre degete precum nisipul, aici semeni cu mama ta. Acolo îi cheltuiai pe bere și aquavit, îți cinsteai toți colegii de muncă, erai foarte popular. Aș fi vrut să te văd cu o iubită sau chiar mai multe, căci scopul era să uiți de cucoana de la supermarket. Harald a bănuit primul că aveai alte preocupări.

La muncă, femeile păreau toate la fel, acoperite de șorțurile albastre și cu părul ascuns sub căști din

plastic, dar la pauza de aquavit am văzut că unele erau fete frumoase, de vârsta ta, care munceau în timpul verii sau studente care făceau practică.

— Ai observat că nici măcar nu se uită la ele? a zis Harald.

— Ai dreptate. Ce-o fi în capul lui?

— Ne bate la cap cu nedreptatea, nevoile omenirii, care sunt multe și nu pot fi rezolvate, e veșnic neliniștit și sumbru, când acest peisaj ar trebui să-l facă euforic.

— Și nu pomenește deloc de fete. Crezi că e gay?

— Nu, dar poate fi comunist sau pe cale de a se face preot, a răspuns el, și am pufnit amândoi în râs.

A doua zi ne-ai întrebat dacă credeam în Dumnezeu, și-atunci gluma din ziua precedentă nu ni s-a mai părut atât de amuzantă. Pentru Harald, religia ocupa un loc mic de tot; copil, mergea cu părinții la slujba luterană, dar de mulți ani religia nu-l mai preocupa. Cât despre mine, am fost crescută într-un soi de păgânism catolic, printre rozarii, promisiuni, lumânări și slujbe; adorând crucile și statuile, mă tocmeam întruna cu Cerul. Gândire magică. Când am plecat cu Julián și apoi am anulat căsătoria civilă cu Fabian Schmidt-Engler am fost expulzată din Biserică pentru adulter. Am perceput-o ca pe o pedeapsă, devenisem o paria pentru familie și comunitate, dar nu a avut vreun impact spiritual. Nu aveam nevoie de Biserică.

În 1993, înainte de a veni să te văd în Norvegia, am dat curs promisiunii, îndelung amânată, făcute părintelui Juan Quiroga când te-au arestat pentru vandalizarea Monumentului Salvatorilor Patriei, care acum se numește Monumentul Libertății. Îi promisesem atunci sfântului, în genunchi, că dacă nepotul meu scapă întreg voi parcurge pe jos o mare parte a pelerinajului de la Santiago de Compostela. Trebuia să o fac singură, așa că

Harald a profitat să plece în Amazonia, în timp ce eu mă duceam în Spania. La cei șaptezeci și trei de ani ai mei, eram printre cei mai în vârstă care parcurgeau drumul între Oviedo și Santiago, dar am mărșăluit cu pas întins șaisprezece zile cu ranița în spate și toiagul în mână. Au fost zile de epuizare și euforie, am străbătut peisaje de neuitat, am avut parte de întâlniri emoționante cu alți pelerini, au fost zile de reflexie spirituală. Mi-am recapitulat viața toată și, ajunsă în sfârșit la catedrala din Santiago de Compostela, eram sigură că moartea e doar un prag către altă formă de existență. Și că sufletul transcende.

A fost primul dintre numeroasele gânduri despre credință, Camilo.

Te-ai întors din Norvegia mai devreme decât era stabilit, hotărât să părăsești universitatea și să începi noviciatul, împotriva voinței mele; nici eu, nici cei care te cunoșteau nu credeam că vei alege calea aceasta grea.

— Asta nu e vocație, e un capriciu! am țipat la tine.

Ai avut grijă să mi-o reamintești adesea, mai târziu. Eram gata să mă duc la cine conducea pe atunci iezuiții și să le spun părerea mea, dar m-au oprit Harald și Etelvina. Făceai în curând douăzeci și doi de ani, li s-a părut cam absurdă intervenția bunicii.

— Nu vă faceți griji pentru Camilo, doamnă, n-o să facă mulți purici la popi c-o să-l dea afară pentru că e neascultător, m-a consolat Etelvina.

Numai că nu a fost așa, după cum știm. Te așteptau paisprezece ani de studiu și pregătire și o viață de sacerdoțiu.

Singurul mod în care îmi explic transformarea ta spirituală, Camilo, e recitind o scrisoare pe care mi-ai trimis-o câțiva ani mai târziu, din Congo, când erai de-acum hirotonit. Poate că ai uitat scrisoarea aceea. Oamenii cu care lucrai și pe care îi slujeai au atacat clădirea misiunii, au incendiat-o

și au ucis cu machetele cele două călugărițe care trăiau împreună cu tine acolo. Tu ai scăpat ca prin minune, cred că plecaseși după provizii pentru copiii de la școală. Știrea a apărut în presa din toată lumea, eram înnebunită de teamă pentru că nu știam nimic de tine.

Scrisoarea a venit după o lună. Iată ce spuneai: „Pentru mine credința e un angajament total. Față de tot ce a spus Isus. Ce se spune în Evanghelie e adevărat, bunico. Nu am văzut niciodată forța gravitației, dar știu în fiecare clipă că ea există. Așa simt și adevărul lui Cristos, ca pe o forță prodigioasă care se vădește în toate și dă sens vieții mele. Îți pot spune că în ciuda îndoielilor pe care le am asupra Bisericii, a tuturor scăderilor și limitărilor mele, sunt profund fericit. Nu te teme pentru mine, bunico, pentru că nici eu nu mă tem".

Când ai plecat la Seminar ne-ai lăsat un gol uriaș. Etelvina și cu mine te-am plâns de parcă ai fi plecat la război și ne-a fost greu să trăim fără tine.

În 1997 a murit Facunda, avea optzeci și șapte de ani și nu-și pierduse nimic din sănătate și vigoare. A căzut de pe cal, cel pe care ți-l dăruise bunicul Julián, frumosul animal care trăise fericit la Santa Clara și era mijlocul ei de transport. Ni s-a spus că nu de la căzătură murise, ci pentru că i se oprise inima. Oricum, buna mea prietenă a avut parte de un sfârșit subit și fără durere, așa cum merita. Am privegheat-o acolo unde își petrecuse cea mai mare parte din viață, timp de două zile s-au perindat pe la căpătâiul ei prieteni, vecini din Nahuel și din alte localități apropiate, plus indigenii din zonă, mulți înrudiți cu ea. A venit atâta lume, că a trebuit să ținem priveghiul în curte, unde am așezat sicriul sub un coviltir înmiresmat din flori și ramuri de dafin. Păcat că n-ai putut veni, Camilo, îți făceai noviciatul. Harald a făcut sute de fotografii și filmulețe, să i le ceri Etelvinei.

A slujit preotul din Nahuel, apoi a urmat o ceremonie indigenă. Participanții au venit în straiele de ceremonie și cu instrumentele muzicale, căci o despărțire se face cântând. Trebuia mâncare, așa că s-au fript câțiva miei, s-a servit porumb fraged, salată de ceapă și roșii, pâine atunci scoasă din cuptor, dulciuri și mult rachiu și mult vin, pentru că durerea se suportă mai bine dacă bei. Legea priveghiului este să consumi în totalitate animalele sacrificate, mâncarea nu trebuie irosită. Un bătrân din comunitate care o înlocuise pe Yaima a vorbit în limba lui, pe care nu o înțeleg, dar mi s-a tradus: îi spunea Facundei că, acum că murise, nu trebuia să se întoarcă la copii și nepoți, ci să adoarmă la sânul Pământului Mamă unde se aflau și cei care plecaseră înainte.

Apoi a ajutat spiritul răposatei să treacă pe tărâmul strămoșilor sacrificând o găină; a suflat asupra ei fum de țigară și a stropit-o cu alcool, i-a sucit gâtul și a aruncat-o în foc, unde s-a transformat în cenușă. Câțiva bărbați încă treji au ridicat sicriul pe umeri și l-au dus la cimitirul din Nahuel, respectându-i dorința de a fi îngropată alături de familia Rivas, nu în cimitirul indigen. Cine a fost în stare a urmat cortegiul pe jos, ceilalți au mers cu cele două autobuze pe care le închiriasem. Distanța nu era mare, dar se băuse peste măsură. Ceremonia a luat sfârșit în jurul gropii, ne-am luat adio de la Facunda și am urat drum bun spiritului ei.

În afară de Facunda, de care mă legau atâtea, în același an l-am pierdut și pe Crispín. Câinele avea treisprezece ani, era surd, pe jumătate orb și cam dement, așa cum ajung bătrânii. Veterinarul nu credea că animalele suferă de demență, însă eu văzusem cum fratele meu José Antonio se adâncise tot mai mult în labirintul uitării și te asigur, Camilo, că simptomele lui Crispín erau identice. A murit în brațele Etelvinei, după ce mâncase un fileu mărunțit, că nu prea mai avea dinți, în urma

injecției făcute de veterinarul care nu voia să creadă că și câinii se senilizează. M-am ascuns în fundul casei, nu mă simțeam în stare să asist la moartea credinciosului prieten. Pe tine nu te-am anunțat, ai fi suferit prea mult; ți-am spus că murise în somn, în patul meu, unde dormea de când plecaseși la internat.

După ce ai intrat la Seminar am învățat să te iubesc de departe. Nu-ți spun cât de greu a fost, Camilo, asta până m-am obișnuit cu scrisorile. Într-o zi le vei reciti pe ale tale din perioada aceea, retrăind efervescența tinereții tale alături de Isus și anii de studiu intens – filozofie, istorie, teologie –, ferestre deschise larg spre cunoașterea omului. Ai avut noroc cu profesorii care te-au învățat să înveți, să cunoști ce nu știi și să întrebi. Unii, adevărați erudiți. Îți amintești de bătrânul profesor de drept canonic? La prima lecție ți-a spus că vei învăța subiectul pe față și pe dos, ca să poți găsi crăpătura prin care spiritul omului se eliberează. Cred că ai învățat bine lecția.

Cred că ai găsit o astfel de crăpătură și pentru tine însuți. Am aflat că, recent, te-a convocat episcopul și te-a certat pentru că ai cununat un cuplu de femei gay, ambele în alb și fericite. Ți-a pus sub nas poza de la nuntă, postată pe Facebook:

— Trebuie să retractezi și să ceri imediat iertare, a poruncit episcopul.

Iar tu ai apelat la crăpătura legământului de ascultare:

— Îmi rezerv opțiunea de a comunica presei ceea ce mi-ați ordonat, Eminență. Nu pot să retractez, asta ar fi împotriva conștiinței mele, căci cred că orice om are dreptul la dragoste. Îmi asum consecințele.

Mi-ai povestit la telefon și am notat fraza pentru că era aidoma replicii tale de când erai copil și făceai o năzdrăvănie: „Nu pot să-mi cer iertare, căci ar fi împotriva a ceea ce cred, buni. Orice om

are dreptul să arunce ouă cu praștia, dar dacă-ți face plăcere, pedepsește-mă". Încă de atunci, de la zece ani, pledai ca un iezuit.

Nu mi-ai spus niciodată de ce te-au trimis în Africa, bănuiala mea e că te-au pedepsit pentru că ai încercat să denunți pedofilia unor confrați, sau poate ai cerut chiar tu să te faci misionar de dragul riscului, exact ca atunci când l-ai convins pe bunicul Julián să te lase între rechini; aveai unsprezece ani. Era să fac infarct când am aflat că ai intrat într-o cușcă metalică în marea colcăind de bestiile astea carnivore, cu aparatul de fotografiat, în timp ce bunicul tău bea bere cu căpitanul vasului.

Inițial, misiunea creștină din Congo mi s-a părut un proiect poetic, potrivit pentru un roman inspirațional din secolul al XIX-lea: tineri idealiști care se duc să propovăduiască credința și să amelioreze condițiile de viață ale sălbaticilor. Am fost impresionată aflând că învățaseși limba swahili, tu, care abia te descurcai într-o engleză cu accent banditesc. Mai mult decât să ții slujbe, îți plăcea să muncești manual, numai că tonul mult prea optimist al misivelor tale mi s-a părut suspect. Îmi ascundeai ceva.

Îmi trimiteai poze cu mașina pe care o reparaseși cu piese confecționate de tine la forjă, cu copiii din cantina școlii ridicată cu mâinile tale, cu puțul săpat în sat, cu călugărița bască atât de curajoasă și cu cea africană care te făcea să râzi, cu cățelul care s-a dovedit a fi cățea, dar nu spuneai nimic despre locul în care te aflai. Eu nu știam nimic despre Africa, despre diversitatea, istoria sau necazurile ei, eram incapabilă să deosebesc o țară de alta și îmi imaginam că întreg continentul mișună de elefanți și lei. M-am apucat să citesc, am descoperit că țara numită Congo e uriașă și extrem de bogată în resurse, dar și locul cel mai

violent din lume, depășind în acest sens orice zonă de război.

Ți-am aflat adevărul treptat, scrisoare după scrisoare; am înțeles că, în alt context, îl urmai pe misionarul Albert Benoît, care murise de câțiva ani în localitatea căreia i se dedicase. M-am dus la funeralii, în numele tău; capitala era blocată de mulțimea întristată care venise să-l conducă la cimitir. Îți propuneai, asemenea acelui preot francez, să împărtășești până la ultimele consecințe soarta celor mai vulnerabili. Mi-ai spus de conflictele tribale, de război, de sărăcie, de grupările înarmate, de lagărele de refugiați, de maltratarea brutală a femeilor, care valorează mai puțin decât vitele, de faptul că îți poți pierde viața în orice clipă doar pentru că ai avut ghinion. Mi-ai povestit despre cei doi băieți-soldați, recrutați cu forța când aveau opt ani și siliți să-și ucidă mama, tatăl sau un frate, astfel ca sângele care le păta mâinile să-i lege de militari și să-i despartă pe veci de familie și trib; despre femeile violate pe când se duceau după apă – bărbații nu se duceau, riscau să fie omorâți –; despre corupție, lăcomie și abuz de putere, moștenire teribilă a colonizării.

Aici, în țară, erai veșnic pe jar. Te înfuriau nedreptatea, sistemul de clase, sărăcia; te revoltai împotriva ierarhiei Bisericii, a religiei superstițioase, a stupizeniei și îngustimii politicienilor, preoților și afaceriștilor. În Congo, unde problemele erau mult mai grave, erai mulțumit; erai tâmplar și mecanic, învățai copiii să citească, creșteai legume și porci. Nu era țara ta, nu-ți propuneai să o schimbi, doar să ajuți pe măsura posibilităților. „Prefer să lucrez cu mâinile și să încerc să rezolv chestii practice, bunico, nu sunt bun să țin predici. Ca misionar, sunt o jale”, mi-ai scris. Ai devenit umil, Camilo, aceasta a fost marea lecție primită în Congo.

Acum trăiești în comunitatea care până să vii tu era o groapă de gunoi. M-ai dus o dată acolo, m-a

emoționat, era curată și ordonată, cu locuințe foarte modeste, dar decente, cu școală, ateliere pentru diferite meserii, chiar și bibliotecă. M-a emoționat mai ales căsuța cu pământ bătut pe jos unde viețuiești împreună cu pisica și cățeaua care te-au adoptat. Știi ceva? Am simțit o împunsătură de invidie, dorința de a fi tânără și a o lua de la început, de a lepăda tot ce e superfluu și a păstra doar esențialul, de a sluji și a împărtăși. Știu că printre oamenii aceia ești fericit. Te-ai resemnat cu ideea că nu poți schimba nici țara, nici lumea, dar poți ajuta. Te însoțește spiritul părintelui Albert Benoît. Nici nu știi de câte ori am mulțumit Cerului că erai atât de tânăr în vremea dictaturii și că, în ciuda imprudențelor tale, ai scăpat de represiune. Dacă acum episcopul te trage de urechi și alții te acuză de comunism pentru că lucrezi cu săracii, în anii aceia te-ar fi zdrobit ca pe un gândac.

Să știi că am renunțat de mult la planul de a te combina cu Mailén Kusanovic. Glumesc când îți cer să te însori cu ea după ce vei lepăda sutana. Îmi rămâne doar un firicel de viață și n-am să-l irosesc cu visuri imposibile; știu că vei fi preot până la moarte. A ta, nu a mea. A fost o întâmplare că a reapărut pe când te aflai în Africa, n-am căutat-o eu.

Mailén auzise de Fundația Nieves, care activa de câțiva ani și avea o bună reputație, și a venit să depună o cerere. Nu mai era o fetișcană, avea peste treizeci de ani, dar nu se măritase. Pe atunci la fundație toate treceau prin mâna mea, aveam doar o secretară, nu cheltuiam mult cu personalul. Mailén a fost mirată să mă vadă la birou, nu credea că mă ocup cu filantropia, iar eu am fost mirată să constat că nu renunțase la proiectul feminist pe care-l avea în cap de la doisprezece ani. Avea nevoie de sprijinul fundației pentru un program legat de anticoncepționale și educație sexuală.

Tocmai o aleseserăm pe prima femeie președinte a Republicii, care dăduse prioritate problemelor legate de femei, mai ales în ce privește lupta împotriva violentei domestice endemice, pe care ea o numea o rușine națională. Mă văzusem de câteva ori cu ea, experiența mea putea fi utilă. Misiunea fundației mele coincidea perfect cu scopul ei de a denunța violența, de a informa, a educa, a proteja victimele și a schimba legile. Astfel, Fundația Nieves a început să primească ajutor guvernamental, a dobândit o vizibilitate sporită și a atras sponsori, care ajută chiar și acum, după atâția ani.

— Credeam că noul Minister al Femeii aplică deja acest program în școli, i-am spus lui Mailén.

Da, dar, ca de obicei, mi-a răspuns ea, fondurile nu ajungeau în zonele rurale și comunitățile indigene; avea voluntare și materiale, nu și camionete pentru transport și un buget pentru benzină și cazare și hrană pentru voluntarele în deplasare. Nu cerea mult, am făcut socoteala și am ajuns la un acord în mai puțin de un sfert de oră.

Pe urmă ne-am dus să mâncăm la un restaurant care servea niște feluri care-ți omorau bila, dar erau delicioase; înainte de desert i-am propus să lucreze cu mine la fundație:

— Fac nouăzeci de ani peste câteva luni. Nu mă retrag, dar am nevoie de ajutor.

Și așa a reintrat Mailén în viața mea, de data asta definitiv.

De-atunci a devenit fiica mea și s-a alăturat minusculei noastre familii. După nici șase luni, conducea Fundația Nieves. Asocierea cu ea nu a fost o strategie de pețitoare, Camilo. Îmi ajunge că e prietena ta cea mai bună și te tratează ca pe unicul ei frate; după ce nu voi mai fi, ea va avea grijă de tine, are mult mai mult simț practic decât tine. Rolul ei e să te împiedice să faci prea multe prostii.

Intrasem în ultimul deceniu de viață, dar cum eram sănătoasă și îl aveam pe Harald alături, nu simțeam că mă apropii de moarte. Trăim negând faptul irefutabil că suntem muritori, iar asta nu se schimbă nici la nouăzeci de ani. Am continuat să cred că mai am mult timp – asta până la moartea lui Harald. Am fost doi bunici romantici, adormeam ținându-ne de mână, ne trezeam îmbrățișați. Sunt matinală, mă trezeam prima și adăstam o jumătate de oră în întunericul și liniștea odăii, mulțumind pentru fericirea împărtășită. Era felul meu de a mă ruga.

Vanitatea nu m-a părăsit cât timp a fost el în viață, pentru că mă găsea drăguță. Mai ții minte cum arătam eu pe vremuri, Camilo? Ai intrat în viața mea când eram cam la vârsta ta de acum, dar mă țineam mult mai bine decât tine. Bunătatea uzează, te-am prevenit. Răii se distrează mai mult și îmbătrânesc în condiții mult mai bune decât sfinții ca tine. Dacă nu mai există iadul și avem îndoieli în ce privește raiul, nu mi se pare foarte rezonabil să te lupți atât ca să fii un om bun.

Mi-e tare dor de Harald. Ar trebui să fie aici, să mă țină de mână în ultimele zile. Ar avea optzeci și șapte de ani. O bagatelă, din perspectiva secolului pe care l-am împlinit. Păi la optzeci și șapte de ani eu eram încă o tinerică, învățam să dansez rumba ca formă de exercițiu (gimnastica e ceva plicticos) și mergeam cu el să navigăm în canoe pe apele turcoaz ale râului Futaleufu din Patagonia, unul dintre cele mai vijelioase din lume, cum am aflat ulterior. Imaginează-ți, Camilo, opt descreierați într-o barcă galbenă de cauciuc, cu veste de salvare, ca să plutească cadavrul, și cască pe cap, ca să nu-ți iasă creierii când te izbești de o stâncă.

L-am iubit atât de mult! Nu-l iert că m-a părăsit. Era atât de sănătos, nu eram pregătită să-i plesnească inima pe neașteptate. A avut lipsa de gentilețe să moară înaintea mea, deși era cu treisprezece ani mai tânăr. S-a întâmplat în ziua în

care împlineam nouăzeci și cinci; a murit în toiul petrecerii, cu cupa de șampanie în mână. Harald a avut o viață frumoasă și o moarte frumoasă, pentru că a plecat cântând, bând și iubindu-mă, dar pentru mine a fost o lovitură sub centură; mi-a frânt inima.

28

Îmi amintesc că la șaizeci și patru de ani eram gata să mă abandonez ideii de a mă lăsa pradă bătrâneții, dar atunci crucea lui Torito m-a făcut să-mi schimb gândul și să încep o altă viață, mi-a dat un scop, o posibilitate de a fi utilă și o fantastică libertate sufletească. M-am desprins de o bună parte din povara materială și din temeri; mă temeam doar să nu pățești ceva rău, Camilo. Cei treizeci și cinci de ani care au urmat i-am trăit cu același avânt tineresc. Oglinda îmi arăta schimbările inevitabile ale vârstei, dar pe dinăuntru nu simțeam nimic. Cum înaintarea în vârstă a fost lentă, bătrânețea m-a luat prin surprindere. Anii mulți și bătrânețea nu înseamnă același lucru.

În ultimii trei ani, natura implacabilă mi-a răpit din energie, sănătate și independență, m-a făcut o babă. Am împlinit nouăzeci și șapte de ani fără să mă simt bătrână, pentru că îmi urmăream proiectele, nu-mi pierdusem curiozitatea și încă mă puteam indigna dacă o femeie era bătută. Nu mă gândeam la moarte, viața încă merita trăită. Harald, cel care mă făcuse cea mai fericită în lunga mea existență, plecase de doi ani, dar nu eram singură, te aveam pe tine, pe Etelvina, pe Mailén și pe femeile de la Fundația Nieves.

Și atunci, după cum știi, am căzut pe scări. Nimic grav; o operație de rutină de înlocuire a șoldului și câteva luni de exerciții ca să reînvăț să merg, numai că am avut nevoie de un baston, de brațul ferm al Etelvinei, apoi de un cadru, în fine, de un scaun cu rotile. Partea proastă cu scaunul ăsta e că ești cu nasul la nivelul buricului celorlalți și primul lucru pe care îl vezi sunt perișorii din nasul lor. Am spus adio mașinii, biroului meu de la etaj, teatrului și fundației, care a rămas în seama lui Mailén – oricum, o conducea de ani de zile. A

trebuit să accept că aveam nevoie de ajutor. Umilitatea face să doară mai puțin umilința cotidiană de a depinde de alții. Numai că invaliditatea trupească mi-a adus și un dar neașteptat: mi-a dat o uriașă libertate a minții. Am putut să-ți scriu încet-încet această relatare și să-mi pregătesc spiritul de plecare.

După operație am decis să mă mut la Santa Clara: e etapa mea finală și ar fi păcat să o petrec la oraș. Aici s-a născut Etelvina și ne simțim bine. Când mă gândesc că i-am zis acestui loc idilic Surghiunul, așa, cu majusculă, atunci când am ajuns aici cu mama și mătușile! Nu a fost un surghiun, ci un refugiu. Stăm în aceeași casă prefabricată care a înlocuit casa Rivas, distrusă și incendiată la cutremurul din 1960. Rezistă, i-am schimbat doar paiele de pe acoperiș din patru în patru ani și am instalat încălzire, căci altfel iarna ne-ar pătrunde frigul și umezeala. E înconjurată de iasomie și hortensii, la intrare sunt panseluțe mov. Mi-am adus doar patul și ceva mobilă, e o casă primitoare în care percep prezența celor care au locuit aici: mama și mătușile, familia Rivas, Facunda și Torito.

Și sunt aproape de cimitirul din Nahuel, unde odihnesc oamenii mei dragi, inclusiv Harald, pentru că ai săi au fost de acord să rămână aici, așa cum și-a dorit. Fiii lui au venit la înmormântare cu familiile lor, toți la fel de înalți și de blonzi ca Harald, și toți s-au stricat la burtă de cum au venit, așa cum se întâmplă negreșit cu oamenii civilizați. Tot aici e cenușa mamei tale, într-o urnă de ceramică, tot aici, mormântul lui Torito, deși nu vom ști niciodată dacă oasele pe care ni le-au dat sunt ale lui sau ale altuia. Și tot aici mă vei depune și pe mine, în sicriul biodegradabil care așteaptă în Colivia de Păsări.

Știu că scotocești prin sertare după banii pe care Etelvina și cu mine i-am ascuns din precauție. Este

prudent să păstrezi bani lichizi în casă în caz că vin hoții, că dacă nu găsesc nimic îți iau gâtul. Adu-ți aminte ce am pățit și ce ne-am mai speriat când hoții au intrat pe un geam și au luat-o la sănătoasa când am început să zbier cât mă țineau plămânii, dar a doua oară poate nu vom avea noroc sau nu voi putea urla destul de tare. Sigur, asta a fost la Sacramento, aici e puțin probabil.

Teancurile de bancnote legate cu panglici precum cadourile de Crăciun nu folosesc nimănui stând ascunse. Curând, e o chestiune de zile, Etelvina ți le va înmâna pentru carnețelele tale miraculoase. Tu nu mi-ai spus nimic, am aflat din ziare și de la televizor, ziceau că până și miliardarii, care de obicei nu dau nimic pentru săraci – e mult mai tare să donezi pentru orchestra simfonică – contribuie. Mai curând din rușine decât din milă, crede Etelvina. Tot ea mi-a explicat și procedeul: le dai familiilor nevoiașe un carnețel din astea, ca să cumpere pe credit de la magazinul local; cumpărăturile se trec în carnet, la sfârșitul lunii tu plătești suma care s-a adunat. Astfel, ei au ce pune pe masă și nu trebuie să ceară de pomană, iar magazinul nu dă faliment. O idee bună, ai mai avut și altele.

Nu uita că tot ce se află depozitat la Sacramento e al Etelvinei pentru apartamentul în care se va muta de cum scapă de mine. În sfârșit, va putea să se scoale târziu, să ia micul dejun în pat și să vină vara aici, e casa ei. Să trăiască așa cum merită. Presupun că moștenirea ta va ajunge la săraci, așa că-ți las doar bani; o sumă va reveni Etelvinei, alta, lui Juan Martín și alta, fundației, după cum e stipulat în testament. Vei avea o surpriză, Camilo, o să-ți ajungă pentru sute de carnețele.

Ar fi inutil să te rog să cheltuiești ceva pentru tine, deși ai nevoie de haine și-ar trebui să arunci cizmele alea soldățești cu găuri în talpă. Cred că nu mai sunt la modă sutanele (nici straiele călugărițelor); nu ieși din blugii ăia decolorați și

din puloverul pe care ți l-a tricotat Etelvina acum o mie de ani. Poate Mailén să aibă un cuvânt de spus. Ești sărac lipit pământului, din cele trei legăminte ale sacerdoțiului, cel de sărăcie nu te costă nimic.

Poate că nu am fost tocmai mama ideală pentru Juan Martín și Nieves, ocupată cum eram cu pasiunile și afacerile mele, dar pentru tine am fost o mamă foarte bună, Camilo. Ești iubirea vieții mele, încă de când erai un mormoloc ce înota în lichidul amniotic în burta lui Nieves. Iar ea te-a iubit de la primul semn de viață, s-a lăsat de drogurile care au susținut-o în perioada ei nefericită ca să te protejeze și să te nași sănătos. Nu te-a abandonat niciodată, sper că-i simți prezența, așa cum o simt și eu. Te-am iubit definitiv de când te-am luat în brațe, și de atunci dragostea mea n-a făcut decât să crească. Nici nu putea fi altfel, ești un tip excepțional, ți-o spun nu pentru că m-am ramolit: o jumătate de țară îmi dă dreptate, iar cealaltă nu are importanță.

Cu tine se termină stirpea mea emoțională, deși sunt și alții care îmi poartă sângele. În pozele trimise de Juan Martín, ai săi apar în peisaje limpezi de zăpadă și gheață, zâmbind cu prea mulți dinți și cu un optimism suspect de exagerat. Nu e cazul tău: dantura ta lasă de dorit și duci o viață destul de dură. De asta de admir și te iubesc atât. Ești prietenul și confidentul meu, companionul meu spiritual și iubirea mea cea mai mare. Mi-ar fi plăcut să ai copii care să-ți semene, dar nu poți primi totul pe lume.

E vreme de trăit și vreme de murit. Între ele, timpul amintirilor. Asta am făcut eu zilele astea, în liniște, adunând detaliile lipsă pentru acest testament, care este mai curând sentimental decât material. De ani de zile nu mai pot scrie de mână, iese ceva ininteligibil, mi-am pierdut ortografia deprinsă în copilărie de la Miss Taylor, însă artrita nu mă împiedică să folosesc computerul, membrul

cel mai util al corpului meu prăpădit. Tu râzi de mine, Camilo, spui că sunt singura centenară muribundă din lume mai atașată de computer decât de rugăciuni.

M-am născut în 1920, în timpul pandemiei de gripă, și-am să mor în 2020, în timpul celei de coronavirus. Ca să vezi ce nume elegant pentru o boală atât de păcătoasă. Am trăit un secol și am memorie bună, dar mai am și peste șaptezeci de jurnale și mii de scrisori care să dea seamă despre trecerea mea prin lume. Am fost martoră la multe evenimente și am acumulat experiență, dar pentru că am fost distrată sau prea ocupată nu am devenit și înțeleaptă. Dacă o fi adevărat că există reîncarnare, ar trebui să mă întorc pe lumea asta ca să termin ce n-am făcut. Îngrozitoare perspectivă…

Lumea e paralizată, omenirea e în carantină. Am văzut la televizor străzile pustii ale orașelor, printre zgârie-norii din New York se aude ecoul, pe monumentele Parisului se așază fluturii. Nu pot primi vizite, iar asta mă face să mă despart lent și în pace. Activitatea s-a oprit pretutindeni și neliniștea domnește, însă aici, la Santa Clara, nu s-a schimbat nimic: animalele și plantele nu știu de virus, aerul e curat, e atât de liniște că aud din pat greierii de pe malul lacului.

Tu și Etelvina sunteți singurele persoane care stau cu mine, ceilalți sunt spirite. Aș fi vrut să-mi iau rămas-bun de la Juan Martín, să-i spun cât îl iubesc și că regret că nu i-am cunoscut mai bine copiii, dar nu poate veni, e periculos să vină de la o asemenea distanță. Ce bine că tu ești aici, Camilo. Îți mulțumesc că ai venit și că rămâi. Nu va trebui să aștepți mult, îți promit. Dar mă îngrijorează că umbli cu ajutoare tocmai acolo unde boala face ravagii. Ai grijă, multă lume are nevoie de tine.

ADIO, CAMILO

E sfârșitul. Îl aștept împreună cu Etelvina, cu pisica mea, Frida, cu câinii de pe-aici, care nu sunt ai nimănui și vin uneori să se trântească la picioarele mele, și cu fantomele care mă înconjoară. Torito e cel mai vizibil, căci e casa lui, și eu sunt doar musafiră. Nu s-a schimbat, morții nu se schimbă, e același uriaș blând pe care l-am văzut pentru ultima dată dispărând spre munți cu Juan Martín. Stă pe lavița din colț și sculptează animăluțe din lemn, tace. L-am întrebat ce s-a petrecut acolo, pe munte, cum l-au arestat, de ce l-au omorât, dar ridică din umeri și nu vrea să spună. L-am întrebat și cum e dincolo, mi-a zis că o să am timp să văd.

Agonizez de cel puțin o săptămână. Hemoragia a survenit brusc, pe neașteptate, în timp ce urmăream la televizor știrile despre pandemie; n-am avut timp să mă pregătesc cum se cuvine, iar acum la capătul patului stă o doamnă, cred că e moartea, și-mi face semn să o urmez. Nu mai știu dacă e zi sau noapte, oricum nu contează, durerea și memoria nu se măsoară cu ceasul. Morfina mă adoarme și mă duce în dimensiunea viselor și a viziunilor. Etelvina a trebuit să scoată de pe perete tabloul cu țăranii chinezi; cei doi, de regulă nemișcați, cu coșul lor cu merinde și pălăriile lor conice de pai, ieșeau din ramă și se plimbau prin cameră târșâindu-și papucii. E efectul morfinei, presupun, pentru că sunt lucidă, așa am fost mereu, corpul nu mai face doi bani, dar creierul e intact. Țăranii plimbăreți or fi plecat la casa mare cu camelii, unde îi așteaptă tata fumând în bibliotecă. I-au dus orezul speranței.

Dacă doctorul s-a înșelat și nu mor, ne-am ars toți trei, ar fi o imensă păcăleală. Dar n-o să fie așa. Uneori mă ridic ca un fum și de sus mă văd pe mine în pat, luptându-mă să trag aer în piept, slabă că abia mă văd sub pături. E o experiență fantastică să te desprinzi de corp și să zbori! Liberă. E tare greu să mori, Camilo. Grabă nu e, pentru că moartă o să tot fiu, dar așteptarea asta mă enervează. Mă întristează doar că nu vom mai fi împreună, însă atâta timp cât îți vei aminti de mine voi fi cumva lângă tine. Când te-am întrebat dacă o să-ți fie dor de mine, mi-ai spus că voi fi mereu așezată pe un balansoar în inima ta. Cam kitsch, ce să zic. Nu cred că-ți va fi dor de mine, Camilo, pentru că ești ocupat până peste cap cu săracii tăi și nu vei avea timp să te gândești la mine, dar sper să-ți folosească scrisorile mele. Iar dacă te vei simți trist, te va consola Mailén, mi se pare că te cam iubește. Nu cred c-o să mai țină mult angajamentul vostru de a fi doar prieteni, am trăit prea mult ca să cred în legământul de castitate și în alte aiureli. De altfel, te-am auzit chiar pe tine spunând că celibatul și castitatea nu înseamnă același lucru. Iezuit trebuia să fii.

Etelvina plânge când crede că nu o aud. A fost prietena mea cea mai bună și sprijinul meu în etapa în care m-au lăsat oasele și am nevoie de ajutor ca să-mi fac nevoile. Dar în curând voi părăsi trupul care m-a slujit atât de bine un veac întreg și acum s-a prăbușit.

— Mor, Etelvina?

— Da, doamnă. Vă e frică?

— Nu. Sunt mulțumită și curioasă. Ce-o fi dincolo?

— Nu știu.

— Întreabă-l pe Camilo.

— L-am întrebat, zice că nu știe.

— Dacă nu știe înseamnă că nu e nimic.

— Auziți, mai bine veniți să ne bântuiți și să ne povestiți cum e să mori, a hotărât ea, glumeață ca

întotdeauna.

E adevărat că sunt mulțumită și curioasă, dar și temătoare. Dincolo s-ar putea să fie numai pustiu, o veșnică rătăcire prin spațiul sideral în care strigi în van. Ba nu, nu așa: va fi lumină, multă lumină. Vezi cum mă trage viața înapoi? De-aia mi-e greu să o părăsesc.

Etelvina vrea să mă spovedesc și să mă împărtășesc, profitând de prezența ta; se teme că păcatele mele multe mă vor osândi. Dar eu sunt de acord cu tine, anume că spovedania nu trebuie să devină un obicei, e de ajuns s-o faci de vreo două ori în viață, când simți nevoia imperioasă de a-ți descărca sufletul. În plus, în ultimele două decenii nu am avut ocazia să păcătuiesc, iar pentru păcatele anterioare am plătit deja. Am avut în viață o normă de conduită simplă: să mă port cu ceilalți așa cum voiam să se poarte și ei cu mine. Cu toate acestea, unora le-am făcut și rău. Fără intenție, excepțiile sunt Fabian, pe care l-am trădat și l-am părăsit pentru că n-aveam încotro, și Julián, pentru că o merita. Nu mă căiesc, a fost singura pedeapsă care mi-a venit în minte.

Picioarele mele sunt reci ca gheața. Nu știu dacă e noapte sau zi, uneori noaptea e atât de lungă încât se îmbină cu cea de ieri și de mâine. Dacă o întreb pe Etelvina în ce zi suntem, îmi răspunde negreșit: „În care vreți, coniță, aici zilele sunt toate la fel”. E deșteaptă, a ghicit că nu există decât prezentul. Dar tu, Camilo, oare ce crezi despre moarte? Zâmbești, faci și acum gropițe în obraji și ochii ți se îngustează când razi, semeni cu mama ta. În curând faci cincizeci de ani și ai văzut mai multă cruzime și suferință decât majoritatea muritorilor, dar ți-ai păstrat aerul de copil inocent.

După ce am trăit un secol, simt că timpul mi se scurge printre degete. Unde s-a dus suta asta de ani?

Nu pot să mă spovedesc ție, Camilo, ești nepotul meu, dar dacă vrei, îmi poți da împărtășania, ca s-o liniștești pe Etelvina. Sufletele curate plutesc ușor prin spațiul sideral și se transformă în praf de stele.

Și-acum dă-mi geanta, a venit Nieves după mine. Cerul e superb…

MULȚUMIRI

Mai multe persoane au contribuit la scrierea acestui roman. Unele m-au ajutat la documentare sau m-au inspirat, altele mi-au slujit drept model pentru unele personaje, iar editorii și traducătorii mei au făcut posibilă existența acestei cărți.

Adresez mulțumiri speciale următorilor: lui Juan Allende, fratele meu, care mă ajută mereu la documentare și citește prima formă, Johannei Castillo, agenta mea de la New York, care a editat manuscrisul, lui Lluis Miquel Palomares și Maribel Luque, de la Agenția Balcells, care mă reprezintă de patruzeci de ani, lui Lori Barra, care îmi conduce fundația unde am învățat despre forța femeilor în condiții traumatice.

Lui Felipe Berrios del Solar, care a inspirat personajul Camilo Del Valle, Bertei Beltrán, care mi-a servit ca model pentru Etelvina cea leală, și lui Beatriz Manz, care mi-a povestit despre copilăria ei la țară.

Le mai mulțumesc lui Roger Cukras, pentru poveștile despre mafie și dragostea sa necondiționată, lui Scott Michael, care m-a instruit în legătură cu delictele fiscale din Statele Unite, lui Elizabeth Subercaseaux, pentru ochiul ei de romancieră și sprijinul prietenesc, lui Mikkel Aaland, pentru informațiile despre Norvegia și oamenii ei, și lui Jennifer și Harleigh Gordon, ale căror vieți tragice au inspirat personajul Nieves.

Google și Wikipedia au fost surse indispensabile de documentare.

Isabel Allende: 26 de cărți publicate, traduceri în peste 40 de limbi; peste 75 de milioane de exemplare vândute; 15 doctorate onorifice; peste 60 de premii în peste 15 țări; trei filme de succes și un serial realizate după romanele sale. În 2018 a primit, în cadrul National Book Awards, Medal for Distinguished Contribution to American Letters, fiind prima personalitate scriitoricească de limbă spaniolă căreia i se acordă această distincție.

Din 1920, când gripa spaniolă ajunge pe continentul sud-american, până în 2020, când pandemia de Coronavirus răvășește întreaga lume, Violeta del Valle este martora unui secol de răsturnări politice, provocări economice, ideologii nefaste, luptă pentru drepturi și supraviețuire. S-a aruncat în vâltoarea destinului cu o imensă forță vitală, cu entuziasm și curaj, iar la capătul drumului, într-o lungă scrisoare adresată celui mai drag om din viața sa, rememorează tot ce a trăit. Confesiune și bilanț deopotrivă, se întoarce în ea la pasiunile care i-au schimbat traiectoria, la marile iubiri care i-au marcat existența, la perioadele de sărăcie și de prosperitate, la pierderile devastatoare și bucuriile copleșitoare.

„Isabel Allende știe că toate poveștile sunt de fapt povești de dragoste, iar cele mai frumoase sunt cele spuse de timp."

Colum McCann

„Allende încadrează viața Violetei între două pandemii [...] și reușește încă o dată să dea un sens personal sentimentului istoric."

Publishers Weekly

„Isabel Allende ne dăruiește din nou o carte care inspiră și emoționează profund, o istorie văzută prin ochii unei femei însuflețite de pasiune, hotărâre și un simț al umorului ce o susțin de-a lungul unei vieți tumultuoase."

Clarín

ISBN 978-606-779-946-0

{1} Spune-mi, ce ai de gând să faci cu viața ta unică, sălbatică și prețioasă? (în engl., în orig.) (N. tr.)
{2} Zăpezi. (n. tr.)

Table of Contents

PARTEA ÎNTÂI Surghiunul (1920-1940) 7
1 8
2 19
3 31
4 40
5 51
6 66
PARTEA A DOUA Pasiunea (1940-1960) 82
7 83
8 91
9 99
10 114
11 123
12 131
13 147
PARTEA A TREIA Absen?ii (1960-1983) 155
14 156
15 170
16 179
17 188
18 202
19 211
20 222
PARTEA A PATRA Rena?terea (1983-2020) 232
21 233
22 241
23 248
24 256
25 266
26 274

27 281
28 293
ADIO, CAMILO 298
MULȚUMIRI 302